

- Estimar la mesura de magnituds de longitud, superfície, capacitat, massa i temps fent previsions raonables i contrastant els resultats amb les mesures reals.

- Utilitzar correctament les unitats de mesura més usuals.
- Expressar en una mesura les unitats més adequades i convertir-les en altres equivalents.
- Explicar oralment i per escrit els raonaments seguits.

7. Utilitzar les nocions geomètriques de paral·lelisme, perpendicularitat, simetria, perímetre i superfície per descriure i comprendre situacions de la vida quotidiana i per valorar les aportacions de la geometria en l'art.

Amb aquest criteri haurem de comprovar que els alumnes saben :

- Descriure situacions de la vida quotidiana utilitzant nocions de paral·lelisme, perpendicularitat, simetria, perímetre i superfície.
- Utilitzar aquestes nocions per donar i demanar informacions utilitzant amb propietat aquests termes.
- Classificar, anomenar i mesurar angles i transportar-los per a la seva addició i subtracció geomètrica.
- Reconèixer i traçar les bases i les altures de triangles, trapezis i paral·lelograms.
- Dibuixar i construir figures geomètriques en diferents suports i amb instruments diversos.
- Descompondre un polígon qualsevol en el menor nombre de triangles, quadrats o rectangles.
- Calcular el perímetre i l'àrea de figures planes utilitzant diferents estratègies: a partir de dades, mesurant sobre el paper, sobre el terreny.
- Utilitzar els continguts treballats per resoldre problemes geomètrics de l'entorn.

8. Interpretar una representació espacial d'objectes o situacions familiars (croquis d'un itinerari, plànols de cases i maquetes) realitzada a partir d'un sistema de referència.

Aquest criteri pretén avaluar el desenvolupament de capacitats espacials en relació amb punts de referència, distàncies, desplaçaments i, en certs casos, eixos de coordenades. En concret, es valorarà si els alumnes saben descriure la situació i orientació de punts i recorreguts representats en un mapa, utilitzant el vocabulari adequat, reconèixer objectes coneguts i planificar desplaçaments en un plànol o mapa i localitzar punts en un plànol utilitzant el sistema de coordenades.

9. Construir taules senzilles de recollida de dades no agrupades, proporcionades per diferents mitjans (premsa, llibres, programes informàtics), per facilitar la representació mitjançant gràfics, i calcular la mitjana aritmètica i la moda, interpretant correctament els resultats.

Aquest criteri pretén avaluar si els alumnes són capaços de:

- Recollir i enregistrar una informació que es pugui quantificar amb taules.
- Comprendre i comunicar la informació recollida.
- Calcular la mitjana aritmètica i la moda a partir de les taules de dades i explicar el seu significat oralment o per escrit.
- Realitzar valoracions sobre dades recollides de diferents mitjans.

10. Realitzar, llegir i interpretar representacions gràfiques d'un conjunt de dades relatives a l'entorn immediat.

Aquest criteri pretén comprovar si els alumnes són capaços d'utilitzar diferents tipus de gràfics senzilles per representar dades: blocs de barres, diagrames lineals, etc., i d'interpretar i comunicar oralment o per escrit la informació d'una taula de dades i de gràfics.

11. Fer estimacions basades en l'experiència sobre el resultat (possible, impossible, segur, més o menys probable) de situacions senzilles en les quals intervé l'atzar, i comprovar aquest resultat.

Aquest criteri pretén comprovar la capacitat de constatar que hi ha esdeveniments impossibles, altres que es produeixen amb quasi tota seguretat, o que es repeteixen, essent més o menys probable aquesta repetició. Valora també si els alumnes saben ordenar un grup de successos en funció de la probabilitat que succeeixin. Aquestes nocions estaran basades en l'experiència.

Num. 12216

Decret 73/2008, de 27 de juny, pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears

La Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació (BOE núm. 106, de 4 de maig) en el títol I, capítol III, fixa els principis generals, els objectius, l'organització, els principis pedagògics, els programes de diversificació curricular, l'avaluació i promoció, l'avaluació de diagnòstic, els programes de qualificació professional inicial i el títol de graduat en educació secundària obligatòria. Segons estableix aquesta mateixa Llei orgànica al seu article 6.2, correspon al Govern de l'Estat fixar els ensenyaments mínims, que són els elements bàsics del currículum, pel que fa als objectius, les competències bàsiques, els continguts i els criteris d'avaluació. La fixació d'aquests ensenyaments és, en tot cas i per la seva mateixa naturalesa, competència exclusiva de l'Estat d'acord amb el que preveu la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació en la seva disposició addicional primera, apartat 2, lletra c) (BOE núm. 159, de 4 de juliol).

El Reial decret 806/2006, de 30 de juny, pel qual s'estableix el calendari d'aplicació de la nova ordenació del sistema educatiu (BOE núm. 167, de 14 de juliol), fixat per la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, en el capítol IV, als articles 8, 9, 10, 12 i 13 disposa la implantació de la nova ordenació dels ensenyaments regulada per la Llei esmentada: per a l'any acadèmic 2007-08, el primer i el tercer curs de l'educació secundària obligatòria, i l'avaluació, la promoció i la titulació a l'educació secundària obligatòria; per a l'any acadèmic 2008-09, el segon i el quart curs de l'educació secundària obligatòria, els programes de qualificació professional inicial i l'avaluació de diagnòstic. Des del moment d'aquesta implantació, deixaran d'impartir-se, progressivament, els ensenyaments corresponents de l'educació secundària obligatòria, regulats per la Llei orgànica 1/1990, de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu (BOE núm. 238, de 4 d'octubre).

L'Ordre ECI/1845/2007, de 19 de juny, estableix els elements dels documents bàsics d'avaluació de l'educació bàsica regulada per la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, així com els requisits formals derivats del procés d'avaluació necessaris per garantir la mobilitat de l'alumnat.

Atès que per raons alienes al sistema educatiu no es pogueren dictar en el temps previst les normes corresponents a l'ordenació curricular, l'Ordre de la consellera d'Educació i Cultura, de 2 d'agost de 2007, va establir el currículum dels cursos primer i tercer d'educació secundària obligatòria, per al curs 2007-08, a les Illes Balears (BOIB núm. 123, de 14 d'agost de 2007).

La Llei orgànica 1/2007, de 28 de febrer, de reforma de l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears (BOIB núm. 32, d'1 de març), a l'article 36.2, estableix que correspon a la Comunitat Autònoma de les Illes Balears la competència de desenvolupament legislatiu i d'execució de l'ensenyament en tota la seva extensió, nivells i graus, modalitats i especialitats.

Mitjançant el Reial decret 1876/1997, de 12 de desembre, sobre el traspàs de funcions i serveis de l'Administració de l'Estat a les Illes Balears en matèria d'ensenyament no universitari (BOE núm. 14, de 16 de gener de 1998), d'acord amb la disposició final sisena de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, de l'educació, d'acord amb l'article 5.3 del Reial decret 1631/2006, de 29 de desembre, pel qual s'estableixen els ensenyaments mínims de l'educació secundària obligatòria (BOE núm. 5, de 5 de gener de 2007), i d'acord també amb l'article 7.1 del Decret 67/2008, de 6 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació general de l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears (BOIB núm. 83, de 14 de juny), correspon al Govern de les Illes Balears dictar, en l'àmbit de les seves competències, les disposicions que siguin necessàries per establir el currículum de l'educació secundària obligatòria.

La Llei 3/1986, de 29 d'abril, de normalització lingüística (BOCAIB núm. 15, de 20 de maig), reconeix la llengua catalana com a pròpia de les Illes Balears i, com a tal, llengua vehicular en l'àmbit de l'ensenyament i oficial en tots els nivells educatius. El Decret 92/1997, de 4 de juliol, regula l'ensenyament de i en llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, en tots els nivells educatius i en tots els centres docents no universitaris (BOCAIB núm. 89, de 17 de juliol). L'Ordre de 12 de maig de 1998 regula l'ús de la llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, com a llengua de l'ensenyament en els centres docents no universitaris (BOCAIB núm. 69, de 26 de maig).

El currículum que estableix aquest Decret comprèn els principis essencials de la proposta educativa i en concreta les orientacions metodològiques, les competències bàsiques, els objectius, els continguts i els criteris d'avaluació; és a dir, configura els components curriculars que s'han d'especificar posteriorment per part del professorat mitjançant les programacions didàctiques i la mateixa pràctica educativa.

Els criteris d'avaluació es fixen per matèries i per cursos, amb caràcter flexible. Han de ser aplicats en el marc global del currículum, d'acord amb els objectius, les competències bàsiques i els continguts de la matèria corresponent. Aquests criteris estableixen els tipus i graus d'aprenentatge mitjançant un sistema d'avaluació contínua i diferenciada.

Es pretén, també, establir mesures orientades a atendre les diverses aptituds, expectatives i interessos de l'alumnat, amb la finalitat de promoure, conforme al principi de qualitat, el màxim desenvolupament de les capacitats de cadascun dels alumnes mitjançant l'esforç personal.

Amb aquesta mateixa finalitat, els programes de qualificació professional inicial, establerts en aquest Decret, es conceben com una alternativa per dotar

de l'adequada flexibilitat el sistema educatiu i orientar, primordialment, l'alumnat amb dificultats en el procés de formació escolar, de manera que aquells alumnes que el cursin amb aprofitament puguin conciliar qualificació professional i competències bàsiques de caràcter general, mitjançant una adaptació dels continguts, dels ritmes i de l'organització escolar. Aquests programes destinats, en un principi, a l'alumnat que no hagi obtingut el títol de graduat en educació secundària obligatòria suposen l'opció d'obtenir el títol esmentat mitjançant la superació d'uns mòduls de caràcter voluntari.

La possibilitat de triar diferents alternatives a quart curs de l'etapa, que recullin les diverses aptituds i desitjos de l'alumnat, fa que el professorat que exerceix l'acció tutorial sigui fonamental per orientar i assessorar l'alumnat i les seves famílies en el moment de prendre decisions importants per al seu futur.

L'educació secundària obligatòria ha de possibilitar que tot l'alumnat accedeixi als elements bàsics de la cultura mitjançant un procés de desenvolupament personal. Un cop definits els nous ensenyaments mínims corresponents a l'educació secundària obligatòria desenvolupats a l'esmentat Reial decret 1631/2006, el present Decret i els currículums que s'hi inclouen han d'implicar una garantia d'ensenyaments comuns i coherents amb la nostra realitat cultural i lingüística per a tot l'alumnat de les Illes Balears i, a la vegada, un projecte de futur per a la ciutadania d'aquesta comunitat amb voluntat d'inserció a la comunitat europea.

L'etapa de l'educació secundària obligatòria té un valor propi i no sols la funció de preparació de l'alumnat per accedir a etapes posteriors. Això sí, requereix un lligam fort amb el nivell anterior de l'educació primària, ja que completa el període d'obligatorietat de l'ensenyament i té un caràcter terminal pel que fa a la formació general i comuna dels ciutadans i ciutadanes que no optin pels ensenyaments postobligatoris. Per aquest motiu, no podem oblidar, en cap moment, el caràcter propedèutic que també té aquesta etapa com a base imprescindible de formació per continuar els estudis, ja sigui la formació professional o el batxillerat.

El centre educatiu com a àmbit privilegiat d'aprenentatge ha d'estimular l'educació com a servei a la societat, la formació integral, la lectura crítica de l'entorn, els fonaments d'una identitat col·lectiva, la diversitat entesa com a font d'enriquiment individual i col·lectiu i el foment de la convivència, de la solidaritat, de l'esperit democràtic i de la llibertat respectuosa amb tots els éssers humans, ja que són aspectes primordials de l'educació integral. Per això en els currículums s'inclouen les actituds, els valors i les normes com a principis per desenvolupar i reforçar el respecte als altres i a l'entorn. Aquests, juntament amb la cultura de l'esforç personal, són garantia de progrés individual i social, necessaris per a la construcció d'un espai europeu comú i intercultural.

Amb aquest Decret, també, es pretén fomentar l'autonomia pedagògica i organitzativa dels centres, afavorir el treball en equip del professorat i estimular la seva activitat investigadora a partir de la pràctica docent.

Es regula la realització d'una avaluació de diagnòstic en finalitzar el segon curs de l'educació secundària obligatòria. L'avaluació esmentada ha de tenir un caràcter formatiu i orientador i s'ha de realitzar amb la finalitat de col·laborar en l'anàlisi dels processos d'aprenentatge de cada un dels alumnes, així com dels processos d'ensenyament a cada centre, i ha de permetre adoptar les mesures oportunes de millora abans que l'alumnat finalitzi l'educació secundària obligatòria.

D'acord amb el títol II de l'equitat a l'educació, de la Llei orgànica 2/2006, d'educació, i per tal d'assegurar el dret individual a una educació de qualitat, el Govern de les Illes Balears ha de desenvolupar les accions necessàries i aportar els recursos i suports adients que permetin compensar l'alumnat afectat per situacions de desavantatge socioeconòmic, l'alumnat amb integració tardana en el nostre sistema educatiu, l'alumnat amb altes capacitats intel·lectuals i l'alumnat amb necessitats educatives especials.

Per acabar, cal esmentar que el centre educatiu no constitueix l'únic àmbit d'educació; la família, amb especial rellevància, i els agents socials tenen funcions educatives pròpies i indelegables, fonamentals per al desenvolupament integral de l'alumnat.

La família, els centres escolars i la resta d'agents educatius han de planificar la seva actuació de manera coordinada i complementària; només així s'aconseguirà una societat que permeti i estimuli la integració de tots els ciutadans.

Per tot això, a proposta de la consellera d'Educació i Cultura, d'acord amb el Consell Consultiu i havent-ho considerat el Consell de Govern en la sessió de dia 27 de juny de 2008,

DECRET

Article 1

Objecte i àmbit d'aplicació

1. Aquest Decret, d'acord amb el que estableix la disposició final sisena de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, constitueix el desplegament normatiu per a l'educació secundària obligatòria d'allò que disposa l'article 6.4 de l'esmentada Llei i integra el que estableix el Reial decret 1631/2006, de 29 de desembre, que estableix els ensenyaments mínims corresponents a l'educació secundària obligatòria.

2. Aquest Decret és d'aplicació en els centres docents públics i privats de les Illes Balears que imparteixen els ensenyaments d'educació secundària obligatòria.

Article 2

Principis generals

1. L'etapa de l'educació secundària obligatòria, que té caràcter obligatori i gratuït, constitueix juntament amb l'educació primària, l'educació bàsica. Comprèn quatre cursos acadèmics, que es cursen ordinàriament entre els dotze i els setze anys d'edat. Amb caràcter general, l'alumnat té dret a romandre escolaritzat en règim ordinari fins als divuit anys, complerts en l'any en què finalitza el curs.

2. En aquesta etapa es posa especial atenció a l'orientació educativa i professional de l'alumnat.

3. L'educació secundària obligatòria s'organitza d'acord amb els principis d'educació comuna i d'atenció a la diversitat de l'alumnat. La consellera d'Educació i Cultura ha de regular mitjançant l'Ordre corresponent, les mesures d'atenció a la diversitat, organitzatives i curriculars, que permetin als centres, en l'exercici de la seva autonomia, una organització flexible dels ensenyaments.

4. En totes les situacions educatives de l'àmbit escolar han d'estar implícits els valors que sustenten l'educació per a la democràcia i per al coneixement i la pràctica dels drets humans, l'educació moral i cívica, l'educació per a la igualtat d'oportunitats, l'educació per a la pau, l'educació per a la igualtat dels drets i deures de les persones, l'educació per a la interculturalitat i per a la construcció europea, l'educació ambiental i del consumidor, l'educació viària, com també l'educació per a la salut i l'educació sexual, perquè aquests àmbits no poden treballar-se de manera aïllada ja que estan íntimament relacionats entre si i amb totes les matèries del currículum.

5. L'educació secundària obligatòria s'organitza en diferents matèries, mòduls i àmbits. El quart curs té caràcter orientador, tant per als estudis posteriors com per a la integració a la vida laboral.

6. Els centres que imparteixen els ensenyaments d'educació secundària obligatòria han d'adoptar mesures d'acolliment i adaptació per a l'alumnat que s'incorpori en qualsevol moment de l'etapa. La Consellera d'Educació i Cultura adoptarà les mesures necessàries per fer una distribució equilibrada d'aquest alumnat entre els centres sostinguts amb fons públics.

7. L'educació secundària obligatòria ha de ser impartida pel professorat que estableix l'article 94 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

8. L'educació secundària obligatòria ha de mantenir la coherència necessària amb l'educació primària i les etapes postobligatòries, per tal d'assegurar una transició adequada de l'alumnat entre etapes i facilitar la continuïtat del seu procés educatiu.

Article 3

Finalitats

Les finalitats de l'educació secundària obligatòria són:

a) Aconseguir que l'alumnat adquireixi els elements bàsics de la cultura, especialment en els aspectes lingüístic, artístic, científic, humanístic i tecnològic.

b) Consolidar hàbits de disciplina, estudi i treball que afavoreixin l'aprenentatge autònom i el desenvolupament de les seves capacitats i que possibilitin la seva formació contínua al llarg de la vida.

c) Preparar l'alumnat per a la seva incorporació a estudis posteriors i per a la seva inserció laboral amb les garanties pertinents.

d) Formar-lo perquè assumeixi els seus deures i exerceixi els seus drets com a ciutadà responsable.

e) Fomentar la consciència de pertànyer a la comunitat de les Illes Balears i contribuir al coneixement i la valoració del patrimoni lingüístic, històric, artístic, cultural i ambiental.

Article 4

Objectius

L'educació secundària obligatòria contribueix a desenvolupar les capacitats que permetin a l'alumnat:

a) Assumir responsablement els seus deures, conèixer i exercir els seus drets en el respecte als altres, practicar la tolerància, la cooperació i la solidaritat entre les persones i grups, exercitar-se en el diàleg per tal d'aferrar els drets humans com a valors comuns d'una societat plural i preparar-se per a l'exercici d'una ciutadania democràtica.

b) Desenvolupar i consolidar hàbits de disciplina, estudi i treball individual i en equip com una condició necessària per a la realització eficaç de les tasques de l'aprenentatge i com a mitjà per al desenvolupament personal.

c) Valorar i respectar la diferència de sexes i la igualtat de drets i oportunitats entre ells. Rebutjar els estereotips que suposen discriminació entre dones i homes.

d) Reforçar les capacitats afectives en tots els àmbits de la personalitat i en les relacions amb els altres, així com rebutjar la violència, els prejudicis de qualsevol tipus, els comportaments sexistes i resoldre pacíficament els conflictes.

e) Desenvolupar destreses bàsiques en la utilització de les fonts d'infor-

mació per adquirir, amb sentit crític, nous coneixements i trametre'ls als altres de manera organitzada i intel·ligible.

f) Concebre el coneixement científic com un saber integrat, que s'estructura en distintes disciplines, i conèixer i aplicar els mètodes per identificar els problemes en els diversos camps del coneixement i de l'experiència, per resoldre'ls i per prendre decisions.

g) Desenvolupar l'esperit creatiu i emprenedor i, a la vegada, desenvolupar actituds de confiança en un mateix, de participació, de sentit crític, d'iniciativa personal i la capacitat per aprendre a aprendre, planificar, prendre decisions i assumir responsabilitats.

h) Comprendre i expressar amb correcció, oralment i per escrit, en llengua catalana i en llengua castellana, textos i missatges complexos, i iniciar-se en el coneixement, la lectura i l'estudi de les seves literatures.

i) Comprendre i expressar-se en una o més llengües estrangeres de manera apropiada.

j) Interpretar i produir amb propietat, autonomia i creativitat missatges que utilitzin codis artístics, científics i tècnics amb la finalitat d'enriquir les possibilitats de comunicació i d'expressió.

k) Desenvolupar habilitats bàsiques en la utilització de les fonts d'informació per assolir nous coneixements, amb sentit crític. Adquirir una preparació bàsica en el camp de les tecnologies, especialment les de la informació i la comunicació.

l) Valorar la diversitat de cultures i societats i desenvolupar actituds de respecte envers la seva llengua, tradicions i costums.

m) Conèixer, valorar i respectar els aspectes bàsics de la cultura i la història, el patrimoni artístic i cultural, especialment els corresponents a les Illes Balears i els dels altres territoris de parla catalana, reforçant així el sentiment de pertinença a l'àmbit cultural i lingüístic català, i entendre la diversitat lingüística i cultural com un dret dels pobles i dels individus.

n) Valorar, gaudir i respectar la creació artística; identificar i analitzar críticament els missatges explícits i implícits que inclou el llenguatge de les distintes manifestacions artístiques.

o) Conèixer i acceptar el funcionament del propi cos i el dels altres, respectar les diferències, afermar els hàbits de cura i salut corporals, i incorporar l'educació física i la pràctica de l'esport per afavorir el desenvolupament personal i social. Conèixer i valorar la dimensió humana de la sexualitat en tota la seva diversitat.

p) Valorar críticament els hàbits socials relacionats amb la salut, el consum, la cura dels éssers vius i el medi ambient, i contribuir a la seva conservació i millora.

Article 5

Principis metodològics i pedagògics

1. En aquesta etapa es posarà especial èmfasi a l'atenció a la diversitat de l'alumnat, en l'atenció individualitzada orientada a aconseguir el màxim desenvolupament de cada un dels alumnes i en la resposta a les dificultats d'aprenentatge identificades prèviament o en aquelles que vagin sorgint al llarg de l'etapa.

2. La metodologia didàctica serà fonamentalment comunicativa, activa, participativa i adreçada a l'assoliment dels objectius, especialment aquells aspectes més directament relacionats amb les competències bàsiques.

3. L'acció educativa ha de procurar la integració dels aprenentatges posant de manifest les relacions entre les matèries i la seva vinculació amb la realitat. També s'ha de promoure el treball en equip i afavorir una progressiva autonomia dels alumnes que contribueixi a desenvolupar la capacitat d'aprendre per si mateixos.

4. Sense perjudici del seu tractament específic en les matèries de l'àmbit lingüístic, s'han de planificar activitats a totes les matèries que fomentin la comprensió lectora, l'expressió oral i escrita i el desenvolupament de la capacitat per dialogar i expressar-se en públic. Els centres han de garantir en la pràctica docent de totes les matèries un temps dedicat a la lectura a tots els cursos de l'etapa.

5. L'educació en valors ha de formar part dels processos d'ensenyament-aprenentatge per ser un dels elements rellevants en l'educació de l'alumnat.

6. La comunicació audiovisual i les tecnologies de la informació i la comunicació s'han de tractar a totes les matèries de l'etapa.

7. S'ha de fomentar el treball en equip del professorat, i s'ha d'afavorir la coordinació dels integrants dels equips docents.

Article 6

La llengua catalana com a llengua de l'ensenyament, l'aprenentatge i la comunicació

La llengua catalana, pròpia de les Illes Balears, serà utilitzada com a llengua de l'ensenyament, l'aprenentatge i la comunicació amb la finalitat que l'alumnat tenguí una competència que li permeti comunicar-se normalment i correctament al final del període d'escolarització obligatòria.

Article 7

Organització dels tres primers cursos

1. En cadascun dels tres primers cursos, l'alumnat ha de cursar les matèries següents:

- Ciències de la naturalesa
- Ciències socials, geografia i història
- Educació física
- Llengua castellana i literatura
- Llengua catalana i literatura
- Llengua estrangera
- Matemàtiques

2. En el primer curs, a més de les matèries enumerades a l'apartat 1, s'han d'impartir les matèries següents: educació plàstica i visual i música.

3. En el segon curs, a més de les matèries enumerades a l'apartat 1, s'han d'impartir les matèries següents: tecnologies i educació per a la ciutadania i els drets humans, en què s'ha de prestar especial atenció a la igualtat pel que fa a drets i oportunitats entre dones i homes.

4. En el tercer curs, a més de les matèries enumerades a l'apartat 1, s'han d'impartir les matèries següents: educació plàstica i visual, música i tecnologies.

5. En el tercer curs, la matèria de ciències de la naturalesa s'ha d'organitzar en biologia i geologia, d'una banda, i física i química, de l'altra. La matèria s'ha de programar de manera coordinada i a l'efecte de promoció ha de mantenir el caràcter unitari.

6. Els alumnes han de cursar una matèria optativa a cada un dels tres cursos. Mitjançant l'Ordre corresponent la consellera d'Educació i Cultura ha d'establir l'oferta de les matèries optatives al llarg dels tres primers cursos, i establir el seu currículum i les condicions per a la seva elecció per part dels alumnes. L'oferta de la segona llengua estrangera és obligada a cadascun dels tres primers cursos i la cultura clàssica només al tercer curs.

7. Els centres han d'organitzar programes de reforç per afavorir l'èxit escolar per part de l'alumnat amb dificultats d'aprenentatge que accedeix a l'educació secundària obligatòria. Aquests programes tenen com a finalitat assegurar els aprenentatges bàsics que permetin als alumnes poder seguir amb normalitat els ensenyaments d'aquesta etapa.

Article 8

Organització del quart curs

1. Tots els alumnes han de cursar en aquest curs les matèries següents:

- Ciències socials, geografia i història
- Educació ètica/cívica
- Educació física
- Llengua castellana i literatura
- Llengua catalana i literatura
- Matemàtiques
- Primera llengua estrangera

2. A més de les matèries enumerades en l'apartat anterior, els alumnes han de cursar tres matèries de les següents:

- Biologia i geologia
- Educació plàstica i visual
- Física i química
- Informàtica
- Llatí
- Música
- Segona llengua estrangera
- Tecnologia

3. La matèria de matemàtiques s'ha d'organitzar en dues opcions en funció del caràcter terminal o propedèutic que aquesta matèria tenguí per a cada alumne o alumna.

4. Els centres han d'informar i orientar l'alumnat amb la finalitat que l'elecció de matèries a les quals es refereix l'apartat 2 faciliti tant la seva orientació educativa posterior com la consolidació dels aprenentatges fonamentals.

5. Els centres han d'oferir la totalitat de les matèries a les quals es refereix l'apartat 2 d'aquest article. Amb l'objectiu d'orientar l'elecció de l'alumnat, els centres poden establir agrupacions d'aquestes matèries en diferents opcions. Només es pot limitar l'elecció de matèries i opcions dels alumnes quan hi hagi un nombre insuficient d'alumnes per a alguna d'aquestes a partir de criteris objectius establerts prèviament per la consellera d'Educació i Cultura mitjançant l'Ordre corresponent.

Article 9

Currículum

1. S'entén per currículum de l'educació secundària obligatòria el conjunt d'objectius, de competències bàsiques, continguts, mètodes pedagògics i criteris d'avaluació que han de guiar la pràctica educativa en aquesta etapa.

2. Els centres docents han de desenvolupar i completar, en el seu cas, el currículum de les diferents matèries establert a l'annex d'aquest Decret mit-

jançant les corresponents programacions didàctiques, d'acord amb allò que estableix l'article 12 del Decret 67/2008, de 6 de juny, d'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears.

Article 10 **Competències bàsiques**

1. S'entén per competència la capacitat d'utilitzar els coneixements i les habilitats, de manera transversal i interactiva, en contextos i situacions que requereixen la intervenció de coneixements vinculats a diferents sabers.

2. En el context d'aquest Decret, tendran la consideració de competències bàsiques aquelles que permetin a l'alumnat assolir la seva realització personal, exercir la ciutadania activa, incorporar-se a la vida adulta de manera satisfactòria i ser capaç de desenvolupar un aprenentatge permanent al llarg de la vida.

3. Les competències bàsiques que l'alumnat ha de treballar per assolir uns nivells adients al final d'aquesta etapa són:

- a) Competència en comunicació lingüística
- b) Competència matemàtica
- c) Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic
- d) Tractament de la informació i competència digital
- e) Competència social i ciutadana
- f) Competència cultural i artística
- g) Competència per aprendre a aprendre
- h) Autonomia i iniciativa personal

4. La concreció dels currículums que realitzen els centres s'ha d'orientar a facilitar l'adquisició d'aquestes competències. La contribució de cada matèria al desenvolupament de les competències bàsiques s'inclou a l'annex d'aquest Decret.

5. L'organització i el funcionament dels centres, les activitats docents, les formes de relació que s'estableixin entre els integrants de la comunitat educativa i les activitats complementàries i extraescolars han de facilitar també el desenvolupament de les competències bàsiques.

6. La lectura constitueix un factor primordial per al desenvolupament de les competències bàsiques. Els centres l'han de fomentar en la pràctica docent de totes les matèries. Aquestes mesures s'han de preveure i reflectir en les programacions didàctiques corresponents.

Article 11 **Horari**

1. La consellera d'Educació i Cultura ha d'establir mitjançant una Ordre la distribució de l'horari lectiu setmanal.

2. Els centres docents poden ampliar l'horari escolar en els termes que estableixi la consellera d'Educació i Cultura a l'Ordre corresponent.

Article 12 **Programacions didàctiques**

1. Els centres docents han de desenvolupar, completar, adequar i concretar els currículums mitjançant les programacions didàctiques.

2. Els departaments didàctics són els òrgans responsables de l'elaboració de les programacions didàctiques. En aquest àmbit, el cap de departament corresponent ha de coordinar el procés d'elaboració de les programacions didàctiques, tenint en compte les característiques de l'alumnat i de l'entorn del centre.

3. Les programacions han d'incloure, com a mínim, la contribució de cada matèria a l'adquisició de les competències bàsiques, l'adequació i la seqüenciació dels objectius generals de les matèries, la seqüència dels continguts al llarg de cada curs, els mètodes pedagògics, les activitats d'ampliació i reforç, els criteris d'avaluació i qualificació, els procediments de suport i de recuperació, i les estratègies i els procediments d'avaluació del procés d'ensenyament-aprenentatge.

4. Les programacions han de preveure les adequacions necessàries per atendre l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu, amb les mesures de suport corresponents, amb la finalitat de facilitar a l'alumnat l'assoliment de les competències bàsiques i dels objectius d'aquesta etapa.

5. Els departaments didàctics de les matèries lingüístiques han de coordinar les seves programacions didàctiques.

6. Amb la finalitat d'estimular l'interès i l'hàbit de lectura i millorar l'expressió oral, els departaments han d'incloure en les seves programacions didàctiques activitats que contribueixin a millorar la comprensió lectora i la capacitat d'expressió.

7. Els departaments didàctics han de fomentar la utilització de les tecnologies de la informació i de les comunicacions per a l'aprenentatge de les matèries respectives.

8. Les programacions didàctiques dels departaments són públiques i han d'estar a l'abast de la comunitat educativa. Els centres han de donar publicitat especial als criteris d'avaluació i de qualificació, les mesures de recuperació i els objectius educatius.

Article 13 **Tutoria i orientació**

1. La tutoria i l'orientació educativa, acadèmica i professional, que formen part de la funció docent, tendran especial consideració en aquesta etapa educativa. Totes les activitats de tutoria i orientació han de quedar reflectides en la planificació de l'acció tutorial i d'orientació.

2. Cada grup d'alumnes ha de tenir un o una docent com a tutor que ha de designar el director o directora del centre. La funció tutorial implica coordinar les activitats de tutoria i dur a terme el conjunt d'accions educatives que contribueixen a l'adquisició de les competències bàsiques de l'alumnat, a orientar-lo, dirigir-lo i donar-li suport en el seu procés educatiu per aconseguir la seva maduresa i autonomia. Aquesta acció tutorial ha d'atendre al desenvolupament intel·lectual, afectiu, psicomotriu, social i moral de l'alumnat i li ha de permetre trobar respostes a aquells aspectes que també són part de la seva formació, però que generalment resten fora de les programacions específiques. D'aquesta manera, contribueix a la formació de la personalitat i afavoreix la reflexió sobre els factors personals i les exigències socials que condicionen els seus desitjos i decisions pel que fa al seu futur.

3. L'assessorament específic en orientació personal, acadèmica i professional contribueix a orientar l'elecció de les matèries optatives i de les diferents opcions de matèries en quart curs; i contribueix a coordinar els processos d'acollida al centre docent i de transició al món laboral o acadèmic en concloure el període d'escolarització obligatòria.

4. L'acció tutorial és responsabilitat del conjunt del professorat que imparteix docència a un mateix grup d'alumnes. El tutor o tutora, a més de les funcions que li són pròpies, és responsable de coordinar l'acció tutorial.

5. L'acció tutorial ha de contribuir al desenvolupament d'una dinàmica positiva en el grup classe i en la implicació de l'alumnat i les seves famílies en la dinàmica del centre. L'acció tutorial ha d'emmarcar el conjunt d'actuacions que tenen lloc en un centre educatiu, amb la integració de les funcions del tutor o tutora i les actuacions d'altres professionals i organitzacions.

6. L'equip directiu ha de garantir que la persona responsable de la tutoria imparteixi docència a tot el grup d'alumnes del qual exerceix la tutoria.

7. S'ha de promoure el desenvolupament de fórmules de tutoria compartida i personalitzada que possibilitin un assessorament individualitzat i estable al llarg de l'etapa.

Article 14 **Actuació dels equips docents**

1. Els equips docents, formats pel professorat del grup d'alumnes, tenen les funcions següents:

a) Fer el seguiment global de l'alumnat del grup i establir les mesures necessàries per a la millora de l'aprenentatge, d'acord amb el projecte educatiu del centre.

b) Fer col·legiadament l'avaluació de l'alumnat, d'acord amb la normativa establerta i amb el projecte educatiu del centre, i adoptar les decisions de promoció i titulació corresponents.

c) Qualsevol altra funció que estableixi la Conselleria d'Educació i Cultura o es determini en el pla d'orientació i acció tutorial del centre.

2. Els equips docents han de col·laborar per prevenir els problemes d'aprenentatge que puguin presentar-se i compartir tota la informació que sigui necessària per treballar de manera coordinada en el compliment de les seves funcions. Amb aquesta finalitat, s'han de planificar, dins el període de permanència del professorat en el centre, horaris específics per a les reunions de coordinació.

Article 15 **Avaluació**

1. L'avaluació del procés d'aprenentatge de l'alumnat de l'educació secundària obligatòria és contínua i diferenciada segons les distintes matèries del currículum.

2. El professorat ha d'avaluar tant els aprenentatges de l'alumnat com els processos d'ensenyament i la seva pràctica docent.

3. L'avaluació de l'alumnat s'ha de dur a terme tenint en compte els diferents elements del currículum. Els criteris d'avaluació de les matèries són referent fonamental per valorar tant el grau d'adquisició de les competències bàsiques com el de la consecució dels objectius.

4. L'equip docent de grup, constituït pel conjunt de professors de l'alumne o alumna i coordinats pel tutor o tutora, ha d'actuar de manera col·legiada al llarg del procés d'avaluació i en l'adopció de les decisions que en resulten. El procés i els documents d'avaluació es regeixen per l'Ordre ECI/1845/2007, de 19 de juny, i per la corresponent Ordre de la consellera d'Educació i Cultura.

5. En el procés d'avaluació contínua, quan el progrés d'un alumne o alumna no sigui l'adequat, s'han d'establir mesures de reforç educatiu. Aquestes mesures s'han d'adoptar en qualsevol moment del curs, tan aviat com es detectin les dificultats i s'han d'adreçar a garantir l'adquisició dels aprenentat-

ges imprescindibles per continuar el procés educatiu.

6. Els pares i mares o tutors han de saber la situació acadèmica de l'alumne o alumna i les decisions relatives al procés que segueix, així com el seu progrés educatiu.

Article 16 **Promoció**

1. L'equip docent, de manera col·legiada, ha de prendre les decisions sobre la promoció de l'alumnat.

2. La promoció al curs següent és efectiva quan s'hagin superat els objectius de les matèries cursades o bé es tenguí avaluació negativa en dues matèries com a màxim i s'ha de repetir curs quan s'obtingui avaluació negativa en tres o més matèries.

3. Això no obstant, excepcionalment, pot autoritzar-se la promoció amb avaluació negativa en tres matèries quan l'equip docent consideri que no li impedeix seguir amb èxit el curs següent, que té expectatives favorables de recuperació i que aquesta promoció beneficia la seva evolució acadèmica.

4. Els centres, per facilitar la recuperació a aquells alumnes de primer a tercer que en la sessió d'avaluació final del mes de juny hagin obtingut un màxim de quatre matèries avaluades negativament, han d'organitzar proves extraordinàries els primers dies del mes de setembre, tant pel que fa a matèries del mateix curs com de cursos anteriors. Posteriorment, en la sessió d'avaluació extraordinària de setembre, l'equip docent ha d'aplicar la decisió de promoció a què es refereix l'apartat 3 d'aquest article.

5. Els centres, a través dels departaments, han d'establir en les programacions didàctiques els criteris i els procediments de recuperació de les matèries pendents de cursos anteriors.

6. Quan l'alumne o alumna no promocioni, ha de romandre un any més en el mateix curs. Aquesta repetició ha d'estar acompanyada d'un pla específic personalitzat, orientat a la superació de les dificultats detectades en el curs anterior. Els centres han d'organitzar aquest pla d'acord amb allò que estableixi la consellera d'Educació i Cultura mitjançant l'Ordre corresponent.

7. L'alumne o alumna pot repetir el mateix curs una sola vegada i dues vegades com a màxim dins de l'etapa. Excepcionalment es pot repetir una segona vegada el quart curs si no ha repetit en cursos anteriors de l'etapa. Quan aquesta segona repetició hagi de produir-se en l'últim curs de l'etapa, s'amplia un any el límit d'edat establert en l'article 2.1 d'aquest Decret.

Article 17 **Atenció a la diversitat**

1. Tot l'alumnat, amb independència de les seves especificitats individuals o de caràcter social, té dret a una educació bàsica adequada a les seves necessitats i característiques. Pel que fa a les mesures d'atenció a la diversitat, s'ha d'atendre a allò que disposa l'article 13 del Decret 67/2008, de 6 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears.

2. Els centres docents, amb la finalitat de facilitar l'accessibilitat al currículum, han de realitzar adaptacions curriculars, a fi d'atendre l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu. Aquestes adaptacions curriculars s'han de realitzar cercant el màxim desenvolupament possible de les competències bàsiques i dels objectius corresponents al nivell educatiu; l'avaluació ha de prendre com a referent els criteris d'avaluació fixats en aquestes adaptacions.

La consellera d'Educació i Cultura mitjançant l'Ordre corresponent establirà els procediments oportuns quan sigui necessari realitzar adaptacions que s'apartin significativament dels continguts i criteris d'avaluació del currículum. Aquestes adaptacions curriculars es realitzaran cercant el màxim desenvolupament possible de les competències bàsiques i dels objectius corresponents al nivell educatiu; l'avaluació prendrà com a referent els criteris d'avaluació fixats en aquestes adaptacions.

3. La integració de matèries en àmbits, en els dos primers cursos de l'etapa, amb l'objectiu de reduir el nombre de professors que intervenen en un mateix grup, ha de tenir com a referent el currículum de totes les matèries que s'hi integren i l'horari assignat a totes aquestes matèries. Tindrà efecte en l'organització dels ensenyaments però no així en les decisions associades a l'avaluació i promoció.

4. S'entén per alumnat amb necessitats educatives especials aquell que requereix, durant un període de la seva escolarització o al llarg de tota l'escolarització, determinats suports i atencions educatives específiques derivades d'una discapacitat, o de trastorns greus de conducta o emocionals, o de trastorns generalitzats de desenvolupament.

La Direcció General de d'Innovació i Formació del Professorat realitzarà la identificació i valoració de l'alumnat amb necessitats educatives especials mitjançant professionals amb la qualificació adient adscrits als departaments d'orientació. Aquests professionals establiran, en cada cas, els plans d'actuació en relació amb les necessitats educatives de cada alumne o alumna, comptant amb el parer dels pares, de l'equip directiu i del professorat del centre corresponent.

La Conselleria d'Educació i Cultura ha d'aportar els recursos humans i materials necessaris, i ha d'establir els criteris i mecanismes per garantir l'atenció integrada i normalitzada en els centres educatius ordinaris de l'alumnat amb

necessitats educatives especials temporals o permanents, a fi que puguin assolir els objectius generals que s'estableixen per a tot l'alumnat.

5. La Conselleria d'Educació i Cultura ha d'escolaritzar l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu que s'incorpora al sistema educatiu fent una distribució equilibrada entre els centres de cada zona sostinguts amb fons públics.

6. L'escolarització d'aquells alumnes que s'incorporen tardanament al sistema educatiu es fa atenent a les seves circumstàncies, coneixements, edat i història acadèmica. Quan presentin greus mancances en el coneixement de la llengua i cultura catalana i/o castellana, han de rebre una atenció específica que, en tot cas, ha de ser simultània a la seva escolarització en els grups ordinaris, amb els quals han de compartir el major temps possible de l'horari setmanal. La matèria optativa es pot substituir pel programa d'acolliment lingüístic i cultural corresponent, d'acord amb el que estableixi la consellera d'Educació i Cultura a l'Ordre corresponent.

Quan presentin un desfasament en el seu nivell de competència curricular de dos o més anys, poden ser escolaritzats en un o dos cursos inferiors al que els correspondria per edat, sempre que l'esmentada escolarització els permeti completar l'etapa en els límits d'edat establerts amb caràcter general. Per a aquest alumnat, s'han d'adoptar les mesures de reforç necessàries que facilitin la seva integració escolar i la recuperació del seu desfasament i li permetin continuar amb aprofitament els seus estudis.

7. L'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives especials en l'etapa d'educació secundària obligatòria en centres ordinaris pot prorrogar-se un any més, sempre que això afavoreixi l'obtenció del títol al qual fa referència l'article 20 d'aquest Decret i sens nyscapse d'allò que disposa l'article 28.6 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació. En casos excepcionals, amb el consentiment dels pares i l'autorització expressa de la Direcció General d'Administració, Ordenació i Inspecció Educatives, aquesta mesura es pot ampliar a l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu, sempre que això afavoreixi l'obtenció del títol de graduat en educació secundària obligatòria.

L'escolarització de l'alumnat amb necessitats educatives especials en unitats o centres específics d'educació especial, que es pot estendre fins als vint-i-un anys, només s'ha de fer quan les necessitats de l'alumnat no puguin ser ateses en les aules ordinàries i/o quan el corresponent pla d'actuació s'allunyi significativament dels currículums ordinaris.

8. L'escolarització de l'alumnat amb altes capacitats intel·lectuals, identificat com a tal pel personal qualificat i en els termes que determini la consellera d'Educació i Cultura mitjançant l'Ordre corresponent, s'ha de flexibilitzar, en els termes que determina la normativa vigent, de manera que se'n pugui anticipar la incorporació a l'etapa o reduir-se'n la durada, quan es prevegi que aquesta mesura és el més adequat per al desenvolupament del seu equilibri personal i la seva socialització. Així mateix, es poden incloure mesures d'enriquiment curricular mitjançant les adaptacions curriculars corresponents.

9. Les mesures d'atenció a la diversitat que adopti cada centre han de formar part del seu projecte educatiu, de conformitat amb el que estableix l'article 121.2 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

Article 18 **Programes de diversificació curricular**

1. Els centres poden organitzar programes de diversificació curricular, en el marc que estableixi mitjançant l'Ordre corresponent la consellera d'Educació i Cultura, per a l'alumnat que, després de l'avaluació oportuna, necessiti una organització dels continguts i matèries del currículum diferent a l'establerta amb caràcter general i una metodologia específica, per assolir els objectius i les competències bàsiques de l'etapa i el títol de graduat en educació secundària obligatòria.

2. Els alumnes poden incorporar-se a aquests programes des de tercer curs d'educació secundària obligatòria. Així mateix poden fer-ho els alumnes que, una vegada cursat segon, no estiguin en condicions de promocionar a tercer i hagin repetit ja una vegada en l'etapa. En tot cas, la seva incorporació requereix l'avaluació tant acadèmica com psicopedagògica i l'informe de la Inspecció Educativa i es realitzarà una vegada s'hagi escoltat l'alumne o alumna i la seva família.

3. La durada d'aquests programes és, amb caràcter general, de dos anys. No obstant això, es poden incorporar al segon curs del programa els alumnes que hagin cursat quart curs i no l'hagin superat. Excepcionalment, els majors de setze anys que hagin romàs dos anys en el tercer curs sense superar-lo, també es poden incorporar al segon curs del programa.

4. Els centres educatius han d'adaptar el currículum establert en aquest Decret. Els programes han d'incloure dos àmbits específics, un amb elements formatius de caràcter lingüístic i social, i l'altre amb elements formatius de caràcter científicotecnològic, i almenys tres matèries de les establertes per a l'etapa no previstes en els àmbits anteriors, que l'alumnat ha de cursar preferentment en un grup ordinari; una d'aquestes matèries ha de ser la llengua estrangera que es pot adaptar a les característiques d'aquest alumnat. Així mateix, es pot establir un àmbit de caràcter pràctic.

L'àmbit lingüístic i social ha d'incloure continguts corresponents a les matèries de ciències socials, geografia i història, llengua catalana i literatura i llengua castellana i literatura. L'àmbit científicotecnològic ha d'incloure con-

tinguts corresponents a les matèries de matemàtiques i ciències de la naturalesa. En l'àmbit de caràcter pràctic es poden incloure els continguts corresponents a tecnologies.

5. Cada programa de diversificació curricular ha d'especificar la metodologia, els continguts i els criteris d'avaluació que garanteixin l'assoliment de les competències bàsiques.

6. L'avaluació dels alumnes que cursin un programa de diversificació curricular ha de tenir com a referent fonamental les competències bàsiques i els objectius de l'educació secundària obligatòria, així com els criteris d'avaluació específics del programa.

7. L'alumnat que en finalitzar el programa no estigui en condicions d'obtenir el títol de graduat en educació secundària obligatòria i compleixi els requisits d'edat establerts en l'article 2.1 pot romandre un any més en el programa.

Article 19

Programes de qualificació professional inicial

1. La consellera d'Educació i Cultura mitjançant l'Ordre corresponent establirà els programes de qualificació professional inicial amb la finalitat d'afavorir la inserció social, educativa i laboral dels joves majors de setze anys, complerts abans del trenta-u de desembre de l'any de l'inici del programa, que no hagin obtingut el títol de graduat en educació secundària obligatòria. La Direcció General de Formació Professional i Aprenentatge Permanent autoritzarà la implantació d'aquests programes.

2. Excepcionalment, i amb l'acord d'alumnes i pares o tutors, aquesta edat pot reduir-se a quinze anys per a aquells que una vegada cursat segon, no estiguin en condicions de promocionar a tercer i hagin repetit ja una vegada en l'etapa. En tot cas, la seva incorporació requereix l'avaluació, tant acadèmica com psicopedagògica, l'informe de la Inspecció Educativa i el compromís per part de l'alumne o alumna de cursar els mòduls als quals fa referència l'article 30.3 c) de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

3. Els programes de qualificació professional inicial han de respondre a un perfil professional expressat a través de la competència general, les competències personals, socials i professionals, la relació de qualificacions professionals i, si és procedent, unitats de competència de nivell 1 del Catàleg Nacional de Qualificacions Professionals incloses en el programa.

4. Els programes de qualificació professional inicial han d'incloure tres tipus de mòduls: mòduls específics que desenvolupin les competències del perfil professional i que, si s'escau, prevegin una fase de pràctiques en els centres de treball, respectant les exigències derivades del Sistema Nacional de Qualificacions Professionals i Formació Professional; mòduls formatius de caràcter general que possibilitin el desenvolupament de les competències bàsiques i afavoreixin la transició des del sistema educatiu al món laboral, i mòduls que condueixin a l'obtenció del títol de graduat en educació secundària obligatòria.

5. D'acord amb allò que disposa l'article 30.4 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, les certificacions acadèmiques expedides per les secretaries dels centres a l'alumnat que superi els mòduls obligatoris d'aquests programes donen dret a l'expedició dels certificats de professionalitat corresponents per l'Administració competent.

6. Els mòduls conduents a l'obtenció del títol de graduat en educació secundària obligatòria tenen caràcter voluntari a excepció d'aquell alumnat al qual es refereix l'apartat segon d'aquest article, i s'han d'impartir en centres degudament autoritzats per la Conselleria d'Educació i Cultura.

7. Els mòduls conduents a l'obtenció del títol de graduat en educació secundària obligatòria s'han d'organitzar entorn de tres àmbits: àmbit científicotecnològic, àmbit de comunicació i àmbit social. Aquests àmbits tenen com a referent curricular els aspectes bàsics del currículum de les matèries que componen l'educació secundària obligatòria, recollits en l'annex d'aquest Decret.

L'àmbit científicotecnològic inclou aquells aspectes referits a les matèries de ciències de la naturalesa, matemàtiques, tecnologies i els aspectes relacionats amb la salut i el medi natural recollits en el currículum d'educació física. L'àmbit de comunicació inclou els aspectes bàsics del currículum establert a l'annex d'aquest Decret, referits a les matèries de llengua catalana i literatura, llengua castellana i literatura i primera llengua estrangera. L'àmbit social inclou els referits a les matèries de ciències socials, geografia i història, educació per a la ciutadania, els aspectes de percepció recollits en el currículum d'educació plàstica i visual, i música.

8. La consellera d'Educació i Cultura establirà mitjançant una Ordre el currículum d'aquests àmbits als quals es poden incorporar aspectes curriculars de les matèries restants a les quals fan referència els articles 24 i 25 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

9. La Conselleria d'Educació i Cultura establirà procediments que permetin reconèixer els aprenentatges adquirits, tant en l'escolarització ordinària en l'educació secundària obligatòria, com en la resta dels mòduls del programa, per a aquells joves que hagin de cursar els mòduls conduents a títol.

10. L'oferta de programes de qualificació professional inicial pot adoptar modalitats diferents amb la finalitat de satisfer les necessitats personals, socials i educatives de l'alumnat.

11. D'acord amb allò que estableix l'article 75.1 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, entre aquestes modalitats s'ha d'incloure una

oferta específica per a joves amb necessitats educatives especials que, tot i tenir un nivell d'autonomia personal i social que els permet accedir a un lloc de treball, no poden integrar-se en una modalitat ordinària.

Article 20

Títol de graduat en educació secundària obligatòria

1. L'alumnat que en finalitzar l'educació secundària obligatòria hagi assolit les competències bàsiques i els objectius de l'etapa obté el títol de graduat en educació secundària obligatòria.

2. L'equip docent ha de proposar per a l'obtenció del títol de graduat en educació secundària obligatòria l'alumnat que hagi superat totes les matèries de l'etapa i n'hagi assolit les competències bàsiques i els objectius. L'equip docent també pot proposar per al títol l'alumnat que tenguí avaluació negativa en una o dues matèries, i excepcionalment en tres, sempre que consideri que l'alumne o alumna ha assolit les competències bàsiques i els objectius de l'etapa.

3. L'alumnat que cursi programes de diversificació curricular obté el títol de graduat en educació secundària obligatòria si supera tots els àmbits, matèries i, si n'hi ha, mòduls que integren el programa. També poden obtenir aquest títol aquells alumnes que, havent superat l'àmbit lingüístic i social i l'àmbit científicotecnològic, tinguin avaluació negativa en una o dues matèries, i excepcionalment en tres, sempre que segons el parer de l'equip docent hagin assolit les competències bàsiques i els objectius de l'etapa.

4. Els alumnes que hagin cursat un programa de qualificació professional inicial obtenen el títol de graduat en educació secundària obligatòria si han superat els mòduls voluntaris als quals fa referència l'article 30.3 c) de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

5. L'equip docent, en la sessió d'avaluació final del mes de juny, ha de proposar per a l'obtenció del títol l'alumnat que hagi superat totes les matèries de l'etapa i n'hagi assolit les competències bàsiques i els objectius. Els centres, per facilitar la recuperació a aquells alumnes de quart que en la sessió d'avaluació final del mes de juny hagin obtingut un màxim de quatre matèries avaluades negativament, han d'organitzar proves extraordinàries els primers dies del mes de setembre. Posteriorment en la sessió d'avaluació extraordinària de setembre, l'equip docent ha d'aplicar la decisió de titulació establerta a l'apartat 2 d'aquest article.

6. La consellera d'Educació i Cultura regularà mitjançant l'Ordre corresponent que els alumnes que en finalitzar l'etapa no hagin obtingut el títol de graduat en educació secundària obligatòria i tinguin l'edat màxima a la qual fa referència l'article 2.1, disposin durant els dos anys següents d'una convocatòria anual de proves per superar aquelles matèries pendents de qualificació positiva, sempre que el nombre d'aquestes no sigui superior a cinc.

7. Els alumnes que hagin cursat un programa de qualificació professional inicial obtenen el títol de graduat en educació secundària obligatòria si han superat els mòduls voluntaris als quals fa referència l'article 30.3 c) de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

8. Els alumnes que cursin l'educació secundària obligatòria i no obtinguin el títol rebran un certificat d'escolaritat en el qual constin els anys i les matèries cursades.

Article 21

Autonomia dels centres

Els centres docents disposen de l'autonomia que els confereix l'article 11 del Decret 67/2008, de 6 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària, i l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears.

Article 22

Avaluació de diagnòstic

1. L'avaluació de diagnòstic, regulada en l'article 29 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació, que han de realitzar tots els alumnes en finalitzar el segon curs de l'educació secundària obligatòria no té efectes acadèmics, té caràcter formatiu i orientador per als centres, i informatiu per a les famílies i per al conjunt de la comunitat educativa. En cap cas, els resultats d'aquestes avaluacions no poden ser utilitzats per a l'establiment de classificacions dels centres.

2. La Direcció General d'Administració, Ordenació i Inspecció Educatives proporcionarà als centres els models i suports pertinents, a fi que tots puguin realitzar de manera adequada aquestes avaluacions.

3. Els centres i l'Administració educativa tendran en compte la informació provinent d'aquestes avaluacions per, entre altres fins, organitzar les mesures i els programes necessaris dirigits a millorar l'atenció de l'alumnat i a garantir que assoleixi les competències bàsiques corresponents. Així mateix, aquests resultats permetran, juntament amb l'avaluació dels processos d'ensenyament i la pràctica docent, analitzar, valorar i reorientar, si s'escau, les actuacions desenvolupades en els dos primers cursos de l'etapa.

Article 23

Cooperació amb els pares, mares o tutors

1. De conformitat amb allò que estableix l'article 4.2 en la seva lletra e), de la Llei orgànica 8/1985, de 3 de juliol, reguladora del dret a l'educació, els pares, mares o tutors han de saber les decisions relatives a l'avaluació, promoció i, si és procedent, titulació dels seus fills o tutelats i col·laborar en les mesures de suport o reforç que adoptin els centres per facilitar el seu progrés educatiu.

2. Els centres d'educació secundària han de cooperar amb les famílies com a primeres responsables fonamentals de l'educació de l'alumnat, a fi d'assegurar-ne el desenvolupament integral i harmònic.

3. Els centres d'educació secundària han d'adoptar mesures de comunicació periòdica amb els pares, mares o tutors, per tal d'informar-los i orientar-los sobre els processos d'ensenyament, aprenentatge i avaluació de l'alumnat, a fi d'aconseguir una millora de tots els processos.

4. Els centres han de promoure, així mateix, compromisos amb els pares, mares o tutors i amb els mateixos alumnes en què s'especifiquin les activitats que uns i altres es comprometin a desenvolupar per facilitar el progrés educatiu.

5. El projecte educatiu dels centres ha d'estar a l'abast dels pares, mares o tutors.

Article 24

Coordinació amb l'educació primària

Per facilitar la continuïtat del procés educatiu, els centres d'educació secundària han d'establir mecanismes de coordinació amb els centres d'educació primària. La Direcció General de Planificació i Centres ha de preveure les mesures necessàries per fer efectiva aquesta coordinació.

Disposició addicional primera

Educació de persones adultes

1. D'acord amb allò que disposa l'article 68.1 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació i els articles 10.3 i 10.4 de la Llei 4/2006, de 30 de març, d'educació i formació permanent de persones adultes de les Illes Balears, les persones adultes que vulguin adquirir les competències i els coneixements corresponents a l'educació secundària obligatòria, han de disposar d'una oferta adaptada a les seves condicions i necessitats que s'ha de regir pels principis de mobilitat i transparència. Es pot desenvolupar mitjançant l'ensenyament presencial i també mitjançant l'ensenyament a distància. Els destinataris d'aquests ensenyaments són les persones adultes i, excepcionalment, les persones majors de 16 anys que ho sol·licitin i que tinguin un contracte laboral o siguin esportistes d'alt rendiment. Poden incorporar-se a l'educació de persones adultes aquelles que compleixin 18 anys dins l'any que comenci el curs.

2. A fi d'afavorir la flexibilitat en l'adquisició dels aprenentatges, de facilitar la mobilitat i de permetre la conciliació amb altres responsabilitats i activitats, els ensenyaments d'aquesta etapa per a les persones adultes s'organitzen entorn de tres àmbits: àmbit científicotecnològic, àmbit de comunicació i àmbit social, i dos nivells en cada un. Aquests àmbits tenen com a referent curricular els aspectes bàsics del currículum de les matèries que componen l'educació secundària obligatòria, recollits en l'annex d'aquest Decret. L'organització d'aquests ensenyaments ha de permetre la seva realització en dos cursos.

3. L'àmbit científicotecnològic inclou aquells aspectes referits a les matèries de ciències de la naturalesa, matemàtiques, tecnologies i als aspectes relacionats amb la salut i el mitjà natural recollits en el currículum d'educació física. L'àmbit de comunicació inclou els aspectes bàsics del currículum establert a l'annex d'aquest Decret, referits a les matèries de llengua catalana i literatura, llengua castellana i literatura i primera llengua estrangera. L'àmbit social inclou els referits a les matèries de ciències socials, geografia i història, educació per a la ciutadania, els aspectes de percepció recollits en el currículum d'educació plàstica i visual, i música.

4. La consellera d'Educació i Cultura establirà mitjançant una Ordre el currículum d'aquests àmbits als quals es pot incorporar aspectes curriculars de les matèries restants a les quals fan referència els articles 24 i 25 de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

5. La Conselleria d'Educació i Cultura establirà els procediments per al reconeixement de la formació reglada que l'alumne o alumna acrediti i la valoració dels coneixements i experiències prèvies adquirits mitjançant l'educació no formal, a fi d'orientar-lo i adscriure'l a un nivell determinat dins de cadascun dels àmbits de coneixement.

6. La superació d'algun dels nivells corresponents a cadascun dels tres àmbits als quals fa referència l'apartat segon, té validesa en tot l'Estat. La superació de tots els àmbits dóna dret a l'obtenció del títol de graduat en educació secundària obligatòria.

7. La Direcció General de Formació Professional i Aprenentatge Permanent organitzarà periòdicament proves perquè les persones majors de divuit anys puguin obtenir directament el títol de graduat en educació secundària obligatòria, sempre que hagin assolit les competències bàsiques i els objectius de l'etapa. Aquestes proves s'organitzaran basant-se en els tres àmbits de coneixement citats.

8. Aquests ensenyaments han de ser impartits en centres docents ordinaris o específics, degudament autoritzats per la Conselleria d'Educació i Cultura.

Disposició addicional segona

Ensenyaments de religió

1. Els ensenyaments de religió s'inclouen en l'educació secundària obligatòria, d'acord amb allò que estableix la disposició addicional segona de la Llei orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'educació.

2. La Conselleria d'Educació i Cultura garantirà que, a l'inici de cada curs, els pares o tutors dels alumnes puguin manifestar la seva voluntat que aquests rebin o no ensenyaments de religió.

3. Els centres docents han de disposar les mesures educatives perquè els alumnes, els pares o tutors dels quals hagin manifestat la seva voluntat de no cursar ensenyaments de religió, rebin l'atenció educativa adequada, a fi que l'elecció d'una opció o l'altra no suposi cap discriminació. Aquesta atenció en cap cas no ha de comportar l'aprenentatge de continguts curriculars associats al coneixement del fet religiós ni a qualsevol matèria de l'etapa. Les mesures organitzatives que disposin els centres han de ser incloses en el seu projecte educatiu perquè pares, tutors i alumnes les coneixin amb anterioritat.

4. Els pares o tutors que manifestin la voluntat que els seus fills o tutelats rebin ensenyaments de religió poden triar entre els de religió catòlica, els d'aquelles altres confessions religioses amb les quals l'Estat tenguí subscrips acords internacionals o de cooperació en matèria educativa, en els termes que s'hi recullen, o l'ensenyament d'història i cultura de les religions.

5. El currículum de la matèria de religió catòlica és l'establert per l'Ordre ECI 1957/2007, de 6 de juny, per la qual s'estableixen els currículums dels ensenyaments de religió catòlica corresponents a l'educació infantil, educació primària i educació secundària obligatòria (BOE núm. 158 del 3 de juliol). El currículum de les altres confessions religioses amb les quals l'Estat ha subscrit acords de cooperació és competència de les autoritats religioses corresponents. La determinació del currículum d'història i cultura de les religions s'ha de regir per allò que s'hagi disposat per a la resta de les matèries de l'etapa en aquest Decret.

6. L'avaluació de les matèries de religió catòlica i d'història i cultura de les religions s'ha de realitzar en els mateixos termes i amb els mateixos efectes que les altres matèries de l'etapa. L'avaluació de l'ensenyament de les diferents confessions religioses amb les quals l'Estat hagi subscrit acords de cooperació s'ha d'ajustar als criteris que s'hi hagin establert.

7. Amb la finalitat de garantir el principi d'igualtat i la lliure concurrència entre tots els alumnes, les qualificacions que s'hagin obtingut en l'avaluació dels ensenyaments de religió no s'han de computar en les convocatòries en les quals hagin d'entrar en concurrència els expedients acadèmics ni en l'obtenció de la nota mitjana a l'efecte d'admissió d'alumnes, quan s'hagi d'utilitzar per a una selecció entre els sol·licitants.

Disposició transitòria primera

Vigència del Decret 86/2002 de 14 de juny pel qual s'estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears

El currículum d'aquesta etapa s'ha de regir pel Decret 86/2002, de 14 de juny, que estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears i per l'Ordre de la consellera d'Educació i Cultura, de 2 d'agost de 2007, per la qual s'estableix el currículum dels cursos primer i tercer d'educació secundària obligatòria per al curs 2007-08 a les Illes Balears, fins a la finalització del curs 2007-08.

Disposició transitòria segona

Matèries per al curs 2008-09

En el curs 2008-09, l'alumnat de segon ha de cursar la matèria de música en lloc de la matèria de tecnologies. El currículum d'aquesta matèria de música s'estableix en aquest Decret per a l'alumnat de primer i la seva càrrega horària és de tres hores setmanals.

Disposició derogatòria única

Derogació normativa

1. Queda derogat el Decret 86/2002, de 14 de juny, que estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears, d'acord amb la disposició transitòria primera d'aquest Decret.

2. Queda derogat el Decret 11/2005, de 28 de gener, que estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears.

3. Queda derogat el Decret 78/2006, de 15 de setembre, que modifica el Decret 86/2002, de 14 de juny, que estableix el currículum de l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears.

4. Queda derogada l'Ordre de la consellera d'Educació i Cultura, de 2 d'agost de 2007, per la qual s'estableix el currículum dels cursos primer i tercer d'educació secundària obligatòria per al curs 2007-08 a les Illes Balears, d'acord amb la disposició transitòria primera d'aquest Decret.

Disposició final primera

Desplegament

S'autoritza la consellera d'Educació i Cultura a dictar totes les disposicions que siguin necessàries per aplicar i desplegar el que disposa aquest Decret.

Disposició final segona Entrada en vigor

Aquest Decret entra en vigor l'endemà d'haver-se publicat en el Butlletí Oficial de les Illes Balears. Aquest Decret s'ha d'aplicar a partir de l'any acadèmic 2008-09.

Palma, 27 de juny de 2008

EL PRESIDENT

Francesc Antich Oliver

La consellera d'Educació i Cultura

Bàrbara Galmés Chicón

ANNEX

CIÈNCIES DE LA NATURALESA

Introducció

Un dels objectius de l'educació secundària obligatòria (ESO), que prescriu la Llei orgànica d'educació, és el de concebre el coneixement científic de manera integrada i conèixer els mètodes per identificar i resoldre problemes en els diversos àmbits del coneixement i de l'experiència. La matèria de ciències de la naturalesa, que s'ha de cursar obligatòriament a cadascun dels tres primers cursos de l'etapa i com a matèria d'opció al quart curs, ha de ser el fil conductor que permeti assolir aquest objectiu en tota la seva extensió, contribuir que l'alumnat adquireixi una formació que assegurï les diferents competències bàsiques que assenyalava la normativa vigent i, també, possibilitar l'alfabetització científica que faci possible, a tota la ciutadania, la familiarització amb la naturalesa i els principis bàsics de la ciència.

Les ciències de la naturalesa constitueixen la sistematització i formalització del coneixement sobre el món natural amb la finalitat de generar models que ajudin a comprendre'l i a preveure quin serà el comportament dels fenòmens i processos naturals. La construcció d'aquests models –alhora explicatius i predictius– es du a terme mitjançant procediments propis del quefer científic, com ara la identificació de problemes, la formulació d'hipòtesis, el disseny d'experiments, l'observació, etc., que han permès la construcció del coneixement científic i la millora de les condicions de vida de la humanitat. Aquest coneixement ha de formar part, sens dubte, de la cultura bàsica que ha de tenir l'alumnat en acabar l'ESO per a una inserció adequada en la societat.

En coherència amb els aprenentatges realitzats a l'etapa d'educació primària, convé presentar una ciència que arribi a tothom, una ciència bàsica per a tots. Això implica una selecció i un tractament de continguts que facin especial referència als aspectes de la ciència relacionats amb l'entorn més proper de l'alumnat. Per realitzar aquest procés cal utilitzar una metodologia adient, d'acord amb les propostes més acceptades en la didàctica de les ciències (la significació lògica i psicològica dels continguts que se seleccionen; el reconeixement de l'existència d'unes idees prèvies en l'alumnat i la consideració d'aquestes per a l'adquisició de nous coneixements; l'atenció al procés de construcció mental dels nous coneixements; la capacitat per aplicar a situacions noves els coneixements científics apresos, etc.).

Tot i que el cos conceptual bàsic de la matèria prové de disciplines com la física, la química, la biologia i la geologia, en connexió amb aquestes s'incorporen també camps d'estudi que requereixen un tractament interdisciplinari, com són el medi ambient, el clima o l'univers. Això ha de permetre anar precisant les activitats d'ensenyament-aprenentatge en la mesura que els conceptes respectius exigeixin, progressivament al llarg de l'etapa, un major grau de profunditat.

Aquesta diferenciació progressiva no ha de restar importància a allò que és comú i global en l'aprenentatge científic, perquè l'experiència amb el medi natural sol integrar gairebé sempre aspectes diversos, perquè l'actuació sobre el medi requereix la col·laboració entre les distintes ciències i perquè els procediments per a la construcció del coneixement són bàsicament comuns. En la recerca de l'equilibri entre globalitat i especialització, sembla necessari inclinar-se al començament de l'etapa per la primera, i diferenciar progressivament cadascuna de les ciències.

Per tot això, els continguts es presenten de manera unificada en els dos primers cursos, mentre que al tercer curs es palesa la diferència entre els continguts que corresponen a biologia o geologia i a física o química, respectivament. Al quart curs de l'etapa la diferenciació és taxativa, ja que s'han d'impartir necessàriament en matèries separades i de manera opcional per a l'alumnat. En cada curs, els blocs de continguts s'han d'entendre com a un conjunt de sabers relacionats, que permeten organitzar-los al voltant de conceptes estructurants que serveixen de fil conductor per a la selecció, l'organització i la seqüenciació de continguts.

Els conceptes de matèria, energia, unitat i diversitat són el fil conductor en un primer moment per passar més endavant, per la major complexitat d'aquests, als d'interacció i canvi. Altres criteris que s'han tingut en compte a l'hora de seleccionar i seqüenciar els continguts han estat el caràcter obligatori dels tres primers cursos, el nivell divers de desenvolupament cognitiu de l'alumnat i l'objectiu d'afavorir la familiarització progressiva amb la cultura científica, així com desenvolupar actituds positives cap a la ciència i el treball científic.

L'estudi de la Terra a l'Univers configura el primer curs. Després de començar amb una visió general de l'Univers, se situa la Terra com a planeta i s'estudien les característiques de la matèria que la constitueix per seguir amb la introducció al coneixement de la geosfera i iniciar l'estudi de la diversitat dels éssers vius que l'habiten.

Al segon curs el nucli central és l'energia, les seves diverses formes de transferència, i s'estudia la calor, la llum i el so, així com els problemes associats a l'obtenció i l'ús dels recursos energètics. També s'aborda la transferència d'energia interna que es produeix a la Terra i les seves conseqüències, i s'estudien a continuació les característiques funcionals dels éssers vius i les relacions entre aquests i el medi físic en relació a necessitats energètiques.

La unitat i diversitat de la matèria és l'eix central dels continguts de física i química al tercer curs. Se n'estudien les propietats, s'introdueixen els primers models interpretatius i predictius del seu comportament des d'una perspectiva macroscòpica, i s'arriba fins als primers models atòmics. En aquest mateix curs, els continguts de biologia i geologia parteixen de l'estudi de l'estructura i la funció del cos humà i, des de la perspectiva de l'educació per a la salut, s'estableix la importància de les conductes saludables i s'assenyala la relació de cada sistema orgànic amb la higiene i la prevenció de les principals malalties. Així mateix, es proposa una visió integradora de l'ésser humà amb el seu entorn, mitjançant l'estudi de les interaccions i interdependències entre les persones i el medi ambient. Finalment, s'aborda l'activitat geològica deguda a l'energia externa al planeta, que converteix la superfície terrestre en el marc de referència fonamental i dinàmic on tenen lloc aquelles interaccions.

La biologia i geologia de l'últim curs plantegen la introducció de les grans teories biològiques i geològiques que determinen les perspectives actuals de les dues disciplines. El coneixement de la història de la Terra i de la seva activitat permeten conèixer els grans canvis produïts en la interpretació dels fenòmens geològics sota el paradigma de la tectònica de plaques. Per la seva banda, la biologia d'aquest curs se centra en la teoria cel·lular, el paper unificador de la qual afecta tota la disciplina; el coneixement de l'herència biològica i la transmissió de la informació genètica, amb aplicacions i implicacions de gran abast social, i la teoria de l'evolució, que dona sentit a tota la biologia. Finalment, es torna a reprendre l'estudi dels ecosistemes des d'un enfocament dinàmic i s'analitzen les necessitats energètiques dels éssers vius i la interdependència entre els organismes i el medi físicoquímico, relacionant-los amb la comprensió dels problemes mediambientals.

La física i química del quart curs inclou, d'una banda, l'estudi del moviment, les forces i l'energia des del punt de vista mecànic, fet que permet mostrar el difícil sorgiment de la ciència moderna i la seva ruptura amb visions simplistes basades en un suposat "sentit comú". D'altra banda, s'inicia l'estudi de la química orgànica, centrada en un nou nivell d'organització de la matèria, fonamental en els processos vitals. Finalment, el bloc 7 permet analitzar alguns dels grans problemes globals amb què s'enfronta la humanitat, i incideix en la necessitat d'actuar per avançar i aconseguir un desenvolupament sostenible.

En tots els cursos es recullen conjuntament els continguts relacionats amb les maneres de construir la ciència i de transmetre l'experiència i el coneixement científics. Es remarca així el seu paper transversal, en la mesura que són continguts que es relacionen igualment amb tots els blocs i que s'han de desenvolupar de la manera més integrada possible amb el conjunt dels continguts del curs.

Per a la contextualització d'aquesta matèria dins l'entorn de les Illes Balears en el qual vivim, cal considerar aspectes com són ara:

- Les singularitats de cada illa quant a climatologia, relleu, ecosistemes, espècies endèmiques, etc. que conformen un patrimoni únic i irrepetible.
- La fragilitat de la naturalesa del nostre territori des de la consideració que pertorbacions tolerables al continent poden tenir efectes catastròfics sobre els ecosistemes insulars.
- L'impacte que la pressió dels humans ha causat als recursos naturals i als éssers vius de la nostra geografia.

A partir d'aquests fets, cal subratllar la importància que el professorat d'aquesta matèria de ciències de la naturalesa tenguï un bon coneixement de tota la problemàtica ambiental que afecta les Illes Balears –problemes relacionats amb la utilització de recursos com l'aigua, l'energia, els sòls, el territori, etc.– i que la transmeti a l'alumnat amb la metodologia més adient per tal que aquest pugui comprendre la necessitat d'un desenvolupament sostenible per a les nos-

tres illes.

Atès que la llengua ens permet conèixer i comprendre la nostra realitat, la llengua catalana, amb la riquesa de les seves variants insulars, ha de ser la llengua vehicular per a l'ensenyament i aprenentatge de les ciències de la naturalesa dins el context de les nostres illes i de l'entorn geogràfic i cultural més pròxim. Així, és imprescindible el coneixement en la nostra llengua de la terminologia científica, com també el de la toponímia i dels noms populars de la biota il·lenca. L'educació científica que rep l'alumnat durant l'etapa de secundària obligatòria ha de contribuir, juntament amb les altres matèries, al desenvolupament de les competències bàsiques i a la formació dels ciutadans i ciutadanes expressats en els objectius generals de l'ESO perquè puguin participar amb drets i deures en els diversos àmbits en què hauran de viure: àmbit polític, econòmic, social, cultural, natural, etc.

Orientacions metodològiques

La gran diversitat de l'alumnat de l'educació secundària obligatòria a les nostres illes, el qual prové de diferents contextos socials, econòmics i culturals, així com la varietat dels seus interessos i expectatives, són fets que han de compaginar-se, a l'hora d'ensenyar ciències, amb dues consideracions importants: les ciències formen part del bagatge cultural bàsic de qualsevol ciutadà o ciutadana i, per a alguns d'aquests, els coneixements científics els seran útils en els seus posteriors estudis i activitats professionals.

La investigació en el camp de la didàctica de les ciències ha posat de manifest una sèrie de problemes característics. Així, per exemple, hom constata que l'alumnat s'interessa sobretot pels aspectes més pràctics de la ciència; sovint presenta una visió deformada i descontextualitzada de la ciència; té dificultats per traslladar a la vida quotidiana els coneixements científics adquirits en l'àmbit escolar; modifica poc les seves idees prèvies, etc. Per tot això, els continguts s'haurien de tractar, sempre que sigui possible, a partir de les situacions pròpies de la vida quotidiana de l'alumnat per, mitjançant el seu estudi i interpretació, promoure'n la formalització. D'aquesta manera es pretén assegurar que l'aprenentatge dels coneixements científics sigui significatiu, és a dir, que tenguin sentit i que sigui útil per entendre millor el món que ens envolta.

En aquesta etapa, la formació ha de ser integral i funcional; és a dir, ha de consistir en l'adquisició de diverses capacitats: cognitives, psicomotrius, d'autonomia i equilibri personal, afectives, d'interrelació personal i d'inserció social, evitant els aprenentatges fonamentalment memorístics i orientats sobretot a l'adquisició de conceptes. La funcionalitat dels aprenentatges s'ha d'entendre en el sentit que han de ser assimilats de tal manera que es puguin utilitzar en contextos diferents d'aquells en què s'han adquirit.

Les consideracions sobre la naturalesa del treball científic, així com d'un model didàctic orientat al canvi conceptual, metodològic i actitudinal, permeten, de manera conjunta, establir alguns trets bàsics del que pot ser la pràctica de l'ensenyament de les ciències dins l'aula per a aquesta etapa educativa, com ara:

- Necessitat de partir dels coneixements i les idees prèvies de l'alumnat vers els continguts, com també dels seus interessos i motivacions.
- Consideració de les semblances existents entre l'evolució històrica de la ciència i el procés d'adquisició gradual del coneixement científic per l'individu.
- Importància de desenvolupar una pràctica educativa concordant amb la metodologia científica, per afavorir l'aprenentatge significatiu i transmetre una imatge real de la ciència.

Per tal d'organitzar convenientment els continguts de ciències a l'educació secundària obligatòria, una orientació adient pot consistir en la introducció dels continguts científics des d'una perspectiva on es destaquï el paper funcional de la ciència, on es facin paleses algunes de les connexions de la ciència amb la tecnologia, i on es mostri el paper que la ciència pot tenir en relació a la problemàtica i qüestions d'actualitat social i ambiental.

També convé fer esment que cal en cada cas utilitzar les estratègies metodològiques més adients per tenir en compte les diferències individuals dins el grup classe i el context sociocultural en el qual es du a terme la pràctica educativa: les explicacions col·lectives, les activitats en grup petit, el treball individualitzat i el treball al laboratori s'han d'utilitzar, junts o en combinació, segons els casos.

Els treballs pràctics i els treballs al laboratori adquireixen gran rellevància en l'ensenyament-aprenentatge de les ciències: experiències (familiarització amb els fenòmens), experiments il·lustratius (exemplificació, comprovació de lleis, principis), exercicis pràctics (maneig d'aparells i d'instruments, desenvolupament d'habilitats de mesura), experiments per contrastar hipòtesis, petites investigacions, etc. faciliten que l'alumnat s'aproximi a la realitat del treball científic.

En tot aquest procés, el paper del professorat resulta imprescindible per assegurar significativitat i funcionalitat als nous aprenentatges, proposant les activitats i utilitzant els recursos més adients, motivantlo i orientantlo perquè

vulgui i pugui modificar i enriquir els seus coneixements, i afavorir la utilització i l'aplicació d'aquests en noves situacions, àmbits i contextos.

Dins l'enfocament que es proposa, sembla lògic que el professorat de ciències no ha de ser tan sols un transmissor de coneixements ja elaborats, sinó que una part important del seu paper consisteix a plantejar interrogants a l'alumnat, situantlo davant situacions problemàtiques, ajudantlo a adquirir i coprendre continguts científics nous i orientantlo en la resolució d'aquests problemes. En aquesta perspectiva, un coneixement adequat de la història de la ciència i de les relacions d'aquesta amb la tecnologia, la societat i el medi ambient li seran de gran utilitat.

D'altra part, i per tal que el professorat pugui dur a terme una pràctica docent adequada, ha de comptar amb el suport de les noves tecnologies, ja que ofereixen recursos de gran potència i versatilitat per utilitzar dins l'aula com ara mostrar fenòmens difícilment observables al laboratori o a la realitat, simular experiments que no és possible realitzar als centres, accedir a informacions i dades rigoroses i actualitzades, etc.

A més d'avaluar el procés d'ensenyament –elements del disseny curricular, paper del professorat, participació de l'alumnat, etc.– cal avaluar el procés i resultats de l'aprenentatge, valorant el grau d'assoliment de les capacitats especificades als objectius generals mitjançant la realització de les activitats adients.

Per això, uns indicadors adequats són els criteris d'avaluació que figuren al present document i que cal que formin part, també, de la programació de la matèria de ciències de la naturalesa al projecte educatiu del centre. Convé concretar, a la programació, els mínims a assolir pels alumnes, tot considerant la seva diversitat. En conseqüència, les activitats d'avaluació han de preveure diferents nivells de complexitat d'acord amb la diversitat de tipus de continguts:

- Continguts conceptuals, relatius a la comprensió de les idees de la ciència.
- Continguts procedimentals, relatius a l'aprenentatge del treball dels científics.
- Continguts actitudinals, relatius a l'adquisició d'actituds, valors i normes.

Amb la finalitat d'obtenir una informació vàlida i fiable per dur a terme l'avaluació, convé que el professorat utilitzi en cada moment els mètodes i instruments més adequats: observació directa, qüestionaris, revisió del quadern d'aula i del quadern de laboratori, proves escrites de resposta oberta o tancada, etc.

La major part del procés d'ensenyament-aprenentatge es realitza a l'aula. Per tant, l'espai de l'aula ha de complir unes determinades condicions, algunes de les quals són generals (mobiliari adient, superfície adequada, etc.) i d'altres específiques de cada matèria. L'aula de ciències ha de permetre utilitzar determinats recursos en el moment més adequat: ordinador i canó de projecció, vídeo, biblioteca de ciències, models, etc. En qualsevol cas, i tant si es disposa d'aula específica de ciències com si no, és necessari comptar amb el mobiliari adequat per poder treballar de individualment o en grup petit o gran, a conveniència.

A l'hora de seleccionar un recurs didàctic convé fer-ho sempre a partir de les característiques del grup-classe al qual va dirigit i en funció del mètode o estratègia didàctica que seguirà el professor o professora per dur a terme un determinat procés d'ensenyament-aprenentatge. A partir d'aquesta consideració, alguns exemples de recursos a utilitzar dins la classe de ciències són:

- Per a l'ensenyament col·lectiu (grup gran): canó per a projeccions, pissarres i afins, retroprojector, projector de diapositives.
- Per a l'ensenyament en grup petit: guions pautats per dur a terme dinàmiques de grup, mobiliari fàcilment redistribuïble.
- Per a l'ensenyament individualitzat: programes informàtics, vídeos interactius, textos i material imprès adaptat.
- Per a l'ensenyament d'experiències (treball al laboratori, sortides fora de l'aula, visites guiades.): guions de pràctiques, material de laboratori adequat, guies de camp.

Sigui com sigui, els recursos han de ser diversos, senzills i fàcilment entenedors per a l'alumnat i han de possibilitar que aquest esdevengui el veritable protagonista del seu aprenentatge. En aquest sentit, són molt millors els recursos que afavoreixen la participació activa de l'alumnat i que l'estimulen a emprar la imaginació. A més, els recursos utilitzats han d'afavorir la connexió dels continguts científics amb situacions, observacions i experiències que resultaria difícil aconseguir d'una altra manera.

El llibre de text és el recurs bibliogràfic més utilitzat. Tot i l'esforç que s'ha realitzat per millorar aquests llibres, no hi ha dubte que presenten inconvenients, sobretot si s'utilitzen com a un recurs rígid al qual s'han d'adaptar el pro-

fessorat i l'alumnat, i no a l'inrevés. En aquest sentit, la selecció del llibre s'ha de basar, fonamentalment, en la seva adequació a la programació elaborada pel departament.

L'oferta important de recursos informàtics i de recursos audiovisuals que hi ha en l'àmbit de les ciències de la naturalesa, aconsella usar-los com a suport al desenvolupament dels continguts. Tot i que en general són motivadors per a l'alumnat i aporten noves possibilitats per l'ensenyament de les ciències, s'ha d'evitar l'ús excessiu, perquè no garanteixen per si mateixos la comprensió dels continguts.

Finalment, l'ús de la llengua catalana com a llengua vehicular per impartir aquesta matèria de ciències de la naturalesa suposa contribuir a lanormalització del català com a llengua habitual en els processos d'ensenyament-aprenentatge i a la contextualització dels seus continguts a la realitat dels aspectes culturals, socials i mediambientals de les Illes Balears. Aquest fet ha de constituir un criteri bàsic a l'hora de dur a terme la selecció de materials curriculars i dels diversos recursos didàctics a utilitzar dins l'aula.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

La competència científica es troba del tot relacionada amb la *capacitat per conèixer i interactuar amb el món físic*. Un coneixement correcte del món físic requereix, precisament, l'aprenentatge dels conceptes i procediments essencials de cadascuna de les ciències de la naturalesa i l'ús de les seves relacions. A més, aquesta competència també requereix els aprenentatges relatius a la manera de generar el coneixement sobre els fenòmens naturals. És necessari, per això, aconseguir la familiarització amb les diverses maneres pròpies del treball científic: discussió sobre problemes d'interès social relacionats amb la ciència i la tecnologia; plantejament de conjectures i inferències fonamentades; elaboració d'estratègies per obtenir conclusions; planificació i implementació de dissenys experimentals; anàlisi i comunicació dels resultats mitjançant l'ús de la terminologia científica adient per a cada cas, etc.

D'altra part, convé tenir en compte que alguns aspectes d'aquesta competència requereixen una atenció específica. És el cas, per exemple, del coneixement del propi cos i les relacions entre els hàbits i les formes de vida i la salut. També ho són les implicacions que determinats comportaments individuals i col·lectius i la utilització dels desenvolupaments científicotecnològics, derivats d'un model econòmic concret, tenen en el medi ambient. En aquest sentit, és necessari evitar caure en actituds simplistes d'exaltació o de rebuig del paper de la tecnociència, afavorir el coneixement de la naturalesa i les arrels dels grans problemes als quals s'enfronta avui la humanitat i cercar solucions per avançar cap a la sostenibilitat.

La *competència matemàtica* està íntimament associada als aprenentatges de les ciències de la naturalesa. En el treball científic es presenten sovint situacions de resolució de problemes de solució més o menys oberta, que exigeixen posar en joc estratègies associades a aquesta competència i la utilització adequada de les eines matemàtiques a cada context: mesura, tractament de dades, elaboració i interpretació de gràfiques, representacions geomètriques, ús de models matemàtics, etc. que convé treballar en la recerca de respostes a cada problema concret relacionat amb els fenòmens de la naturalesa.

La contribució d'aquesta matèria a la *competència en comunicació lingüística*, oral i escrita, es realitza a partir del coneixement i de l'ús del llenguatge de la ciència, imprescindible per descriure fets i fenòmens. D'altra banda, la configuració i la transmissió de les idees i les informacions sobre la naturalesa, posa en joc una manera específica de construcció del discurs, dirigit a argumentar o a fer explícites les relacions entre conceptes, idees, fets, fenòmens, etc. La cura en la precisió dels termes utilitzats, en l'encadenament adequat de les idees o en l'expressió verbal d'aquestes relacions farà efectiva la contribució. La utilització del català com a llengua vehicular en l'estudi de les matèries científiques pot contribuir de manera molt important a capacitar els alumnes per poder-se expressar en aquesta llengua en tots els àmbits de la seva activitat.

La competència en el *tractament de la informació i la competència digital* pot dur-se a terme a partir de la consideració que el treball científic té maneres específiques per a la recerca, la recollida, la selecció, el processament i la presentació de la informació que s'utilitza, a més, de formes molt diferents: verbal, numèrica, simbòlica o gràfica.

Així, afavoreix l'adquisició d'aquesta competència la utilització de recursos com són els esquemes, els mapes conceptuals, la producció i la presentació de memòries, textos, etc. D'altra banda, en la faceta de competència digital, també es contribueix, mitjançant la utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), a l'aprenentatge de les ciències per comunicar-se, recollir informació, retroalimentar-la, simular i visualitzar situacions, obtenir i tractar dades, etc. Els recursos propis de les TIC també permeten, de manera especial, la modelització de fenòmens, la qual cosa permet mostrar una visió actualitzada de l'activitat científica.

La contribució de les ciències de la naturalesa a la *competència social i ciutadana* està lligada, en primer lloc, al paper de la ciència en la preparació de futurs ciutadans d'una societat democràtica per a la seva participació activa en la presa fonamentada de decisions: la realitat de cada dia ens diu que l'art, la ciència, la tècnica, la política, l'economia i els interessos de la societat en general, no es troben compartimentats segons el model de disciplines acadèmiques sinó que, de manera conjunta i integrada, constitueixen el coneixement i el saber, o sigui, la cultura. En segon lloc, el coneixement sobre determinats debats que han estat essencials per a l'avanç de la ciència, contribueix a comprendre millor l'evolució de la societat en èpoques passades i el món actual.

En aquesta línia de consideració global del coneixement, cal subratllar també la contribució que la ciència pot aportar també a la *competència cultural i artística*. Efectivament, el desenvolupament científic i les seves aplicacions s'acompanyen sovint d'estratègies basades en l'observació, la intuïció, la imaginació, la creativitat, etc., pròpies de l'art i de les diverses formes en què es manifesta. A més, per expressar idees, conceptes i principis de les ciències de la naturalesa, la utilització de distints codis per representar i explicar fenòmens és una constant en el quefer quotidià dels científics. Sens dubte, els museus de la ciència, amb els seus mitjans interpretatius, han de constituir un àmbit privilegiat per explorar com es manifesten les maneres de pensar relacionades amb la ciència que tenen les diferents cultures.

Els continguts associats a la forma de construir i transmetre el coneixement científic constitueixen una oportunitat per al desenvolupament de la *competència per aprendre a aprendre*. L'aprenentatge al llarg de la vida, en el cas del coneixement de la naturalesa, es va produint per la incorporació d'informacions provinents unes vegades de la mateixa experiència i, altres, de mitjans escrits o audiovisuals. La integració d'aquesta informació en l'estructura de coneixement de cada persona es produeix si es tenen adquirits, d'una part, els conceptes i teories essencials lligats al nostre coneixement del món natural i, d'altra banda, els procediments i destreses que són habituals en el treball científic. Això comporta la necessitat de plantejar-se qüestions sobre els fenòmens del nostre entorn i de donar-hi respostes coherents, de tenir la capacitat de treballar en grup i de saber compartir el coneixement amb els altres.

Finalment, la contribució al desenvolupament de l'*autonomia i la iniciativa personal* pot abordar-se des de la formació d'un esperit crític, capaç de qüestionar dogmes i prejudicis, propi del treball científic. És important, en aquest sentit, assenyalant el paper de l'estudi de les ciències com a potenciador de les capacitats d'enfrontar-se a problemes oberts, de saber resoldre les dificultats, d'assumir els errors com a part del procés de descobriment, de participar en la construcció temptativa de solucions i, en síntesi, d'implicar-se en allò que sol anomenar-se l'aventura de fer ciència.

Objectius

Les ciències de la naturalesa en l'educació secundària obligatòria tenen com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Comprendre i expressar missatges de contingut científic utilitzant el llenguatge oral i escrit i propietat; elaborar i interpretar diagrames, gràfiques, taules, mapes, i altres models de representació, i utilitzar expressions matemàtiques elementals i codis científics diversos, per tal de poder-se comunicar en l'àmbit de la ciència.
2. Utilitzar els conceptes, principis, lleis i teories fonamentals de la ciència, així com les estratègies pròpies del treball científic, per comprendre els principals fenòmens naturals, els fets rellevants de la vida quotidiana i les repercussions del desenvolupament tecnocientífic.
3. Aplicar, en la resolució de problemes, estratègies pròpies de la metodologia científica, com ara la identificació de problemes, la formulació d'hipòtesis fonamentades i deduccions lògiques, els dissenys experimentals, l'anàlisi de resultats, la consideració d'aplicacions i repercussions de l'estudi realitzat, i la recerca de coherència global.
4. Obtenir informació sobre temes científics utilitzant diversos mitjans i fonts, especialment els relacionats amb les tecnologies de la informació i la comunicació, transmetre-la emprant diferents suports, valorar críticament el contingut d'aquesta i emprar-la per orientar i fonamentar les pròpies opinions i actuacions.
5. Adoptar actituds crítiques, basades en el coneixement científic, per analitzar, individualment o en grup, qüestions científiques i tecnològiques rellevants i socialment controvertides.
6. Tendir a actuar en funció d'actituds i hàbits favorables a la cura i promoció de la salut personal i comunitària, fonamentats en el coneixement científic, per tal d'assumir els riscos de la societat actual en aspectes relacionats amb l'alimentació, el consum, les addiccions, la sexualitat i la prevenció de les malalties en general.
7. Comprendre la importància d'utilitzar els coneixements provinents de les ciències de la naturalesa per satisfer les necessitats humanes i per prendre decisions en relació amb els problemes locals i globals que ens afecten.
8. Conèixer i valorar les interaccions de la ciència i la tecnologia amb la

societat i el medi ambient, amb atenció als problemes amb què es troba avui la humanitat, i especialment a aquells que afecten més directament les Illes Balears, així com la necessitat de recerca i aplicació de solucions adients per avançar cap a la sostenibilitat.

9. Reconèixer el caràcter creatiu i provisional del coneixement científic i les seves aportacions al pensament humà al llarg de la història, apreciament la importància del debat obert i lliure de dogmatismes dins l'evolució cultural de la humanitat, així com la contribució de la ciència i la tecnologia a la millora de les condicions de vida dels humans.

10. Adquirir coneixements sobre els elements naturals i socioculturals del medi a les Illes Balears i en altres àmbits geogràfics de major abast, i utilitzar-los per fonamentar valors, actituds i comportaments favorables a la conservació dels recursos, així com a la millora de la qualitat ambiental.

Primer curs

Continguts

Continguts comuns

- Familiarització amb les característiques bàsiques del treball científic: plantejament de problemes, formulació d'hipòtesis, descripció d'objectes i fenòmens, realització d'experiments i petites investigacions, per comprendre millor els fenòmens naturals i resoldre els problemes que el seu estudi planteja.

- Utilització dels mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació per seleccionar informació sobre el medi natural.

- Interpretació de dades i informacions sobre la naturalesa i la utilització d'aquesta informació per conèixer-la.

- Reconeixement del paper del coneixement científic en el desenvolupament tecnològic i en la vida de les persones.

- Utilització curosa dels materials i els instruments bàsics d'un laboratori i respecte per les normes de seguretat en el laboratori.

- Respecte per l'entorn natural i finançament d'actituds favorables a la seva conservació i protecció, tot fent atenció a les circumstàncies ambientals relatives a la insularitat de la nostra comunitat.

- Reconeixement de la importància del treball en equip i el respecte a les aportacions dels altres en la labor científica i tècnica

- Adquisició de les actituds característiques del treball científic: raonament de les solucions, rigor, precisió, creativitat, curiositat i obertura a noves idees.

Bloc 1. La Terra a l'Univers

- L'Univers, estrelles i galàxies. La Via Làctia i el Sistema Solar.

- Els planetes del Sistema Solar. La Terra com a planeta. Altres components del Sistema Solar.

- Els moviments dels astres. Moviments de la Terra i els fenòmens relacionats: durada de l'any, estacions, dia i nit. Moviments de la Lluna i les seves fases. Els eclipsis.

- Utilització de tècniques d'orientació. Observació del cel diürn i nocturn de les Illes Balears, a simple vista i amb instruments senzills.

- L'astronomia a les Illes Balears.

- Evolució històrica de les concepcions del lloc de la Terra a l'Univers: el pas del geocentrisme a l'heliocentrisme com a primera i gran revolució científica.

Bloc 2. La matèria a l'Univers

- La matèria. Propietats generals de la matèria.

- Estats en què es presenta la matèria a l'Univers. Característiques i relació amb la temperatura. Canvis d'estat.

- Realització d'experiències senzilles en què es manifestin les propietats generals de sòlids, líquids i gasos.

- Identificació de mesclures i substàncies pures. Utilització de tècniques de separació de mesclures.

- Els elements que hi ha a l'Univers.

- Els materials i la seva utilització en la vida quotidiana.

- La generació de residus i la gestió sostenible: reducció, reutilització, recuperació i reciclatge.

- El problema i la gestió dels residus a les Illes Balears.

Bloc 3. Materials terrestres

- L'atmosfera. Estructura, composició i propietats de l'atmosfera. Importància del debat que va portar a establir-ne l'existència.

- Fenòmens atmosfèrics. Variables que condicionen el temps atmosfèric. Distinció entre temps i clima. La predicció del temps a les Illes Balears. L'estació meteorològica.

- Maneig d'instruments per mesurar la temperatura, la pressió, la velocitat i la humitat de l'aire.

- Elaboració de taules de dades i gràfiques de paràmetres com temperatura i pluges. Interpretació de mapes del temps senzills.

- Reconeixement del paper de l'atmosfera, de la importància de l'aire per als éssers vius i per a la salut humana, i de la necessitat de contribuir a tenir-ne cura.

- La contaminació atmosfèrica i el canvi climàtic. Els efectes del canvi climàtic a les Illes Balears.

- La hidrosfera. La importància de l'aigua en el clima, en la configuració del paisatge i en els éssers vius. La distribució de l'aigua a la Terra en les seves formes líquida, sòlida i gasosa.

- Estudi experimental d'algunes de les propietats de l'aigua.

- El cicle de l'aigua a la Terra i la seva relació amb el Sol com a font d'energia.

- Reserves d'aigua dolça a la Terra: aigües superficials i subterrànies. Importància de la seva conservació. Les reserves d'aigua a les Illes Balears.

- Aigua i salut. La potabilització. La contaminació de l'aigua i la seva depuració.

- Els problemes de l'aigua a les Illes Balears: malbaratament, sobreexplotació, salinització i contaminació.

- La gestió sostenible de l'aigua. Necessitat d'adoptar mesures d'estalvi d'aigua. La dessalinització i l'ús de l'aigua depurada.

- La geosfera. Introducció a l'estructura interna de la Terra.

- Diversitat de minerals i característiques que permeten identificar-los. Observació i descripció dels minerals més freqüents.

- Tipus de roques i característiques que permeten diferenciar-les. Observació i descripció de les roques més freqüents. Utilització de claus senzilles per identificar roques. Les roques més abundants a les Illes Balears.

- Importància, utilitat i explotació dels minerals i les roques. Les pedres a les Illes Balears: explotació, usos i impacte.

Bloc 4. Els éssers vius i la seva diversitat

- Factors que fan possible la vida a la Terra.

- Característiques comunes dels éssers vius. Les funcions vitals: nutrició, relació i reproducció.

- La unitat dels éssers vius: el descobriment de la cèl·lula.

- Introducció a l'estudi de la biodiversitat. Aproximació a la classificació dels éssers vius. Els cinc regnes.

- Utilització de claus senzilles d'identificació d'èssers vius.

- La diversitat com a resultat del procés evolutiu. Els fòssils i la història de la vida.

- Els éssers vius més senzills: virus, bacteris, protozous i algues.

- Els fongs: característiques generals. Els bolets, les floridures i els llevats.

- Els vegetals: característiques generals. Les moltes, les falgueres i les plantes amb flors. Les plantes de les Illes Balears.

- Els animals: característiques generals. Els animals més senzills, els mol·luscs, els artròpodes i els vertebrats. Els animals de les Illes Balears.

- Utilització de la lupa i el microscopi òptic per a l'observació i la descripció d'organismes unicel·lulars, fongs, plantes i animals.

- Valoració de la importància de mantenir la diversitat dels éssers vius. Anàlisi dels problemes associats a la seva pèrdua.

- Les espècies en perill a les Illes Balears. Els espais protegits de les Illes Balears: situació, extensió i tipus de protecció.

- Responsabilitat davant la necessitat de conservar la flora i la fauna de les Illes Balears com a part del patrimoni natural.

- Respecte per totes les formes de vida i actitud crítica davant l'explotació irracional, el maltractament i la mort innecessària d'èssers vius.

Críteris d'avaluació

1. Realitzar investigacions senzilles en les quals s'apliquin les estratègies típiques de la investigació científica.

Es tracta de comprovar si l'alumnat és capaç d'aplicar les estratègies del treball científic (plantejament de problemes, formulació d'hipòtesis, descripció d'objectes i fenòmens, identificació de variables, disseny d'experiències, anàlisi i interpretació de resultats, etc.) per resoldre problemes de tipus científic de rellevància social o personal.

2. Explicar l'organització del Sistema Solar, descriure els moviments relatius entre la Lluna, la Terra i el Sol i interpretar alguns fenòmens naturals mitjançant l'elaboració de models senzills i representacions a escala del Sistema Solar.

Es tracta de comprovar que l'alumnat és capaç de justificar raonadament alguns fenòmens naturals, com la durada dels anys, el dia i la nit, els eclipsis, les estacions o les fases de la Lluna mitjançant la interpretació dels moviments relatius de la Terra i la Lluna al Sistema Solar. S'ha de valorar la capacitat d'interpretar models gràfics senzills (com el planetari o les representacions esquemàtiques a escala) que expliquin els fenòmens descrits.

3. Descriure raonadament algunes de les observacions i els procediments científics que han permès avançar en el coneixement del nostre planeta i del lloc que ocupa en l'Univers.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat comprèn els principals arguments que justifiquen el desenvolupament de les teories astronòmiques i la seva evolució històrica (sobre l'esfericitat de la Terra i els moviments terrestres, sistemes geocèntrics vs. sistemes heliocèntrics, etc.), posant èmfasi en les repercussions socials d'aquestes teories.

4. Descriure les propietats de la matèria que ens envolta, com ara la massa, el volum, els estats en què es presenta, i interpretar-les qualitativament i quantitativament, així com identificar els canvis que experimenta.

L'alumnat ha de ser capaç, a partir d'experiències senzilles, d'interpretar quantitativament i qualitativament les propietats de la matèria i identificar els canvis d'estat que experimenta, molt en particular dels gasos.

5. Relacionar propietats dels materials amb l'ús que se'n fa i diferenciar entre mescles i substàncies, en base a les propietats característiques d'aquestes últimes, així com aplicar algunes tècniques de separació.

Es tracta de saber si l'alumnat relaciona l'ús dels materials en la construcció d'objectes amb les seves propietats i és capaç de diferenciar les mescles de les substàncies pures per la possibilitat de separar-les per processos físics com la filtració, la decantació, la cristal·litació, etc.

6. Conèixer l'existència de l'atmosfera, valorar la importància del paper protector d'aquesta per als éssers vius i considerar les repercussions que hi té l'activitat humana.

L'alumnat ha de ser capaç de valorar la importància de l'atmosfera en el manteniment de la vida a la Terra i ha de conèixer els problemes greus de contaminació ambiental actuals i les seves repercussions més importants, així com tenir una actitud positiva davant la necessitat de contribuir a solucionar-los.

7. Obtenir i analitzar dades meteorològiques per valorar qualitativament fenòmens atmosfèrics.

L'alumnat ha de ser capaç d'obtenir, analitzar i representar dades de diferents variables meteorològiques amb instruments de mesura que li permetin arribar a interpretar alguns fenòmens meteorològics senzills.

8. Explicar, a partir del coneixement de les propietats de l'aigua, el cicle de l'aigua en la naturalesa i la seva importància per als éssers vius, i valorar les repercussions de les activitats humanes en relació amb la seva utilització.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat és capaç d'interpretar i elaborar esquemes sobre el cicle de l'aigua i valorar la importància dels problemes que les activitats humanes han generat quant a la gestió dels recursos d'aigua dolça i la contaminació d'aquesta. Demostrar una actitud positiva davant la necessitat de la gestió sostenible de l'aigua, i conèixer i assumir actuacions personals que potencin la reducció en el consum i la seva reutilització.

9. Reconèixer les roques i els minerals més freqüents, en especial els que es troben a les Illes Balears, identificar-les utilitzant claus senzilles, i conèixer-ne la importància i utilitat.

L'alumnat ha de distingir els diferents tipus de roques (magmàtiques, metamòrfiques i sedimentàries) i els minerals més comuns a partir de les seves propietats característiques, especialment les roques que es troben a les Illes Balears, identificar-ne les aplicacions més freqüents i l'impacte que produeix la seva explotació.

10. Reconèixer que els éssers vius estan constituïts per cèl·lules i que porten a terme funcions vitals que els diferencien de la matèria inert.

Es tracta de comprovar que l'alumnat és capaç de reconèixer i descriure les característiques d'estructura, organització i funció dels éssers vius, a partir de mostres, fotografies, dibuixos o altres mitjans.

11. Identificar i reconèixer les peculiaritats dels grups més importants, mitjançant l'ús de claus dicotòmiques per identificar-los i conèixer l'ús de la lupa binocular i el microscopi òptic com a eines necessàries per millorar l'observació.

L'alumnat ha d'adquirir els criteris que permeten classificar els éssers vius amb l'ús de claus senzilles i tècniques d'observació, com ara l'ús de la lupa binocular i el microscopi, per identificar els trets més rellevants d'un ésser viu que expliquen la pertinença d'aquest a un grup taxonòmic determinat.

12. Valorar la importància del manteniment de la diversitat d'éssers vius i les accions que es fan per tal d'evitar la pèrdua de biodiversitat.

Es tracta de saber si l'alumnat és conscient de la importància del man-

teniment de la biodiversitat per a la humanitat i si coneix algunes de les accions que es duen a terme per conservar-la, especialment en l'àmbit de les Illes Balears.

Segon curs

Continguts

Continguts comuns

- Realització d'investigacions senzilles per tal de familiaritzar-se amb el treball científic, per mitjà del plantejament de problemes, discussió de l'interès d'aquests, formulació d'hipòtesis, dissenys experimentals, etc., per comprendre millor els fenòmens naturals i resoldre els problemes que planteja el seu estudi.
- Utilització dels mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació i la comunicació per obtenir informació sobre els fenòmens naturals.
- Interpretació d'informació de caràcter científic i utilització d'aquesta per formar-se una opinió pròpia i expressar-se adequadament.
- Reconeixement de la importància del coneixement científic per prendre decisions i fer front a problemes que ens afecten directament o indirecta.
- Utilització correcta dels materials i instruments bàsics d'un laboratori i respecte per les normes de seguretat al laboratori.
- Respecte a l'entorn natural i fiançament d'actituds favorables a la seva conservació i protecció, tot fent atenció a les circumstàncies ambientals relatives a la insularitat de la nostra comunitat.
- Reconeixement de la importància del treball en equip i el respecte a les aportacions dels altres en la labor científica i tècnica.
- Adquisició de les actituds característiques del treball científic: raonament de les solucions, rigor, precisió, creativitat, curiositat i obertura a noves idees.

Bloc 1. Matèria i energia

- L'energia en els sistemes materials.
- L'energia com a concepte fonamental per a l'estudi dels canvis. Valoració del paper de l'energia en les nostres vides.
- Formes d'energia. Transformacions energètiques.
- Anàlisi i valoració de les diferents fonts d'energia, renovables i no renovables.
- Problemes associats a l'obtenció, transport i utilització de l'energia.
- Presa de consciència de la importància de l'estalvi energètic.

Bloc 2. Calor i temperatura

- La calor com a agent productor de canvis. Distinció entre calor i temperatura.
- Reconeixement de situacions i realització d'experiències senzilles en què es manifestin els efectes de la calor sobre els cossos.
- Interpretació de la calor com a manera de transferència d'energia.
- Valoració de les aplicacions de la utilització pràctica de la calor.

Bloc 3. Llum i so

- Llum i visió: els objectes com a fonts secundàries de llum.
- Propagació rectilínia de la llum en totes direccions. Reconeixement de situacions i realització d'experiències senzilles per posar-les de manifest. Ombres i eclipsis.
- Estudi qualitatiu de la reflexió i de la refracció.
- Descomposició de la llum: interpretació dels colors.
- So i audició. Propagació i reflexió del so.
- Valoració del problema de la contaminació acústica i lumínica.

Bloc 4. Transformacions geològiques degudes a l'energia interna de la Terra

- Energia interna. Transferència d'energia a l'interior de la Terra.
- Estructura de la Terra.
- Les manifestacions de l'energia interna de la Terra: erupcions volcàniques i terratrèmols.
- Valoració dels riscos volcànic i sísmic i importància de la predicció i prevenció d'aquests. Manifestacions volcàniques i sísmiques a les Illes Balears.
- Identificació de roques magmàtiques i metamòrfiques i relació entre la seva textura i el seu origen. Les roques magmàtiques i metamòrfiques a les Illes Balears.
- Manifestacions de la geodinàmica interna en el relleu terrestre. Orogènesi. Deformacions: plecs i falles.
- Aproximació a la tectònica de plaques.

Bloc 5. La vida en acció

- Les funcions vitals. Nutrició, relació i reproducció.
- La funció de nutrició: obtenció i ús de matèria i energia pels éssers vius.

Nutrició autòtropa i heteròtropa.

- La importància de la fotosíntesi en la vida de la Terra. La respiració en els éssers vius.
- La funció de relació: percepció, coordinació i moviment.
- La funció de reproducció. Característiques de la reproducció sexual i asexual.
- Observació i descripció de cicles vitals en animals i plantes.

Bloc 6. El medi ambient natural

- Biosfera, ecosfera i ecosistema. Identificació dels components d'un ecosistema. Influència dels factors abiòtics i biòtics en els ecosistemes.
- Ecosistemes aquàtics d'aigua dolça i marins. Ecosistemes terrestres: els biomes. Ecosistemes de les Illes Balears.
- El paper que desenvolupen els organismes productors, consumidors i descomponedors en l'ecosistema.
- Cicle de la matèria i flux d'energia.
- Realització d'investigacions senzilles sobre algun ecosistema de l'entorn.
- Impacte de l'espècie humana sobre els ecosistemes.
- Valoració de la tasca reivindicativa dels grups ecologistes en la defensa de la natura i els èxits que han aconseguit a les Illes Balears i al món.
- Valoració de la necessitat de tenir cura del medi ambient i adoptar conductes solidàries i respectuoses. Protecció i conservació del medi ambient de les Illes Balears. Els espais protegits de les Illes Balears: situació, extensió i tipus de protecció.

criteris d'avaluació

1. Realitzar investigacions senzilles en les quals s'apliquin les estratègies típiques de la investigació científica.

Es tracta de comprovar si l'alumnat és capaç d'aplicar les estratègies del treball científic (plantejament de problemes, formulació d'hipòtesis, identificació de variables, disseny d'experiències, anàlisi i interpretació de resultats, etc.) per resoldre problemes de tipus científic de rellevància social o personal.

2. Utilitzar el concepte qualitatiu d'energia per explicar el seu paper en les transformacions que tenen lloc en el nostre entorn i reconèixer la importància i les repercussions per a la societat i el medi ambient de les diferents fonts d'energia renovables i no renovables.

Es tracta de conèixer si l'alumnat relaciona el concepte d'energia amb la capacitat de realitzar canvis, si coneix diferents formes i fonts d'energia, renovables i no renovables, els seus avantatges i inconvenients, i alguns dels principals problemes associats a la seva obtenció, transport i utilització. S'ha de valorar si l'alumnat comprèn la importància de l'estalvi energètic i l'ús d'energies netes per contribuir a un futur sostenible.

3. Resoldre problemes aplicant els coneixements sobre el concepte de temperatura i la seva mesura, l'equilibri i el desequilibri tèrmic, els efectes de la calor sobre els cossos i la manera de propagació d'aquesta.

Es pretén comprovar si l'alumnat comprèn la importància de la calor i les seves aplicacions, així com la distinció entre calor i temperatura en l'estudi dels fenòmens tèrmics, i si és capaç de realitzar experiències senzilles que hi estiguin relacionades. S'ha de valorar si sap utilitzar termòmetres i en coneix el fonament, identifica l'equilibri tèrmic amb la igualació de temperatures, comprèn la transmissió de la calor associada al desequilibri tèrmic i sap aplicar aquests coneixements a la resolució de problemes senzills i d'interès, com ara l'aïllament tèrmic d'una zona.

4. Explicar fenòmens naturals referits a la transmissió de la llum i del so i reproduir-ne alguns tenint en compte les seves propietats.

Es tracta de saber si l'alumnat és capaç d'utilitzar els coneixements d'algunes propietats del so i la llum, com la reflexió i la refracció, per explicar fenòmens naturals, aplicar-los en utilitzar miralls o lents, justificar el fonament físic d'aparells òptics senzills i dissenyar o muntar-ne alguns com ara la cambra obscura. També s'ha de valorar si comprèn les repercussions de la contaminació acústica i lumínica, i la necessitat de solucionar-la.

5. Identificar i explicar les accions dels agents geològics interns en l'origen del relleu terrestre, i especialment el de les Illes Balears, així com en el procés de formació de les roques magmàtiques i metamòrfiques.

Es tracta de comprovar que l'alumnat té una concepció dinàmica de la naturalesa i que és capaç de reconèixer i interpretar en el camp o en imatges algunes manifestacions de la dinàmica interna en el relleu i del moviment de les plaques, com ara la presència de plecs, falles, serralades, volcans i terratrèmols. També es pretén avaluar si l'alumnat entén les transformacions que hi pot haver entre els diferents tipus de roques endògenes en funció de les caracterís-

tiques de l'ambient geològic en què es troben.

6. Reconèixer i valorar els riscos associats als processos geològics interns i la prevenció i predicció d'aquests.

Es tracta de valorar si l'alumnat és capaç de reconèixer i interpretar adequadament els principals riscos geològics i la seva repercussió, amb la utilització de notícies de premsa, mapes i altres canals d'informació.

7. Interpretar els aspectes relacionats amb les funcions vitals dels éssers vius a partir de diferents observacions i experiències realitzades amb organismes senzills, comprovant l'efecte que tenen determinades variables en els processos de nutrició, relació i reproducció.

L'alumnat ha de conèixer les funcions vitals dels éssers vius, les diferències entre la nutrició d'éssers autòtrofs i heteròtrofs, les característiques i els tipus de reproducció, i els elements fonamentals que intervenen en la funció de relació. També es tracta d'avaluar si és capaç de realitzar experiències senzilles (tropismes, fotosíntesi, fermentacions) per comprovar la incidència que tenen en aquestes funcions variables com la llum, l'oxigen, la clorofil·la, l'aliment, la temperatura, etc.

8. Identificar els components biòtics i abiòtics d'un ecosistema pròxim, valorar-ne la diversitat i representar gràficament les relacions tròfiques establertes entre els éssers vius de l'ecosistema, així com conèixer les característiques principals dels grans biomes de la Terra i dels ecosistemes de les Illes Balears.

L'alumnat ha de comprendre el concepte d'ecosistema i ser capaç de reconèixer i analitzar els elements d'un ecosistema concret, obtenir dades d'alguns components abiòtics (llum, humitat, temperatura, topografia, roques, etc.) i biòtics (animals i plantes més abundants); interpretar correctament les relacions i els mecanismes reguladors establerts entre ells.

9. Valorar positivament la naturalesa, així com conèixer, respectar i protegir el patrimoni natural de les Illes Balears, tenint en compte els mitjans per a la protecció i conservació d'aquest.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que l'alumnat coneix i valora la biodiversitat i la importància de preservar-la i, especialment, del patrimoni natural de les Illes Balears, mitjançant l'adquisició d'actituds de reconeixement, respecte i protecció d'aquest, a través de l'observació i recollida de dades. Al mateix temps, també es pretén comprovar si l'alumnat valora la naturalesa, apreciant les repercussions de qualsevol tipus que comporta el seu deteriorament i adquirint actituds de rebuig a totes aquelles activitats que produeixen contaminació, alteració i destrucció dels ecosistemes naturals.

Tercer curs

Biologia i geologia

Continguts

Continguts comuns

- Utilització d'estratègies pròpies del treball científic com són el plantejament de problemes, plantejament d'hipòtesi, interpretació dels resultats, anàlisi de dades organitzades en taules i gràfics i elaboració d'un informe científic.
- Recerca i selecció d'informació de caràcter científic mitjançant l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació i altres fonts.
- Interpretació d'informació de caràcter científic i utilització de l'esmentada informació per formar-se una opinió pròpia, expressar-se amb precisió i argumentar sobre problemes relacionats amb la naturalesa.
- Valoració de les aportacions de les ciències de la naturalesa per donar resposta a les necessitats dels éssers humans i millorar les condicions de la seva existència, així com per apreciar i gaudir de la diversitat natural i cultural, i participar en la seva conservació, protecció i millora.
- Utilització correcta dels materials, substàncies i instruments bàsics d'un laboratori. Respecte per les normes de seguretat al laboratori.
- Reconeixement del caràcter aproximat de la mesura. Utilització de la notació científica i del sistema internacional d'unitats.
- Respecte per l'entorn natural i finançament d'actituds favorables a la conservació i protecció d'aquest, amb atenció a les circumstàncies ambientals relatives a la insularitat de la nostra comunitat.
- Reconeixement de la importància del treball en equip i el respecte a les aportacions dels altres en la labor científica i tècnica.
- Adquisició de les actituds característiques del treball científic: raonament de les solucions aparentment òbvies, rigor, precisió, creativitat, curiositat i obertura a noves idees.

Bloc 1. L'organització i el funcionament del cos humà

- L'organització general del cos humà: aparells i sistemes, òrgans, teixits i cèl·lules.

- Alimentació i nutrició humana. La funció de nutrició. Anatomia i fisiologia dels aparells i sistemes implicats en la nutrició: digestiu, respiratori, circulatori i excretor.

- La reproducció humana. Canvis físics i psíquics en l'adolescència. Els aparells reproductors masculí i femení. El cicle menstrual. Fecundació, embaràs i part.

- La funció de relació. Percepció, coordinació i moviment. La percepció i els òrgans dels sentits, la seva cura i higiene. La coordinació i el sistema nerviós: organització i funció. El sistema endocrí: les glàndules endocrines i el seu funcionament. L'aparell locomotor.

Bloc 2. Les persones i la salut

- La salut i la malaltia. Els factors determinants de la salut. La malaltia i els seus tipus. Valoració de la importància dels hàbits saludables.

- Malalties infeccioses. Principals agents causants. Prevenció. Sistema immunitari. Les vacunes.

- La sexualitat humana. Salut i higiene sexual. Les malalties de transmissió sexual. Anàlisi dels diferents mètodes anticonceptius.

- Malalties més freqüents dels aparells i sistemes relacionats amb la nutrició. Prevenció de les malalties més freqüents.

- Alimentació i salut. Anàlisi de dietes saludables. Hàbits alimentaris saludables. Trastorns de la conducta alimentària.

- Principals alteracions relacionades amb els aparells i sistemes que interverenen la funció de relació i la seva prevenció.

- Salut mental. Les substàncies addictives: el tabac, l'alcohol i altres drogues. Problemes associats. Actitud responsable davant conductes de risc per a la salut. Influència del medi social en les conductes.

- El trasplantament i la donació de cèl·lules, sang i òrgans.

- El sistema sanitari balear. Hàbits de salut a les Illes Balears.

Bloc 3. Les persones i el medi ambient

- Els recursos naturals i els seus tipus. Els recursos naturals a les Illes Balears. Conseqüències ambientals del consum humà d'energia.

- Importància de l'ús i la gestió sostenible dels recursos hídrics. La potabilització i els sistemes de depuració. Utilització de tècniques senzilles per conèixer el grau de contaminació i depuració de l'aire i de l'aigua. El problema de l'aigua a les Illes Balears.

- Els residus i la seva gestió. La gestió de residus sòlids urbans a les Illes Balears.

- Valoració de l'impacte de l'activitat humana en els ecosistemes. Principals problemes ambientals de l'actualitat.

- Valoració de la necessitat de tenir cura del medi ambient i adoptar conductes solidàries i respectuoses. Protecció i conservació del medi ambient de les Illes Balears.

Bloc 4. Transformacions geològiques degudes a l'energia externa

- L'activitat geològica externa del planeta Terra.

- L'energia solar a la Terra. L'atmosfera i la seva dinàmica. Interpretació de mapes del temps senzills.

- El relleu terrestre i la seva representació. Interpretació de mapes topogràfics. El relleu a les Illes Balears.

- Alteracions de les roques produïdes per l'aire i l'aigua. La meteorització. Els sòls.

- Els torrents, rius i aigües subterrànies com a agents geològics. La sobre-explotació d'aqüífers. L'acció geològica del gel i del vent. Dinàmica marina. Acció geològica de la mar. La costa de les Illes Balears.

- La formació de roques sedimentàries. L'origen i la utilitat del carbó, del petroli i del gas natural. Valoració de les conseqüències de la seva utilització i esgotament.

criteris d'avaluació

1. Realitzar petites investigacions utilitzant les estratègies del treball científic per resoldre problemes d'actualitat.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat és capaç d'utilitzar les estratègies del treball científic, (cercar bibliografia referent a temes actuals, formular hipòtesis, dissenyar experiments, elaborar informes estructurats i saber-los comunicar). També es pretén avaluar si té una idea del treball científic com a procés en construcció, basat en els treballs col·lectius de molts de grups, amb els condicionaments de tota activitat humana i afectat per moltes variables. Es tracta d'esbrinar també si comprèn les interrelacions existents en l'actualitat entre societat, ciència i tecnologia.

2. Conèixer els aspectes bàsics de la reproducció humana i descriure els esdeveniments fonamentals de la fecundació, l'embaràs i el part. Comprendre el funcionament dels mètodes de control de la natalitat i valorar l'ús de mètodes

de prevenció de malalties de transmissió sexual.

A través d'aquest criteri s'intenta comprovar si l'alumnat distingeix el procés de reproducció com a mecanisme de perpetuació de l'espècie, de la sexualitat entesa com a una activitat lligada a tota la vida de l'ésser humà i de comunicació afectiva i personal. Han de conèixer, a més, els trets generals anatòmics i de funcionament dels aparells reproductors masculí i femení i explicar a partir d'aquests les bases d'alguns mètodes de control de la reproducció o de certes solucions a problemes d'infertilitat. Finalment, han de saber explicar la necessitat de prendre mesures d'higiene sexual individual i col·lectiva per evitar malalties de transmissió sexual.

3. Explicar els canvis fonamentals que experimenten els nutrients que formen l'aliment al llarg del procés de nutrició, amb la utilització d'esquemes i representacions gràfiques per il·lustrar cada etapa, i justificar la necessitat d'adquirir hàbits alimentaris saludables i evitar les conductes alimentàries insanes.

Es pretén avaluar si l'alumnat coneix les funcions de cadascun dels aparells i òrgans implicats en les funcions de nutrició (digestiu, respiratori, circulatori, excretor), les relacions entre aquests, així com les seves principals alteracions, i la necessitat d'adoptar determinats hàbits d'higiene. Així mateix, s'ha de valorar si relacionen les funcions de nutrició amb l'adopció de determinats hàbits alimentaris saludables per prevenir malalties com l'obesitat, la diabetis o les malalties cardiovasculars, i si han desenvolupat una actitud crítica davant certs hàbits consumistes poc saludables.

4. Conèixer els òrgans dels sentits i explicar la missió integradora dels sistemes nerviós i endocrí, així com localitzar els principals ossos i músculs de l'aparell locomotor. Relacionar les alteracions més freqüents amb els òrgans i processos implicats en cada cas. Identificar els factors socials que repercuteixen negativament en la salut, com l'estrès i el consum de substàncies addictives.

Es pretén comprovar que els estudiants saben com es coordinen el sistema nerviós i l'endocrí, i apliquen aquest coneixement a problemes senzills que puguin ser analitzats utilitzant bucles de retroalimentació, diagrames de flux o altres models similars. Així mateix, han de caracteritzar les principals malalties, valorar la importància d'adoptar hàbits de salut mental, i identificar els efectes perjudicials de determinades conductes com el consum de drogues, l'estrès, la falta de relacions interpersonals sanes, la pressió dels mitjans de comunicació, etc.

5. Reconèixer que en la salut influeixen aspectes físics, psicològics i socials, i valorar la importància dels estils de vida per prevenir malalties i millorar la qualitat de vida, així com les contínues aportacions de les ciències biomèdiques.

Amb aquest criteri es pretén valorar si l'alumnat té un concepte actual de salut, i si és capaç d'establir relacions entre les diferents funcions de l'organisme i els factors que tenen una influència major en la salut, com són els estils de vida. A més, ha de saber distingir els diferents tipus de malalties: infeccioses, de conducta, genètiques, per intoxicació, etc., i relacionar la causa amb l'efecte. Ha d'entendre els mecanismes de defensa corporal i l'acció de vacunes, antibiòtics i altres aportacions de les ciències biomèdiques en la lluita contra la malaltia. Així mateix, s'ha de valorar si han desenvolupat actituds solidàries davant situacions com la donació de sang o d'òrgans.

6. Recopilar informació procedent de diverses fonts documentals sobre la influència de les actuacions humanes sobre els ecosistemes: efectes de la contaminació, desertització, disminució de la capa d'ozó, esgotament de recursos i extinció d'espècies. Analitzar aquesta informació i argumentar possibles actuacions per evitar el deteriorament del medi ambient i promoure una gestió més racional dels recursos naturals.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat sap explicar algunes alteracions concretes produïdes pels éssers humans en la naturalesa, mitjançant la utilització de tècniques senzilles (indicadors biològics, proves químiques senzilles) o la recollida de dades en publicacions, per estudiar problemes com l'avanç de la desertització, la pluja àcida, l'augment de l'efecte hivernacle, la disminució dels aqüífers, etc. Finalment, han de valorar el medi ambient com un patrimoni de la humanitat i argumentar les raons de determinades actuacions individuals i col·lectives per evitar el seu deteriorament.

7. Identificar les accions dels agents geològics externs en l'origen i modelat del relleu terrestre, així com en el procés de formació de les roques sedimentàries.

Es tracta de comprovar que l'alumnat té una concepció dinàmica de la naturalesa i que és capaç de reconèixer i interpretar en el camp o en imatges l'acció dels agents geològics externs més importants. També es pretén avaluar si l'alumnat explica els diferents tipus de modelat del relleu terrestre produït pels agents geològics externs, així com la influència de factors com el clima, el

tipus de roca, la seva estructura, etc. Ha d'identificar en el paisatge les diferents influències que s'hi manifesten: geològiques, dels éssers vius i derivades de l'activitat humana.

Física i química

Continguts

Continguts comuns

- Utilització d'estratègies pròpies del treball científic com el plantejament de problemes i la discussió del seu interès, la formulació i posada a prova d'hipòtesis i la interpretació dels resultats. L'informe científic. Anàlisi de dades organitzades en taules i gràfics.

- Recerca i selecció d'informació de caràcter científic utilitzant les tecnologies de la informació i comunicació i altres fonts.

- Interpretació d'informació de caràcter científic i utilització de l'esmentada informació per formar-se una opinió pròpia, expressar-se amb precisió i argumentar sobre problemes relacionats amb la naturalesa.

- Valoració de les aportacions de les ciències de la naturalesa per donar resposta a les necessitats dels éssers humans i millorar les condicions de la seva existència, així com per apreciar i gaudir de la diversitat natural i cultural, i participar en la seva conservació, protecció i millora.

- Utilització correcta dels materials, substàncies i instruments bàsics d'un laboratori. El respecte per les normes de seguretat al laboratori.

- Caràcter aproximat de la mesura. La notació científica. Sistema internacional d'unitats.

- Respecte per l'entorn natural i finançament d'actituds favorables a la conservació i protecció d'aquest, tot fent atenció a les circumstàncies ambientals relatives a la insularitat de la nostra comunitat.

- Reconeixement de la importància del treball en equip i el respecte a les aportacions dels altres en la labor científica i tècnica.

- Adquisició de les actituds característiques del treball científic: raonament de les solucions aparentment òbvies, rigor, precisió, creativitat, curiositat i obertura a noves idees.

Bloc 1. Diversitat i unitat d'estructura de la matèria

- La matèria i el seus estats d'agregació: sòlid, líquid, gasós.

- Les lleis dels gasos i la seva contribució al coneixement de l'estructura corpuscular de la matèria i a la construcció del model cinètic.

- Teoria cinètica i canvis d'estat.

- Substàncies pures i mesclades. La seva importància en la vida quotidiana. Procediments experimentals per distingir una mescla d'una substància pura. Separació de substàncies pures d'una mescla.

- Expressió de la concentració d'una substància en una mescla: percentatge en massa i en volum, grams per litre.

- Substàncies simples i compostes. Distinció entre mescla i substància composta.

Bloc 2. Àtoms, molècules i cristalls

- La hipòtesi atòmico-molecular per explicar la diversitat de les substàncies. Introducció al concepte d'element químic. Elements químic bàsics en els éssers vius.

- Models atòmics: Dalton, Thomson, Rutherford. Característiques de les partícules constituents dels àtoms. Nombre atòmic i nombre de massa. Concepte de ió.

- Breu història de l'ordenació dels elements. Concepte d'isòtop. Algunes aplicacions dels isòtops radioactius; valoració de les repercussions del seu ús per als éssers vius i el medi ambient.

- Unions entre àtoms : molècules i cristalls. Massa molecular.

- Fórmules i nomenclatura de les substàncies més corrents segons les normes de la IUPAC.

Bloc 3. Canvis químics i les seves aplicacions

- Interpretació macroscòpica de la reacció química com a procés de transformació d'unes substàncies en unes altres.

- Interpretació de les reaccions químiques a partir del model atòmic molecular.

- Representació simbòlica de reaccions químiques.

- Interpretació de la conservació de la massa en els canvis químics. Equacions químiques.

- Realització experimental d'alguns canvis químics.

- Valoració de la importància i les repercussions de la fabricació i ús de materials i substàncies freqüents en la vida quotidiana. Medicaments, aliments, productes tèxtils, petroli i derivats, nous materials.

- Control de l'efecte hivernacle, prevenció de la destrucció de la capa d'ozó i de la contaminació d'aigües i terres.

Bloc 4. Energia i electricitat

- Concepte d'energia: conservació i degradació.

- Fonts d'energia. Energies tradicionals i energies alternatives a les Illes Balears.

- Identificació i explicació de fenòmens elèctrics de la vida quotidiana. Contribució de l'estudi de l'electricitat al coneixement de l'estructura de la matèria. Conductors i aïlladors elèctrics.

- Energia elèctrica. Generadors i corrent elèctric. Producció d'energia elèctrica a les Illes Balears.

- L'electricitat a casa. Mesura de l'energia en kWh. Interpretació del rebut de l'electricitat.

Críteris d'avaluació

1. Determinar els trets distintius del treball científic a través de l'anàlisi contrastat d'algun problema científic o tecnològic d'actualitat, així com la influència que té sobre la qualitat de vida de les persones.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat és capaç de buscar bibliografia referent a temes actuals, i utilitzar destres comunicatives per elaborar informes estructurats. També es pretén avaluar si té una idea del treball científic com a procés en construcció, basat en els treballs col·lectius de molts de grups, amb els condicionaments de tota activitat humana i afectat per moltes variables. Es tracta d'esbrinar també si comprèn les interrelacions existents en l'actualitat entre societat, ciència i tecnologia.

2. Realitzar correctament experiències de laboratori proposades al llarg del curs, respectant les normes de seguretat.

Aquest criteri pretén comprovar si l'alumnat és capaç de dissenyar, preparar i posar en pràctica les experiències de laboratori, amb ordre, cura i precisió, tot seguint les normes de seguretat que li hagin indicat, i també si elabora un informe estructurat i complet sobre l'experiència duta a terme.

3. Descriure les característiques dels estats sòlid, líquid i gasós. Explicar i aplicar les lleis dels gasos. Explicar en què consisteixen els canvis d'estat, emprant la teoria cinètica, tot diferenciant la descripció macroscòpica de la interpretació amb models i incloent-hi la comprensió de gràfiques.

Es tracta de comprovar que l'alumnat coneix les propietats dels gasos, portant a terme experiències senzilles que les posin de manifest, concepció del model cinètic que les explica i que, a més, és capaç d'utilitzar-lo per comprendre el concepte de pressió del gas, arribar a establir les lleis dels gasos i interpretar els canvis d'estat. Així mateix, es valoren competències procedimentals com ara la representació i la interpretació de gràfiques en què es relacionin la pressió, el volum i la temperatura, o la temperatura d'una substància al llarg del temps, mentre rep energia i canvia d'estat.

4. Diferenciar entre elements, compostos i mesclades, així com explicar els procediments químics bàsics per al seu estudi. Descriure les dissolucions. Efectuar correctament càlculs numèrics senzills sobre la seva composició. Explicar i emprar tècniques de separació.

Aquest criteri intenta constatar si l'alumnat reconeix quan un material és una substància o una mescla i, en aquest últim cas, coneix tècniques de separació, sap dissenyar i realitzar-ne algunes al laboratori, sap classificar les substàncies en simples i compostes, i diferenciar una mescla d'un compost. També s'ha de comprovar que entén i sap expressar la composició de les mesclades, especialment la concentració en grams per litre i percentatge en volum en el cas de dissolucions líquides, i el percentatge en massa en general.

5. Descriure els primers models atòmics i justificar-ne l'evolució per poder explicar fenòmens nous. Distingir entre àtom i molècula. Indicar les característiques de les partícules components dels àtoms. Diferenciar els elements i conèixer que es poden ordenar i agrupar segons criteris diversos, i en particular en la taula periòdica. Calcular les partícules components d'àtoms, ions i isòtops, així com les aplicacions que tenen algunes substàncies radioactives i les repercussions del seu ús en els éssers vius i en el medi ambient.

Es tracta de comprovar que l'alumnat comprèn els primers models atòmics, per què s'estableixen i posteriorment evolucionen d'un a l'altre, per exemple com el model de Thomson sorgeix per explicar l'electroneutralitat habitual de la matèria. Es pretén avaluar així mateix si pot descriure un àtom pel que fa al nombre de partícules que el formen, inclosos ions i isòtops concrets, si identifica cada element amb un nombre atòmic característic i si sap que això li assigna un lloc en la taula periòdica dels elements. També es vol esbrinar si diferencia des del punt de vista atòmico-molecular les substàncies compostes de les simples. També es tracta de comprovar si coneix les aplicacions dels isòtops radioactius, principalment en medicina, i les repercussions que poden tenir per als éssers vius i el medi ambient.

6. Justificar la diversitat de substàncies que hi ha a la naturalesa i que totes

estan constituïdes per uns pocs elements. Descriure la importància que algunes d'aquestes tenen per a la vida. Formular i anomenar algunes substàncies importants. Indicar-ne les propietats. Calcular les masses moleculars d'aquestes.

A través d'aquest criteri es comprova si l'alumnat comprèn la importància que ha tingut la recerca d'elements en l'explicació de la diversitat de materials que hi ha, i reconeix la desigual abundància d'elements en la naturalesa. Així mateix, es pretén esbrinar si és capaç de relacionar noms i fórmules químiques d'alguns composts importants i de composició senzilla, i calcular la massa molecular d'un compost a partir de les masses atòmiques dels elements que la componen.

7. Discernir entre canvi físic i químic. Descriure les reaccions químiques com a canvis macroscòpics d'unes substàncies en altres i justificar-les des de la teoria atòmica. Comprovar que la conservació de la massa es compleix en tota reacció química. Escriure i ajustar correctament equacions químiques senzilles.

Aquest criteri pretén comprovar que els alumnes comprenen que les reaccions químiques són processos en què unes substàncies es transformen en altres de noves, que en aquests processos la quantitat d'àtoms de cada element roman constant i que això està d'acord amb la conservació de la massa, i que saben explicar-les amb el model elemental de reacció i representar-les amb equacions.

8. Explicar les característiques bàsiques de composts químics d'interès social: petroli i derivats, fàrmacs. Valorar la importància d'obtenir noves substàncies i de protegir el medi ambient. Explicar quins són els principals problemes mediambientals de la nostra època i les mesures preventives d'aquests. Raonar avantatges i inconvenients de les diferents fonts energètiques. Explicar en què consisteix l'energia nuclear i els problemes que se'n deriven.

Aquest criteri pretén comprovar que coneixen la importància de les reaccions químiques (incloses les utilitzades per a l'obtenció d'energia elèctrica) i processos nuclears en la millora i la qualitat de vida i les possibles repercussions negatives, i són conscients de la rellevància i la responsabilitat de la física i la química per a la protecció del medi ambient i la salut de les persones.

9. Interpretar fenòmens elèctrics quotidians i reproduir-ne alguns. Classificar materials segons la seva conductivitat. Valorar les repercussions de l'electricitat en el desenvolupament científic i tecnològic i en les condicions de vida de les persones. Mesurar el consum elèctric domèstic en kWh. Interpretar la factura de l'electricitat.

Aquest criteri avaluarà si l'alumnat és capaç de realitzar experiències electrostàtiques, explicar-les qualitativament amb el concepte de càrrega, i si pot construir instruments senzills com ara versoris o electroscopis. També, si és capaç de distingir conductors d'aïlladors. Així mateix, en l'àmbit de la nostra interacció quotidiana amb l'energia elèctrica, s'esbrinarà si és capaç de calcular el consum en kWh d'aparells elèctrics comuns, i a partir d'aquí interpretar la factura de l'electricitat tenint en compte altres variables a més del consum.

Quart curs

Biologia i geologia

Continguts

Continguts comuns

- Familiarització amb les característiques bàsiques del treball científic: plantejament de problemes i discussió de l'interès d'aquests, formulació d'hipòtesis, estratègies i dissenys experimentals, realització de treballs pràctics, anàlisi i interpretació i comunicació de resultats.

- Resolució de problemes mitjançant l'aplicació de conceptes i l'ús de les tècniques bàsiques de l'àmbit científic.

- Recerca i selecció d'informació de caràcter científic utilitzant les tecnologies de la informació i la comunicació i altres fonts com premsa, llibres, enciclopèdies, revistes científiques, etc.

- Interpretació d'informació de caràcter científic i utilització d'aquesta informació per formar-se una opinió pròpia, expressar-se amb precisió i prendre decisions sobre problemes relacionats amb la física i la química.

- Utilització de les TIC en l'aprenentatge de la biologia i la geologia per comprendre diferents processos amb simulacions i models i en l'ús de programes bàsics per a l'obtenció i tractament de dades.

- Reconeixement de les relacions de la biologia i la geologia amb la tecnologia, la societat i el medi ambient, considerant les possibles aplicacions de l'estudi realitzat i les repercussions d'aquest.

- Selecció i aplicació de tècniques i maneig d'instruments usats en els laboratoris de biologia i la geologia, adquisició d'hàbits que impliquin un correcte maneig i cura de les substàncies i el material així com un comportament conforme a les normes de seguretat en el laboratori i en el tractament de residus.

- Realització d'informes escrits amb estructura coherent i presentació adient per exposar el plantejament, el desenvolupament i els resultats d'una inves-

tigació.

- Expressió de mesures i resultats amb la concreció i la precisió adequades usant correctament la notació científica.

- Respecte per l'entorn natural i fiançament d'actituds favorables a la conservació i protecció d'aquest, tot fent atenció a les circumstàncies ambientals relatives a la insularitat de la nostra comunitat.

- Reconeixement de la importància del treball en equip i el respecte a les aportacions dels altres en la labor científica i tècnica.

- Adquisició de les actituds característiques del treball científic: raonament de les solucions, rigor, precisió, creativitat, curiositat i obertura a noves idees.

Bloc 1. La Terra, un planeta en canvi continu

- La història de la Terra. L'origen de la Terra. El temps geològic: idees històriques sobre l'edat de la Terra. Principis i procediments que permeten reconstruir-ne la història. Utilització de l'actualisme com a principi d'interpretació.

- Els fòssils, la seva importància com a testimoni del passat. Els primers éssers vius i la seva influència en el planeta.

- Les eres geològiques: ubicació d'esdeveniments geològics i biològics importants. Identificació d'alguns fòssils característics.

- Reconstrucció elemental de la història d'un territori a partir d'una columna estratigràfica senzilla.

- La tectònica de plaques i les seves manifestacions. Distribució de volcans i terratrèmols. Les plaques litosfèriques i els seus límits. Les dorsals i el fenomen de l'expansió del fons oceànic. Formació de les serralades. Proves del desplaçament dels continents. El cicle de les roques.

- La teoria de la tectònica de plaques, una revolució en les ciències de la Terra. Utilització de la teoria de la tectònica de plaques per a la interpretació del relleu i dels esdeveniments geològics. Valoració dels efectes de la dinàmica de l'interior terrestre sobre la superfície del planeta.

Bloc 2. La cèl·lula i la teoria cel·lular

- La cèl·lula, unitat de vida. La teoria cel·lular i la seva importància en la biologia.

- La cèl·lula com a unitat estructural i funcional dels éssers vius. Els processos de divisió cel·lular; la mitosi i la meiosi. Característiques diferencials i importància biològica de cada tipus de divisió.

- Els nivells d'organització biològica. Interès pel món microscòpic.

- Estudi bàsic de l'ADN: composició, estructura i propietats. Valoració de la importància del seu descobriment en l'evolució posterior de les ciències biològiques.

Bloc 3. L'herència i la transmissió dels caràcters

- El mendelisme. Resolució de problemes senzills relacionats amb les lleis de Mendel. Genètica humana. L'herència del sexe. L'herència lligada al sexe. Estudi d'algunes malalties hereditàries.

- Aproximació al concepte de gen. El codi genètic. Les mutacions.

- Enginyeria i manipulació genètica: aplicacions, repercussions i problemàtica. Els aliments transgènics. La clonació. El genoma humà.

- Implicacions ecològiques, socials i ètiques dels avenços en biotecnologia genètica i reproductiva.

Bloc 4. L'evolució de la vida

- Origen i evolució dels éssers vius: hipòtesis sobre l'origen de la vida a la Terra. Evolució dels éssers vius: teories fixistes i evolucionistes. Dades i fets que donen suport a la teoria de l'evolució de les espècies. Reconeixement de les principals característiques de fòssils representatius. Aparició i extinció d'espècies.

- Teories actuals de l'evolució. Gradualisme i equilibri puntuat.

- La biodiversitat com a resultat del procés evolutiu. La pèrdua de biodiversitat: el paper de la humanitat en l'extinció d'espècies.

- Característiques generals del procés de l'evolució humana.

Bloc 5. Les transformacions en els ecosistemes

- La dinàmica dels ecosistemes. Les relacions tròfiques. Cicle de matèria i flux d'energia. Identificació de cadenes i xarxes tròfiques en ecosistemes terrestres i aquàtics. Cicles biogeoquímics.

- Autoregulació de l'ecosistema. Les successions ecològiques. Les plagues i la lluita biològica contra aquestes.

- La formació i la destrucció de sòls. Impacte dels incendis forestals i importància de prevenir-los.

- La modificació d'ambients pels éssers vius i les adaptacions dels éssers vius a l'entorn. Canvis ambientals de la història de la Terra.

- Canvis produïts als ecosistemes de les Illes Balears per intervenció humana: extincions i introduccions d'espècies i transformacions de les comunitats naturals.

- La cura de les condicions mediambientals i dels éssers vius com a part essencial de la protecció del medi natural i de les condicions de vida de la humanitat.

Críteris d'avaluació

1. Identificar i descriure fets que mostrin la Terra com a un planeta canviant i registrar alguns dels canvis més notables de la seva llarga història utilitzant models temporals a escala.

Es pretén avaluar la capacitat de l'alumnat per reconèixer la magnitud del temps geològic mitjançant la identificació dels esdeveniments fonamentals de la història de la Terra en una taula cronològica i, especialment, a través de la identificació i ubicació dels fòssils més representatius de les principals eres geològiques i altres registres geològics com ara la datació estratigràfica, els tipus de roques, les serralades i els processos orogènics o les transgressions i regressions marines.

2. Utilitzar el model dinàmic de l'estructura interna de la Terra i la teoria de la tectònica de plaques per estudiar els fenòmens geològics associats al moviment de la litosfera i relacionar-los amb la seva ubicació en mapes terrestres.

Es tracta d'avaluar la capacitat de l'alumnat per aplicar el model dinàmic de l'estructura interna de la Terra i la teoria de la tectònica de plaques en l'explicació de fenòmens aparentment no relacionats entre si, com ara la formació de serralades, l'expansió del fons oceànic, la coincidència geogràfica de terratrèmols i volcans en molts llocs de la Terra, les coincidències geològiques i paleontològiques en territoris actualment separats per grans oceans, etc. També s'ha de comprovar si és capaç d'associar la distribució de sismes i volcans als límits de les plaques litosfèriques en mapes d'escala adequada, i de relacionar tots aquests processos.

3. Aplicar els postulats de la teoria cel·lular a l'estudi de diferents tipus d'éssers vius i identificar les estructures característiques de la cèl·lula procariontàtica i de la cèl·lula eucariòtica vegetal i animal, i relacionar cadascun dels elements cel·lulars amb la seva funció biològica.

L'alumnat ha de ser capaç de reconèixer, utilitzant les tècniques adequades, l'existència de cèl·lules en diferents organismes. Es tracta d'avaluar també si és capaç d'identificar les estructures cel·lulars en dibuixos i microfotografies, i d'assenyalar la funció de cadascuna d'aquestes. Així mateix, ha d'entendre la necessitat de coordinació de les cèl·lules que componen els organismes pluricel·lulars.

4. Reconèixer les característiques del cicle cel·lular i descriure la reproducció cel·lular, assenyalant les diferències principals entre meïosi i mitosi, així com el significat biològic de cadascuna.

Es tracta de comprovar que l'alumnat reconeix la mitosi com a un tipus de divisió cel·lular asexual, necessària en la reproducció dels organismes unicel·lulars i que assegura el creixement i la reparació del cos en els organismes pluricel·lulars. També ha d'explicar el paper de la meïosi i dels gàmetes a la reproducció sexual. Es tracta de comparar els dos tipus de divisió cel·lular en aspectes com ara: els tipus de cèl·lules que la fan, el seu mecanisme d'acció, els resultats obtinguts i la importància biològica dels dos processos, mitjançant la utilització i interpretació de dibuixos esquemàtics, models de cicles cel·lulars, fotografies de cariotips, o altres recursos.

5. Resoldre problemes pràctics de genètica en diversos tipus d'encreuaments utilitzant les lleis de Mendel i aplicar els coneixements adquirits per investigar la transmissió de determinats caràcters en la nostra espècie.

Es pretén avaluar si l'alumnat és capaç de diferenciar els conceptes bàsics de genètica i resoldre problemes senzills sobre la transmissió de caràcters hereditaris calculant percentatges genotípics i fenotípics dels descendents i reconeixent en aquests resultats el seu caràcter aleatori. També s'ha de valorar si és capaç d'aplicar aquests coneixements a problemes concrets de l'herència humana, com ara l'hemofília, el daltonisme, el factor Rh, el color dels ulls i els cabells, etc.

6. Reconèixer que els gens estan constituïts per ADN i ubicats en els cromosomes, interpretar el paper de la diversitat genètica (intraespecífica i interespecífica) i les mutacions a partir del concepte de gen i valorar críticament les conseqüències dels avenços actuals de l'enginyeria genètica.

Es pretén comprovar si l'alumnat pot explicar que l'emmagatzematge de la informació genètica resideix en els cromosomes, interpretar mitjançant la teoria cromosòmica de l'herència les excepcions a les lleis de Mendel i explicar el concepte molecular de gen, així com l'existència de mutacions i les seves implicacions en l'evolució i la diversitat dels éssers vius. També s'ha de valorar si utilitza els seus coneixements per valorar les repercussions sanitàries i

socials dels avenços en el coneixement del genoma i analitzar, des d'una perspectiva social, científica i ètica, els avantatges i els inconvenients de la biotecnologia moderna (teràpia gènica, aliments transgènics, etc.).

7. Exposar raonadament els problemes que van conduir a enunciar la teoria de l'evolució, els principis bàsics d'aquesta teoria i les controvèrsies científiques, socials i religioses que va suscitar.

Es pretén avaluar si l'alumnat coneix les controvèrsies entre fixisme i evolucionisme, i entre diferents teories evolucionistes, com les de Lamarck i Darwin, així com les teories evolucionistes actuals.

8. Relacionar l'evolució i la distribució dels éssers vius, i destacar les adaptacions més importants, amb els mecanismes de selecció natural que actuen sobre la variabilitat genètica de cada espècie.

Es tracta de valorar si l'alumnat sap interpretar, basant-se en la teoria de l'evolució, les dades més rellevants del registre paleontològic; l'anatomia comparada; les semblances i diferències genètiques, embriològiques i bioquímiques; la distribució biogeogràfica i altres aspectes relacionats amb l'evolució dels éssers vius.

9. Explicar com es produeix la transferència de matèria i energia al llarg d'una cadena o xarxa tròfica concreta i deduir-ne les conseqüències pràctiques per a la gestió sostenible d'alguns recursos per part de l'ésser humà.

Es tracta de valorar si l'alumnat és capaç de relacionar les pèrdues energètiques produïdes a cada nivell amb l'aprofitament sostenible dels recursos alimentaris del planeta (consum d'aliments que pertanyen als últims nivells tròfics) i les repercussions de les activitats humanes en el manteniment de la biodiversitat en els ecosistemes (desaparició de depredadors, sobreexplotació pesquera, introducció d'espècies exòtiques, etc.).

Física i química

Continguts

Continguts generals

- Familiarització amb les característiques bàsiques del treball científic: plantejament de problemes i discussió de l'interès d'aquests, formulació d'hipòtesis, estratègies i dissenys experimentals, realització de treballs pràctics, anàlisi i interpretació i comunicació de resultats.

- Resolució de problemes mitjançant l'aplicació de conceptes i l'ús de les tècniques bàsiques de l'àmbit científic.

- Recerca i selecció d'informació de caràcter científic utilitzant les tecnologies de la informació i comunicació i altres fonts com premsa, llibres, enciclopedies, revistes científiques, etc.

- Interpretació d'informació de caràcter científic i utilització d'aquesta informació per formar-se una opinió pròpia, expressar-se amb precisió i prendre decisions sobre problemes relacionats amb la física i la química.

- Utilització de les TIC en l'aprenentatge de la física i la química per comprendre diferents processos amb simulacions i models i en l'ús de programes bàsics per a l'obtenció i tractament de dades.

- Reconeixement de les relacions de la física i la química amb la tecnologia, la societat i el medi ambient, considerant les possibles aplicacions de l'estudi realitzat i les repercussions d'aquest.

- Selecció i aplicació de tècniques i maneig d'instruments usuals en els laboratoris de química i de física, adquisició d'hàbits que impliquin un maneig correcte i cura de les substàncies i el material, així com un comportament conforme a les normes de seguretat en el laboratori i en el tractament de residus.

- Realització d'informes escrits amb estructura coherent i presentació adient per exposar el plantejament, el desenvolupament i els resultats d'una investigació.

- Expressió de mesures i resultats amb la concreció i la precisió adequades usant correctament la notació científica.

- Respecte per l'entorn natural i fiançament d'actituds favorables a la conservació i protecció d'aquest, amb atenció a les circumstàncies ambientals relatives a la insularitat de la nostra comunitat.

- Reconeixement de la importància del treball en equip i el respecte a les aportacions dels altres en la labor científica i tècnica.

- Adquisició de les actituds característiques del treball científic: raonament de les solucions, rigor, precisió, creativitat, curiositat i obertura a noves idees.

Bloc 1. Iniciació a l'estudi del moviment

- Caràcter relatiu del moviment. Estudi qualitatiu dels moviments rectilinis i curvilinis.

- Estudi quantitatiu del moviment rectilini i uniforme. Acceleració. Galileu i l'estudi experimental de la caiguda lliure.

- Anàlisi dels moviments quotidians. Estudi experimental de moviments

senzills.

- L'astronomia: implicacions pràctiques i el seu paper en les idees sobre l'Univers.
- El sistema geocèntric. El seu qüestionament i el sorgiment del model heliocèntric.
- Copèrnic i la primera gran revolució científica. Valoració i implicacions de l'enfrontament entre dogmatisme i llibertat d'investigació. Importància del telescopi de Galileu i les seves aplicacions.
- Ruptura de la barrera entre cel i Terra: la gravitació universal i el pes dels cossos.
- La concepció actual de l'Univers. Valoració d'avenços científics i tecnològics. Aplicacions dels satèl·lits.

Bloc 2. Les forces i el seu equilibri

- Identificació de forces que intervenen en la vida quotidiana: formes d'interacció.
- Composició de forces. Equilibri de forces.
- Les lleis de Newton de la dinàmica. Aplicacions. Forces de fregament.
- La pressió. Principi fonamental de l'estàtica de fluids.
- La pressió atmosfèrica: disseny i realització d'experiències per posar-la de manifest.
- Principis de Pascal i d'Arquímedes. Aplicacions a la vida quotidiana.

Bloc 3. Energia, treball i calor

- Valoració del paper de l'energia a les nostres vides. Naturalesa, avantatges i inconvenients de les diverses fonts d'energia.
- Conceptes de treball i energia. Estudi de les formes d'energia: cinètica i potencial gravitatòria.
- Estudi de l'eficàcia en la realització d'un treball: concepte de potència.
- Llei de conservació i transformació de l'energia i les seves implicacions.
- Interpretació de la calor com a transferència d'energia.
- Efectes de la calor: canvi de temperatura, dilatació i canvi d'estat.
- Equilibri tèrmic. Màquines tèrmiques i les seves repercussions.
- Transferència d'energia sense transport de matèria: les ones. Tipus i característiques.
- La llum i el so. Propietats de la seva propagació.
- Disseny i realització d'experiències relacionades amb la descomposició de la llum i els fenòmens de reflexió i refracció.

Bloc 4. Estructura i propietats de les substàncies

- L'estructura de l'àtom. El sistema periòdic dels elements químics.
- Classificació de les substàncies segons les seves propietats. L'enllaç químic: enllaços iònic, covalent i metàl·lic.
- Interpretació de les propietats de les substàncies segons el tipus d'enllaç. Estudi experimental.
- Introducció a la formulació i nomenclatura dels compostos inorgànics segons les normes de la IUPAC.

Bloc 5. Iniciació a l'estudi de la química orgànica

- Interpretació de les peculiaritats de l'àtom de carboni: possibilitats de combinació amb l'hidrogen i altres àtoms.
- Les cadenes carbonades.
- Els hidrocarburs i la seva importància com a recursos energètics. El problema de l'increment de l'efecte hivernacle: causes i mesures per prevenir-lo.
- Macromolècules: importància en la constitució dels éssers vius.
- Els plàstics: importància per a la vida quotidiana. Reciclatge.
- Valoració del paper de la química en la comprensió de l'origen i desenvolupament de la vida.

Bloc 6. Els canvis químics

- Interpretació d'una reacció química com a ruptura i formació d'enllaços.
- El mol com a unitat de quantitat de substància.
- Relacions estequiomètriques i volumètriques en les reaccions químiques. Dissolucions. Gasos.
- Intercanvi d'energia en les reaccions químiques. Reaccions endotèrmiques i exotèrmiques.
- Velocitat de reacció. Disseny i realització d'experiències per determinar els factors que la poden modificar.
- Importància de les reaccions químiques en els processos relacionats amb els éssers vius i amb la indústria.

Bloc 7. La contribució de la ciència a un futur sostenible

- Un desenvolupament tecnocientífic per a la sostenibilitat.
- Els problemes i desafiaments globals als quals s'enfronta avui la humanitat: contaminació sense fronteres, canvi climàtic, esgotament de recursos, pèrdua de biodiversitat, etc.

- Contribució del desenvolupament tecnocientífic a la resolució dels problemes. Importància de l'aplicació del principi de precaució i de la participació ciutadana en la presa de decisions.
- Valoració de l'educació científica de la ciutadania com a requisit de societats democràtiques sostenibles.
- La cultura científica com a font de satisfacció personal.

Críteris d'avaluació

1. Analitzar situacions i obtenir informació sobre fenòmens físics i químics utilitzant les estratègies bàsiques del treball científic.

Es tracta d'avaluar si els estudiants s'han familiaritzat amb les característiques bàsiques del treball científic en aplicar els conceptes, els procediments i les actituds apreses en relació a les diferents activitats realitzades, des de la comprensió dels conceptes, la resolució de problemes i la realització de treballs pràctics. Aquest criteri fa referència a tots els blocs de continguts, per tant les activitats d'avaluació han d'incloure, anàlisis qualitatives, emissió d'hipòtesis fonamentades, elaboració d'estratègies, planificació disseny i realització de treballs pràctics en condicions controlades i reproduïbles, anàlisi i comunicació de resultats, recerca d'informació, implicacions CTSA, presa de decisions, referències a la història de la ciència, etc., aplicats als diferents continguts treballats al llarg del curs.

2. Realitzar correctament experiències de laboratori proposades al llarg del curs, respectant les normes de seguretat i tenint cura en el tractament de residus.

Aquest criteri pretén comprovar si l'alumnat és capaç de treballar en equip i de dissenyar, preparar i posar en pràctica les experiències de laboratori, amb ordre, cura i precisió, tot seguint les normes de seguretat que li hagin indicat, i també si elabora un informe estructurat i complet sobre l'experiència duta a terme.

3. Utilitzar les TIC com a font de consulta, com a instrument de representació i de presentació de documents.

Es tracta d'avaluar la competència de l'alumnat per integrar les tecnologies de la informació i la comunicació en el procés investigador com a mitjà per recollir informació sobre diferents fenòmens, com a mitjà per obtenir imatges i gràfics i com a eina per representar textualment i gràficament la informació recollida en els experiments, així com per elaborar documents.

4. Reconèixer les magnituds necessàries per descriure els moviments, aplicar aquests coneixements als moviments de la vida quotidiana i valorar la importància de l'estudi dels moviments en el sorgiment de la ciència moderna.

Es tracta de constatar si els alumnes saben plantejar-se i resoldre problemes d'interès en relació amb el moviment que porta un mòbil (uniforme o variat) i de determinar les magnituds característiques per descriure'l. També s'ha de valorar si comprèn el concepte d'acceleració en els moviments accelerats. Així com valorar si sap interpretar expressions com ara distància de seguretat o velocitat mitjana, i si comprèn la importància de la cinemàtica per la seva contribució al naixement de la ciència moderna.

5. Identificar el paper de les forces com a causa dels canvis de moviment i de les deformacions i reconèixer les principals forces presents a la vida quotidiana.

Es pretén constatar si l'alumnat comprèn que la idea de força com a interacció i causa de les acceleracions i de la deformació dels cossos, qüestiona les evidències del sentit comú sobre la suposada associació entre força i moviment, si coneix les lleis de Newton com a principis de la dinàmica, si sap identificar forces que actuen en situacions quotidianes, així com el tipus de força, gravitatòria, elèctrica, elàstica o les exercides pels fluids, i reconeix com s'han utilitzat les característiques dels fluids en el desenvolupament de tecnologies útils a la nostra societat, com el baròmetre, els vaixells, etc.

6. Utilitzar la llei de la gravitació universal per justificar l'atracció entre qualsevol objecte dels que componen l'Univers i per explicar la força pes i els satèl·lits artificials.

Es tracta que l'alumnat compregui que l'establiment del caràcter universal de la gravitació va suposar la ruptura de la barrera cel-Terra, i va donar pas a una visió unitària de l'Univers. També s'ha d'avaluar que comprèn la manera en què l'esmentada Llei permet explicar el pes dels cossos, el moviment de planetes i satèl·lits en el sistema solar.

7. Aplicar el principi de conservació de l'energia a la comprensió de les transformacions energètiques de la vida diària, reconèixer el treball i la calor com a formes de transferència d'energia i analitzar els problemes associats a l'obtenció i l'ús de les diferents fonts d'energia utilitzades per produir-los.

Aquest criteri pretén avaluar si l'alumnat té una concepció significativa dels conceptes de treball, energia, calor i les seves relacions, i si és capaç de comprendre les formes d'energia (en particular, cinètica i potencial gravitatòria), així com d'aplicar la llei de conservació de l'energia en alguns exemples senzills. També s'ha de valorar si és conscient dels problemes globals del planeta pel que fa a l'obtenció i l'ús de les fonts d'energia i les mesures que s'han d'adoptar en els diferents àmbits per avançar cap a la sostenibilitat.

8. Interpretar diversos fenòmens com a resultat de la transferència d'energia mitjançant ones, diferenciar el tipus d'ones a partir de la direcció de propagació.

Aquest criteri pretén avaluar si l'alumnat comprèn el concepte d'ona i les seves característiques, si és capaç de diferenciar les ones transversals i longitudinals, si sap associar cada tipus d'ona amb el so i la llum. Així mateix, si és capaç de realitzar experiències sobre la descomposició de la llum i sobre fenòmens de reflexió i refracció.

9. Identificar les característiques dels elements químics més representatius de la taula periòdica, predir-ne el comportament químic en unir-se amb altres elements, així com les propietats de les substàncies simples i compostes formades. Igualment conèixer la nomenclatura i formulació IUPAC dels compostos binaris i ternaris més importants.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que l'alumnat és capaç de distribuir els electrons dels àtoms en capes, justificar l'estructura de la taula periòdica, i aplicar la regla de l'octet per explicar els models d'enllaç iònic, covalent i metàl·lic. Així mateix s'ha de comprovar que és capaç d'explicar qualitativament amb aquests models la classificació de les substàncies segons les seves principals propietats físiques: temperatures de fusió i ebullició, conductivitat elèctrica i solubilitat en aigua. També s'ha de comprovar si són capaços d'utilitzar el llenguatge químic correctament, seguint les normes de la IUPAC per a compostos inorgànics.

10. Justificar la gran quantitat de compostos orgànics que hi ha, així com la formació de macromolècules naturals i sintètiques i la importància d'aquestes en els éssers vius i en la societat actual.

Es tracta d'avaluar que els estudiants comprenen les enormes possibilitats de combinació que presenta l'àtom de carboni, la importància de la síntesi orgànica en la societat actual i si són capaços d'escriure fórmules desenvolupades de compostos orgànics senzills. Així mateix, s'ha de comprovar que comprenen la formació de macromolècules naturals, el seu paper en la constitució dels éssers vius, la formació, utilització i reciclatge de polímers sintètics des de la perspectiva de la sostenibilitat i la importància que va tenir la síntesi dels primers compostos orgànics davant del vitalisme a la primera meitat del segle XIX.

11. Interpretar reaccions químiques com a ruptura i formació d'enllaços, tenint en compte els aspectes materials, energètics i cinètics i ser capaç d'aplicar-los a l'anàlisi d'alguns processos químics naturals o industrials d'importància en la vida quotidiana. Saber realitzar càlculs de quantitats de substància senzills a partir d'equacions químiques.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat és capaç de comprendre com es produeix una reacció química i interpretar els aspectes materials energètics i cinètics implicats. Així mateix, conèixer i manejar el concepte de quantitat de substància i mol; també s'ha d'avaluar si sap realitzar càlculs estequiomètrics senzills amb reactius i productes, tant en estat sòlid com en dissolució com en estat gasós.

12. Reconèixer les aplicacions energètiques derivades de les reaccions de combustió d'hidrocarburs i valorar-ne la influència en l'increment de l'efecte hivernacle.

Amb aquest criteri s'ha d'avaluar si l'alumnat reconeix el petroli i el gas natural com a combustibles fòssils que, al costat del carbó, constitueixen les fonts energètiques més utilitzades actualment. També s'ha de valorar si són conscients de l'esgotament d'aquestes fonts, dels problemes que sobre el medi ambient ocasiona la seva combustió i la necessitat de prendre mesures per evitar-los.

13. Analitzar els problemes i els desafiaments, estretament relacionats, a què s'enfronta la humanitat en relació amb la situació de la Terra, reconèixer la responsabilitat de la ciència i la tecnologia i la necessitat de la seva implicació per resoldre'ls i avançar cap a un futur sostenible.

Es pretén comprovar si l'alumnat és conscient de la situació d'autèntica emergència planetària caracteritzada per una sèrie de problemes vinculats: contaminació sense fronteres, esgotament de recursos, pèrdua de biodiversitat i diversitat cultural, hiperconsum, etc., i si comprèn la responsabilitat del desen-

volupament tecnocientífic i la necessària contribució d'aquest a les possibles solucions, tenint sempre present el principi de precaució. S'ha de valorar si l'alumnat és conscient de la importància de l'educació científica per a la seva participació en la presa fonamentada de decisions.

CIÈNCIES SOCIALS, GEOGRAFIA I HISTÒRIA

Introducció

La introducció dels coneixements socials i culturals dins l'aula té una llarga tradició dins la pedagogia i des de sempre ha esdevingut un instrument de valor indiscutible a l'hora de proporcionar als futurs ciutadans eines per poder entendre críticament l'entorn pròxim i el llunyà, per poder-s'hi inserir de manera participativa, per desenvolupar les identitats personals i col·lectives en un marc de respecte envers les altres cultures i societats i per així poder desplegar les aptituds i potencialitats humanes, com ara el pensament abstracte, la curiositat, la creativitat o la sensibilitat envers els fets culturals.

La socialització i la formació de la infància i l'adolescència és una de les raons fonamentals de l'existència de l'escola. Per això ha d'estar oberta i ha de participar en i de l'entorn social, tant el físicament més pròxim com els que ens arriben quotidianament dels mitjans de comunicació. Per tant, la secundària obligatòria ha de preparar els alumnes perquè esdevinguin ciutadans actius i compromesos d'una societat que manifesta canvis accelerats, però també importants elements de continuïtat.

L'increment dels moviments migratoris, a escala planetària, genera societats cada cop més diverses i multiculturals i posa ben al davant la necessitat de garantir aleshores les identitats culturals i la cohesió social. A una altra escala, el desenvolupament de nous marcs d'identitat –com ho pot ser Europa– i de nous vincles de relació i de solidaritat, a escala mundial, plantegen la necessitat de superar el marc dels estat-nació, com a nucli bàsic de projecció d'identitat i de solidaritat.

Els canvis que implica el pas de la societat industrial a la societat del coneixement tenen una repercussió molt important en tots els àmbits de la cultura, de manera que també tenen un fort impacte en l'educació. Una funció fonamental del sistema educatiu és ensenyar a gestionar la informació: obtenir-la, seleccionar-la, organitzar-la i interpretar-la per construir nous coneixements i al mateix temps per saber comunicar aquests nous coneixements i contrastar-los amb altres.

Per tot això s'han de garantir uns referents bàsics perquè cada ciutadà pugui desplegar les seves potencialitats i assumir el repte de viure plenament i lliurement en societat.

En aquest marc general, les matèries vinculades a les ciències socials (com la història, la geografia, la sociologia, l'ecologia, la història de l'art o l'economia) han de contribuir a generar un marc ampli de sabers i curiositats que facilitin el desenvolupament crític i participatiu en l'entorn social. La seva funció es revela encara més necessària en un entorn caracteritzat per la diversitat cultural i per la complexitat tecnològica creixent.

L'ensenyament de les ciències socials ha de garantir també l'assoliment de les habilitats i capacitats pròpies de les seves matèries. En l'articulació d'un currículum coherent de ciències socials, la geografia i la història, es perfilen com dos eixos fonamentals entorn dels quals s'articulen totes les altres matèries en un tractament interdisciplinari, tant per la seva perspectiva generalista com per la seva dilatada tradició pedagògica. S'han de donar a l'alumnat referents socials que li permetin entendre el present i el preparin per viure en la societat del futur, i s'ha de fer sobre les coordenades d'espai i temps. La geografia i la història ofereixen una visió global del món alhora que impulsen el desenvolupament de valors que indueixen l'alumnat a adoptar una actitud ètica i compromesa amb una societat cada vegada més global en l'espai i més plural en interpretacions.

Les ciències socials, la geografia i la història han d'oferir als alumnes un encadenament lògic de les qüestions que els ajudi a comprendre de quina manera se succeeixen els esdeveniments històrics i com es distribueixen dins l'espai. L'estudi de la història ha de proporcionar als alumnes de l'educació secundària obligatòria un coneixement de l'evolució de les societats humanes al llarg del temps, necessari per comprendre'n el procés de canvi i transformació, la noció de permanència i les múltiples interrelacions dels factors que els determinen. La geografia servirà per localitzar i interpretar els esmentats processos en l'espai, entitat que estudiarà en totes les seves dimensions. Finalment, el coneixement de les manifestacions artístiques és necessari per significar l'esforç creatiu de l'ésser humà a través del temps i, conseqüentment, per valorar la riquesa i varietat del patrimoni cultural, com a reflex i interpretació que societats diverses, coexistents o anteriors a nosaltres, han fet i fan de la seva realitat.

Aquests plantejaments apareixen expressats en els objectius de la matèria, la majoria dels quals integren alhora les finalitats educatives pròpies de la història, geografia i història de l'art, així com d'altres ciències socials, sobre la

base de la funció de l'educació secundària obligatòria com etapa propedèutica i terminal. Dins aquests objectius, trobam també que l'ensenyament de les ciències socials, la geografia i la història, ha de garantir alhora l'assoliment de les habilitats i capacitats pròpies de les seves matèries, com ara la cronologia i el sentit del temps; l'orientació espacial; l'anàlisi de fonts i documents; la valoració i interpretació del patrimoni cultural i històric; la causalitat; l'empatia; la reflexió de caràcter general sobre les societats presents i passades; lectura, interpretació i elaboració de mapes, plànols, taules, gràfics, i esquemes; la identificació de problemes, la conceptualització i la reflexió lògica, i el domini de les pràctiques econòmiques i dels rudiments jurídics bàsics.

Ha de ser també un àmbit privilegiat per al desenvolupament de les habilitats i capacitats cognitives, lingüístiques (descripció, narració, explicació, justificació, interpretació, argumentació) i matemàtiques (representació numèrica, proporcionalitat, tractament estadístic, etc.).

Les ciències socials, la geografia i la història s'han d'apropar a diferents tècniques relacionades amb l'ús adequat de la informació. A través de l'observació o la documentació, del seu tractament, de la seva organització, de la seva representació gràfica o la seva comunicació, s'afavoreix l'adquisició de procediments i tècniques propis de cada disciplina. Això ha de permetre que l'alumnat rebi uns coneixements no tancats que el capaciti perquè, des d'aquesta matèria, pugui anar aprenent en el futur per si mateix, de manera autònoma progressivament.

Els continguts i els criteris d'avaluació s'organitzen per cursos. Amb la finalitat de facilitar una presentació més clara, els primers s'agrupen en blocs, que incorporen al seu torn epígrafs que enuncien aspectes concrets.

En tots els cursos hi ha un bloc inicial, denominat "Continguts comuns", en què s'inclou l'aprenentatge dels aspectes fonamentals en el coneixement geogràfic i històric que són procediments de tipus general o que es refereixen a actituds. La presència en el currículum d'aquest bloc inicial té com a finalitat ressaltar-los, i es considera que hauria de ser en aquest marc en què s'haurien de desenvolupar la resta de continguts.

Pel que fa a la proposta de seqüenciació de continguts es fan les següents consideracions.

A primer s'inclou l'estudi dels mitjans o dominis naturals, tant des de la interacció dels seus elements com de les interrelacions amb els grups humans en la configuració del territori, amb referència espacial a l'àmbit mundial i, en més profunditat, a l'espai balear, espanyol i europeu. La valoració de la biodiversitat i la necessitat de contribuir al seu manteniment.

L'estudi de les societats al llarg del temps s'organitza amb un criteri cronològic. El primer curs se centra en l'evolució de les societats històriques des dels orígens fins a l'edat antiga i de les seves manifestacions artístiques i culturals, amb la finalitat que l'alumnat compregui la configuració de les primeres civilitzacions i les aportacions que, vistes des de la perspectiva temporal, poden resultar més significatives en la configuració de les societats actuals.

A segon s'inclou l'estudi de la població; els comportaments i les tendències demogràfiques i les seves conseqüències; els trets democràtics de les societats actuals, en especial l'espanyola i l'europea, fent clara referència i contextualitzant la comunitat autònoma de les Illes Balears, com també la seva estructura i diversitat, i el paper que desenvolupen les migracions en la configuració de les societats. A més s'aborda la forma de vida a les ciutats i la caracterització de l'espai urbà.

D'altra banda, es continua l'anàlisi de l'evolució històrica, des de les societats medievals fins a la configuració de l'Estat modern: s'analiza l'edat mitjana, posant especial atenció en l'origen de les grans civilitzacions cristiana i musulmana, i la configuració plural del territori peninsular esmentant l'estudi del Regne de Mallorca com a regne independent i els seus vincles dins la Corona d'Aragó. Es tractarà l'evolució i consolidació de la monarquia hispànica en aquells temps, la colonització d'Amèrica i la lluita per l'hegemonia a Europa. Es farà referència a la cultura i a l'art de l'edat moderna.

A tercer correspon l'anàlisi del territori en les seves diferents facetes i àmbits espacials. Partint de l'estudi de les activitats econòmiques i la configuració d'espais i paisatges que generen, s'analiza l'organització política i l'espai geogràfic dels grans àmbits geopolítics i econòmics del món, de la Unió Europea i de l'Estat espanyol, així com les transformacions i els problemes d'un món interdependent, amb especial referència a les desigualtats en el desenvolupament humà. S'acaba amb l'anàlisi de l'espai geogràfic europeu i espanyol, amb especial referència a la diversitat geogràfica de l'Estat espanyol, realitat diversa en la qual es perfila, distingeix i caracteritza la comunitat autònoma de les Illes Balears.

Finalment, quart és el curs en què se sintetitzen les bases històriques de la societat actual i les transformacions econòmiques, polítiques i socials produïdes

des del segle XVIII fins a l'actualitat. A més, es fa èmfasi en la història contemporània espanyola, singularment en la configuració de l'estat democràtic a l'Estat espanyol i en la seva pertinença a la Unió Europea. També es destaca quin és el paper de la comunitat autònoma de les Illes Balears i com es veu afectada en la seva configuració actual per la multiplicitat dels canvis esdevinguts.

La selecció d'objectius i continguts d'aquesta matèria té en consideració la presència en l'etapa de les matèries d'educació per a la ciutadania i els drets humans i l'educació eticocívica, que complementen el coneixement del fet social. En els aspectes en què es relacionen s'ha buscat l'enfocament que és específic d'aquesta matèria o bé que resulta complementari.

Els criteris d'avaluació es relacionen amb els objectius i els continguts que es fan realitat i es concreten tenint en compte l'evolució psicopedagògica de l'alumnat. Amb tot això, l'alumnat que, després de superar els criteris d'avaluació que s'acompanyen, continuï la seva educació en cada una de les modalitats de batxillerat, tindrà la base suficient per emprendre l'estudi de tots els aspectes relacionats amb la matèria. Encara que no existeixen disciplines específiques de geografia, història i història de l'art en els cicles formatius de grau mitjà, els ensenyaments rebuts en l'educació secundària obligatòria proporcionen una base adequada de coneixements per poder desenvolupar amb garanties aquest tipus d'estudis. D'altra banda, tenint en compte el caràcter terminal de l'educació secundària obligatòria, l'alumnat que decideixi incorporar-se al món laboral, disposarà d'un seguit de materials i d'habilitats que li permetran accedir-hi amb prou coneixements per desenvolupar-se com a ciutadans i com a individus amb la possibilitat d'accedir a una formació laboral permanent, necessària per a aquesta incorporació i per al seu manteniment i amb els referents culturals necessaris per fer ús de la cultura i la informació per a la seva vida personal.

Orientacions metodològiques

La matèria de ciències socials, geografia i història, a l'educació secundària obligatòria contribueix amb els seus continguts a la consecució de les competències bàsiques que impregnen tot el currículum d'aquesta matèria i ajuden a obtenir els seus objectius essencials:

- Facilitar la informació necessària per situar l'alumnat al marc cultural i social on viu.
- Ajudar a analitzar i interpretar aquest coneixement amb la finalitat que l'alumne o alumna pugui comprendre el seu món.
- Presentar els continguts amb criteris i principis metodològics encaminats a ajudar l'alumnat a traduir els seus coneixements en comportaments socials, democràtics, solidaris i crítics.

Seràn els membres dels departaments de geografia i història de cada centre qui decideixin la programació de les activitats d'aula més adequades. El professorat coneix el context concret de cada grup d'alumnes i és qui té la responsabilitat directa en l'estructuració dels continguts, la fixació dels ritmes didàctics de desenvolupament i la valoració de l'aprenentatge de tot el plantejament curricular que aquí s'exposa.

Els principis metodològics per a l'ensenyament/aprenentatge de les ciències socials han d'orientar-se cap a la consecució de les competències bàsiques. Per això s'han de vincular els continguts de la matèria amb les estratègies i els processos metodològics perquè l'aprenentatge sigui funcional i significatiu. Només des d'un plantejament globalitzador es pot garantir la consecució de les competències bàsiques i els objectius de la matèria.

Per confeccionar la programació d'aula s'han de considerar distints aspectes:

-La diversitat individual i del grup respecte de les capacitats cognitives, les motivacions i els interessos envers el coneixement. Aquesta diversitat planteja la necessitat de diversificar les estratègies metodològiques i també l'organització de l'aula, les activitats d'ensenyament/aprenentatge, les diferents formes d'agrupació de l'alumnat que permetin treballar individualment o en grup i, finalment, la selecció dels materials didàctics més adients.

-El principi de diversitat. Aquest ha d'orientar el professorat per crear les condicions que permetin la consecució, per part de tot l'alumnat, de totes i cada una de les competències.

-Les aportacions de la psicologia cognitiva. El constructivisme permet orientar la recerca d'estratègies metodològiques i les tècniques didàctiques per afavorir l'aprenentatge significatiu i funcional en contextos diferents. Per tal que les metodologies emprades facilitin l'aprenentatge significatiu, han d'afavorir la construcció dels nous coneixements a partir dels coneixements previs de l'alumnat, creant conflictes cognitius en l'àmbit individual i proporcionant estímuls positius i motivadors. S'ha d'assegurar també que l'alumnat sigui conscient del seu propi procés d'aprenentatge, mitjançant la reflexió en grup en relació amb la transformació dels coneixements i s'ha d'avaluar constantment la construcció que fa l'alumnat dels nous aprenentatges que permetran reelaborar i construir

nous coneixements.

-L'organització de l'aula i la utilització dels recursos didàctics. Des de la didàctica s'han d'iniciar noves dinàmiques d'aula que donin sentit al procés d'ensenyament/aprenentatge. Aquests aspectes es concreten en: estratègies a desenvolupar per a l'organització i utilització dels recursos didàctics; tipus d'agrupaments de l'alumnat en relació amb les tasques a desenvolupar dins l'aula i l'entorn, i aspectes organitzatius de les activitats d'aprenentatge.

-La utilització de fonts i recursos didàctics variats de forma seqüenciada i progressiva per obtenir informació, per interpretar-la i comunicar-la de manera eficaç i comprensible. Aquest ús ha de preveure el seu grau de dificultat, la seva especificitat i els seus codis lingüístics propis. Cal potenciar també l'observació directa i indirecta, la lectura de diferents documents i fonts orals, i especialment cal ensenyar-los a treballar amb les TIC i els mitjans de comunicació audiovisuals.

-Recursos relacionats amb l'àrea a Internet (mapes virtuals, bases de dades, estadístiques) i als mitjans de comunicació (documentals, debats, notícies, pel·lícules), al costat dels materials tradicionals (llibre de text, la pissarra, mapes, textos per comentar, diapositives artístiques, transparències). Però s'ha de tenir present que requereixen uns coneixements i destreses específiques per utilitzar-los de forma competent i crítica.

-Facilitació de la creació de situacions educatives que els permetin construir el seu propi coneixement social, geogràfic i històric i valorar críticament la seva informació prèvia.

-La cosmovisió de l'alumnat. Ja que aquesta prové en gran part dels mitjans de comunicació i respon a estereotips i informacions parcials i subjectives, convé presentar situacions que ajudin a qüestionar-se i replantejar-se les idees prejudicades i contribuir a canviar-les. En aquest sentit, correspon al professorat valorar el tipus d'agrupament d'alumnes més adient per a cada activitat: treball individual, per parelles o en grup.

L'avaluació ha de ser individual i contínua. Individual, perquè s'avalua el progrés de cada un dels alumnes tenint presents les seves pròpies capacitats. Contínua, perquè s'han de valorar totes les tasques, actituds i aprenentatges de cada alumne des del principi fins al final del curs.

L'avaluació agafa com a referent directe els objectius de la matèria, que es concreten amb els criteris d'avaluació propis de cada curs. L'avaluació ha de permetre al professorat contrastar els aprenentatges assolits amb les competències que es pretenen desenvolupar, gràcies a l'anàlisi del procés d'ensenyament/aprenentatge, on intervenen les decisions metodològiques. S'organitza en tres moments: avaluació inicial (valoració dels coneixements previs de l'alumnat a principi de curs i de cada unitat didàctica), avaluació formativa (observació i valoració de totes les produccions, els progressos i les actituds de l'alumnat al llarg de tot el període avaluat) i avaluació sumativa (valoració dels progressos de l'alumnat al final del període avaluat).

L'avaluació formativa ha d'implicar tant el professorat com l'alumnat, atès que ha de permetre al professorat identificar l'adequació de les estratègies d'ensenyament i a l'alumnat les dificultats del seu aprenentatge i la construcció d'estratègies constructives per a l'aprenentatge, així com assumir la seva responsabilitat com a principal agent del seu propi procés de formació.

És a dir, un procés d'avaluació complet i correcte ha de servir perquè el professorat valori si ha posat a l'abast de l'alumnat totes les eines necessàries per al seu procés d'aprenentatge, incloses les adequades per a l'atenció a la diversitat, però també ha de fer entendre a l'alumnat que, ateses aquestes condicions prèvies que el professorat ha d'assegurar, la darrera responsabilitat recau sobre ell mateix, perquè així es converteixi en l'autèntic protagonista de la seva educació.

Tots aquests aspectes articulats, vinculats i interrelacionats han d'orientar les decisions organitzatives i metodològiques del professorat per tal que pugui garantir el desplegament dels continguts de la matèria de ciències socials, geografia i història, decisions encaminades a la consecució dels objectius propis de la matèria i en conseqüència de les competències bàsiques.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

El caràcter integrador de la matèria de ciències socials, geografia i història, fa que el seu aprenentatge contribueixi a l'adquisició de diverses competències bàsiques.

La *competència social i ciutadana* està estretament lligada a l'objecte d'estudi en si. Pot dir-se que tot el currículum contribueix a l'adquisició d'aquesta competència, ja que la comprensió de la realitat social, actual i històrica és l'objecte d'aprenentatge, però realment s'aconseguirà si es té la perspectiva del coneixement sobre l'evolució i organització de les societats, dels seus èxits i dels seus problemes. Ha de poder ser utilitzada per l'alumnat per desenvolupar-

se socialment i l'ha d'ajudar a entendre els trets de les societats actuals, la seva pluralitat i els reptes i compromisos que planteja. Tot això contribueix a crear sentiments comuns que afavoreixen la convivència i ajuden a l'adquisició d'habilitats socials.

També possibilita l'empatia, la valoració i l'exercici del diàleg com a via necessària per a la solució dels problemes. Afavoreix el respecte envers les persones amb opinions que no coincideixen amb les pròpies i, a més, fomenta l'exercici d'aquests valors creant un marc idoni per al treball en col·laboració i per a la realització de debats en els quals es puguin expressar les pròpies idees i escoltar i respectar les dels altres. Obviament, l'acostament a diferents realitats socials, actuals o històriques, o la valoració de les aportacions de diferents cultures, ajuda, encara que sigui indirectament, al desenvolupament de les habilitats de tipus social.

En l'adquisició de la *competència en el coneixement i la interacció amb el món físic*, la contribució és rellevant. Inclou, entre altres aspectes, la percepció i el coneixement de l'espai físic en què es desenvolupa l'activitat humana, tant en grans àmbits com a l'entorn immediat, així com la interacció que es produeix entre tots dos. La percepció directa o indirecta de l'espai en el qual es desenvolupa l'activitat humana constitueix un dels principals eixos de treball de la geografia: la comprensió de l'espai en què tenen lloc els fets socials i la vida de l'alumne, és a dir, la dimensió espacial en què adquireixen especial importància els procediments d'orientació, localització, observació i interpretació dels espais i paisatges, reals o representats.

Una altra aportació, no menys significativa, es possibilita des del coneixement de la interacció home-medi i l'organització del territori resultant. La matèria proporciona ocasions abundants per analitzar l'acció de l'ésser humà en la utilització de l'espai i dels seus recursos, no només pel que fa als problemes que a vegades genera, sinó també per les accions que des d'un ús responsable d'ambdós, cerquen assegurar la protecció i la cura del medi ambient.

La contribució a la *competència cultural i artística* es relaciona principalment amb el seu vessant de conèixer i valorar les manifestacions del fet artístic. L'esmentada contribució es facilitarà realment si es preveu una selecció d'obres d'art rellevants, bé sigui pel seu significat en la caracterització d'estils o artistes o per formar part del patrimoni cultural, i es dota l'alumnat de destreses d'observació i de comprensió d'aquells elements tècnics imprescindibles per a la seva anàlisi dins el context real i com a expressió dels seus autors, de la seva interpretació de la realitat que ens envoltava. Des d'aquest plantejament s'afavoreix l'apreciació de les obres d'art, s'adquireixen habilitats perceptives i de sensibilització, es desenvolupa la capacitat d'emocionar-s'hi, a més s'ajuda a valorar el patrimoni cultural, a respectar-lo i a interessar-se per la seva conservació.

La contribució al *tractament de la informació i competència digital* ve donada per la importància que té en la comprensió dels fenòmens socials i històrics comptar amb destreses relatives a l'obtenció i comprensió d'informació, element imprescindible d'una bona part dels aprenentatges de la matèria. L'establiment de criteris de selecció de la informació proporcionada per diverses fonts segons criteris d'objectivitat i pertinença, la distinció entre els aspectes rellevants i els que no ho són, la relació i comparació de fonts o la integració i l'anàlisi de la informació de manera crítica són algunes de les aportacions fonamentals que es fan en l'adquisició d'aquesta competència.

El pes que té la informació en aquesta matèria singularitza les relacions existents entre aquesta competència i la competència en comunicació lingüística, més enllà de la utilització del llenguatge com a vehicle de comunicació en el procés d'ensenyament/aprenentatge. A més, es facilita que s'aconsegueixin habilitats per utilitzar diferents variants del discurs, especialment la descripció, la narració, la dissertació i l'argumentació i es col·labora en l'adquisició de vocabulari, el caràcter bàsic del qual hauria de venir donat per aquelles paraules que, corresponent al vocabulari específic, haurien de formar part del llenguatge habitual de l'alumnat o per aquelles altres que tenen un clar valor funcional en l'aprenentatge de la mateixa matèria.

Es contribueix també, en certa manera, a l'adquisició de la *competència matemàtica*. El coneixement dels aspectes quantitius i espacials de la realitat permet col·laborar en la seva adquisició, en la mesura que la matèria incorpora operacions senzilles, magnituds, percentatges, proporcions, nocions d'estadística bàsica, ús d'escala numèriques i gràfiques, sistemes de referència o reconeixement de formes geomètriques, criteris de mesures i codificació numèrica d'informacions amb la seva representació gràfica. La utilització de totes aquestes eines en la descripció i anàlisi de la realitat social amplien el conjunt de situacions en què els alumnes perceben la seva aplicabilitat i, amb això, fan més funcionals els aprenentatges associats a la competència matemàtica.

La *competència per aprendre a aprendre* suposa tenir eines que facilitin l'aprenentatge, però també tenir una visió estratègica dels problemes i saber preveure i adaptar-se als canvis que es produeixen amb una visió positiva. A tot això es contribueix des de les possibilitats que ofereix per aplicar raonaments de

diferents tipus, per buscar explicacions multicausals i predir efectes dels fenòmens socials i per proporcionar coneixements de les fonts d'informació i de la seva utilització mitjançant la recollida i classificació de la informació obtinguda per diversos mitjans i sempre que se'n faci una anàlisi. També s'hi contribueix quan s'afavoreix el desenvolupament d'estratègies per pensar, per organitzar, memoritzar i recuperar informació, com ara resums, esquemes o mapes conceptuals.

Perquè aquesta matèria participi de l'*autonomia i iniciativa personal* és necessari afavorir el desenvolupament d'iniciatives de planificació i execució, així com processos de presa de decisions. Aquestes habilitats estan presents més clarament en la realització de debats i de treballs individuals o en grup, ja que aquesta tasca implica idear, analitzar, planificar, actuar, revisar el fet, comparar els objectius previstos amb els assolits i extreure'n conclusions.

Objectius

Les ciències socials, la geografia i la història de l'educació secundària obligatòria tenen com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Comprendre el territori com a resultat de la interacció de les societats sobre el medi en el qual es desenvolupen i organitzen.
2. Identificar, localitzar i analitzar, a diferents escales, els elements bàsics que caracteritzen el medi físic, les interaccions que es donen entre aquests i les que els grups humans estableixen en la utilització de l'espai i dels seus recursos, valorant les conseqüències de tipus econòmic, social, polític i mediambiental.
3. Identificar els processos i mecanismes que regeixen els fets socials i les interrelacions entre fets polítics, econòmics i culturals i utilitzar aquest coneixement per comprendre la pluralitat de causes que expliquen l'evolució de les societats actuals, el paper que homes i dones hi acompleixen i els seus problemes més rellevants.
4. Conèixer, localitzar i comprendre les característiques bàsiques de la diversitat geogràfica del món i de les grans àrees socioeconòmiques, culturals i polítiques, així com els trets físics i humans del món, d'Europa, de l'Estat espanyol i de les Illes Balears.
5. Identificar i localitzar en el temps i en l'espai els processos i esdeveniments històrics rellevants de la història del món, d'Europa, de l'Estat espanyol i de les Illes Balears per adquirir una perspectiva global de l'evolució de la humanitat amb un marc cronològic precís que faciliti la comprensió de la diversitat de comunitats socials a les quals es pertany.
6. Conèixer, assumir i valorar les característiques específiques del territori i de la identitat històrica i cultural de la Unió Europea tenint en compte les especificitats regionals que la configuren amb una atenció especial a les regions de la Mediterrània.
7. Conèixer i valorar les característiques específiques del territori i de la identitat lingüística i cultural de les Illes Balears, com també de la seva evolució històrica, tenint en compte les especificitats insulars i les seves relacions amb els territoris de parla catalana i amb la resta de les comunitats de l'Estat espanyol.
8. Valorar i respectar el patrimoni cultural, lingüístic, històric, artístic i mediambiental, assumint les responsabilitats que implica la seva conservació. Conscienciar-se de la significació especial que té aquest patrimoni com a manifestació de la memòria col·lectiva i expressió de la identitat pròpia de les Illes Balears.
9. Valorar la diversitat cultural manifestant actituds de respecte i tolerància envers altres cultures i opinions que no coincideixen amb les pròpies, sense renunciar per això a fer-ne un judici.
10. Adquirir i emprar el vocabulari específic que aporten les ciències socials amb precisió i rigor perquè la seva incorporació al vocabulari habitual augmenti la precisió en l'ús del llenguatge i millori la comunicació.
11. Selecció informació amb els mètodes i les tècniques propis de la geografia i de la història, per explicar les causes i conseqüències dels problemes i per comprendre el passat històric i l'espai geogràfic.
12. Cercar i seleccionar, comprendre i relacionar, tractar i comunicar de manera organitzada i intel·ligible informació verbal, escrita, gràfica, icònica, estadística i cartogràfica, procedent de fonts diverses, especialment la que proporciona l'entorn físic i social, els mitjans de comunicació i les tecnologies de la informació.
13. Utilitzar les imatges i les representacions cartogràfiques per identificar, localitzar i explicar objectes i fets geogràfics, i la seva distribució a diferents escales, amb especial atenció al territori espanyol i molt concretament a les Illes Balears.
14. Comprendre els elements tècnics bàsics que caracteritzen les manifestacions artístiques en la seva realitat social i cultural per valorar i respectar el patrimoni natural, històric, cultural i artístic, assumint la responsabilitat que suposa la seva conservació i apreciar-lo com a recurs per a l'enriquiment individual i col·lectiu.
15. Realitzar tasques en grup i participar en debats amb una actitud constructiva, crítica i tolerant, fonamentant adequadament les opinions i valorant el diàleg com una via necessària per a la solució dels problemes humans i socials.
16. Conèixer el funcionament de les societats democràtiques, apreciand-ne els seus valors i bases fonamentals, així com els drets i llibertats com un èxit irre-

nunciabile i una condició necessària per a la pau, denunciant actituds i situacions discriminatòries i injustes i mostrant-se solidari amb els pobles, grups socials i persones privats dels seus drets o dels recursos econòmics necessaris.

Primer curs

Continguts

Continguts comuns

- Anàlisi i interpretació dels diferents paisatges geogràfics i històrics i dels elements que els configuren.
- Percepció de la realitat geogràfica mitjançant l'observació directa o indirecta. Interpretació i elaboració de gràfics. Lectura, anàlisi i interpretació d'imatges i mapes de diferents escales i característiques.
- Adquisició i aplicació del vocabulari geogràfic, històric i artístic bàsic en la realització d'exposicions orals i escrites d'informes i opinions de contingut social.
- Coneixement dels medis naturals de la Terra i del seu funcionament com a camí per valorar-los com a riquesa que s'ha de respectar i conservar.
- Obtenció d'informació mitjançant fonts diverses (iconogràfiques, arqueològiques, d'obres d'art, escrites, TIC, etc.). Classificació del tipus d'informació que proporcionen i elaboració escrita de la informació obtinguda. Ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per a l'estudi de la història, tant en la recerca d'informació com en la comunicació de resultats.
- Localització en el temps i en l'espai dels períodes, les cultures i les civilitzacions i els esdeveniments històrics. Coneixement del concepte de periodització en la història. Nocions elementals de temps històric. Ús de la cronologia i periodització. Representació gràfica de seqüències temporals.
- Identificació de causes i conseqüències dels fets històrics i dels processos d'evolució i canvi relacionant-los amb els factors que els van originar.
- Coneixement i interpretació dels elements bàsics que caracteritzen les manifestacions artístiques més rellevants en el seu context històric.
- Valoració de l'herència cultural i del patrimoni artístic com a riquesa que s'ha de preservar i col·laborar en la seva conservació.

Bloc 1. La Terra i els medis naturals

- La representació de la Terra. Aplicació de tècniques d'orientació i localització geogràfica.
- Localització en el mapa i caracterització de continents, oceans, mars, unitats del relleu i rius en el món, a Europa, a l'Estat espanyol i a les Illes Balears.
- Caracterització dels principals medis naturals, identificació dels components bàsics del relleu, els climes, les aigües i la vegetació i comprensió de les interaccions que mantenen.
- El clima: elements, factors, característiques i distribució. Aigües i formacions vegetals.
- Els grans medis naturals del món. Regions polars i subpolars, serralades alpines, espais tropicals, zona temperada, amb especial referència als medis temperats d'Europa i de la península Ibèrica.
- Observació i interpretació d'imatges representatives d'aquests espais naturals. Valoració de la diversitat com a riquesa que cal conservar.
- La varietat natural de l'espai europeu. La configuració del relleu, els climes i els paisatges vegetals, les xarxes hidrogràfiques. El medi físic de les Illes Balears i de la península Ibèrica en el context natural d'Europa.
- Descripció i anàlisi del fet insular: unitat i diversitat del medi físic balear. El fet insular en el context europeu i mediterrani.
- Els grups humans i la utilització del medi: anàlisi de les seves interaccions. Riscs naturals, degradació i polítiques correctores. Presa de consciència de les possibilitats que el medi ofereix i disposició favorable per contribuir al manteniment de la biodiversitat i a un desenvolupament sostenible.

Bloc 2. Societats prehistòriques, primeres civilitzacions i edat antiga

- La mesura i la representació gràfica del temps històric. La periodificació històrica: la prehistòria i la història, els conceptes.
- El procés d'hominització. Caçadors i recol·lectors. Canvis produïts per la revolució neolítica. Aspectes significatius de la prehistòria en el territori espanyol. L'art prehistòric. El megalitisme a les Illes Balears: la cultura talaiòtica.
- Les primeres civilitzacions urbanes. Egipte i Mesopotàmia. Art i cultura.
- El món clàssic (I). Grècia: fonaments de la cultura europea. La polis. La democràcia atenesa. L'hel·lenisme. Art i cultura: anàlisi de manifestacions artístiques significatives.
- El món clàssic (II). Roma: la civilització romana i la unitat del món mediterrani. Les formes d'organització econòmica, administrativa i política romanes. Art i cultura.
- La Hispània romana. Conquesta i romanització. La ciutat i la forma de vida urbana. La integració de les Illes Balears al món romà.
- Origen i expansió del cristianisme.
- La crisi i el final de l'Imperi romà. Les invasions germàniques i el frac-

cionament de la unitat mediterrània.

Críteris d'avaluació

1. Localitzar llocs o espais en un mapa utilitzant dades de coordenades geogràfiques i obtenir informació sobre l'espai representat a partir de la llegenda i la simbologia i comunicar les conclusions de forma oral o escrita.

Amb aquest críteris s'intenta comprovar que l'alumnat és capaç d'identificar les línies bàsiques del sistema d'orientació geogràfica (meridians, paral·lels i línies bàsiques imaginàries) i situar llocs en el mapa mitjançant la longitud i la latitud. Així mateix, permet avaluar si se sap descodificar informació simbòlica i interpretar-la per descriure el contingut de la informació expressada en un mapa.

2. Localitzar en un mapa els elements bàsics que configuren el medi físic mundial, d'Europa, de l'Estat espanyol i de les Illes Balears (oceans i mars, continents, unitats de relleu i rius) i caracteritzar els trets que predominen en un espai concret.

Amb aquest críteris es tracta d'avaluar que es coneix el mapa físic del món, d'Europa i de l'Estat espanyol en els seus trets bàsics i particularment el de les Illes Balears. Se'n localitzen espacialment els elements i l'alumnat és capaç d'expressar els que predominen a cada territori.

3. Comparar els trets físics més destacats (relleu, clima, aigües i elements biogeogràfics) que formen els grans medis naturals del planeta, amb especial referència a l'Estat espanyol i a les Illes Balears, localitzar-los en l'espai representat i relacionar-los amb les possibilitats que ofereixen als grups humans.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat és capaç de reconèixer i localitzar en l'espai els principals medis naturals del món, de l'Estat espanyol i de les Illes Balears, de caracteritzar-los i distingir-los en funció de la interacció dels trets físics predominants que formen paisatges geogràfics diferenciats i relacionar-los amb les formes de vida que possibiliten.

4. Identificar i explicar alguns exemples dels impactes que l'acció humana té sobre el medi natural, analitzar-ne les causes i els efectes i reflexionar sobre les mesures i conductes que serien necessàries per limitar-los.

Amb aquest críteris es tracta d'avaluar si els alumnes coneixen alguns problemes mediambientals rellevants, especialment els relacionats més directament amb les característiques del medi natural (escassetat d'aigua, pèrdua de boscos, canvi climàtic, etc.), si els relaciona amb les causes i els efectes possibles, i també si és capaç de proposar accions que poden contribuir a millorar-los a través de la ciència, la tecnologia, el consum responsable i el desenvolupament d'actituds ètiques.

5. Utilitzar les convencions i unitats cronològiques i les nocions d'evolució i canvi aplicant-les als fets i processos referits a la prehistòria i història antiga del món, de la península Ibèrica i de les Illes Balears en l'àmbit mediterrani.

Amb aquest críteris es tracta d'avaluar si s'utilitza la periodització i datació correcta com a referència temporal en la localització de fets i processos històrics i si es té capacitat per identificar, en processos referits a les societats, en la prehistòria i l'edat antiga, elements de permanència i de canvi.

6. Identificar les principals diferències entre caçadors i recol·lectors. Exposar els canvis que va suposar la revolució neolítica en l'evolució de la humanitat i valorar la seva importància i les conseqüències en comparar-los amb els elements que van constituir les societats depredadores.

Amb aquest críteris es tracta de comprovar que s'identifiquen els elements bàsics que van conformar les principals societats depredadores i els canvis radicals que van acompanyar la revolució neolítica i de constatar les conseqüències que aquesta va tenir en l'evolució de la humanitat. També s'ha de valorar en l'exposició la correcció en el llenguatge i la utilització d'un vocabulari bàsic adequat.

7. Caracteritzar i valorar la cultura talaiòtica com a manifestació específica del megalitisme a les Illes Balears.

Amb aquest críteris es tracta de comprovar que l'alumnat és capaç de contextualitzar un procés històric d'àmbit local i extrapolar-lo per comprendre el desenvolupament de processos d'abast més ampli.

8. Identificar els trets més rellevants que caracteritzen les primeres civilitzacions urbanes i les seves aportacions a l'evolució de la humanitat.

Amb aquest críteris es tracta de comprovar que l'alumnat és capaç de localitzar en el temps i en l'espai les civilitzacions d'Egipte i Mesopotàmia i reconèixer els elements més bàsics que les van formar, valorant aspectes signi-

ficatius de la seva aportació en l'evolució de les societats humanes, com l'escriptura.

9. Caracteritzar els trets essencials de la civilització grega, identificant els elements originals d'aquesta i valorant el seu paper i la seva gran aportació a la civilització occidental. Reconèixer els elements culturals i artístics bàsics.

Amb aquest críteris es tracta de comprovar que l'alumnat és capaç de localitzar en el temps i en l'espai les civilitzacions del món clàssic i caracteritzar els elements bàsics que les van formar. Valorar la importància del món grec en la configuració de la civilització occidental. Així mateix es tracta de comprovar si es reconeixen en el món actual i en el patrimoni cultural i artístic elements rellevants de l'aportació de Grècia.

10. Caracteritzar els trets més significatius de la civilització romana, valorar la transcendència de la romanització per a la pervivència del seu llegat en la cultura occidental, especialment a Hispània i esmentar el seu llegat a les Illes Balears.

Amb aquest críteris es tracta d'avaluar el coneixement dels trets de la civilització romana, amb especial atenció a l'organització política, social i econòmica, reconèixer la pertinença d'Hispània a la unitat del món mediterrani creada per Roma i identificar en el patrimoni artístic i en altres trets culturals actuals el llegat de la civilització romana al món occidental, al nostre país i a la nostra Comunitat. Conèixer la importància del seu llegat lingüístic.

11. Fer una lectura comprensiva de fonts d'informació escrita de contingut geogràfic o històric i comunicar la informació obtinguda de manera correcta per escrit.

Amb aquest críteris es tracta d'avaluar que es fa una lectura comprensiva, d'acord amb les capacitats pròpies de l'edat dels alumnes, de diferents fonts d'informació escrita utilitzades en l'estudi de la matèria per obtenir les idees principals que contenen i relacionar-les amb altres per formar esquemes explicatius, i ser capaç de comunicar la informació obtinguda utilitzant correctament l'expressió escrita i el vocabulari idoni al seu nivell i edat.

Segon curs

Continguts

Continguts comuns

- Lectura i interpretació de dades i gràfics demogràfics. Transformació de la informació estadística en informació gràfica.
- Localització en el temps i en l'espai de períodes i esdeveniments històrics. Identificació de nocions de simultaneïtat i evolució. Representació gràfica de seqüències temporals.
- Estudi de causes i conseqüències en els fets i processos històrics distingint-ne la naturalesa. Identificació de la multiplicitat causal en els fets socials. Anàlisi del paper social dels homes i de les dones en la història.
- Adquisició i aplicació del vocabulari bàsic sobre població, societat i economia en la realització d'exposicions orals i escrites.
- Recerca, obtenció i selecció d'informació de l'entorn, de fonts escrites, iconogràfiques, gràfiques, audiovisuals i proporcionades per les tecnologies de la informació.
- Reconeixement d'elements bàsics que caracteritzen els estils artístics i lectura i/o interpretació d'obres significatives considerant-ne el context. Valoració de l'herència cultural i del patrimoni artístic com a riquesa que s'ha de preservar i col·laborar en la seva conservació.
- Recerca i anàlisi de la relació entre aspectes de l'època medieval o moderna i el temps actual.

Bloc 1. Població i societat

- La població: distribució, variables i comportaments demogràfics. Aplicació dels conceptes bàsics de demografia a la comprensió dels comportaments demogràfics actuals, anàlisi i valoració de les seves conseqüències en el món, Europa i a l'Estat espanyol. Lectura i interpretació bàsica de dades i gràfics demogràfics.
- Moviments migratoris. Les estructures demogràfiques. Diferències segons nivells i models de desenvolupament.
- Les societats actuals.
- Estructura i diversitat. Desigualtats, processos de canvi i conflictes. Caracterització de la societat europea, espanyola i de la comunitat balear. Immigració i integració. La diversitat cultural dels grups humans.
- El poblament. Poblament rural i poblament urbà. L'espai urbà. Urbanització del territori en el món actual. Funcions, estructura i jerarquia urbana. Models d'estructura urbana. Forma de vida i problemes urbans.
- La població espanyola: evolució, creixement demogràfic, distribució i contrastos regionals. Projecció de futur. L'especificitat demogràfica de les Illes Balears: caracterització de la societat balear.

- Les ciutats espanyoles: evolució i transformacions espacials. El sistema urbà i les transformacions territorials a les Illes Balears.

Bloc 2. Les societats preindustrials

1. Edat mitjana

- Les invasions i la fi del món antic: Bizanci. L'Islam i la seva expansió. L'Imperi carolingi.

- La societat, l'economia i el poder a l'Europa feudal: senyors, clergues i pagesos. El ressorgir de la ciutat i de l'intercanvi comercial. Burgesia i organització gremial. La cultura i l'art medieval: romànic i gòtic. El paper de l'Església.

- La península Ibèrica a l'edat mitjana. Al-Andalus i els regnes cristians. Organització dels territoris musulmans, trets més importants i evolució. Cultura i art. La configuració dels regnes cristians peninsulars: panoràmica general i evolució territorial. La forma de vida a les ciutats cristianes i musulmanes. Cultura i art a la península Ibèrica. Convivència de les tres cultures: cristians, musulmans i jueus.

- L'expansió mediterrània de la Corona d'Aragó. El Regne de Mallorca: conquesta i repoblació. Les institucions i l'economia. El Regne privatiu de Mallorca. Els estaments. Art gòtic mallorquí. Arquitectura religiosa i civil.

2. Edat moderna

- La crisi del món medieval i els orígens del món modern. Configuració de l'estat modern a Europa. L'enfortiment del poder reial. Humanisme i Renaixement. Renovació ideològica, crisi religiosa i Reforma. Cultura i art del Renaixement.

- Evolució política i econòmica a la Península Ibèrica a l'època moderna. La monarquia autoritària dels Reis Catòlics. El descobriment i colonització d'Amèrica i el seu impacte econòmic. La monarquia hispànica dels segles XVI i XVII.

- La Mediterrània de l'època. Les Illes Balears a l'època moderna. Conflictes interns i tensió social: les Germanies.

- La lluita per l'hegemonia i el relleu del poder polític: L'Europa del Barroc. Transformacions polítiques i econòmiques. Art i cultura.

criteris d'avaluació

1. Descriure els factors que condicionen els comportaments demogràfics, utilitzant els conceptes bàsics de demografia. Identificar les variables i les tendències predominants al món. Conèixer la distribució de la població mundial. Interpretar mapes temàtics sobre població i elaborar gràfics senzills. Aplicar aquests coneixements a l'anàlisi de la població de les Illes Balears dins el context del règim demogràfic espanyol: desequilibris i conseqüències.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si es coneixen, i l'alumnat és capaç d'expressar utilitzant el vocabulari geogràfic adequat, les tendències del creixement i les seves causes i conseqüències utilitzant aquests coneixements per explicar els contrastos, problemes i perspectives que actualment hi ha al món, a l'Estat espanyol i a les Illes Balears: envelliment, immigració, etc.

2. Identificar els trets característics de la societat espanyola actual i distingir la varietat de grups socials que la formen, l'augment de la diversitat que genera la immigració, reconèixer la pertinença al món occidental i exposar alguna situació que reflecteixi desigualtat social.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar si es coneixen els principals trets de l'organització social a l'Estat espanyol i a les Illes Balears, si s'identifiquen els canvis produïts en els últims temps (en la família, en l'origen o procedència dels habitants, en la mobilitat social, en els valors, etc.), si hi reconeixen característiques comunes de les societats desenvolupades occidentals i si s'identifiquen algunes evidències de desigualtat o discriminació a causa de l'origen o la pertinença a un grup social.

3. Saber com s'articula l'espai urbà. Analitzar el creixement de les àrees urbanes, la diferenciació funcional dels espais urbans i els problemes que s'hi plantegen, aplicant aquest coneixement a exemples representatius de ciutats espanyoles i a la caracterització de l'espai de les Illes Balears. Valorar els avantatges i els inconvenients de la vida urbana, fent referència a exemples propers a l'alumnat.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar que es coneixen les causes que provoquen l'augment de la població urbana i el creixement de les ciutats. Es tracta també d'avaluar, a través d'exemples propers, si s'identifiquen les diferents funcions de l'espai urbà i es proposen mesures que contribueixin a millorar algun dels problemes de la vida a ciutat.

4. Destacar la transcendència de la ruptura de la unitat del món mediterrani i la configuració de tres models diferents de civilització: Bizanci, Islam i la cristiandat occidental.

Amb aquest criteri es tracta de valorar la coexistència de tres models ben

diferenciats de civilització: Bizanci, Islam i la cristiandat occidental, especialment la riquesa cultural que van suposar i de posar esment a la convivència de les distintes comunitats i cultures a la península Ibèrica.

5. Identificar i descriure els aspectes socials, econòmics, polítics, ideològics i culturals que caracteritzen l'Europa feudal. Conèixer les funcions desenvolupades pels diferents estaments socials i reconèixer la seva evolució fins a l'aparició de l'Estat modern.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar si es reconeixen els elements bàsics que caracteritzen l'economia feudal, el paper social dels diferents estaments i les relacions entre senyors i pagesos, i d'identificar els canvis socials, culturals i artístics que introdueix el renaixement de les ciutats i l'enfortiment progressiu de l'autoritat monàrquica fins a l'aparició de l'Estat modern.

6. Situar en el temps i en l'espai les diverses unitats polítiques que es van succeir i/o van coexistir a la península Ibèrica durant l'edat mitjana, molt especialment l'antic Regne de Mallorca, analitzant-ne els aspectes comuns i les peculiaritats. Comprendre la transcendència cultural de l'edat mitjana, reconèixer els estils artístics (art islàmic, romànic i gòtic) i la seva contribució a la riquesa del patrimoni historicoartístic. Valorar el patrimoni de l'Estat espanyol i en particular el de les Illes Balears. Reconèixer exemples de la pervivència del seu llegat cultural i artístic.

Es pretén avaluar que s'identifiquen les diferents etapes en la formació i consolidació dels regnes cristians i d'Al-Andalus, les característiques polítiques, econòmiques i culturals fonamentals i que se'n reconeix l'aportació cultural i artística a partir de l'anàlisi d'algunes obres rellevants i, en particular, la pervivència d'aquests elements en els nuclis urbans d'origen cristià i musulmà a la península i a les Illes Balears.

7. Reconèixer els canvis de mentalitat que caracteritzen la modernitat i, en concret, identificar els trets bàsics del pensament humanista i de les societats del Renaixement. Entendre la crisi de l'Església i l'aparició de la Reforma dins aquest context.

Aquest criteri vol comprovar si s'entén la renovació ideològica que significa el pensament humanista, si se'n reconeixen els seus trets característics i l'aportació del pensament i dels avanços de la ciència i la tècnica en la construcció de l'edat moderna.

8. Distingir els principals moments de la formació i evolució de l'estat modern i destacar les característiques més rellevants de la monarquia hispànica i de l'imperi colonial espanyol. Valorar la importància de l'ampliació del món conegut.

Aquest criteri intenta comprovar que s'identifiquen les diferents etapes de la monarquia hispànica i les seves característiques polítiques, com són la unió dinàstica dels Reis Catòlics, l'Imperi europeu de Carles V i l'Imperi hispànic de Felip II, així com el relleu en l'hegemonia europea i que es reconeix la importància econòmica i política per a Espanya i per a Amèrica del descobriment i la formació de l'Imperi colonial espanyol.

9. Identificar les característiques bàsiques dels principals estils artístics de l'edat moderna (Renaixement i Barroc) i contextualitzar-los. Conèixer les principals manifestacions artístiques i culturals per valorar-ne la significació com a patrimoni històric de l'Estat espanyol i en particular de les Illes Balears. Aplicar aquest coneixement a l'anàlisi d'algunes obres d'art rellevants i representatives d'aquests estils.

Es tracta de comprovar que diferencien els elements bàsics dels estils artístics de l'edat moderna (Renaixement i Barroc), i apliquen aquest coneixement a l'anàlisi d'obres rellevants amb el reconeixement de la significació d'alguns autors espanyols, particularment del Segle d'Or.

10. Realitzar de manera individual i en grup, amb l'ajuda del professor o professora, un treball senzill de caràcter descriptiu sobre algun fet o tema en què utilitzin fonts diverses (observació, premsa, bibliografia, pàgines web, etc.), seleccionin la informació pertinent, la integren en un esquema o guió i comuniquin els resultats de l'estudi amb correcció i amb el vocabulari adequat. Interpretar i elaborar diferents tipus de mapes, croquis, gràfics i taules estadístiques utilitzant-los com a font d'informació i mitjans d'anàlisi i síntesi.

Aquest criteri intenta avaluar en quina mesura l'alumnat és capaç de planificar i dur a terme un petit treball de síntesi o indagació, seleccionar la informació pertinent en funció de l'objectiu proposat, organitzar-la adequadament i presentar les conclusions correctament. D'altra banda, permet comprovar si assumeix amb responsabilitat les seves tasques, particularment les que li corresponen com a membre d'un grup.

Tercer curs

Continguts

Continguts comuns

- Obtenció i processament d'informació, explícita i implícita, a partir de la percepció dels paisatges geogràfics de l'entorn o d'imatges, de fonts orals i de documents visuals, cartogràfics i estadístics, inclosos els proporcionats per les tecnologies de la informació i la comunicació. Comunicació oral o escrita de la informació obtinguda.

- Realització de debats, anàlisi de casos o resolució de problemes sobre alguna qüestió d'actualitat fent servir, entre altres, les fonts d'informació que proporcionen els mitjans de comunicació, valorar críticament informacions diferents sobre un mateix fet, fonamentar les opinions, argumentar les postures, respectar les dels altres i utilitzar el vocabulari geogràfic adequat.

- Elaboració de treballs de síntesi o d'indagació utilitzant informació de fonts variades i presentació correcta d'aquests combinant diverses formes d'expressió, aprofitant de manera especial les possibilitats que proporcionen les tecnologies de la informació i la comunicació.

Bloc 1. Activitat econòmica i espai geogràfic

- L'aprofitament econòmic del medi físic: relacions entre naturalesa, desenvolupament i societat.

- L'activitat econòmica. Necessitats humanes i béns econòmics. Conceptes i institucions bàsiques per comprendre el funcionament de l'activitat econòmica en una economia de mercat i la seva repercussió en el desenvolupament econòmic i a les unitats familiars. Canvis al món del treball.

- Les activitats agràries i les transformacions al món rural. L'activitat pesquera i la utilització de la mar. La producció energètica (fonts renovables i no renovables) i la importància de les energies renovables. L'activitat industrial i els espais industrials. Diversitat i importància creixent dels serveis en l'economia actual. Observació i identificació dels paisatges geogràfics resultants. Presa de consciència del caràcter limitat dels recursos, de la necessitat de racionalitzar-ne el consum i de l'impacte de l'activitat econòmica a l'espai. El canvi climàtic: factors i conseqüències.

- Localització i caracterització de les principals zones i focus d'activitat econòmica, amb especial referència al territori espanyol i europeu.

- Contextualització de l'economia balear dins el marc espanyol, europeu i mundial. La terciarització de les Illes Balears: evolució i situació dels sectors primari i secundari. El turisme: evolució i característiques del turisme tradicional i del turisme alternatiu. Repercussions demogràfiques, socials, culturals, econòmiques i mediambientals del turisme. Els sistemes de transport i les xarxes de comunicació de les Illes Balears.

Bloc 2. Organització política i espai geogràfic

- L'organització política de les societats. L'estat com a entitat política i geogràfica. Tipologia dels estats segons el seu règim, el seu sistema i la distribució territorial del poder. Identificació dels principis i de les institucions dels règims democràtics.

- Organitzacions supraestats. El paper de l'Organització de les Nacions Unides. El mapa polític del món.

- L'organització política i administrativa de l'Estat espanyol i de la Unió Europea. Funcionament de les institucions espanyoles i europees. El model autonòmic espanyol. El mapa polític de l'Estat espanyol i de la Unió Europea.

- L'organització territorial de les Illes Balears: illa, comarca, mancomunitat i municipi. L'organització política de les Illes Balears i de les seves institucions. L'Estatut d'autonomia: Parlament, Presidència i Govern. Els consells insulars. El municipi.

Bloc 3. Transformacions i desequilibris al món actual

- El món contemporani: interdependència i globalització. Desenvolupament i subdesenvolupament.

- Desenvolupament desigual: Les desigualtats socioeconòmiques i ambientals. Relacions entre nord i sud. Polítiques de cooperació i solidaritat. Les grans àrees geopolítiques, geoeconòmiques i culturals del món. La situació de l'Estat espanyol al món.

- Les migracions contemporànies. Tendències i conseqüències dels desplaçaments de població al món actual.

- Riscos i problemes mediambientals. Mesures correctores i polítiques de sostenibilitat. Disposició favorable a contribuir, individualment i col·lectivament, a la racionalització en el consum i al desenvolupament humà de manera equitativa i sostenible.

- L'espai geogràfic europeu. La Unió Europea al món actual: tendències demogràfiques, econòmiques i estratègies de desenvolupament.

- La diversitat geogràfica de l'Estat espanyol. Les activitats agràries i pesqueres a l'Estat espanyol. L'espai rural. La indústria i els espais industrials espanyols. La producció energètica i minera. La terciarització de l'economia espanyola: el comerç i el turisme. El desenvolupament de les noves tecnologies. L'articulació del territori: infraestructures de transport i telecomunicacions. Els impactes de l'activitat humana en el medi físic. El problema de l'aigua. Els

desequilibris regionals. La comunitat autònoma de les Illes Balears dins el context social, polític i econòmic de l'Estat espanyol.

Críteris d'avaluació

1. Identificar els principals agents i institucions econòmiques així com les funcions que exerceixen en el marc d'una economia cada vegada més interdependent i aplicar aquest coneixement a l'anàlisi i valoració d'algunes realitats econòmiques actuals.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si es coneix el funcionament bàsic de l'economia a través del paper que compleixen els diferents agents i institucions econòmiques i si disposen, per tant, de les claus imprescindibles per analitzar alguns dels fets i problemes econòmics que els afecten directament a ells o les seves famílies (inflació, cost de la vida, mercat laboral, consum, etc.), o que caracteritzen l'actual globalització de l'economia (espai financer i econòmic únic, extensió del sistema capitalista, etc.).

2. Conèixer, identificar i valorar els aspectes geogràfics de l'entorn com a resultat de les interaccions entre el medi natural i l'activitat humana. Distingir els principals tipus de recursos naturals i la seva distribució al món. Valorar-ne la importància social i comprendre la necessitat d'explotar-los racionalment. Percebre i descriure els efectes mediambientals de les activitats humanes, particularment a l'Estat espanyol i a les Illes Balears. Conèixer plantejaments i mesures de defensa del medi ambient i manifestar interès i respecte pel medi.

Amb aquest criteri es pretén comprovar si l'alumne sap identificar les interaccions entre les activitats humanes i el medi ambient i si s'ha pres consciència de la necessitat d'un aprofitament racional i sostenible dels recursos i de la defensa i protecció mediambiental.

3. Caracteritzar els principals sistemes d'explotació agrícola i ramadera existents en el món, localitzar-ne alguns exemples representatius, i utilitzar aquesta caracterització per analitzar la problemàtica del sector agrari a l'Estat espanyol i a les Illes Balears.

Aquest criteri intenta avaluar si els alumnes saben reconèixer els trets dels principals sistemes agraris i les noves tècniques industrials aplicades a l'agricultura. També intenta comprovar si utilitzen aquests conceptes en analitzar situacions concretes que il·lustrin els problemes més destacats de l'agricultura i ramaderia actual i en particular de l'espanyola en el marc del mercat europeu.

4. Descriure les transformacions que, en els camps de les tecnologies, l'organització empresarial i la localització, s'estan produint en les activitats, els espais i paisatges industrials; localitzar i caracteritzar els principals centres de producció en el món i a l'Estat espanyol, i analitzar les relacions d'intercanvi que s'estableixen entre països i zones.

Es tracta d'avaluar que es coneixen els principals tipus d'indústries, s'identifiquen les actuals formes de producció i els nous paisatges industrials i localitzen les zones productores d'energia i béns industrials més destacats, i també que es reconeixen els corrents d'intercanvi que generen la producció i el consum.

5. Identificar el desenvolupament i la transformació recent de les activitats terciàries per entendre els canvis que es produeixen tant en les relacions econòmiques com socials. Conèixer els principals eixos de transport i comunicacions i els fluxos d'intercanvi comercial, amb especial referència a Europa, a l'Estat espanyol i a les Illes Balears.

Amb aquest criteri s'avalua que es coneix el desenvolupament progressiu i el predomini de les activitats de serveis en l'economia actual, així com el paper que tenen els transports i les comunicacions, utilitzant aquest coneixement per explicar l'augment de la població urbana i el creixement de les ciutats.

6. Identificar i localitzar en el mapa de l'Estat espanyol les comunitats autònomes i les seves capitals, els estats d'Europa i els principals països i àrees geoeconòmiques i culturals del món, reconèixer l'organització territorial, els trets bàsics de l'estructura i organització politicoadministrativa de l'Estat espanyol i la seva pertinença a la Unió Europea.

Aquest criteri pretén avaluar la localització, en els seus respectius mapes polítics, de les comunitats autònomes espanyoles, els estats europeus i els grans països i àrees geoeconòmiques del món, identificar els trets i les institucions que regeixen l'ordenament territorial de l'Estat espanyol, així com la seva participació en les institucions de la Unió Europea.

7. Descriure els trets geogràfics comuns i diversos que caracteritzen l'espai geogràfic espanyol i explicar el paper que juguen els principals centres d'activitat econòmica i els grans eixos de comunicació com a organitzadors de l'espai i com la seva localització es relaciona amb els contrastos regionals.

Amb aquest criteri es pretén avaluar que l'alumnat reconeix els trets físics i humans bàsics del territori espanyol i té una representació clara dels centres econòmics i la xarxa principal de comunicacions i si sap explicar que en aquesta organització hi ha regions i àrees territorials diferenciades.

8. Analitzar indicadors socioeconòmics de diferents països i utilitzar aquest coneixement per reconèixer els desequilibris territorials en la distribució dels recursos. Explicar els factors que originen les desigualtats al món i les seves conseqüències i mostrar sensibilitat davant les desigualtats.

Amb aquest criteri s'intenta saber si l'alumnat sap extreure i comprendre la informació que aporten dades numèriques i exposar-ne les conclusions, i si utilitza la informació per identificar situacions diferenciades en el grau de desenvolupament dels països. A més, es tracta d'avaluar si dedueix algunes conseqüències d'aquestes diferències, en particular les relacions de dependència que generen i si mostra en les opinions rebuig cap a les desigualtats.

9. Analitzar la situació espanyola i balear com a exemple representatiu de les tendències migratòries en l'actualitat, identificar-ne les causes, relacionar-ho amb el procés de globalització i d'integració econòmica que s'està produint, així com identificar les conseqüències tant per al territori receptor com per als països emissors, manifestant actituds de solidaritat en la valoració d'aquest fenomen.

Amb aquest criteri es pretén avaluar que se saben utilitzar els coneixements sobre les tendències del creixement demogràfic i de desenvolupament econòmic per explicar les tendències migratòries predominants en el món actual, en particular el caràcter de la immigració com un fenomen estructural de les societats europees i espanyola, analitzant un exemple representatiu proper a l'experiència de l'alumnat i emetent un judici raonat sobre les múltiples conseqüències que això comporta.

10. Identificar les característiques del fet geogràfic de la insularitat i analitzar-ne, en relació amb el context territorial de les Illes Balears, les implicacions en la consideració i percepció de l'espai físic i en els diferents àmbits de l'activitat humana, valorant les diferències insulars de caire geogràfic, cultural, socioeconòmic, etc. Conèixer, interpretar i valorar el procés de terciarització que s'ha donat a les Illes Balears al llarg de la segona meitat del segle XX.

Aquest criteri permet comprovar si l'alumnat coneix i identifica els trets característics de les Illes Balears pel que fa al seu territori, les activitats econòmiques i els components socials i culturals.

11. Descriure algun cas que demostrï les conseqüències mediambientals de les activitats econòmiques i els comportaments individuals, discriminar les formes de desenvolupament sostenible que són nocives per al medi ambient i aportar algun exemple dels acords i les polítiques internacionals per frenar-ne el deteriorament.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que s'ha pres consciència dels problemes que l'ocupació i l'explotació de l'espai poden generar en el medi ambient i es coneixen plantejaments i polítiques de defensa del medi ambient, suggerint actuacions i polítiques concretes que millorin la qualitat ambiental i col·laborin en la recerca d'un desenvolupament sostenible.

12. Utilitzar fonts diverses (gràfics, croquis, mapes temàtics, bases de dades, imatges, fonts escrites) per obtenir, relacionar i processar informació sobre fets socials i comunicar les conclusions de manera organitzada i intel·ligible utilitzant les possibilitats que ofereixen les tecnologies de la informació i la comunicació.

Aquest criteri avalua el maneig correcte dels instruments gràfics i cartogràfics, així com la lectura i la interpretació de gràfics i mapes temàtics, d'una dificultat similar o inferior a l'habitual en els mitjans de comunicació. Es tracta també de comprovar si s'utilitzen en la presentació de les conclusions les possibilitats que proporciona un processador de textos o una presentació, per exemple.

13. Utilitzar amb rigor la informació obtinguda de fonts diverses i exposar opinions raonades en participar en debats sobre qüestions d'actualitat properes a la vida de l'alumne i manifestar actituds de solidaritat.

Aquest criteri permet comprovar la sensibilitat envers els problemes del món actual, com ara l'existència de col·lectius desafavorits, situacions de discriminació, deteriorament ambiental, mercat de treball, pautes del consum, etc., que s'aborden amb rigor i amb actitud solidària. D'altra banda, permet avaluar l'ús adequat del llenguatge oral i de l'argumentació, així com l'acceptació de les normes que regeixen el diàleg i la intervenció en grup.

Quart curs

Continguts

Continguts comuns

- Localització en el temps i en l'espai dels esdeveniments i els processos històrics més rellevants. Identificació dels factors que intervenen en els processos de canvi històric, diferenciació de causes i conseqüències i valoració del paper dels homes i les dones, individualment i col·lectivament, com a subjectes de la història.

- Identificació dels components econòmics, socials, polítics, culturals que intervenen en els processos històrics i comprensió de les interrelacions que es donen entre aquests.

- Recerca, selecció i obtenció d'informació de fonts documentals, obtinguda segons criteris d'objectivitat i pertinència i diferenciar els fets de les opinions i les fonts primàries de les secundàries. Contrast d'informacions contradictòries i/o complementàries a propòsit d'un mateix fet o situació. Anàlisi i treball amb textos històrics d'especial rellevància.

- Anàlisi de fets o situacions rellevants de l'actualitat amb indagació dels antecedents històrics i de les circumstàncies que els condicionen.

- Valoració dels drets humans i rebuig de qualsevol forma d'injustícia, discriminació, domini o genocidi.

- Assumpció d'una visió crítica cap a les situacions injustes i valoració del diàleg i la recerca de la pau en la resolució dels conflictes.

- Reconeixement dels elements bàsics que configuren els principals estils o artistes rellevants de l'època contemporània i contextualitzar-los a la seva època, i interpretació d'obres artístiques significatives. Aplicació d'aquest coneixement a l'anàlisi d'algunes obres rellevants.

Bloc 1. Bases històriques de la societat actual

- Transformacions polítiques i econòmiques a l'Europa de l'antic règim. L'absolutisme i la seva crisi. Il·lustració i despotisme il·lustrat i parlamentarisme anglès. L'absolutisme i la Nova Planta. Reformisme borbònic a Espanya.

- Transformacions polítiques i socioeconòmiques al segle XIX. Revolució industrial. Revolucions polítiques i canvis socials: les revolucions liberals.

- El moviment obrer. Formes de vida a la ciutat industrial. Les internacionals socialistes. La Comuna de París.

- Crisis de l'antic règim i construcció de l'estat liberal a l'Espanya del segle XIX.

- Grans canvis i conflictes a la primera meitat del XX. Imperialisme i Primera Guerra Mundial. La revolució russa. El període entre guerres: el crac del 29 i l'ascens dels totalitarismes: feixisme, estalinisme i dictadures conservadores. La Segona Guerra Mundial.

- Transformacions a l'Espanya del segle XX: crisi de l'estat liberal. La crisi de la restauració. La II República. La Guerra Civil. El franquisme. Les Illes Balears del maurisme a la repressió franquista.

- Art i cultura a l'època contemporània.

Bloc 2. El món actual

- L'ordre polític i econòmic mundial a la segona meitat del segle XX: blocs de poder i models socioeconòmics. La guerra freda i la política de blocs. El paper dels organismes internacionals. Els processos descolonitzadors. La revolució xinesa. La construcció de l'estat del benestar.

- Transició política i configuració de l'Estat democràtic a Espanya. La constitució de 1978 i la formació de l'estat de les autonomies.

- Procés de construcció de la Unió Europea. L'Estat espanyol i la Unió Europea avui.

- Canvis a les societats actuals. Els nous moviments socials i culturals. La crisi i caiguda del bloc comunista.

- Els mitjans de comunicació i la seva influència. La societat de la informació.

- Globalització i nous centres de poder.

- Focus de tensió i perspectives en el món actual. La crisi de l'estat del benestar.

Criteris d'avaluació

1. Situar en el temps i en l'espai els períodes i els fets transcendentals i processos històrics rellevants que s'estudien en aquest curs i identificar el temps històric en el món, a Europa i a Espanya, aplicant les convencions i els conceptes habituals a l'estudi de la història.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat coneix les principals etapes i períodes cronològics i si és capaç de comprendre les nocions de simultaneïtat i canvi i els moments i els processos que caracteritzen el trànsit d'unes etapes a altres, i aplicar aquestes nocions a l'evolució històrica des del segle XVIII fins al món actual.

2. Identificar les causes i les conseqüències dels fets i els processos històrics significatius, establir-ne connexions i reconèixer la causalitat múltiple

que comporten els fets socials.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que s'és capaç d'explicar els factors que influeixen en un fet o procés històric significatiu i de reconèixer la naturalesa, jerarquització i interrelació de les causes, així com les seves conseqüències a curt i llarg termini.

3. Esmentar les transformacions que es produeixen a l'Europa al segle XVIII, prenent com a referència les característiques socials, econòmiques i polítiques de l'antic règim i explicar els trets propis de l'absolutisme i del reformisme borbònic a Espanya.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar, partint del coneixement dels trets generals de la societat a l'antic règim que es reconeixen els canvis que es produeixen al segle XVIII, i descriure el caràcter centralitzador i reformista propi de l'absolutisme i del despotisme il·lustrat a Espanya.

4. Identificar els trets fonamentals dels processos d'industrialització i modernització econòmica i de les revolucions liberals burgeses, i valorar els canvis econòmics, socials i polítics que van suposar i identificar les peculiaritats d'aquests processos a Espanya.

Aquest criteri pretén avaluar que es reconeixen els canvis que la revolució industrial va introduir en la producció i els diferents ritmes d'implantació en el territori europeu, així com les transformacions socials que en deriven. Així mateix, permet comprovar si es coneixen les bases polítiques de les revolucions liberals burgeses i si s'identifiquen i se saben explicar els trets propis d'aquests processos a l'Estat espanyol.

5. Caracteritzar el naixement i evolució del moviment obrer i identificar els trets fonamentals de les ideologies no burgeses.

Aquest criteri pretén avaluar que s'és capaç de caracteritzar l'estratificació social sorgida de la industrialització i també la resposta de les classes menys afavorides enfront de la seva situació, incloent l'articulació d'ideologies alternatives al liberalisme.

6. Explicar les raons del poder polític i econòmic dels països europeus a la segona meitat del segle XIX, identificar els conflictes i els problemes que caracteritzen aquests anys, tant en l'àmbit internacional com a l'interior dels estats, especialment els relacionats amb l'expansió colonial i amb les tensions socials i polítiques.

Es tracta d'avaluar que es coneixen els esdeveniments més rellevants que expliquen el protagonisme d'Europa durant l'època de l'imperialisme, però també les conseqüències d'aquesta expansió colonial en l'àmbit de les relacions internacionals i en els mateixos països.

7. Caracteritzar i situar en el temps i en l'espai les grans transformacions i conflictes mundials que han tingut lloc al segle XX i aplicar aquest coneixement a la comprensió d'alguns dels problemes internacionals més destacats de l'actualitat.

Mitjançant aquest criteri es pretén valorar que s'identifiquen els principals esdeveniments en el panorama internacional del segle XX, com són les revolucions socialistes, les guerres mundials i la independència de les colònies, a fi de comprendre millor la realitat internacional present. És d'interès comprovar la capacitat d'analitzar alguns problemes internacionals actuals en vista dels esdeveniments esmentats.

8. Identificar, analitzar i comparar les solucions totalitàries del segle XX amb les propostes dels estats democràtics.

Aquest criteri pretén comprovar que es comprenen les diferents tipologies d'estat dictatorial i se saben contrastar amb l'alternativa que presenta la democràcia. A més valora la capacitat crítica envers l'autoritarisme i l'assumpció dels valors de l'estat de dret, l'imperi de la llei i de la democràcia.

9. Caracteritzar i contextualitzar en l'espai i el temps la gènesi, desenvolupament i crisi de l'Estat del benestar.

Aquest criteri prova de valorar la competència per caracteritzar l'evolució d'un procés històric de llarg recorregut, a més d'avaluar la seva comprensió com a element clau i definidor de les societats occidentals actuals. Aplicar aquesta anàlisi a quatre escales espacials: mundial, europea, espanyola i balear.

10. Identificar i caracteritzar les diferents etapes de l'evolució política i econòmica d'Espanya durant el segle XX i els avenços i retrocessos fins aconseguir la modernització econòmica, la consolidació del sistema democràtic i la pertinença a la Unió Europea.

Aquest criteri intenta avaluar si es reconeix la crisi de la monarquia parlamentària, les polítiques reformistes empreses durant la Segona República, el franquisme, el desenvolupament econòmic i la transició política fins a la Constitució de 1978 i la consolidació de l'Estat democràtic, en el marc de la pertinença de l'Estat espanyol a la Unió Europea.

11. Reconèixer en la Constitució espanyola i en l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears les institucions polítiques bàsiques actuals, especialment els organismes de representació democràtica, i valorar la significació històrica que representa la recuperació de les institucions d'autogovern. Reconèixer i valorar els principals trets culturals de les Illes Balears i identificar les referències patrimonials més importants de la seva història.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar la capacitat d'utilitzar amb propietat el vocabulari bàsic que ha de assumir un ciutadà a una democràcia moderna, a més de valorar la identificació de l'alumnat en les institucions de govern democràtiques tant a escala nacional com autonòmic.

12. Dur a terme treballs individuals i en grup sobre algun focus de tensió política o social al món actual, indagar-ne els antecedents històrics, analitzar-ne les causes i plantejar possibles desenllaços utilitzant fonts d'informació pertinents incloses algunes que ofereixin interpretacions diferents o complementàries d'un mateix fet.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar la capacitat de l'alumnat per abordar, assessorat pel professorat, l'estudi d'una situació del món en què viu, buscar-ne els antecedents i les causes que l'origenen i aplicar els seus coneixements per plantejar amb lògica les possibles conseqüències. Es tracta, també, de comprovar la iniciativa per planificar el treball, accedir amb certa autonomia a diverses fonts d'informació, analitzar i organitzar-la i presentar les conclusions de manera clara amb la utilització, si escau, de les possibilitats que ofereixen les tecnologies de la informació i la comunicació.

CULTURA CLÀSSICA

Introducció

Aquesta matèria pretén dotar l'alumnat de l'educació secundària obligatòria d'un coneixement suficient de tot allò que ha estat la contribució del món clàssic a la civilització occidental en els àmbits lingüístic, literari, artístic, filosòfic i científic, a fi que compregui millor el món on viu. Aquests coneixements contribuiran, sens dubte, a una millora de la formació cultural i lingüística de l'alumnat. També el dotaran del domini d'unes eines útils per a l'aprenentatge de qualsevol disciplina ja sigui humanística, científica o tècnica.

La matèria de cultura clàssica ha d'entendre's com un nexa que connecta els primers coneixements impartits sobre el món antic amb altres matèries que cursen com matemàtiques, ciències de la naturalesa, llengua espanyola o llengua estrangera. Alhora proporcionarà a l'alumnat una base lingüística i cultural sòlida per adquirir coneixements posteriors en matèries de cursos superiors. El currículum de cultura clàssica està plantejat com una forma d'introduir l'alumnat en l'estudi de l'origen del pensament, de les tradicions i de les manifestacions de la nostra cultura, per la qual cosa té un caràcter fortament globalitzador, ja que s'hi refonen totes les àrees i disciplines.

La nostra cultura és deutora directa de les civilitzacions grega i llatina. A causa d'això, el llegat clàssic perviu i manté la seva vigència en múltiples manifestacions de la ciència, l'art, l'organització social i la vida quotidiana. El patrimoni cultural de les Illes Balears és ple de referències al món clàssic.

Quan es parla de cultura clàssica, cal entendre que es fa referència a totes les aportacions lingüístiques i culturals realitzades, de forma complementària, tant pel poble grec, mestre directe i indirecte de tots els nostres coneixements, com pel romà, exemple de pragmatisme en la tècnica i jurisprudència, que va saber valorar, fer-se seu i transmetre el patrimoni cultural hel·lènic.

El concepte clàssic s'entén no com una cosa estàtica, caduca i ja passada, sinó dinàmica, font i referent continu de nous avenços. En el món clàssic es troben plantejats ja els grans problemes de l'ésser humà.

El coneixement del passat històric constitueix la base sobre la qual es constitueix el progrés de qualsevol societat. La història d'Europa en general i del nostre país en particular està marcada per les civilitzacions grega i romana, per tant el seu estudi i coneixement es converteix en una necessitat ineludible. Conèixer i valorar la cultura grecollatina, malgrat l'aparent llunyania en el temps, sense cap dubte proporcionarà a l'alumnat una visió molt més precisa i crítica del seu entorn sociocultural i lingüístic, alhora que influirà positivament en la recuperació i consolidació de molts dels valors que el marc legislatiu actual propugna com a essencials per a qualsevol ciutadà de la nostra societat.

Tenim un enorme deute contret amb el món clàssic en tots els àmbits de la nostra societat que sovint formen part de la seva estructura: el concepte de

ciudadà protegit per drets inalienables i obligat per deures comuns té les seves arrels en la polis grega; la democràcia com a sistema polític només és comprensible si es coneixen el seu origen a Grècia i les raons socials que el motivaren; les lleis que ens protegeixen i que ens obliguen deuen gran part de la seva essència al dret romà i a Roma es fonamenta la concepció del poder en benefici de tots.

D'altra banda, l'evolució i les transformacions que en el camp científic han determinat la situació del món actual no serien comprensibles si es prescindís del coneixement d'aquells que posaren els ciments de la ciència occidental i de les llengües que encara avui serveixen de base per a la terminologia científica.

Els diferents continguts del currículum d'aquesta matèria optativa mostraran l'àmplia empremta de Grècia i Roma en diferents àmbits, que els alumnes podran associar i connectar directament amb la seva realitat quotidiana i amb el seu àmbit de vida.

Cultura clàssica és una matèria eminentment interdisciplinària que ofereix un doble vessant cultural i lingüístic. El vessant cultural facilita a l'alumnat la comprensió i explicació de la realitat actual, enforteix la seva consciència històrica i desenvolupa la seva capacitat crítica i reflexiva. El vessant lingüístic no comprèn l'estudi de les gramàtiques llatina i grega sinó el seu vocabulari. Aquest vessant està orientat al lèxic. La familiarització amb les llengües llatina i grega ha de fer-se mitjançant l'estudi d'un vocabulari bàsic que ajudi a reflexionar sobre les arrels del lèxic de les llengües que parla i estudia l'alumne.

Grècia aporta a la història d'Occident l'adaptació a una llengua indoeuropea del sistema d'escriptura més eficient, l'alfabet, veritable revolució en la història de la humanitat que constitueix el vehicle del seu llegat lingüístic i cultural. L'alfabet ens permet recollir el pensament, la creativitat i les preocupacions pròpies de la cultura grega i va fer possible l'evolució d'un sistema lèxic al qual, des de llavors, acudeixen totes les llengües indoeuropees permanentment a la recerca d'arrels per expressar idees, objectes o conceptes nous.

La llengua llatina fou la primera beneficiària d'aquesta riquesa i l'expansió històrica de Roma va escampar l'ús del llatí fins al punt de convertir-se en l'origen de moltes de les llengües d'Europa, entre aquestes el català i el castellà. El llatí també esdevingué la llengua d'enregistrament i transmissió de tots els sabers. En definitiva, fou la llengua de cultura a Europa.

Per això, el caire lingüístic de la matèria és inevitable, tot i saber que el coneixement del grec i especialment del llatí ha d'introduir-se de manera molt elemental i sempre sota la premissa que la cultura es transmet a través de la llengua i que la cultura clàssica, en sentit ampli, té el privilegi de disposar de dues llengües. L'estudi del grec o del llatí no és, doncs, la principal finalitat de la matèria, atès el caràcter de la matèria i la utilització dels mètodes propis de la geografia, la història, l'art, la literatura, etc. Resulta inevitable, però, iniciar un apropament a aquestes llengües, especialment al seu sistema lèxic, com a nexa d'unió en l'aprenentatge de les llengües que estudia l'alumnat, ja que hi apareixen arrels llatines i gregues. A més, totes aquestes estan emmarcades en l'àmbit cultural occidental i, per tant, clarament relacionades amb la cultura grecollatina.

Juntament amb els aspectes lingüístics, les manifestacions artístiques i literàries són un altre dels components més rellevants de la cultura grecollatina. El seu estudi i la seva anàlisi ajudaran l'alumnat a formar-se criteris estètics i a comprendre i valorar les produccions actuals.

Així mateix, hi ha nombrosos elements de la vida familiar, de l'organització social, de l'activitat política, del dret, de les festes, dels jocs, dels espectacles i de les diversions que tenen les arrels en el món grecollatí, el descobriment de les quals permetrà a l'alumnat entendre el món que l'envolta i el durà al convenciment de la igualtat essencial dels éssers humans.

Orientacions metodològiques

Les línies metodològiques fonamentals que pot aplicar el professorat de cultura clàssica, sempre pensant en la consecució dels objectius de la matèria, es basen en els següents principis:

- Facilitar l'aprenentatge autònom. En aquest sentit es proposaran activitats que exigeixin que l'alumnat, a partir d'una sèrie d'exemples, estableixi les seves pròpies conclusions o bé que dugui a terme una recerca de dades a diferents fonts i, després d'un procés d'anàlisi, elabori un informe i estableixi les seves pròpies conclusions.

- Fomentar l'esforç personal. Regularment, es proposaran a l'alumnat tasques que haurà de desenvolupar de manera individual, conscienciant-lo que és l'esforç quotidià allò que els permetrà assolir els objectius de la matèria. Aquestes tasques consistiran no només en la realització d'exercicis (traduccions, qüestions morfosintàctiques o lèxiques, comentaris de text), sinó també

en l'aprenentatge de paradigmes sense els quals no és possible avançar. Es donarà també molta importància al lliurament en el termini convingut de les tasques proposades.

- Anticipar-se a les necessitats educatives de l'alumnat. El professorat no s'ha d'adaptar a l'alumnat per deixar-los on són, sinó per provocar que avancin. És necessari saber el nivell de l'alumnat, els seus coneixements previs, per tal d'avançar partint del que dominen i ajudar-los a assolir l'objectiu d'ensenyament fixat.

- Motivar utilitzant una metodologia variada. En aquest sentit, a més de les activitats més clàssiques d'anàlisi morfosintàctica i traducció, es pot recórrer a d'altres amb l'ajut de les tecnologies de la informació i comunicació, sense oblidar l'ús de mitjans audiovisuals. Podem usar també premsa, lectura de textos, elaboració d'informes i totes aquelles possibilitats que els nostres mitjans o el tema a desenvolupar ens permetin, incloent-hi el comentari o l'explicació magistral del professorat. També pot resultar d'utilitat l'ús d'agrupaments diversos, segons el tipus d'activitat.

- Motivar per a la participació en les decisions de classe. L'alumnat s'ha de sentir corresponsable del desenvolupament de la classe de cultura clàssica, mitjançant la seva participació en la presa de decisions sobre l'organització de la classe, la distribució del currículum, el tema d'un treball o altres activitats. A més de tenir un efecte motivador, que s'ha d'aprofitar, contribueix al desenvolupament de l'autonomia i iniciativa personal de l'alumnat.

- Motivar mitjançant el desafiament. La realització de tasques de progressiva dificultat o la planificació i participació en projectes d'indagació o investigació, que poden tenir certa complexitat, es pot aprofitar per part del professorat per tal de generar en l'alumnat una sensació de desafiament, un repte, especialment quan es transmet al grup de l'alumnat la idea que es troba immers en un projecte pioner o d'investigació.

- Afavorir un aprenentatge funcional tant de l'estudi de la llengua com el del món clàssic. Aquest aspecte es planteja des de la perspectiva del llegat que ens han deixat els grecs i romans. Reconèixer-lo fa que l'alumnat entengui millor el funcionament de les llengües que utilitza i, per tant, que en faci un ús més precís. A més, facilita la comprensió dels referents històrics, socials i artístics de la societat actual. L'ús dels procediments variats que hem assenyalat també dota l'alumnat de recursos que li poden ser útils en la seva vida acadèmica i professional posterior.

- Individualitzar el procés d'ensenyament, aprenentatge i avaluació. Es poden emprar tècniques de personalització del procés docent establint un diàleg amb l'alumnat sobre la metodologia didàctica, les diverses opcions disponibles i donar certes possibilitats d'elecció al respecte.

És necessari també insistir en la necessitat que el professorat usi instruments variats d'avaluació i que tendeixi a l'avaluació integral i sistemàtica, mitjançant l'ús de matrius de valoració, treballs d'investigació, proves variades, etc. I, en qualsevol cas, cal que comenti i animi a participar en les revisions dels instruments d'avaluació, informant l'alumnat de forma personalitzada del resultat dels treballs, tasques, exercicis, etc.

En general, es procurarà participar en activitats que comporten encontres o experiències amb l'entorn cultural i artístic o que impliquen una anàlisi contrastiva de les llengües objecte d'estudi, especialment les que són oficials a les Illes Balears.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

Aquesta matèria contribueix directament a les competències bàsiques en comunicació lingüística, cultural i artística, a aprendre a aprendre, en el tractament de la informació, la competència digital, l'autonomia i la iniciativa personal.

La seva contribució a l'adquisició de la *competència en comunicació lingüística* radica en el fet que des de tots els seus continguts es contribueix a la lectura comprensiva de textos diversos i a l'expressió oral i escrita com a mitjans indispensables per a qualsevol aprenentatge de qualitat. El coneixement de l'estructura bàsica de la llengua llatina fa possible una comprensió profunda de la gramàtica funcional de les llengües europees d'origen romànic i d'altres que comparteixen amb el llatí el caràcter flexiu o han rebut una aportació lèxica important de la llengua llatina. El coneixement dels procediments per a la formació de les paraules i els fenòmens d'evolució fonètica col·labora eficaçment en l'ampliació del vocabulari bàsic i potencia l'habilitat per utilitzar el llenguatge com a instrument de comunicació. El coneixement de les etimologies grecollatines proporciona la comprensió i incorporació d'un vocabulari culte i explica el vocabulari específic de termes científics i tècnics.

A partir del coneixement de la història i evolució de la llengua llatina es fomenta el ser conscient de la variabilitat de les llengües a través del temps i dels

diferents àmbits geogràfics i socials, així com de la comunicació intercultural que el contacte entre aquestes suposa. Aquest coneixement fomenta igualment l'interès i el respecte per totes les llengües, incloses les antigues i les minoritàries, així com el rebuig dels estereotips basats en diferències culturals i lingüístiques.

En aquesta matèria s'aprenen arrels, sufixos i prefixos d'origen grecollatí que afavoreixen l'adquisició d'un vocabulari més ampli. Gràcies a això l'alumnat pot millorar la utilització del llenguatge com a instrument de comunicació oral i escrita.

Aquesta matèria incideix directament en la *competència cultural i artística*, ja que gràcies a aquesta l'alumnat podrà comprendre, apreciar, valorar críticament diferents manifestacions culturals i artístiques d'arrel grecollatina i divertir-s'hi. Podrà, així mateix, realitzar les seves pròpies creacions prenent com a model grecs i romans. Li propiciarà, a més, un interès per contribuir a la conservació del patrimoni cultural i artístic, tant de la pròpia comunitat, com d'altres comunitats.

El coneixement de l'important patrimoni arqueològic i artístic romà a ca nostra i a tot Europa potencia l'estima i gaudi de l'art com a producte de la creació humana i com a testimoni de la història. Al mateix temps fomenta l'interès per la conservació d'aquest patrimoni. Així mateix, proporciona referències per tal de fer una valoració crítica de creacions artístiques posteriors inspirades en la cultura i la mitologia grecollatines o dels missatges difosos pels mitjans de comunicació que sovint prenen la seva base icònica del repertori clàssic. També, amb el coneixement del món clàssic i la seva pervivència, s'afavoreix la interpretació de la literatura posterior, on perduren temes, arquetips, mites i tòpics i alhora es desenvolupa l'interès per la lectura, la valoració del caràcter estètic dels textos i l'amor per la literatura.

La contribució a la *competència social i ciutadana* s'estableix des del coneixement de les institucions i del mode de vida de grecs i romans com a referent històric d'organització social, participació dels ciutadans en la vida pública i delimitació dels drets i deures dels individus i de les col·lectivitats, en l'àmbit i l'entorn d'una Europa diversa, unida en el passat per la llengua llatina. Paral·lelament, el coneixement de les desigualtats existents en aquella societat afavoreix una reacció crítica contra la discriminació per la pertinença a un grup social o ètnic determinat o per la diferència de sexes. Es fomenta així en l'alumnat una actitud de valoració positiva de la participació ciutadana, la negociació i l'aplicació de normes iguals per a tots com a instruments vàlids en la resolució de conflictes.

El fet que l'alumnat vagi adquirint capacitat per aprendre de forma autònoma i eficaç fa que aquesta matèria contribueixi a la *competència per aprendre a aprendre*, ja que propicia la disposició i l'habilitat per organitzar l'aprenentatge, afavoreix les destreses d'autonomia, disciplina i reflexió, exercita la recuperació de dades mitjançant la memorització i situa el procés formatiu en un context de rigor lògic.

Així mateix, en la mesura que l'alumnat ha de cercar, obtenir, processar informació i comunicar-la en diferents suports transformada en coneixement, aquesta matèria contribueix directament a la *competència de tractament de la informació i competència digital*.

D'altra banda, les activitats relatives a la recollida, selecció i anàlisi de la informació, l'aplicació de tècniques de síntesi, la identificació de paraules clau i la distinció entre idees principals i secundàries aporten instruments bàsics per a l'adquisició d'aquesta competència. A més, en la mesura que s'usen les tecnologies de la informació i la comunicació com un instrument que universalitza la informació i com una eina per a la comunicació del coneixement adquirit, es col·laborarà en l'adquisició de la competència digital.

Finalment, la cultura clàssica contribueix a la competència en *autonomia i iniciativa personal* en la mesura que aquest alumnat ha de planificar i avaluar diferents possibilitats i prendre decisions. El treball en grup i la posada en comú dels resultats implica valorar les aportacions d'altres companys, acceptar possibles errades, comprendre la forma de corregir-les i no rendir-se davant d'un resultat inadequat. En definitiva, aporta possibilitats de millora i fomenta l'afany de superació.

Objectius

L'ensenyament de la cultura clàssica en aquesta etapa tindrà com a objectiu el desenvolupament de les següents capacitats:

1. Introduir-se al món clàssic a partir dels referents actuals.
2. Millorar la formació bàsica a l'àrea lingüística, a fi que es pugui manejar la llengua culta, oral i escrita.
3. Millorar la comprensió i expressió de missatges orals i escrits en català, castellà i d'altres llengües que conegui l'alumnat, tot a partir de la reflexió i del coneixement dels aspectes lingüístics de les llengües clàssiques.

4. Valorar les diferents llengües de l'Estat espanyol i d'Europa com a manifestacions d'una pluralitat cultural i lingüística enriquidora, entenent-la com un dret dels pobles i dels individus i identificant els seus orígens en el món clàssic.

5. Identificar l'herència grecollatina en el camp científic, valorant especialment el coneixement del grec i del llatí com una ajuda per a l'adient maneig de la terminologia.

6. Utilitzar amb facilitat la terminologia científicotècnica d'origen grecollatí.

7. Adquirir criteris d'orientació que permetin la comprensió dels fenòmens culturals, literaris, artístics, polítics, filosòfics, científics, etc. d'arrel grecollatina.

8. Conèixer els elements bàsics de la civilització clàssica analitzant i valorant la seva influència en la configuració de les opcions políticospocials, ideològiques, culturals i d'hàbitus privades de l'actualitat.

9. Desenvolupar la capacitat de raonament i de crítica mitjançant el coneixement de la nostra tradició cultural il·lenca i la comprensió de la incidència directa del món clàssic sobre aquesta.

10. Utilitzar adequadament les fonts de les quals es poden extreure informacions valuoses sobre la nostra tradició clàssica.

11. Reconèixer en les manifestacions artístiques i culturals de tota mena elements heretats del món clàssic, valorant-los com una clau més per a la comprensió i la creació artística.

12. Entendre l'aspecte pràctic dels coneixements adquirits sobre la cultura clàssica i aplicar les possibilitats que aquesta ofereix per produir amb propietat, autonomia i creativitat missatges que utilitzen codis artístics, científics i tècnics, utilitzant, entre altres mitjans, la tecnologia i constatar la vitalitat de les llengües clàssiques per crear noves terminologies.

13. Conèixer el món de la mitologia, les creences, les actituds i els valors bàsics que la nostra tradició cultural ha heretat del món clàssic, especialment la relació del món grecoromà amb les Illes Balears, percebre'ls com a element d'identitat de la nostra comunitat i valorar-los críticament per al desenvolupament integral de l'alumnat com a persones.

14. Conèixer i comprendre la importància que el món clàssic donava a la cura del cos, la salut, la higiene, l'alimentació, l'exercici físic i l'esport, valorant els beneficis que suposen aquests hàbits per a una millora de la qualitat de vida.

15. Descobrir des de la cultura clàssica els mecanismes i valors que regeixen el funcionament de la nostra societat, en especial els relatius als drets i deures dels ciutadans i ciutadanes, rebutjant discriminacions degudes a raça, sexe, classe social, creença i altres característiques individuals i socials, i elaborar judicis i criteris personals per actuar amb autonomia i iniciativa en la vida activa i adulta.

Continguts

Continguts generals

- Comprensió de textos traduïts d'autors grecs i llatins i utilització d'aquests com a font d'informació sobre la seva cultura i realitat.
- Obtenció d'informació a partir de diferents tipus de fonts: documents visuals i escrits, restes arqueològiques, imatges i obres d'art.
- Elaboració de fitxes informatives i quadres cronològics.
- Interpretació i elaboració de mapes i gràfics.
- Reconeixement de descobridors, llocs i dades arqueològiques.
- Diferenciació dels diferents tipus d'escriptura. L'alfabet grec i llatí.
- Reconeixement de les arrels gregues i llatines en el vocabulari científicotècnic del català i del castellà.
- Reconeixement dels trets distintius dels gèneres literaris en l'antiguitat clàssica.
- Reconeixement de les formes teatrals gregues com a origen de les manifestacions posteriors d'aquest art i com a font de pensament i d'educació a l'antiguitat.
- Reconeixement de mites i personatges mitològics en les manifestacions artístiques i literàries posteriors al món clàssic, especialment en l'art i la literatura de les Illes Balears.
- Diferenciació i classificació dels diferents tipus de personatge mític (déu, deessa, heroi, heroïna...).
- Anàlisi i estudis antropològicoculturals, mitjançant la utilització de textos, notícies, documents, observació directa, etc., que relacionen aspectes de la vida quotidiana referits a la família, la producció, el dret privat, l'organització de la jornada, les festes, l'educació, etc., en les societats antigues i en les actuals.
- Realització de petits treballs d'investigació que impliquin l'establiment de relacions i comparacions entre aspectes de la vida quotidiana grega i romana i l'actual. Observació i contrast de l'arquitectura i l'urbanisme clàssic amb l'actual i la seva influència artística.
- Utilització de diccionaris i enciclopèdies per al reconeixement dels personatges i tòpics mítics que apareixen en els textos grecs i llatins.
- Anàlisi crítica de textos relatius a les Illes Balears i el món clàssic, tant d'autors clàssics com d'historiadors i investigadors moderns.
- Reconeixement i valoració del tresor lingüístic heretat i dels seus mecanismes com a eines de treball en els diversos nivells de la comunicació lingüística.

ca.

Bloc 1. Del món clàssic al món actual

- La transmissió de la cultura clàssica fins als nostres dies. Panorama general.

- Pervivència d'elements lingüístics i de temes literaris en les llengües de la comunitat autònoma balear i la literatura occidental contemporània.

- L'empremta clàssica en l'arquitectura i en l'art presents a les Illes Balears.

- Presència de la civilització clàssica en l'organització social i política. Comparació amb els paradigmes actuals.

- La ciència jurídica i la medicina des del món clàssic al món actual.

- Explicació mítica i explicació racional. Els grans cicles mítics de l'antiguitat grecollatina. La religió i els mites clàssics en la literatura i en les arts modernes. El concepte d'heroi en el pensament occidental.

- Les Illes Balears i el món mític clàssic. Mites significatius: el jardí de les Hespèrides.

Bloc 2. Grècia

- La Grècia clàssica en els seus marcs històric i geogràfic.

- La societat grega: vida quotidiana i formes de govern. La polis.

- La llengua grega. Els orígens de l'escriptura. L'alfabet grec. Evolució de la llengua grega. La toponímia balear d'arrels gregues.

- El lèxic de les llengües europees. Evolució. Hel·lenismes.

- Derivació i composició sobre bases gregues. Prefixos i sufixos més productius.

- El naixement de la poesia a Grècia. La poesia èpica. Homer. La poesia lírica.

- El teatre grec: la tragèdia i la comèdia.

- La prosa grega: la historiografia i l'oratória.

- El pensament grec.

- Els grecs i els seus déus.

- Mites i herois. Relació dels mites grecs amb la rondallística popular de les illes.

- Els grecs i l'art. Pervivència dels clàssics en tots els tipus de manifestacions artístiques de les Illes Balears.

Bloc 3. Roma

- Els orígens de Roma. Del mite a la història.

- Roma i l'Imperi romà en els seus marcs històric i geogràfic.

- El llatí des dels seus inicis fins a les llengües romàniques. El pas del llatí al català i al castellà.

- El tronc de llengües indoeuropees. Característiques generals.

- Tipus d'escriptura. L'alfabet llatí. Difusió.

- El llatí com a llengua flexiva. La flexió nominal llatina: casos i declinacions. La flexió verbal. L'ordre de les paraules en llatí. Concordança. Estructures oracionals bàsiques.

- El lèxic de les llengües europees. Evolució. Paraules patrimonials, cultismes i semicultismes.

- Derivació i composició sobre bases llatines. Prefixos i sufixos més productius.

- La prosa llatina. La historiografia. L'oratória. Ciceró.

- La poesia a Roma.

- L'epopeia romana. Virgili.

- El teatre a Roma. La comèdia romana.

- La societat romana de la república a l'imperi: vida quotidiana i institucions.

- Obres públiques i urbanisme romà i les seves restes arqueològiques a les Illes Balears.

- L'exèrcit romà.

- La religiositat romana. L'expansió del cristianisme. L'antiguitat tardana a les Balears: el cas de les basíliques paleocristianes.

- La Hispània romana. La conquesta i romanització de les Illes Balears.

L'aculturació dels pobles talaiòtics i púnics amb els romans. Estudi de les restes arqueològiques.

Criteris d'avaluació

1. Comprendre l'existència de diversos tipus d'escriptura i la seva funció. Conèixer els alfabet grec i llatí i ser capaç de llegir paraules en les dues llengües.

Aquest criteri avalua la capacitat de l'alumnat per reconèixer l'origen grecollatí de la seva llengua i de la majoria de les llengües de l'Estat espanyol i Europa, identificant els elements lingüístics comuns que existeixen entre aquestes i valorant el llatí i el grec com a instruments per a l'aprenentatge de les llengües.

2. Saber situar en un mapa els principals indrets i accidents geogràfics del

món clàssic.

Aquest criteri pretén comprovar si l'alumnat és capaç de situar geogràfica i històricament la civilització grega i la romana, conèixer els esdeveniments més destacats i les manifestacions culturals més significatives que marcaren la seva història i si és capaç d'inferir i analitzar els elements presents en l'actualitat mitjançant l'ús de diverses fonts i mitjans, com les tecnologies de la informació, entre d'altres.

3. Identificar l'origen grecollatí de paraules d'ús comú i del lèxic científic i tècnic, com també dels topònims balears.

Mitjançant aquest criteri es podrà comprovar si, a través de l'anàlisi de missatges procedents dels mitjans de comunicació de masses o de la publicitat o a través de la lectura i el comentari de diversos textos de caràcter científic-cotènic en català i la seva traducció a distints idiomes, l'alumnat és capaç de reconèixer els formants grecs i llatins en diferents contextos lingüístics i deduir el significat del terme a partir d'aquests.

4. Definir els gèneres literaris grecollatins i les seves conseqüències en la literatura d'avui.

Amb aquest criteri es pretén valorar si, mitjançant la lectura, anàlisi i interpretació d'obres literàries clàssiques traduïdes o modernes, completes o fragments seleccionats i adequats a l'edat, especialment d'obres de teatre gregues i llatines, mitjançant comentaris de text o respostes a qüestionaris, guies de lectura o projectes per a la representació teatral, l'alumnat és capaç d'avaluar el contingut de l'obra de manera crítica, reconèixer l'estructura de l'obra o fragment, anunciar els elements estructurals més destacats i reconèixer els elements caracteritzadors del gènere al qual pertany l'obra, assenyalant els trets lingüístics que caracteritzen aquest gènere.

5. Diferenciar els trets més rellevants que caracteritzen les civilitzacions grega i romana, identificant-ne els elements originals i valorant aspectes significatius de la seva aportació a la civilització occidental, especialment la seva aportació a les llengües d'Europa.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar si, mitjançant la lectura o elaboració de mapes, la lectura de textos clàssics traduïts o moderns, o l'anàlisi de fonts diverses i les tecnologies de la informació i de la comunicació, l'alumnat és capaç de distingir els trets essencials de la Grècia clàssica i de Roma.

6. Conèixer els elements essencials del desenvolupament de la vida quotidiana a Grècia i Roma i de les seves institucions polítiques, confrontant-los amb els corresponents actuals.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar el coneixement dels principals trets de la civilització grecoromana i la nostra pertinença a la unitat del món mediterrani creada per Grècia i Roma, analitzant les particularitats dels sistemes polítics, de la romanització del territori de les Illes Balears i el llegat grec i romà al nostre país.

7. Comparar les característiques de la religiositat antiga amb la del món actual. Establir semblances i divergències entre els mites i herois antics i els actuals. Saber trobar comparances entre mites i rondalles.

Aquest criteri es refereix a la capacitat de l'alumnat d'extrapolar el fet religiós com a component del pensament humà al llarg de la història i d'identificar el pensament mític com un element propi en totes les etapes de la civilització, també en el seu món.

8. Valorar el coneixement científic i tècnic del món grecollatí i la seva influència en l'actualitat.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si, a través de la realització de treballs d'indagació o projectes documentals i d'investigació, l'alumnat és capaç de reconèixer el paper de grecs i llatins en l'origen o desenvolupament de les ciències de la naturalesa, de les matemàtiques, de l'astronomia, de la geometria, de la medicina i d'algunes ciències aplicades.

9. Utilitzar diverses fonts per tal de localitzar, obtenir i seleccionar informació pertinent d'acord amb una finalitat prèviament establerta.

Amb aquest criteri es pretén valorar la capacitat de l'alumnat per localitzar, seleccionar i organitzar informació pertinent i d'acord amb l'objectiu previst, emprant, amb certa autonomia, els recursos o fonts més adients.

EDUCACIÓ FÍSICA**Introducció**

El desenvolupament harmònic i integral de l'ésser humà comporta ine-

ludiblement la inclusió a la formació dels joves dels ensenyaments que potencien el desenvolupament de les capacitats i habilitats motrius, aprofundint en el significat que adquireixen en el comportament humà, i assumint actituds, valors i normes relatives al cos i al moviment.

L'educació física no només ha de contribuir a desenvolupar les capacitats instrumentals i a generar hàbits de pràctica continuada de l'activitat física en l'educació secundària obligatòria, sinó que, a més, s'ha de vincular a una escala de valors, actituds i normes i al coneixement dels efectes que l'activitat física té sobre el desenvolupament personal, per contribuir d'aquesta manera a l'èxit dels objectius generals de l'etapa.

L'enfocament d'aquesta matèria té un caràcter integrador i inclou una multiplicitat de funcions: cognitives, expressives, comunicatives i de benestar. Per una part, el moviment és un dels instruments cognitius fonamentals de la persona, tant per autoconèixer-se com per explorar i estructurar l'entorn immediat. Per mitjà de l'organització de les seves capacitats sensitives, perceptives i motrius, es pren consciència del propi cos i del món que l'envolta, però a més, mitjançant el moviment, es millora la pròpia capacitat motriu en diferents situacions i per a diferents finalitats i activitats, la qual cosa permet fins i tot demostrar destreses, superar dificultats i competir.

D'altra banda, en tant que la persona utilitza el seu cos i el seu moviment corporal per relacionar-se amb els altres, no només al joc i a l'esport, sinó en general en tot tipus d'activitats físiques, l'educació física afavoreix la consideració d'ambdós com a instruments de comunicació, relació i expressió.

Igualment, mitjançant l'exercici físic es contribueix a la conservació i millora de la salut i l'estat físic, a la prevenció de determinades malalties i disfuncions i a l'equilibri psíquic, en la mesura que les persones, amb l'exercici, alliberen tensions, realitzen activitats de lleure, i gaudeixen del seu propi moviment i eficàcia corporal. Tot això resulta fins i tot més necessari atès el seu paper per compensar les restriccions del medi i el sedentarisme habitual de la societat actual. L'educació física actua en aquest sentit com a factor de prevenció de primer ordre.

El cos i el moviment són, per tant, els eixos bàsics en els quals se centra l'acció educativa a la nostra matèria. Es tracta, d'una banda, de l'educació del cos i el moviment en el sentit de la millora de les qualitats físiques i motrius i, amb això, de la consolidació d'hàbits saludables. I per un altra banda, es tracta l'educació a través del cos i el moviment amb la finalitat d'adquirir competències de caràcter afectiu i de relació, necessàries per a la vida en societat.

Orientacions metodològiques

Els processos d'ensenyament i aprenentatge han de seguir una metodologia que permeti integrar diferents models, mètodes, estratègies i tècniques pedagògiques amb les quals plantejar les tasques a l'alumnat. Segons aquests mètodes siguin més oberts o tancats, poden orientar-se cap a la instrucció, la participació i l'emancipació en funció de l'objectiu, la dificultat d'aquest, el moment o la situació d'ensenyament que es trobi, així com les variables d'organització de les activitats, recursos i agrupaments. Atès el caràcter terminal que té aquesta etapa, s'ha de buscar l'autonomia progressiva de l'alumnat, amb la finalitat que, com a ciutadans i ciutadanes, siguin capaços d'incorporar l'activitat física al seu estil de vida.

El paper del professorat és el de facilitar els processos d'aprenentatge dirigits a l'alumnat, aconseguir que adquireixi un aprenentatge significatiu, és a dir, que l'alumnat trobi sentit a les tasques que realitza i les apliqui a altres situacions i contextos, als quals aconseguirà transferir l'aprenentatge.

El professorat ha de valorar fonamentalment el procés d'aprenentatge, reflexionar constantment sobre les seves actuacions i considerar el progrés de l'alumnat en relació amb el treball realitzat i la seva evolució, i no únicament segons els resultats obtinguts.

L'alumnat ha de ser el centre d'aquest procés i s'intentarà afavorir que es responsabilitzi de la seva actuació i no sigui un subjecte passiu, que la seva autonomia sigui cada vegada major en la pràctica i aprenentatge dels continguts de l'educació física al llarg de l'educació secundària obligatòria, alhora que s'afavorirà el desenvolupament d'un pensament crític en relació amb món de l'activitat física i l'esport com fenomen social i cultural.

Per a les diferents tasques s'oferiran activitats motivadores i s'intentarà que la consecució dels objectius sigui mitjançant tasques progressives en dificultat i en unes condicions adequades per fomentar i desenvolupar en l'alumnat la capacitat d'experimentació i de construcció dels propis aprenentatges i l'adquisició d'autoconfiança en realitzar-les.

Perquè el procés d'ensenyament aprenentatge sigui eficaç ha d'haver-hi un bon clima de convivència a l'aula: per al bon desenvolupament de la sessió, són imprescindibles aspectes com el respecte entre professorat i alumnat i entre

l'alumnat, la solidaritat, el tracte igualitari i la cooperació. Mitjançant el treball cooperatiu es poden plantejar metes col·lectives que necessitaran la reflexió col·lectiva del grup i l'ajuda mútua, es pot fomentar la distribució de tasques, funcions i responsabilitats i crear un clima d'acceptació i de cooperació que afavoreixi les relacions socials i contribueixi al desenvolupament de valors socials i de ciutadania. S'ha d'incidir aquí en el respecte a les instal·lacions i el material comú per part de l'alumnat, així com en la seva participació a l'hora de treure i recollir el material a cada sessió.

El contingut de les sessions serà eminentment pràctic, encara que es reforçaran alguns aprenentatges amb continguts teòrics i realització de proves o treballs per part de l'alumnat, el qual podrà buscar informació mitjançant les fonts tradicionals, com llibres i revistes, o amb l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació, com adreces interessants d'Internet.

Els jocs i els esports són la manera més habitual d'entendre i practicar l'activitat física. En la seva utilització com a continguts importants per desenvolupar els objectius d'aquesta matèria, ha de prevaler l'enfocament educatiu d'aquesta activitat, amb un caràcter principalment lúdic, obert i flexible, de participació, sense cap tipus de discriminació i en el qual sigui preminent la creació d'un bon clima de treball en equip, d'acceptació mútua de cooperació i respecte sobre l'enfocament merament competitiu.

La realitat educativa ofereix una heterogeneïtat de l'alumnat cada vegada major i requereix la formulació d'un currículum que doni resposta a aquesta diversitat i afavoreixi l'ensenyament i l'avaluació individualitzats. Cal identificar les característiques de cada alumne o alumna i del grup com punt de partida per a ajudar-los a progressar i realitzar, en cas necessari, les adaptacions necessàries per facilitar que cada alumne o alumna arribi als objectius proposats.

Per atendre la diversitat es poden desenvolupar diferents actuacions pedagògiques: potenciar la igualtat de rols i la participació mixta en les activitats, organitzar la classe en grups de treball petits, oferir tasques amb diferents nivells d'exigència que juntament amb el treball cooperatiu es constitueixen com a estratègies metodològiques de gran importància.

En aquesta matèria la influència social d'estereotips referits a l'activitat física juga un paper en contra de les pretensions de l'educació en igualtat d'oportunitats per a ambdós sexes. Una estratègia d'agrupaments adequada, de selecció de jocs i esports, de repartiment de responsabilitats i el tractament de la informació relacionada amb el cos, la salut i l'esport exempta de prejudicis són elements necessaris per a la ruptura d'estereotips des d'una perspectiva coeducadora.

Quant a l'avaluació, aquesta ha de ser contínua i formativa, tenint present tant el procés com el progrés de l'alumnat. Per això el professorat ha de tenir com a referència principal l'avaluació inicial de cada alumne o alumna i ha de valorar sobretot el progrés individual, l'esforç i participació en classe.

L'avaluació és l'instrument que ha de servir tant al professorat com a l'alumnat per comprovar si el procés d'aprenentatge és eficaç; a partir de mecanismes de retroalimentació es poden establir les correccions que siguin necessàries. Tots els elements d'aquest procés poden ser avaluats (objectius, continguts, materials i recursos didàctics, metodologia i sistemes d'avaluació). El departament didàctic ha d'establir els mecanismes d'avaluació prèvia que consideri oportuns amb la finalitat de delimitar les necessitats educatives de tot l'alumnat i, sobre aquesta base, preparar les estratègies didàctiques necessàries, tenint en compte el màxim nivell possible d'atenció a la diversitat.

Es valoraran els aspectes de tipus cognitiu mitjançant treballs i proves, tant pràctiques com escrites. Els aspectes actitudinals, com l'interès, la cooperació, els hàbits higiènics, es realitzaran mitjançant fulls de registre i plantilles d'observació del professor o professora. A les tècniques quantitatives tradicionals (test de condició física, o d'execució d'habilitats), més pròpies de l'àmbit de l'esport de competició, se'ls pretén donar un enfocament més didàctic i fer que l'alumnat participi més en aquests processos mitjançant l'autoavaluació i la coavaluació.

El professorat ha de valorar fonamentalment el procés d'aprenentatge, reflexionant constantment sobre les seves actuacions i considerant el progrés de l'alumnat en relació amb el treball realitzat i la seva evolució, i no únicament segons els resultats obtinguts.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

La matèria d'educació física contribueix de manera directa i clara a la consecució de dues competències bàsiques: la *competència en el coneixement i la interacció amb el món físic*; i la *competència social i ciutadana*. El cos humà constitueix una peça clau en la interrelació de la persona amb l'entorn i l'educació física està directament compromesa amb l'adquisició del màxim estat de benestar físic, mental i social possible en un entorn saludable.

Respecte a la *competència en el coneixement i la interacció amb el món físic*, l'educació física proporciona coneixements i destreses sobre determinats hàbits saludables que acompanyaran els joves més enllà de l'etapa obligatòria. A més, aporta criteris per al manteniment i millora de la condició física, sobretot d'aquelles qualitats físiques associades a la salut: resistència cardiovascular, força, resistència i flexibilitat. D'altra banda, col·labora en un ús responsable del medi natural a través de les activitats físiques realitzades en la naturalesa.

L'educació física planteja situacions especialment favorables per a l'adquisició de la *competència social i ciutadana*. Les activitats físiques són un mitjà eficaç per facilitar la integració i fomentar el respecte, alhora que contribueixen al desenvolupament de la cooperació, la igualtat i el treball en equip. La pràctica i l'organització de les activitats esportives col·lectives exigeix la integració en un projecte comú i l'acceptació de les diferències i limitacions dels participants, seguint normes democràtiques en l'organització del grup, així com que cada integrant assumeixi les seves pròpies responsabilitats. El compliment de les normes i reglaments que regeixen les activitats esportives col·labora amb l'acceptació dels codis de conducta propis d'una societat.

L'educació física ajuda de manera destacable a la consecució d'*autonomia i iniciativa personal*, fonamentalment en dos sentits. D'una banda, si s'atorga protagonisme a l'alumnat en aspectes d'organització individual i col·lectiva de jornades i activitats físiques i esportives o de ritme, i en aspectes de planificació d'activitats per a la millora de la seva condició física. D'altra banda, ho fa en la mesura que enfronta l'alumnat a situacions en les quals ha de manifestar auto-superació, perseverança i actitud positiva davant tasques de certa dificultat tècnica, o en la millora del propi nivell de condició física, responsabilitat i honestat a l'aplicació de les regles i capacitat d'acceptació dels diferents nivells de condició física i d'execució motriu dins el grup.

Contribueix, també, a l'adquisició de la *competència cultural i artística*. Pel que fa a l'apreciació i comprensió del fet cultural hi contribueix mitjançant el reconeixement i la valoració de les manifestacions culturals de la motricitat humana, com ara els esports, els jocs tradicionals, les activitats expressives o la dansa i la seva consideració com a part del patrimoni cultural dels pobles. A l'expressió d'idees o sentiments de manera creativa, hi contribueix mitjançant l'exploració i utilització de les possibilitats i recursos expressius del cos i el moviment. A l'adquisició d'habilitats perceptives, hi col·labora especialment des de les experiències sensorials i emocionals pròpies de les activitats de l'expressió corporal. D'altra banda, el coneixement de les manifestacions lúdiques, esportives i d'expressió corporal pròpies d'altres cultures ajuda a l'adquisició d'una actitud oberta cap la diversitat cultural.

En un altre sentit, la matèria d'educació física està compromesa amb l'adquisició d'una actitud oberta i respectuosa davant del fenomen esportiu com a espectacle, mitjançant l'anàlisi i la reflexió crítica davant de la violència a l'esport o altres situacions contràries a la dignitat humana que s'hi produeixen.

L'educació física ajuda a la consecució de la *competència per aprendre a aprendre* en oferir recursos per a la planificació de determinades activitats físiques a partir d'un procés d'experimentació. Tot això permet que l'alumnat sigui capaç de regular el seu propi aprenentatge i pràctica de l'activitat física en el temps lliure, de manera organitzada i estructurada. Així mateix, desenvolupa habilitats per al treball en equip en diferents activitats esportives i expressives col·lectives i contribueix a adquirir aprenentatges tècnics, estratègics i tàctics, que són generalitzables per a diverses activitats esportives.

A l'adquisició de la *competència en comunicació lingüística* l'educació física hi contribueix, com la resta, oferint una varietat d'intercanvis comunicatius i a través del vocabulari específic que aporta.

Objectius

L'educació física en l'etapa d'educació secundària obligatòria té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats i els hàbits següents:

1. Participar, amb independència del nivell d'habilitat assolit, en jocs i esports (convencionals, recreatius i populars), col·laborar en la seva organització i desenvolupament, valorar-ne els aspectes de relació que fomenten i mostrar habilitats i actituds socials de tolerància i d'esportivitat per damunt de la recerca desmesurada del rendiment.
2. Conèixer i valorar els efectes beneficiosos, riscos i contradiccions que l'activitat física té en la salut individual i col·lectiva, i per al desenvolupament personal i la qualitat de vida, mitjançant la pràctica habitual i sistemàtica d'activitats físiques.
3. Augmentar les pròpies possibilitats de rendiment motor mitjançant el condicionament i la millora de les capacitats físiques, i el perfeccionament de les funcions d'ajust, domini i control corporal, així com desenvolupar actituds d'autoexigència i superació.
4. Millorar les capacitats d'adaptació motriu a les exigències de l'entorn i a la variabilitat d'aquest.
5. Planificar activitats que permetin satisfer les necessitats personals,

prèvia valoració de l'estat de les capacitats físiques i habilitats específiques pròpies.

6. Dissenyar i realitzar tasques dirigides a la millora de la condició física, mitjançant un tractament diferenciat de les diverses capacitats implicades.

7. Mostrar una actitud crítica davant els models corporals i de salut, així com davant les manifestacions físicoesportives com a fenòmens socioculturals, i instaurar hàbits saludables.

8. Valorar i utilitzar el cos com a mitjà d'expressió i comunicació, mitjançant el disseny i la pràctica d'activitats expressives amb i sense una base musical adequada.

9. Reconèixer les possibilitats del medi natural de les Illes Balears com a espai idoni per a l'activitat física, i discriminar les pràctiques que poden causar-hi qualsevol tipus de deteriorament.

10. Recuperar i comprendre el valor cultural dels jocs i esports populars i recreatius de les Illes Balears, com a elements característics de la nostra cultura que és necessari preservar; practicar-los amb independència del nivell d'habilitat personal i col·laborar en l'organització de campionats i activitats de divulgació.

11. Mostrar habilitats i actituds socials de respecte, treball en equip i esportivitat en la participació en activitats, jocs i esports, independentment de les diferències culturals, socials i d'habilitat.

12. Conèixer les possibilitats que l'entorn ofereix per a la pràctica de l'activitat física esportiva.

13. Conèixer i aplicar tècniques bàsiques de respiració i relaxació com a mitjà per assolir el benestar, reduir desequilibris i alleugerir tensions produïdes durant l'activitat quotidiana i/o en la pràctica d'activitats físiques esportives.

14. Conèixer i practicar modalitats esportives individuals, col·lectives i d'adversari, aplicant els fonaments reglamentaris, tècnics i tàctics en situacions de joc.

15. Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació, i la lectura com font de consulta i com recurs de suport per a l'assoliment dels aprenentatges.

Primer curs

Continguts

Bloc 1. Condició física i salut

- L'escalfament. Concepte. Fases. Execució d'exercicis aplicats a l'escalfament general. Iniciació a la pràctica d'escalfaments generals elaborats individualment. La tornada a la calma: concepte i importància. Pràctica d'exercicis de tornada a la calma.

- Condició física. Concepte. Capacitats físiques relacionades amb la salut. Relació entre els conceptes de salut física i condició física.

- Condicionament general de les capacitats físiques relacionades amb la salut. Pràctica de carrera contínua, jocs, exercicis dinàmics de força general i estiraments. Aplicació periòdica de tests i proves funcionals que informen l'alumne o alumna sobre les seves possibilitats i limitacions.

- Higiene postural. Concepte i aplicacions pràctiques. Creació d'hàbits i actituds preventives.

- Desenvolupament equilibrat de la musculatura de suport.

- Valoració dels efectes positius de l'escalfament, de la tornada a la calma i de la realització correcta de l'exercici físic per prevenir lesions.

- Disposició positiva cap a la pràctica de l'activitat física com a millora de la salut i la qualitat de vida.

- Factors socioculturals associats a les activitats físiques.

- Valoració d'hàbits i conductes positives i discriminació de les negatives (sedentarisme, drogodependències, etc.)

Bloc 2. Jocs i esports. Qualitats motrius personals

- L'esport individual i col·lectiu com a fenomen sociocultural.

- Execució d'habilitats motrius vinculades a accions esportives.

- Anàlisi de les particularitats i classificació dels jocs esportius: convencionals, tradicionals i recreatius.

- Pràctica de jocs reglats i adaptats que faciliten l'aprenentatge dels fonaments tècnics i tàctics i de les estratègies bàsiques d'atac i defensa, comuns als esports individuals i/o col·lectius.

- Realització de gestos tècnics bàsics i identificació d'elements reglamentaris d'un esport individual.

- Realització d'activitats cooperatives i competitives, encaminades a l'aprenentatge dels fonaments tècnics i tàctics d'un o diversos esports col·lectius.

- Participació activa en els diferents jocs i activitats esportives i facilitar l'establiment de relacions entre companys, la màxima participació, el respecte i la tolerància.

- Acceptació dels nivells d'habilitat propis com a pas previ a la superació personal.

- Valoració de les activitats esportives com a manera de millorar la salut.

- Descobriments de la necessitat i el sentit de les normes per configurar els jocs, i acceptació i valoració d'aquestes normes.

Bloc 3. Expressió corporal

- El cos expressiu: postura, gest i moviment.
- Aplicació de la consciència corporal a les activitats expressives.
- Experimentació d'activitats expressives encaminades a aconseguir la dinàmica de grup i a trencar els bloqueigs i les inhibicions personals.
- El temps i el ritme.
- Experimentació d'activitats en les quals es combinen ritmes diferents.
- Experimentació d'activitats expressives en les quals es combinen diversos objectes.
- Pràctica de jocs i danses com a mitjà per interioritzar les bases del ritme i del ball.
- Disposició favorable a la desinhibició.
- Valoració de la capacitat i dels usos expressius i comunicatius del cos.

Bloc 4. Activitats en el medi natural

- Anàlisi de les possibilitats que ofereix el nostre medi natural per dur a terme activitats físiques esportives: terra, aire, aigua.
- Identificació de senyals de rastreig i realització d'un recorregut pel centre i les rodalies, marcat prèviament.
- Coneixement, acceptació i respecte de les normes per a la conservació i millora del medi urbà i natural.
- Creativitat, participació i cooperació en les activitats físiques en el medi natural.
- El senderisme: concepte; tipus de senders, normes bàsiques per a la pràctica del senderisme i material necessari.

criteris d'avaluació

1. Conèixer, recopilar i practicar exercicis i activitats aplicats a l'escalfament general.

Es comprovarà que l'alumnat, una vegada realitzats a classe jocs i exercicis diversos per escalfar, proposats pel professorat, recull, en suport escrit o digital, exercicis que és capaç d'utilitzar de manera autònoma com a escalfament general per a la pràctica de qualsevol activitat física.

2. Utilitzar la freqüència cardíaca i la respiració com a mitjà de control de la intensitat de les diverses activitats fisicoesportives.

Amb aquest criteri es pretén comprovar la utilització dels valors de la freqüència cardíaca i de la freqüència respiratòria amb la finalitat d'ajustar progressivament l'esforç, mitjançant l'aplicació de pauses de recuperació adequades.

3. Reconèixer i desenvolupar les capacitats físiques bàsiques relacionades amb la salut i millorar-les respecte al nivell inicial.

Amb aquest criteri es pretén que l'alumnat es mostri autoexigent en el seu esforç per millorar els nivells de les capacitats físiques relacionades amb la salut. Per a l'avaluació s'ha de tenir en compte, sobretot, la millora respecte als nivells inicials en les capacitats de resistència aeròbica, força, resistència i flexibilitat, i no només el resultat obtingut.

4. Identificar els hàbits higiènics i posturals saludables relacionats amb l'activitat física i amb la vida quotidiana.

Aquest criteri valora si l'alumnat, durant la pràctica d'activitat física, identifica i porta a terme determinats hàbits, com per exemple usar la indumentària adequada, hidratar-se durant l'activitat o atendre a la seva higiene personal després de les sessions. L'alumnat, igualment, ha de reconèixer les postures adequades en les activitats físiques que es realitzin i en accions de la vida quotidiana, com estar assegut, aixecar càrregues o transportar motxilles.

5. Fer ús de les habilitats específiques apreses, amb atenció especial als elements perceptius i d'execució.

Mitjançant aquest criteri s'avaluaran les millores de l'alumnat en els mecanismes de percepció i execució i en la progressió de les capacitats coordinatives de les habilitats específiques. A més, s'observarà si l'alumnat ha interioritzat aquests aprenentatges i es comprovarà que fa una autoavaluació ajustada del seu nivell d'execució i si és capaç de resoldre amb eficàcia els problemes motors plantejats.

6. Practicar, en situacions facilitades, tècniques i estratègies bàsiques de jocs i activitats esportives.

L'alumnat ha de demostrar que en situacions d'atac intenta conservar la pilota, avançar i aconseguir la marca, i seleccionar les accions tècniques adequades; i en situacions de defensa intenta recuperar la pilota, frenar l'avanç i

evitar que els oponents aconseguixin la marca.

7. Mostrar actituds de cooperació, tolerància i esportivitat en la pràctica d'activitats fisicoesportives, així com respecte a la utilització de material i instal·lacions.

Aquest criteri valora la participació de l'alumnat en les diferents activitats fisicoesportives. Es valorarà la seva capacitat d'implicar-se i esforçar-se a complir les responsabilitats que li assigna el seu equip. També s'ha de valorar el respecte a les normes, a l'àrbitre, als companys i als contraris, així com l'acceptació del resultat, assumint de bon grat la pertinença a un equip i cooperar amb els membres d'un mateix equip per assolir un objectiu comú, ajudar els companys o companyes a superar dificultats diverses, respectar les normes, acceptar les regles i utilitzar adequadament els materials i instal·lacions.

8. Elaborar missatges, tant de manera individual com col·lectiva, mitjançant tècniques com el mim, el gest, la dramatització o la dansa, i comunicar-ho a altres o a la resta de grups.

Es pretén avaluar la capacitat d'elaborar col·lectivament un missatge i comunicar-lo, escollint alguna de les tècniques d'expressió corporal treballades. S'ha d'analitzar la capacitat creativa, així com l'adequació i la posada en pràctica de la tècnica expressiva escollida. També es poden avaluar tots els aspectes relacionats amb el treball en equip en la preparació de l'activitat final.

9. Seguir les indicacions dels senyals de rastreig en un recorregut pel centre i els seus voltants.

L'alumnat ha d'identificar el significat dels senyals necessaris per completar el recorregut i, a partir de la lectura d'aquests, seguir-los per realitzar el recorregut en l'ordre establert i el més ràpid possible. També s'ha de valorar en aquest criteri la capacitat de desenvolupar-se respectuosament amb l'entorn físic i social en què es dugui a terme l'activitat.

10. Mostrar actituds de respecte i valoració davant les realitzacions dels altres.

Amb aquest criteri s'avalua, quan l'alumnat actua com a espectador, la capacitat de mostrar-se participatiu i motivat per la competició i el respecte a la resta dels companys, i en cas de jocs i esports amb l'àrbitre i les decisions d'aquest.

11. Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació com a recurs de la matèria.

Es valora la competència adquirida per l'alumnat per realitzar investigacions senzilles mitjançant les tecnologies de la informació i la comunicació per aprofundir en continguts diversos, obtenir i registrar dades, i presentar i expressar la informació.

Segon curs

Continguts

Bloc 1. Condició física i salut

- Tipus d'escalfament. L'escalfament general i específic. Objectius. Pautes per preparar-lo. Recopilació i pràctica d'exercicis aplicats a l'escalfament.
- Elaboració individual de diverses formes d'escalfament general. Pràctica autònoma d'exercicis de tornada a la calma.
- Condició física i salut. Capacitats físiques relacionades amb la salut. Resistència aeròbica i flexibilitat. Control de la intensitat de l'esforç mitjançant la freqüència cardíaca. Presa de pulsacions i càlcul de la zona d'activitat.
- Condicionament de la resistència aeròbica. Carrera contínua, entrenament total, entrenament en circuit i jocs.
- Condicionament de la flexibilitat. Treball estàtic i dinàmic.
- Pràctica i aplicació de les tècniques bàsiques dels diferents tipus de respiració: toràcica i abdominal.
- Presa de consciència de la pròpia condició física i predisposició a millorar-la amb un treball adequat. Relació entre l'entrenament i la millora dels nivells de condició física.
- Aplicació periòdica de tests i proves funcionals que informin l'alumne sobre les seves possibilitats i limitacions.
- Valoració dels efectes positius d'una correcta higiene postural en activitats quotidianes i en la pràctica de l'activitat física com a mitjà de prevenció.
- Valoració dels fenòmens socioculturals de l'entorn associats a les activitats físiques, i el desenvolupament d'una actitud crítica.
- Valoració positiva del fet de tenir una bona condició física com a mitjà per assolir un nivell més alt de qualitat de vida i salut.

Bloc 2. Jocs i esports. Qualitats motrius personals

- El joc com a marc d'aprenentatge i desenvolupament personal. Implicacions en els àmbits físics, psíquics i socioafectius.

- Execució de diferents combinacions d'habilitats gimnàstiques i acrobàtiques.

- Els esports d'adversari com a fenomen social i cultural. Realització de jocs i activitats de lluita per a l'aprenentatge dels fonaments tècnics, tàctics i reglamentaris dels esports d'adversari amb contacte. Respecte i acceptació de les normes dels esports de lluita/adversari i de les establertes pel grup.

- Característiques bàsiques i comunes de les habilitats esportives: normes, regles, aspectes tècnics i tàctics.

- Realització de jocs i activitats dirigides a l'aprenentatge dels fonaments tècnics, principis tàctics bàsics i reglamentaris d'un o diversos esports col·lectius.

- Realització de gestos tècnics bàsics i identificació d'elements reglamentaris d'un esport individual, diferent del curs anterior.

- Pràctica de jocs tradicionals i esports autòctons de les Illes Balears i valoració com a part del patrimoni cultural.

- Pràctica d'activitats esportives individuals i col·lectives, de lleure i recreació.

- Respecte i acceptació de les normes i els reglaments.

- Coneixement dels recursos disponibles per a la pràctica esportiva: instal·lacions, material, entitats i associacions del seu entorn.

- Autocontrol, cooperació, tolerància i esportivitat en les diverses funcions i situacions per desenvolupar en la pràctica de les activitats esportives.

- Valoració de les possibilitats lúdiques del joc i l'esport per a la dinamització de grups i el gaudi personal.

Bloc 3. Expressió corporal

- El cos i el ritme.

- Experimentació d'activitats encaminades al domini, al control corporal i a la comunicació amb els altres: els gestos, les postures i la veu.

- Control de la respiració i la relaxació en les activitats expressives.

- Combinació de moviments de diferents segments corporals amb desplaçaments seguint una seqüència rítmica, jugant amb les variables d'espai, temps i intensitat i destacant el seu valor expressiu.

- Execució de passos senzills de danses col·lectives.

- Creació i pràctica de coreografies.

- Valoració dels balls i danses com a mitjà d'expressió i comunicació.

- Acceptació de les diferències individuals i respecte davant les execucions dels altres.

Bloc 4. Activitats en el medi natural

- Nocions sobre supervivència i acampada: normes de seguretat, elecció del terreny i precaucions que han de tenir-se en compte per muntar tendes. Posada en pràctica de tècniques bàsiques per al muntatge de tendes.

- Activitats senzilles d'orientació.

- Realització del recorregut d'un sender.

- Identificació i prevenció de les contingències pròpies del medi natural.

- Mesures de seguretat i primers ajuts bàsics.

- Presa de consciència dels usos i abusos que es fan del medi urbà i natural en l'actualitat.

- Posada en pràctica de normes bàsiques de protecció i millora del medi ambient pròxim.

criteris d'avaluació

1. Confeccionar i utilitzar, de manera autònoma, un repertori d'exercicis aplicats a l'escalfament general.

Aquest criteri permet comprovar que l'alumnat és capaç de seleccionar i aplicar propostes d'activitats encaminades a la realització autònoma de l'escalfament general i assimila els seus fonaments generals, utilitat i beneficis per a la salut, les quals ha de recollir en format escrit o digital perquè puguin ser utilitzades a l'inici d'activitats físiques genèriques.

2. Utilitzar les modificacions de la freqüència cardíaca i la respiració com a indicadors de l'adaptació de l'organisme a l'esforç físic i interpretar les pautes correctes de la seva aplicació.

A través d'aquest criteri, l'alumnat ha de relacionar la realització d'un esforç físic amb l'augment de la freqüència cardíaca i respiratòria i ajustar progressivament l'esforç, mitjançant l'aplicació de pauses de recuperació adequades, per poder seguir amb l'esforç físic i per poder determinar si diferents activitats físiques es troben dins l'interval del que es considera una activitat aeròbica.

3. Incrementar les capacitats de resistència aeròbica, força general i flexibilitat, millorant-les respecte al nivell inicial, i controlar la seva evolució a través de tests bàsics.

Es pretén comprovar que l'alumnat és autoexigent en l'esforç per millorar els nivells de resistència, força general i flexibilitat, mitjançant la participació activa en les sessions. S'ha de tenir en compte la millora respecte del seu nivell inicial i no només respecte al resultat obtingut.

4. Adquirir i valorar hàbits higiènics saludables i actituds posturals adequades en les diverses activitats físiques.

Aquest criteri valora si l'alumnat, durant la pràctica d'activitat física, identifica i porta a terme determinats hàbits, com per exemple usar la indumentària adequada, hidratar-se durant l'activitat o atendre a la seva higiene personal després de les sessions. L'alumnat, igualment, ha de reconèixer les postures adequades en les activitats físiques que es realitzin i en accions de la vida quotidiana, com estar assegut, aixecar càrregues o transportar motxilles.

5. Millorar les habilitats específiques apreses, incidint en el perfeccionament dels mecanismes de percepció, decisió i execució.

Aquest criteri servirà per comprovar si mitjançant les pràctiques esportives proposades pel professorat, l'alumne o l'alumna és capaç de millorar el seu nivell de joc (percepció, decisió i execució) respecte al nivell de partida; i resoldre tasques d'execució que exigeixin el domini bàsic dels gestos tècnics en condicions estables.

6. Conèixer, aplicar i practicar, en situacions reals, jocs i esports; els fonaments tècnics, elaborar estratègies bàsiques d'atac i defensa, i posar en pràctica el reglament.

Mitjançant aquest criteri, a través de la pràctica de jocs i esports es comprova que l'alumnat és capaç d'interpretar el joc col·lectiu i adaptar-se a la situació d'atac: conservar la pilota, avançar i aconseguir la marca, interpretar el joc col·lectiu i adaptar-se a la situació de defensa: recuperar la pilota, frenar l'avanç i evitar que els contraris aconseguixin l'objectiu; passar la pilota en els esports col·lectius al company o companya millor situat amb independència del seu nivell d'habilitat, sexe o afinitat; millorar l'execució dels aspectes tècnics dels esports practicats i respectar les normes i acceptar les regles.

7. Mostrar autocontrol en l'aplicació de la força i en la relació amb l'adversari, davant situacions de contacte físic en jocs i activitats de lluita.

Aquest criteri serveix per comprovar si l'alumnat aplica la força de manera proporcionada tenint en compte la variabilitat de la situació i mitjançant l'aplicació de manera correcta de les tècniques ensenyades. També s'ha de valorar la capacitat de mostrar-se respectuós amb el contrari i si realitza l'activitat de lluita dins de les normes establertes.

8. Mostrar actituds de cooperació, tolerància i esportivitat, tant en qualitat de practicant com d'espectador en les activitats físicoesportives.

L'alumnat ha de participar en situacions competitives de l'esport col·lectiu escollit. S'ha de valorar la seva capacitat d'implicar-se i esforçar-se a complir les responsabilitats que li assigna el seu equip. També s'ha de valorar el respecte a les normes, a l'àrbitre, als companys i als oponents, així com l'acceptació del resultat. Quan l'alumnat actua com a espectador s'ha de valorar la capacitat de mostrar-se participatiu i motivat per la competició i el respecte a jugadors, a l'àrbitre i les seves decisions.

9. Reconèixer i valorar els factors socioculturals que condicionen les activitats físiques i esportives.

Mitjançant aquest criteri es valora el reconeixement i la aplicació de les habilitats motrius específiques per a un esport individual, col·lectiu o per a un joc motor, com a factor qualitatiu del mecanisme d'execució. A més a més, es constatarà si l'alumnat identifica els fenòmens socioculturals que es manifesten mitjançant la realització d'una autoavaluació ajustada del nivell d'execució i la resolució dels problemes motors plantejats.

10. Descriure i posar en pràctica, de manera autònoma, tècniques de desenvolupament en el medi natural, aplicar normes de seguretat i conservació durant el desenvolupament d'activitats físicoesportives, valorant-ne l'impacte.

L'alumnat ha de ser capaç de fer el recorregut de manera autònoma complint unes normes de seguretat bàsiques, com ara portar una indumentària adequada, seguir el camí i disposar de tot el material necessari per completar el recorregut. També s'ha d'avaluar la capacitat de fer servir recipients on dipositar els residus produïts durant la marxa, o com avançar per terrenys sense perjudicar la flora i la fauna de l'entorn.

11. Crear i posar en pràctica una seqüència harmònica de moviments corporals a partir d'un ritme escollit.

L'alumnat ha de ser capaç d'escollir un ritme i seleccionar una seqüèn-

cia de moviments per desenvolupar-los harmònicament. S'ha de valorar l'adequació de la seqüència al ritme, així com la capacitat creativa i la desinhibició personal en la preparació i l'execució de l'activitat.

12. Mostrar actituds de respecte i valoració davant les realitzacions dels altres.

Amb aquest criteri s'avalua, quan l'alumnat actua com a espectador, el respecte que demostra a la resta dels companys i, en el cas de jocs i esports, la capacitat de mostrar-se participatiu i motivat per la competició, de respectar l'àrbitre i les seves decisions.

13. Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació com a recursos de la matèria.

Es valora la competència de l'alumnat per realitzar investigacions senzilles mitjançant l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per aprofundir en diferents continguts, obtenir i registrar dades, presentar i expressar la informació.

Tercer curs

Continguts

Bloc 1. Condició física i salut

- L'escalfament general i específic. Efectes. Elaboració i posada en pràctica d'escalfaments i retorn a la calma adaptats a diverses activitats.
- Capacitats físiques relacionades amb la salut i la pràctica física esportiva. Resistència i flexibilitat. Classificació i mètodes d'entrenament.
- Aplicació de sistemes específics d'entrenament de la resistència aeròbica (carrera contínua uniforme i variable, entrenament total, entrenament en circuit i jocs), la flexibilitat (treball estàtic i dinàmic). Efectes sobre la salut.
- Els processos d'adaptació a l'esforç.
- La força. Generalitats. Classes. Exercicis bàsics d'iniciació al treball de la força.
- La velocitat. Generalitats. Classes. Exercicis bàsics d'iniciació al treball de la velocitat de reacció i desplaçament.
- Reconeixement de l'efecte positiu que la pràctica d'activitat física té sobre l'organisme.
- Adopció de postures correctes en les activitats físiques i esportives realitzades.
- Aplicació sistemàtica de tests i proves funcionals que informen l'alumne o alumna sobre les seves possibilitats i limitacions.
- Aplicació de tècniques generals de relaxació i treball compensatori.
- Alimentació i activitat física. Fonaments bàsics per a una dieta equilibrada i la seva planificació. Valoració de l'alimentació com a factor decisiu en la salut personal.

Bloc 2. Jocs i esports. Qualitats motrius personals

- El factor qualitatiu del moviment: els mecanismes de percepció, decisió i execució.
- Aspectes tècnics, tàctics i reglamentaris dels esports que es practican.
- Realització d'activitats cooperatives i competitives dirigides a l'aprenentatge dels fonaments tècnics i tàctics d'un o diversos esports col·lectius.
- Pràctica d'activitats encaminades a l'aprenentatge i/o consolidació d'un o diversos esports individuals o d'adversari.
- Tolerància i esportivitat per damunt de la recerca desmesurada de resultats.
- Resolució de conflictes mitjançant tècniques de dinàmica de grup.
- Pràctica de jocs i esports autòctons de les Illes Balears.
- Experimentació de noves habilitats específiques de caràcter recreatiu i alternatiu.
- Adopció d'actituds crítiques envers el fenomen sociocultural que l'activitat esportiva representa.
- Assumpció de responsabilitat individual en una activitat col·lectiva, com a condició indispensable per a la consecució d'un objectiu comú.
- Disposició favorable cap a l'autoexigència i la superació de les pròpies limitacions.
- Valoració del joc i l'esport com a marc de relació amb les altres persones.

Bloc 3. Expressió corporal

- Realització de moviments, amb la combinació de les variables d'espai, temps i intensitat.
- Balls i danses: aspectes culturals en relació a l'expressió corporal.
- Execució de balls de pràctica individual, per parelles o col·lectiva.
- Realització d'activitats rítmiques, fent incidència en el valor expressiu.
- Danses folklòriques pròpies de les Illes Balears.
- Valoració de les danses com a part del patrimoni cultural i com a element

de relació amb la resta.

Bloc 4. Activitats en el medi natural

- L'orientació. Generalitats. Mitjans naturals per orientar-se.
- Adquisició de tècniques bàsiques d'orientació. La brúixola, familiarització i maneig. Lectura de mapes, orientació de mapes i realització de recorreguts d'orientació. Mitjans moderns d'orientació.
- Normes de seguretat que s'han de tenir en compte per a la realització de recorreguts d'orientació en el medi urbà i naturals. Tècniques de primers auxilis.
- Coneixement, acceptació i respecte a les normes de protecció del medi en la realització d'activitats d'orientació.
- Realització d'activitats recreatives, respectant el medi ambient i utilitzant les possibilitats que l'entorn ofereix.

Criteris d'avaluació

1. Posar en pràctica escalfaments generals i específics adaptats a diverses activitats físicoesportives.

Es comprovarà si l'alumnat és capaç d'elaborar i aplicar propostes d'activitats encaminades a la realització autònoma de l'escalfament, tant general com específic, assimilant els seus fonaments generals, utilitat i beneficis per a la salut.

2. Identificar i aplicar mètodes de treball de la condició física, orientats a una millora de la salut i de la pràctica físicoesportiva.

Aquest criteri valorarà si l'alumnat coneix un ventall d'activitats i exercicis que ha de combinar per, a partir dels mètodes d'entrenament establerts pel professorat, incrementar el nivell de les capacitats físiques esmentades. Per tant, ha de desenvolupar un treball regular, autònom i responsable encaminat a l'increment de les capacitats físiques relacionades amb la salut, d'acord amb les seves possibilitats i basat en l'esforç diari.

3. Analitzar el grau d'implicació de les diferents capacitats físiques, tant en activitats quotidianes com físicoesportives.

Amb aquest criteri es valora el coneixement de l'efecte que té la pràctica de l'activitat física sobre l'organisme, així com l'anàlisi de la participació de les diferents capacitats físiques en les activitats quotidianes i físicoesportives.

4. Prendre consciència del desenvolupament i evolució de la pròpia condició física, i incrementar les capacitats amb efectes beneficiosos per a la salut.

Mitjançant aquest criteri es pretén comprovar si l'alumnat és capaç de conèixer els aparells i sistemes sobre els quals incideix la pràctica de l'exercici físic; relacionar la resistència aeròbica amb la funció cardíaca i respiratòria, la flexibilitat amb el sistema osteoarticular, la força amb el sistema muscular i la velocitat amb el sistema nerviós, amb les adaptacions que es produïrien i amb la salut, i exemplificar-los amb treballs realitzats en classe i reconèixer la repercussió que aquests canvis tenen en la qualitat de vida i en l'autonomia de les persones en el transcurs de la seva vida.

5. Reflexionar sobre la importància que té per a la salut una alimentació equilibrada a partir del càlcul de la ingesta i la despesa calòrica, partint de les racions diàries de cada grup d'aliments i de les activitats realitzades.

L'alumnat ha de calcular l'aportació calòrica de la ingesta i el consum, i reflexionar posteriorment sobre la importància de mantenir un equilibri diari entre aquests dos aspectes. Així mateix, ha de ser conscient dels riscos per a la salut i les malalties que deriven dels desequilibris que es puguin produir entre la ingesta i la despesa calòrica.

6. Realitzar exercicis de condicionament físic atenent a criteris d'higiene postural com a estratègia per a la prevenció de lesions.

Aquest criteri avalua l'execució correcta de molts exercicis, sobretot de força muscular i de flexibilitat que, realitzats incorrectament, poden resultar potencialment perillosos per a la salut de l'alumnat. A més, l'alumnat ha d'aplicar les pautes de moviment facilitades per transferir-les a les posicions corporals de les activitats quotidianes.

7. Emprar tècniques bàsiques de relaxació i treball compensatori com a mitjà per alleugerir tensions produïdes en la vida quotidiana.

Amb aquest criteri l'alumnat ha de ser capaç d'aplicar autònomament les tècniques i els mètodes de relaxació apresos, demostrant una actitud de responsabilitat en la seva pràctica, respectant el ritme d'aprenentatge de la resta dels companys i companyes. Aquest criteri també avalua l'execució correcta d'exercicis i activitats de força muscular i de flexibilitat que, realitzats incorrectament,

ment, poden resultar potencialment perillosos per a la salut, tant en activitats esportives com en la vida quotidiana.

8. Conèixer els fonaments tècnics, tàctics i reglamentaris de diversos esports, i aplicar les habilitats específiques adquirides a situacions reals de pràctica esportiva i recreativa, amb manifestació d'actituds cooperatives i tolerants.

Mitjançant aquest criteri, a través de les diferents situacions de joc escol·lides aplicables a la majoria dels esports col·lectius treballats, es comprovarà si l'alumnat és capaç d'aplicar els coneixements tècnics, tàctics i reglamentaris en situacions reals o similars al joc real; millorar el seu nivell de joc (percepció, decisió i execució) respecte al nivell de partida; mostrar interès, capacitat d'autosuperació i concentració a fi de realitzar eficaçment les accions i cooperar amb els companys i companyes del grup i amb els adversaris valorant les accions de qualitat que executin.

9. Analitzar críticament, de manera global, els factors socioculturals que condicionen les activitats físiques i esportives.

Aquest criteri valora si l'alumnat, a partir de l'anàlisi de la informació que ofereixen els mitjans de comunicació (premsa, revistes per a adolescents, Internet, ràdio, televisió) que abordin temàtiques vinculades a les activitats físiques i esportives vigents en la societat, analitza críticament temes com la imatge corporal, els estils de vida en la societat actual, els valors dels diferents vessants de l'esport o la violència i la competitivitat.

10. Realitzar balls per parelles o en grup, indistintament, amb qualsevol membre d'aquest, tot mostrant respecte i desinhibició.

Aquest criteri valora si l'alumnat interacciona amb els seus companys i companyes, respectant-se i adaptant-se a cadascun. Es plantejaran activitats on la distància i el contacte directe entre els integrants sigui variable, de menor a major proximitat entre els participants, i seran seleccionades en funció de les característiques del grup.

11. Valorar els balls i danses folklòriques, els jocs tradicionals i els esports autòctons, com a mitjà de gaudi, comunicació i coneixement del patrimoni cultural.

Es tracta de comprovar que l'alumnat coneix i practica amb eficàcia els balls i danses folklòriques, els jocs tradicionals i els esports autòctons de les Illes Balears, i els identifica i valora com a part del patrimoni cultural. Es verificarà si l'alumnat és capaç d'agrupar aquestes pràctiques a partir d'un criteri de referència. Es valorarà, també, l'interès per conèixer-los, practicar-los fora del context de les sessions d'educació física, ampliar-ne el repertori, divulgar-los i conservar-los com part de les tradicions pròpies.

12. Posar en pràctica tècniques bàsiques d'orientació en el medi natural, i aplicar amb autonomia les normes de seguretat i conservació del medi ambient.

L'alumnat ha d'identificar els usos i mitjans més adequats per realitzar les activitats d'orientació. Mitjançant aquest criteri també s'ha de valorar la capacitat d'elaborar les activitats, així com la acceptació de les normes de seguretat i la interacció respectuosa amb l'entorn físic i social en el qual es desenvolupa l'activitat.

13. Identificar i valorar les possibilitats recreatives que ofereix el medi natural.

Aquest criteri permet comprovar si l'alumnat coneix les activitats físicoesportives en el medi natural, coneix els usos i abusos que es fan i adopta una actitud de respecte i cura del medi natural.

14. Mostrar actituds de respecte i valoració davant les realitzacions dels altres.

Amb aquest criteri s'avalua, quan l'alumnat actua com a espectador, el respecte a la resta dels companys i companyes i, en el cas de jocs i esports, la capacitat de mostrar-se participatiu i motivat per la competició, respectar l'àrbitre i les seves decisions.

15. Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació com a recurs de la matèria.

Es valora la competència assolida per l'alumnat per realitzar investigacions senzilles mitjançant l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per aprofundir en diferents continguts, obtenir i registrar dades, presentar i expressar la informació.

Quart curs

Continguts

Bloc 1. Condició física i salut

- L'escalfament específic. Característiques i pautes per a la seva elaboració. Realització i posada en pràctica d'escalfaments i de tornades a la calma de manera autònoma, prèvia anàlisi de l'activitat física que es desenvoluparà.
- Capacitats físiques relacionades amb la salut: força i resistència muscular. Manifestacions bàsiques en les activitats esportives. Tipus de contraccions musculars i exercicis. Aplicació de sistemes específics d'entrenament de la força. Efectes per a la salut.
- La velocitat. Manifestacions de la velocitat i el seu desenvolupament. Pràctica d'exercicis.
- Elaboració i posada en pràctica d'un pla de treball de diferents capacitats físiques: resistència aeròbica, força muscular general i flexibilitat.
- Aplicació sistemàtica de tests i proves funcionals que informin l'alumnat de les seves possibilitats i limitacions.
- Anàlisi i presa de consciència de la postura corporal en activitats quotidianes. Pràctica de tasques de caràcter preventiu.
- Aplicació de tècniques generals i específiques de relaxació i treball compensatori i valoració d'aquestes tècniques com a alleujament de les tensions de la vida quotidiana.
- Apreciació i acceptació dels valors estètics de la pròpia imatge i valoració crítica dels models corporals i de salut vigents.
- Valoració dels efectes negatius de determinats hàbits (fumar, beure, sedentarisme) sobre la condició física i la salut. Actitud crítica.
- Apreciació de les repercussions que la pràctica habitual de l'activitat física té sobre la salut i la qualitat de vida.
- Riscos que té l'activitat física, prevenció i seguretat. Primeres actuacions davant les lesions més comunes que poden manifestar-se en la pràctica de l'activitat física i esportiva.

Bloc 2. Jocs i esports. Qualitats motrius personals

- Realització d'activitats encaminades a l'aprenentatge i perfeccionament d'un o diversos esports individuals o d'adversari.
- Realització d'activitats encaminades a l'aprenentatge i perfeccionament d'un o diversos esports col·lectius.
- El joc i l'esport en el temps de lleure. Pràctica d'activitats esportives individuals i col·lectives de lleure i recreació.
- Planificació i organització de campionats esportius. Cooperació i acceptació de les funcions atribuïdes en una tasca d'equip.
- Resolució de conflictes en situacions de joc mitjançant tècniques de relaxació i de dinàmica de grup.
- Anàlisi crítica d'esdeveniments i manifestacions esportives i les seves relacions com a fenòmens socioculturals.
- Valoració del joc i l'esport com a mitjà d'aprenentatge i desenvolupament de qualitats físiques, psicomotrius i socioafectives.

Bloc 3. Expressió corporal

- Pràctica d'activitats rítmiques amb una base musical.
- Adquisició de directrius per al disseny de composicions coreogràfiques.
- Creació d'una composició coreogràfica col·lectiva amb suport d'una estructura musical que inclogui els diferents elements: espai, temps i intensitat.
- Participació i aportació al treball en grup en diverses activitats rítmiques.

Bloc 4. Activitats en el medi natural

- Aspectes generals dignes de consideració a l'organització d'activitats en el medi natural. Planificació i disseny d'activitats.
- Perfeccionament i aprofundiment de tècniques d'orientació. Realització de recorreguts d'orientació amb localització de controls, d'acord amb la simbologia internacional.
- Relació entre l'activitat física, la salut i el medi natural.
- Presa de consciència de l'impacte que tenen algunes activitats físicoesportives en el medi natural. Adopció de mesures pràctiques.
- Valoració del patrimoni natural com a font de recursos per a la pràctica d'activitats físiques i recreatives.
- La seguretat com a premissa en la pràctica d'activitats en el medi natural: materials i elements tècnics. Coneixement de nocions fonamentals i pràctica de tècniques bàsiques de primers ajuts per afrontar accidents propis del medi natural (insolacions, ferides, cremades, etc.).

Criteris d'avaluació

1. Elaborar i posar en pràctica, de manera autònoma, escalfaments específics i adaptar-los a les activitats físicoesportives que es realitzaran.

Es tracta de comprovar si l'alumnat ha adquirit una autonomia relativa en la planificació i posada en pràctica d'escalfaments adequats a les pautes i característiques requerides perquè siguin eficaços. També s'ha d'observar que siguin adequats a l'activitat física que s'ha de realitzar.

2. Utilitzar mètodes de desenvolupament de les diverses capacitats físiques, d'acord amb els principis bàsics de la planificació, per incrementar aquelles capacitats més relacionades amb la salut.

Amb aquest criteri d'avaluació es pretén que l'alumnat conegui els efectes i les adaptacions generals que el treball continuat de cada capacitat física relacionada amb la salut suposa per a l'organisme i per a la millora de l'estat de l'organisme. També ha de reconèixer els riscos que comporta el dèficit d'activitat física diària per a la salut i la qualitat de vida.

3. Dissenyar i dur a terme un pla de treball d'una capacitat física relacionada amb la salut per incrementar el nivell inicial propi, a partir del coneixement de sistemes i mètodes d'entrenament.

A partir de la pràctica i desenvolupament dels sistemes i mètodes d'entrenament de les qualitats relacionades amb la salut, l'alumnat ha d'elaborar un pla de treball d'una d'aquestes qualitats, amb l'objectiu de millorar el seu nivell inicial. Es fa necessari guiar l'alumnat en tot el procés i proporcionar unes pautes bàsiques per al desenvolupament del pla i recursos materials que permetin compilar exercicis i activitats per al treball de la qualitat que s'ha decidit millorar.

4. Adquirir hàbits i tècniques orientades a la consecució d'una higiene postural correcta.

Aquest criteri avalua l'execució correcta de molts exercicis, sobretot de força muscular i de flexibilitat que, realitzats incorrectament, poden resultar potencialment perillosos per a la salut de l'alumnat. A més ha d'aplicar les pautes de moviment facilitades per transferir-les a les posicions corporals de les activitats quotidianes.

5. Utilitzar els tipus de respiració i les diverses tècniques de relaxació com a preparació per a la posada en pràctica d'altres activitats físiques, i com a mitjà per a la reducció de desequilibris i tensions produïdes en la vida quotidiana.

Amb aquest criteri d'avaluació es pretén que l'alumnat sigui capaç d'aplicar autònomament diversos tipus de respiració i les tècniques i els mètodes de relaxació apresos al llarg de l'etapa. S'han de tenir en compte indicadors com ara la localització i control de la respiració, la concentració, la dissociació de sensacions de tensió i de relaxació o fred i calor i les sensacions corporals després del seu ús.

6. Fer una valoració crítica dels models estètics i de salut vigents i prendre consciència de la pròpia imatge corporal.

Amb aquest criteri l'alumnat ha de demostrar la seva capacitat per reflexionar sobre l'eficàcia de l'activitat física en el manteniment d'un pes saludable; analitzar críticament temes com la imatge corporal, els estils de vida en la societat actual, exposar diferents relacions entre l'activitat física i l'esport i la societat; debatre sobre el consum de substàncies nocives i altres temes relacionats amb la salut i el cos, argumentar-hi amb pròpies opinions, acceptar i valorar la postura dels altres i incorporar al seu discurs els arguments aliens.

7. Practicar amb autonomia esports individuals i col·lectius, mitjançant l'aplicació de les regles, i les habilitats tècniques i tàctiques específiques amb actituds cooperatives i tolerants. Participar en l'organització i posada en pràctica de torneigs.

La finalitat d'aquest criteri és comprovar si l'alumnat ha après el reglament, té un nivell acceptable de tècnica individual, assimila la tàctica, i aplica tot allò en les practiques del joc real, mostrant interès, capacitat d'auto-superació i concentració a fi de realitzar eficaçment les accions i cooperar amb els companys i companyes del grup i amb els adversaris valorant les accions de qualitat que executin. L'alumnat ha de col·laborar en l'organització de situacions esportives competitives dels diferents esports realitzats al llarg de l'etapa, a més de participar-hi activament. En aquestes trobades, autogestionades per l'alumnat, s'han de valorar quant a l'organització aspectes com la iniciativa, la previsió i l'anticipació davant possibles desajusts; quant a la pràctica, aspectes com la participació activa, la col·laboració amb els membres d'un mateix equip i el respecte per les normes i pels adversaris.

8. Analitzar críticament diversos factors socioculturals que condicionen les activitats físiques i esportives i, en particular, les pràctiques i valoracions que es fan de l'esport i del cos en els mitjans de comunicació.

Amb aquest criteri es pretén que l'alumnat, a partir de l'anàlisi de la informació que ofereixen els mitjans de comunicació: premsa, revistes per a adolescents, Internet, ràdio, televisió, abordi temàtiques vinculades a l'esport i al cos, vigents a la societat i analitzi de manera crítica temes com la imatge corporal, els estils de vida a la societat actual, els valors dels diferents vessants de l'esport o la violència i la competitivitat.

9. Resoldre supòsits pràctics sobre les lesions que es poden produir en la vida quotidiana, en la pràctica de l'activitat física i en l'esport, aplicant primers auxilis i ajuts.

L'alumnat ha de demostrar que té un coneixement teòric i pràctic bàsic de les actuacions que s'han de portar a terme davant lesions que es puguin produir en el seu entorn habitual i, concretament, en la pràctica d'activitat física. S'ha d'incidir molt especialment en els aspectes preventius i en aquells que eviten la progressió de la lesió. L'alumnat ha d'aprendre, per exemple, a netejar una ferida o a aplicar fred quan es produeix un traumatisme musculoesquelètic.

10. Participar de manera desinhibida i compromesa en la creació i realització d'activitats expressives col·lectives amb suport musical, valorant el ball i la dansa com a mitjà de gaudi, comunicació i coneixement intercultural.

L'alumnat ha de participar activament en el disseny i l'execució de coreografies senzilles amb suport musical en grups petits, en què s'ha de valorar la capacitat de seguir el ritme de la música, l'expressivitat del cos, l'originalitat de la coreografia, així com el seguiment del treball de cada grup al llarg del procés de creació de la coreografia.

11. Participar activament en la planificació, organització i realització fisicoesportives i recreatives en el medi natural, i aplicar normes de protecció i respecte a l'entorn.

Els alumnes col·laboraran en l'organització de les activitats seleccionades, recopilaran documentació útil sobre aquestes, elaboraran la llista d'indumentària i equip necessari i calcularan els riscos per establir les mesures de seguretat. Es valorarà el seu compromís en el compliment de les normes de comportament i respecte, que els alumnes ajudaran a elaborar, i durant l'activitat mostraran interès per realitzar accions que contribueixin a millorar el medi ambient.

12. Utilitzar tècniques avançades d'orientació i desenvolupament del medi natural, amb el compromís de tenir-ne cura i conservar-lo.

L'alumnat haurà d'identificar els usos i mitjans més adequats per realitzar les activitats d'orientació. També es valorarà la capacitat d'elaborar aquestes activitats, així com la acceptació de les normes de seguretat i d'interacció respectuosa amb l'entorn físic i social en el qual es desenvolupi l'activitat.

13. Mostrar actituds de respecte i valoració davant les realitzacions dels altres.

Amb aquest criteri s'avaluarà, quan l'alumnat actua com a espectador, el respecte a la resta dels companys i en el cas de jocs i esports la capacitat de mostrar-se participatiu i motivat per la competició, de respecte a l'àrbitre i a les seves decisions.

14. Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació com a recurs de la matèria.

Es valora la competència assolida per l'alumnat per realitzar investigacions senzilles mitjançant l'ús de les tecnologies de la informació i la comunicació per aprofundir en diferents continguts, obtenir i registrar dades, presentar i expressar la informació.

EDUCACIÓ PER A LA CIUTADANIA

Introducció

L'educació per a la ciutadania, que s'incorpora amb entitat pròpia en el currículum d'aquesta etapa, situa la preocupació per promoure una ciutadania democràtica com a part del conjunt dels objectius i activitats educatives, en la mateixa línia en què ho fan diferents organismes internacionals. La Unió Europea inclou com a objectiu dels sistemes educatius vetllar perquè es promogui realment, entre la comunitat escolar, l'aprenentatge dels valors democràtics i de la participació democràtica amb la finalitat de preparar les persones per a la ciutadania activa, en sintonia amb la Recomanació (2002) 12 del Consell de Ministres del Consell d'Europa. D'altra banda, la Constitució espanyola, a l'article 1.1, es refereix als valors en què s'ha de sustentar la convivència social que són la llibertat, la justícia, la igualtat i el pluralisme polític i, a l'article 14, estableix la igualtat de tots davant la llei i rebutja qualsevol discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social.

Respecte a les obligacions de l'Estat en la formació de tots els ciutadans i ciutadanes en valors i virtuts cíviques que afavoreixin la cohesió social, l'article 27.2 diu que l'educació té per objecte el ple desenvolupament de la personalitat

en el respecte als principis democràtics de convivència i els drets i les llibertats fonamentals, que s'ha d'interpretar segons el que estableixen la Declaració Universal de Drets Humans i els tractats i acords internacionals sobre les aquestes matèries ratificats per Espanya.

Les recomanacions internacionals i el mandat constitucional són els eixos que vertebraran el currículum d'aquesta matèria. L'acció educativa ha de permetre als joves assumir d'una manera crítica, reflexiva i progressiva l'exercici de la llibertat, dels drets i deures individuals i socials en un clima de respecte per altres persones i altres postures morals, polítiques i religioses diferents de la pròpia. A més, la identificació dels deures ciutadans i l'assumpció i exercici d'hàbits cívics a l'entorn escolar i social, ha de permetre que s'iniciïn en la construcció de societats cohesionades, lliures, pròsperes, equitatives i justes.

L'educació per a la ciutadania té com a objectiu afavorir el desenvolupament de persones lliures i íntegres a través de la consolidació de l'autoestima, la dignitat personal, la llibertat i la responsabilitat i la formació de futurs ciutadans amb criteri propi, respectuosos, participatius i solidaris, que coneguin els seus drets, assumeixin els seus deures i desenvolupin hàbits cívics perquè puguin exercir la ciutadania de manera eficaç i responsable. Aquesta nova matèria es proposa que la joventut aprengui a conviure en una societat plural i globalitzada en què la ciutadania, a més dels aspectes civils, polítics i socials que ha anat incorporant en etapes històriques anteriors, inclogui com a referent la universalitat dels drets humans que, reconeixent les diferències, procuren la cohesió social.

Per aconseguir aquests objectius s'aprofundeix en els principis d'ètica personal i social i s'inclouen, entre altres continguts, els relatius a les relacions humanes i a l'educació afectivoemocional, els drets, deures i llibertats que garanteixen els règims democràtics, les teories ètiques i els drets humans com a referència universal per a la conducta humana, els relatius a la superació de conflictes, la igualtat entre homes i dones, les característiques de les societats actuals, la tolerància i l'acceptació de les minories i de les cultures diverses.

Ara bé, aquests continguts no es presenten de manera tancada i definitiva, perquè un element substancial de l'educació cívica és la reflexió encaminada a enfortir l'autonomia de l'alumnat per analitzar, valorar i decidir des de la confiança en si mateixos, i contribuir a fer que construïen un pensament i un projecte de vida propis.

En aquest sentit, és necessari desenvolupar, al costat dels coneixements i la reflexió sobre els valors democràtics, els procediments i les estratègies que afavoreixin la sensibilització, presa de consciència i adquisició d'actituds i virtuts cíviques. Per aconseguir-ho, és imprescindible fer dels centres i de les aules de secundària uns llocs que siguin model de convivència, on es respectin les normes, es fomenti la participació en la presa de decisions de tots els implicats, es permeti l'exercici dels drets i s'assumeixin les responsabilitats i els deures individuals. Espais, en definitiva, en què es practiqui la participació, l'acceptació de la pluralitat i la valoració de la diversitat que ajudin els alumnes a construir-se una consciència moral i cívica d'acord amb les societats democràtiques, plurals, complexes i canviants en què vivim.

L'educació per a la ciutadania està configurada en aquesta etapa per dues matèries: l'educació per a la ciutadania i els drets humans de segon curs, i l'educació ètico-cívica de quart curs. Les dues matèries s'estructuren en diversos blocs que van des de l'àmbit personal i més pròxim fins al global i més general; en totes dues hi ha un conjunt de continguts comuns a aquests blocs, els quals porten a l'adquisició de procediments, habilitats socials i actituds bàsiques per al desenvolupament d'una bona convivència i de la ciutadania democràtica.

Així, és comú a les dues matèries partir de la reflexió sobre la persona i les relacions interpersonals. També són comuns el coneixement i la reflexió sobre els drets humans, des de la perspectiva del seu caràcter històric, per afavorir que l'alumnat valori que no estan garantits per l'existència d'una declaració, sinó que és possible l'ampliació o el retrocés, segons el context. Finalment, les dues matèries comparteixen l'estudi de les característiques i els problemes fonamentals de les societats i del món global del segle XXI. L'educació per a la ciutadania i els drets humans es planteja el coneixement de la realitat des de l'aprenentatge del social i l'educació ètico-cívica se centra en la reflexió ètica que comença en les relacions afectives amb l'entorn més proper per contribuir, a través dels dilemes morals, a la construcció d'una consciència moral cívica.

L'educació per a la ciutadania i els drets humans de segon curs tracta aspectes relacionats amb les relacions humanes, tant si són les interpersonals, com si són les familiars o les socials. Aborda també els deures i els drets ciutadans, i aprofundeix en el sentit dels principis que els sustenten i en la identificació de situacions en què es conculquen per aconseguir, d'aquesta manera, que l'alumnat en valori la defensa.

El coneixement de les societats democràtiques aproxima l'alumnat al funcionament de l'Estat i, en particular, al model polític espanyol, així com els

deures i els compromisos de l'Estat amb els ciutadans i d'aquests amb l'Estat.

Dins aquest model, l'educació per a la ciutadania en l'ensenyament secundari obligatori permet a l'alumnat un coneixement de l'ordenació política i jurídica de la comunitat autònoma de les Illes Balears, en general, de l'estructura insular (consells), i de l'Estatut d'autonomia.

Finalment, s'emmarca la ciutadania en un món global en analitzar problemes i situacions de la societat actual en què es manifesta interdependència, desigualtat o conflicte alhora que es preveuen diverses maneres de buscar solucions.

Els continguts es presenten organitzats en cinc blocs.

Al bloc 1, hi figuren els "Continguts comuns", que estan encaminats a desenvolupar les habilitats i destreses relacionades amb la reflexió i amb la participació. L'entrenament en el diàleg i el debat i l'aproximació respectuosa a la diversitat personal i cultural, alhora que fomenten una valoració crítica amb les desigualtats, constitueixen una de les aportacions fonamentals de la nova matèria i contribueixen, de manera específica, a l'adquisició d'algunes competències bàsiques.

El bloc 2, "Relacions interpersonals i participació", tracta aspectes relatius a les relacions humanes des del respecte a la dignitat personal i la igualtat de drets individuals, el reconeixement de les diferències, el rebuig a les discriminacions i el foment de la solidaritat. Així mateix, s'aborden aspectes relatius a la participació i representació al centre escolar i el compromís amb activitats socials encaminades a aconseguir una societat justa i solidària.

El bloc 3, "Deures i drets ciutadans", aprofundeix en un contingut treballat a tercer cicle de primària. A més del coneixement dels principis recollits als textos internacionals, proposa la reflexió en el sentit dels esmentats principis, en la identificació de situacions de violació dels drets humans i en l'actuació que correspon als tribunals ordinaris i als tribunals internacionals quan aquestes situacions de violació dels drets humans es produeixen.

El bloc 4, "Les societats democràtiques del segle XXI", inclou continguts relatius a la diversitat social i al funcionament dels estats democràtics i se centra particularment en el model polític espanyol. S'analitza el paper dels diversos serveis públics administradors del bé comú, atenent tant la responsabilitat de les administracions en la seva prestació i millora, com els deures i compromisos dels ciutadans en el seu manteniment.

El bloc 5, "Ciutadania en un món global", aborda algunes de les característiques de la societat actual: la desigualtat en les seves diverses manifestacions, el procés de globalització i interdependència, els principals conflictes del món actual, així com el paper dels organismes internacionals en la prevenció i resolució d'aquests.

Quant a l'educació ètico-cívica de quart curs, parteix també de l'anàlisi de les relacions interpersonals i de la convivència, analitza la llibertat i responsabilitat com a característiques que defineixen la persona i que fan possible la convivència a partir del respecte de les diferències, amb especial èmfasi en el rebuig a la violència en les relacions humanes i, en particular, a la violència de gènere, i l'acceptació del principi del respecte a la dignitat de totes les persones com a element bàsic que possibilita la convivència.

L'estudi dels drets humans des de la perspectiva ètica i moral porta l'alumnat a la comprensió dels fonaments morals de la convivència, identificant els diferents elements comuns que, des de les diverses teories ètiques, s'aporten per a la construcció d'una ètica comuna, base de la convivència en les modernes societats complexes.

Això permet igualment aprofundir en el sentit de la democràcia i en el fonament i funcionament de les institucions democràtiques, així com en els principals valors presents a la Constitució.

Des d'aquest nou punt de vista ètic és possible abordar l'anàlisi de determinats problemes característics de la societat actual, com l'estudi dels factors de discriminació de diferents col·lectius, l'anàlisi de la globalització, el concepte de ciutadania global, el desenvolupament humà sostenible o el relatiu a la cooperació i al desenvolupament d'una cultura de pau.

Mereix interès especial la igualtat que s'ha de donar entre homes i dones i en fomentar els valors de la societat inclusiva, mitjançant l'anàlisi de les causes i els factors responsables de la discriminació de les dones, la valoració d'aquestes des dels principis de la dignitat de la persona i la igualtat en llibertat, considerant igualment les alternatives a aquesta discriminació i a la violència contra les dones.

De la mateixa manera que en cursos anteriors, es plantegen continguts comuns a tots els temes enfocats a l'adquisició de determinats procediments, com saber raonar i argumentar, reconèixer els propis sentiments o saber avaluar

críticament les informacions presentades pels diferents mitjans de comunicació. Igualment, es preveuen continguts enfocats al desenvolupament d'actituds bàsiques per a la convivència, com la tolerància, l'actitud de diàleg i negociació, l'actitud a favor de la pau o la solidaritat.

L'educació eticocívica de quart curs s'organitza en sis blocs, que inclouen en el primer d'aquests els "Continguts comuns" assenyalats.

El bloc 2, "Identitat i alteritat. Educació afectivoemocional", se centra en els valors de la identitat personal, la llibertat i la responsabilitat, amb particular atenció a la relació entre intel·ligència, sentiments i emocions.

En el bloc 3, "Teories ètiques, els drets humans", s'inclou l'anàlisi de les grans línies de reflexió ètica i, particularment, el referent ètic universal que representen les diferents formulacions dels drets humans.

El bloc 4, "Ètica i política. La democràcia. Els valors constitucionals", aborda l'anàlisi dels fonaments ètics i jurídics del nostre sistema polític democràtic i ho planteja en un grau d'universalitat i d'abstracció racional superior al dels cursos anteriors, que és possible per la major maduresa de l'alumnat d'aquesta edat.

El bloc 5, "Problemes socials del món actual", inclou la valoració ètica dels grans problemes i dilemes morals generats en el món actual des de la perspectiva dels drets humans: la globalització i els problemes del desenvolupament, els conflictes armats i l'actuació de la comunitat internacional en la seva resolució, etc.; tot això des de la perspectiva del rebuig de les discriminacions i de la valoració de l'actuació d'aquells moviments i forces internacionals que contribueixen a fomentar la cultura de la pau i la cooperació.

El bloc 6, "La igualtat entre homes i dones", torna a l'estudi de continguts ja tractats en cursos anteriors (la igualtat d'homes i dones a la família i el món laboral, la lluita pels drets de les dones, etc.); en aquest curs s'opta per incloure un bloc amb entitat pròpia que faci possible la reflexió en profunditat sobre la igualtat, la llibertat i les causes de la discriminació de les dones, així com les possibles alternatives a aquesta discriminació.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

L'educació per a la ciutadania i els drets humans i l'educació eticocívica es relacionen directament amb la *competència social i ciutadana* però, a més, contribueixen a desenvolupar alguns aspectes destacats d'altres competències bàsiques.

En relació amb la competència social i ciutadana s'aborda l'àmbit personal i públic que hi és implícit: propicia l'adquisició d'habilitats per viure en societat i per exercir la ciutadania democràtica. A més de contribuir a reforçar l'autonomia, l'autoestima i la identitat personal, afavoreix el desenvolupament d'habilitats que permeten participar, prendre decisions, triar la manera adequada de comportar-se en determinades situacions i responsabilitzar-se de les decisions adoptades i de les conseqüències que en deriven. També contribueix a millorar les relacions interpersonals en treballar les habilitats encaminades a aconseguir la presa de consciència dels propis pensaments, valors, sentiments i accions. Impulsa els vincles personals basats en sentiments i ajuda a abordar les situacions de conflicte en proposar la utilització sistemàtica del diàleg i altres procediments no violents per a la seva resolució. L'educació afectivoemocional, la convivència, la participació, el coneixement de la diversitat i de les situacions de discriminació i injustícia, permeten consolidar les habilitats socials, ajuden a generar sentiments compartits i no exclouents, a reconèixer, acceptar i fer servir convencions i normes socials de convivència i interioritzar els valors de respecte, cooperació, solidaritat, justícia, no violència, compromís i participació, tant en l'àmbit personal com en el social.

Es contribueix també a la competència a partir de l'adquisició del coneixement dels fonaments i les maneres d'organització dels estats i de les societats democràtiques i altres continguts específics com l'evolució històrica dels drets humans i la manera com es concreten i es respecten o es vulneren en el món actual, particularment, en casos de conflicte. En aquesta etapa, s'inclouen continguts relatius a l'actuació dels organismes internacionals i d'aquells moviments, organitzacions i forces que treballen a favor dels drets humans i de la pau.

Es contribueix directament a la dimensió ètica de la competència social i ciutadana i s'afavoreix que l'alumnat reconegui els valors de l'entorn i, alhora, els pugui avaluar i comportar-se coherentment segons aquests en prendre una decisió o en abordar un conflicte. Els valors universals i els drets i deures continguts a la Declaració Universal dels Drets Humans i a la Constitució espanyola constitueixen el referent ètic comú.

En ser continguts específics els relacionats amb el coneixement de la pluralitat social i el caràcter de la globalització i les implicacions que comporta per als ciutadans, facilita als alumnes instruments per construir, acceptar i practicar

normes de convivència d'acord amb els valors democràtics, exercir els drets i les llibertats, assumir les responsabilitats i deures cívics i, en definitiva, participar activament i plenament en la vida cívica.

L'educació per a la ciutadania contribueix al desenvolupament de la competència per aprendre a aprendre i fomenta la consciència de les pròpies capacitats a través de l'educació afectivoemocional i les relacions entre intel·ligència, emocions i sentiments. Així mateix, l'estímul de les habilitats socials, l'impuls del treball en equip, la participació i l'ús sistemàtic de l'argumentació, la síntesi de les idees pròpies i alienes, la confrontació ordenada i crítica de coneixement, informació i opinió afavoreixen també els aprenentatges posteriors.

Des dels procediments de la matèria s'afavoreix la competència bàsica *autonomia i iniciativa personal* perquè es desenvolupen iniciatives de planificació, presa de decisions, participació i assumpció de responsabilitats. El currículum atén especialment l'argumentació, la construcció del pensament propi, l'estudi de casos que suposen una presa de postura sobre un problema i les solucions possibles. El plantejament de dilemes morals, propi de l'educació eticocívica de quart curs, contribueix que els alumnes construïxin un judici ètic propi basat en els valors i pràctiques democràtiques.

L'ús sistemàtic del debat contribueix a la *competència en comunicació lingüística*, perquè exigeix exercitar-se en l'escolta, l'exposició i l'argumentació. D'altra banda, la comunicació de sentiments, idees i opinions, imprescindibles per aconseguir els objectius d'aquestes matèries, en utilitzar tant el llenguatge verbal com l'escrit, la valoració crítica dels missatges explícits i implícits en fonts diverses i, particularment, en la publicitat i en els mitjans de comunicació, també ajuden a l'adquisició de la competència.

Finalment, el coneixement i de l'ús de termes i conceptes propis de l'anàlisi social, possibiliten l'enriquiment del vocabulari.

Objectius

Les matèries educació per a la ciutadania i els drets humans i l'educació eticocívica en aquesta etapa tenen com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Reconèixer la condició humana en la seva dimensió individual i social, acceptant la pròpia identitat, les característiques i experiències personals respectant les diferències amb les altres persones i desenvolupant l'autoestima.
2. Desenvolupar i expressar els sentiments i les emocions, així com les habilitats comunicatives i socials que permeten participar en activitats de grup amb actitud solidària i tolerant, utilitzant el diàleg i la mediació per abordar els conflictes.
3. Desenvolupar la iniciativa personal mitjançant l'assumpció de responsabilitats i practicar maneres de convivència i participació basades en el respecte, la cooperació i el rebuig a la violència, als estereotips i als prejudicis.
4. Conèixer, assumir i valorar positivament els drets i les obligacions que deriven de la Declaració Universal dels Drets Humans i de la Constitució espanyola, identificant els valors que els fonamenten, acceptant-los com a criteris per valorar èticament les conductes personals i col·lectives i les realitats socials.
5. Conèixer, assumir i valorar l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, en una aproximació general i dedicant atenció especial al preàmbul i als valors cívics fonamentals.
6. Conèixer les institucions autonòmiques, insulars i municipals.
7. Identificar la pluralitat de les societats actuals, reconèixer-ne la diversitat com a enriquidora de la convivència i defensar la igualtat de drets i oportunitats de totes les persones, rebutjant les situacions d'injustícia i les discriminacions que hi ha per raó de sexe, origen, creences, diferències socials, orientació afectivosexual o de qualsevol altre tipus, com una vulneració de la dignitat humana i causa pertorbadora de la convivència.
8. Analitzar la situació intercultural pròpia de l'àmbit socioeducatiu a les Illes Balears i intentar comprendre els valors ètics d'altres tradicions culturals.
9. Reconèixer els drets de les dones, valorar la diferència de sexes i la igualtat de drets entre ells i rebutjar els estereotips i prejudicis que suposin discriminació entre homes i dones.
10. Conèixer i apreciar els principis que fonamenten els sistemes democràtics i el funcionament de l'Estat espanyol i de la Unió Europea, prenent consciència del patrimoni comú i de la diversitat social i cultural.
11. Conèixer els fonaments de la manera de vida democràtica i aprendre a obrar d'acord amb aquests en els diferents àmbits de convivència. Assumir els deures ciutadans en el manteniment dels béns comuns i el paper de l'Estat com a garant dels serveis públics.
12. Valorar la importància de la participació en la vida política o altres maneres de participació ciutadana, com la cooperació, l'associacionisme i el voluntariat.
13. Conèixer les causes que provoquen la violació dels drets humans, la pobresa i la desigualtat, així com la relació entre els conflictes armats i el subdesenvolupament, valorar les accions encaminades a la consecució de la pau i la seguretat i la participació activa com a mitjà per aconseguir un món més just.

14. Reconèixer-se membres d'una ciutadania global. Mostrar respecte crític pels costums i les maneres de vida de poblacions diferents de la pròpia i manifestar comportaments solidaris amb les persones i els col·lectius desafavorits.

15. Identificar i analitzar les principals teories ètiques, reconèixer els principals conflictes socials i morals del món actual i desenvolupar una actitud crítica davant els models que es transmeten a través dels mitjans de comunicació. Aplicar les principals teories ètiques als problemes morals més importants de la societat balear.

16. Conèixer els valors ètics recollits en l'ordenament jurídic de les Illes Balears, concretament en l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears.

17. Adquirir un pensament crític, desenvolupar un criteri i habilitats per defensar les pròpies posicions en debats, a través de l'argumentació documentada i raonada, així com valorar les raons i els arguments dels altres.

Educació per a la ciutadania i els drets humans

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns

- Exposició d'opinions i judicis propis amb arguments raonats i capacitat per acceptar les opinions de les altres persones.

- Pràctica del diàleg com a estratègia per abordar els conflictes de manera no violenta.

- Exposició d'opinions i judicis propis amb arguments raonats. Preparació i realització de debats sobre aspectes rellevants de la realitat, amb una actitud de compromís per millorar-la.

- Anàlisi comparativa i avaluació crítica d'informacions proporcionades pels mitjans de comunicació sobre un mateix fet o qüestió d'actualitat.

Bloc 2. Relacions interpersonals i participació

- Autonomia personal i relacions interpersonals. Afectes i emocions.

- Les relacions humanes: relacions entre homes i dones i relacions intergeneracionals. La família en el marc de la Constitució espanyola. El desenvolupament d'actituds no violentes en la convivència diària.

- La convivència a l'escola.

- La convivència intercultural a l'escola a les Illes Balears.

- Cura de les persones dependents. Ajuda a companys o persones i col·lectius en situació desafavorida.

- Valoració crítica de la divisió social i sexual del treball i dels prejudicis socials racistes, xenòfobs, antisemites, sexistes i homòfobs.

- La participació en el centre educatiu i en activitats socials que contribueixin a possibilitar una societat justa i solidària.

Bloc 3. Deures i drets ciutadans

- Declaració universal dels drets humans, pactes i convenis internacionals. Condemna de les violacions dels drets humans i actuació judicial ordinària i dels tribunals internacionals. Valoració dels drets i deures humans com a conquestes històriques inacabades i de les constitucions com a font de reconeixement de drets.

- Igualtat de drets i diversitat. Respecte i valoració crítica de les opcions personals dels ciutadans.

- La conquesta dels drets de les dones (participació política, educació, treball remunerat, igualtat de tracte i oportunitats), i la seva situació en el món actual.

Bloc 4. Les societats democràtiques del segle XXI

- L'Estat de dret: el seu funcionament. El model polític espanyol: la Constitució espanyola i l'Estat de les autonomies. La política com a servei a la ciutadania: la responsabilitat pública.

- Diversitat social i cultural. Convivència de cultures diferents en una societat plural. Rebuig de les discriminacions provocades per les desigualtats personals, econòmiques o socials.

- Identificació, apreciació i cura dels béns comuns i serveis públics. Els impostos i la contribució dels ciutadans. Compensació de desigualtats. Distribució de la renda.

- Consum racional i responsable. Pràctica del comerç just entre la ciutadania. Reconeixement dels drets i deures dels consumidors. La influència del missatge publicitari en els models i els hàbits socials.

- Estructura i funcions de la protecció civil. Prevenció i gestió dels desastres naturals i provocats.

- La circulació viària i la responsabilitat ciutadana. Accidents de circulació: causes i conseqüències.

Bloc 5. Ciutadania en un món global

- Un món desigual: riquesa i pobresa. La feminització de la pobresa. La falta d'accés a l'educació com a font de pobresa. La lluita contra la pobresa i l'a-

juda al desenvolupament.

- Els conflictes en el món actual: les seves causes i el paper dels organismes internacionals i de les forces armades d'Espanya en missions internacionals de pau. Dret internacional humanitari. Accions individuals i col·lectives a favor de la pau.

- Globalització i interdependència: noves maneres de comunicació, informació i mobilitat. Relacions entre els ciutadans, el poder econòmic i el poder polític.

Criteris d'avaluació

1. Identificar i rebutjar, a partir de l'anàlisi de fets reals o figurats, les situacions de discriminació cap a persones de diferent origen, gènere, ideologia, religió, orientació afectivosexual i altres, respectant les diferències personals i demostrant autonomia de criteri.

Aquest criteri permet comprovar si l'alumnat, davant la presentació d'un cas o d'una situació simulada o real, és capaç de reconèixer la discriminació que, per motius diversos, tenen determinades persones en les societats actuals i si manifesta autonomia de criteri, actituds de rebuig cap a les discriminacions i respecte per les diferències personals.

2. Participar en la vida del centre i de l'entorn i practicar el diàleg per superar els conflictes en les relacions escolars i familiars.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si els alumnes i les alumnes han desenvolupat habilitats socials de respecte i tolerància cap a les persones del seu entorn i si utilitzen de manera sistemàtica el diàleg i la mediació com a instrument per resoldre els conflictes, rebutjant qualsevol tipus de violència cap a qualsevol membre de la comunitat escolar o de la família. A través de l'observació i del contacte amb les famílies, es pot conèixer la responsabilitat amb què l'alumnat assumeix les tasques que li corresponen. D'altra banda, l'observació permet conèixer el grau de participació en les activitats del grup-classe i del centre educatiu.

3. Utilitzar diferents fonts d'informació i considerar les diverses posicions i alternatives que hi ha en els debats que es plantegin sobre problemes i situacions de caràcter local o global.

Aquest criteri pretén comprovar si l'alumnat coneix les tècniques del debat, si es documenta degudament utilitzant diferents fonts d'informació i si és capaç d'analitzar-les, sintetitzar la informació per presentar les seves opinions de manera rigorosa, si argumenta degudament, considera les diferents posicions i alternatives a cadascun dels problemes plantejats i arriba a elaborar un pensament propi i crític, presentant les conclusions tant oralment com per escrit.

4. Identificar els principis bàsics de la Declaració Universal dels Drets Humans i la seva evolució, distingir situacions de violació d'aquests principis i reconèixer i rebutjar les desigualtats de fet i de dret, en particular les que afecten les dones.

Aquest criteri avalua el grau de coneixement de la Declaració Universal dels Drets Humans i altres convencions i declaracions universals, la seva evolució històrica, si l'alumnat reconeix els actes i les situacions de violació de drets humans al món actual, les discriminacions que encara tenen alguns col·lectius, tant en la legislació com en la vida real i, particularment, si és capaç de descriure i rebutjar la discriminació de fet i de dret que pateixen les dones.

5. Reconèixer els principis democràtics i les institucions fonamentals que estableixen la Constitució espanyola i els estatuts d'autonomia i descriure l'organització, les funcions i la manera d'elecció d'alguns òrgans de govern municipals, autonòmics i estatals.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar si es coneixen els trets fonamentals del sistema polític espanyol, l'organització, les funcions i el funcionament dels principals òrgans de govern estatals, autonòmics i municipals i el paper que correspon als ciutadans en l'elecció i el control d'aquests òrgans, i si s'és capaç d'aplicar els principis del funcionament democràtic a diferents situacions reals.

6. Identificar els principals serveis públics que han de garantir les administracions, reconèixer la contribució dels ciutadans i ciutadanes en el manteniment d'aquests i mostrar, davant situacions de la vida quotidiana, actituds cíviques relatives a la cura de l'entorn, la seguretat viària, la protecció civil i el consum responsable.

L'objectiu d'aquest criteri és comprovar que es reconeixen els principals serveis que les administracions presten a la ciutadania, el sentit de responsabilitat pública dels càrrecs elegits i, alhora, les obligacions que corresponen a cada ciutadà o ciutadana en la cura i el manteniment dels serveis públics a través de la contribució fiscal. Així mateix, es tracta de comprovar que es

coneixen les obligacions cíviques que li corresponen en la cura de l'entorn, la seguretat viària, la protecció civil o el consum responsable.

7. Identificar alguns dels trets de les societats actuals (desigualtat, pluralitat cultural, convivència urbana complexa, etc.) i desenvolupar actituds responsables que contribueixin a millorar-les.

Aquest criteri pretén avaluar si se saben identificar les causes de la distribució desigual de la riquesa, el fenomen de la pluralitat cultural a les societats europees actuals, els diversos problemes que es localitzen en els medis urbans (racisme, enfrontament en l'ús dels espais comuns, tribus urbanes, "botellón", etc.) i si l'alumnat reconeix i assumeix les actuacions que cada ciutadà i ciutadana pot realitzar per millorar-los.

8. Identificar les característiques de la globalització i el paper que hi juguen els mitjans de comunicació, reconèixer les relacions entre la societat en què viu i la vida de les persones d'altres parts del món.

Amb aquest criteri es tracta de valorar si l'alumnat coneix el paper de la informació i la comunicació al món actual i les relacions que hi ha entre la vida de les persones de diferents parts del món com a conseqüència de la globalització, si comprèn les repercussions que determinades formes de vida del món desenvolupat tenen en els països en vies de desenvolupament i si manifesta actituds de solidaritat amb els grups desfavorits.

9. Reconèixer l'existència de conflictes, analitzar-ne les causes i el paper que hi desenvolupen les organitzacions internacionals i les forces de pacificació. Valorar la importància de les lleis i la participació humanitària per pal·liar les conseqüències dels conflictes.

Amb aquest criteri es pretén comprovar si es coneixen els conflictes més rellevants del món actual i la localització d'aquests, les seves causes, l'actuació de les organitzacions internacionals, de les forces de pacificació i les lleis per les quals es regeixen. Així mateix, es pretén comprovar si l'alumnat reflexiona i assumeix el paper vital que té la participació humanitària i la presència de les organitzacions no governamentals per mitigar les derivacions negatives dels conflictes.

Educació eticocívica

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns

- Reconeixement dels sentiments propis i aliens, resolució dialogada i negociada dels conflictes.
- Preparació i realització de debats sobre problemes de l'entorn immediat o de caràcter global, sobre qüestions d'actualitat i dilemes eticocívics, considerant les posicions i alternatives que hi ha.
- Anàlisi comparativa i avaluació crítica d'informacions proporcionades pels mitjans de comunicació sobre un mateix fet o qüestió d'actualitat.
- Reconeixement de les injustícies i les desigualtats, en particular en la societat balear.
- Interès per la recerca i pràctica de formes de vida més justes.
- Participació en projectes que impliquin solidaritat dins i fora del centre.

Bloc 2. Identitat i alteritat. Educació afectivoemocional

- Identitat personal, llibertat i responsabilitat.
- Els interrogants de l'ésser humà. Respecte per les diferències personals.
- Intel·ligència, sentiments i emocions.
- Les relacions interpersonals. Rebuig de la violència com a solució als conflictes interpersonals.
- Habilitats i actituds socials per a la convivència.
- Respecte per la dignitat humana i els drets fonamentals de les persones.

Bloc 3. Teories ètiques. Els drets humans

- Les teories ètiques.
- Els drets humans com a referència universal per a la conducta humana. Drets cívics i polítics. Drets econòmics, socials i culturals. Evolució, interpretacions i defensa efectiva dels drets humans.
- Les diferències socials i culturals. Rebuig de les actituds d'intolerància, injustícia i exclusió.

Bloc 4. Ètica i política. La democràcia. Els valors constitucionals

- Democràcia i participació ciutadana.
- Institucions democràtiques: fonament i funcionament. L'ordenament jurídic com a instrument de regulació de la convivència.
- Els valors constitucionals. Correspondència entre drets i deures ciutadans.

- Els partits polítics i la vida parlamentària a les Illes Balears.

Bloc 5. Problemes socials del món actual

- Factors que generen problemes i discriminacions a diferents col·lectius. Valoració ètica des dels drets humans. Propostes d'actuació.
- La globalització i els problemes del desenvolupament. Poder i mitjans de comunicació.
- Ciutadania global. Desenvolupament humà sostenible. Cooperació. Els moviments compromesos en la defensa dels drets humans.
- Interculturalitat i integració social a la comunitat autònoma de les Illes Balears.
- Els conflictes armats i l'actuació de la comunitat internacional en la seva resolució. Operacions per establir, mantenir o consolidar la pau. La defensa al servei de la pau. La cultura de la pau.

Bloc 6. La igualtat entre homes i dones

- Dignitat de la persona, igualtat en llibertat i diversitat.
- Causes i factors de la discriminació de les dones. Igualtat de drets i de fet.
- Alternatives a la discriminació. Prevenció i protecció integral de la violència contra les dones.

Criteris d'avaluació

1. Descobrir els seus sentiments en les relacions interpersonals, raonar les motivacions de les seves conductes i eleccions i practicar el diàleg en les situacions de conflicte.

Amb aquest criteri s'intenta comprovar que cada alumne i alumna assumeix i controla els seus propis sentiments, es posa en el lloc dels altres i utilitza el diàleg i altres procediments no violents per superar els conflictes en les seves relacions interpersonals, que raona les seves eleccions i que és responsable dels seus actes.

2. Diferenciar els trets bàsics que caracteritzen la dimensió moral de les persones (les normes, la jerarquia de valors, els costums, etc.) i els principals problemes morals.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si s'identifiquen els diferents elements de la dimensió moral de les persones i del comportament humà i dels dilemes morals que es plantegen en el món actual.

3. Identificar i expressar les principals teories ètiques.

Mitjançant aquest criteri s'intenta avaluar en l'alumnat el grau de coneixement de conceptes clau d'algunes de les teories ètiques que han influït més en la conquesta dels drets i les llibertats a occident.

4. Reconèixer els drets humans com a principal referència ètica de la conducta humana i identificar l'evolució dels drets cívics, polítics, econòmics, socials i culturals, manifestant actituds a favor de l'exercici actiu i el seu compliment.

A través d'aquest criteri es tracta de comprovar el grau de comprensió dels conceptes clau dels drets humans i la seva valoració crítica en l'esforç que això ha suposat en la història de la humanitat. Es tracta així mateix de valorar si l'alumnat entén els drets humans com una conquesta històrica inacabada i manifesta una exigència activa del compliment d'aquests.

5. Comprendre i expressar el significat històric i filosòfic de la democràcia com a manera de convivència social i política.

Mitjançant aquest criteri es tracta de comprovar si es comprèn el pluralisme polític i moral, alhora que s'aprecia el respecte necessari a la dignitat de cada persona per damunt de les diferències individuals i culturals que tenen l'origen en la història de les col·lectivitats i dels individus.

6. Reconèixer els valors fonamentals de la democràcia a la Constitució espanyola i la noció de sistema democràtic com a forma d'organització política a les Illes Balears, a l'Estat espanyol i al món.

Mitjançant aquest criteri es pretén avaluar en l'alumnat el seu nivell de coneixement dels processos de democratització de molts països com una fita de la civilització humana a tot el món, dels conceptes claus del sistema democràtic, com el sistema d'eleccions, el pluralisme polític, el govern de la majoria i els conflictes entre legitimitat i legalitat democràtiques, la valoració de la democràcia com una conquesta eticopolítica de totes les ciutadanes i els ciutadans espanyols i la seva aplicació per jutjar actuacions i actituds quotidianes de la vida pública.

7. Analitzar les causes que provoquen els principals problemes socials del món actual, utilitzant de manera crítica la informació que proporcionen els mitjans de comunicació i identificar solucions compromeses amb la defensa de maneres de vida més justes.

Es tracta de comprovar si s'identifiquen i es comprenen algunes de les causes que provoquen els principals problemes socials del món actual (repartiment desigual de la riquesa, explotació infantil, emigracions forçades, etc.), utilitzant amb rigor i de manera crítica la informació obtinguda dels diferents mitjans de comunicació; si es reconeix l'actuació d'organismes i institucions compromeses amb la defensa de maneres de vida més justes i es manifesten actituds de tolerància i solidaritat en plantejar solucions.

8. Reconèixer l'existència de conflictes i el paper que hi desenvolupen les organitzacions internacionals i les forces de pacificació. Valorar la cultura de la pau, la importància de les lleis i la participació humanitària per pal·liar les conseqüències dels conflictes.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que l'alumnat coneix els conflictes més rellevants del món actual i la seva localització, l'actuació de les organitzacions internacionals, de les forces de pacificació i les lleis per les quals es regeixen. Així mateix, es pretén comprovar si valora la cultura de la pau en la convivència diària i si reflexiona i assumeix el paper vital que té la participació humanitària per mitigar les derivacions negatives dels conflictes.

9. Distingir igualtat i diversitat i les causes i els factors de discriminació. Analitzar el camí recorregut cap a la igualtat de drets de les dones i rebutjar-ne la discriminació i les situacions de violència de les quals són víctimes.

Aquest criteri pretén conèixer si els alumnes reconeixen la igualtat i la dignitat de totes les persones i els elements diferenciadors que estan a la base d'algunes discriminacions, així com els moments històrics més rellevants en la conquesta dels drets polítics de les dones i la igualtat en l'àmbit familiar i laboral, alhora que mesura si saben identificar i localitzar les situacions de discriminació de tot tipus que subsisteixen en les societats actuals i rebutgen activament la violència contra les dones o altres col·lectius.

10. Justificar les pròpies posicions utilitzant sistemàticament l'argumentació i el diàleg, i participar democràticament i cooperativament en les activitats del centre i de l'entorn.

Mitjançant aquest criteri es pretén avaluar l'ús adequat de l'argumentació sobre dilemes i conflictes morals i el grau de coneixement i de respecte a les posicions divergents dels interlocutors, tant a l'aula com en l'àmbit familiar i social. D'altra banda, es pretén conèixer la manera i el grau en què l'alumnat participa i coopera activament en el treball de grup i si col·labora amb el professorat i els companys i companyes en les activitats del centre educatiu i en altres àmbits externs.

EDUCACIÓ PLÀSTICA I VISUAL

Introducció

L'educació plàstica i visual és imprescindible en l'educació secundària obligatòria a partir de la necessitat de l'alumnat de desenvolupar les capacitats d'expressió, anàlisi, crítica, apreciació i creació d'imatges. Aquest desenvolupament es fa més necessari a mesura que augmenta la seva relació amb tot l'entorn social i cultural que l'envolta, un entorn sobresaturat d'informació visual, fins al punt que aquest fet ja caracteritza la nostra societat.

Aquesta matèria ha experimentat durant els últims decennis uns canvis espectaculars, no tant en la quantitat de nous continguts com en l'evolució de noves tècniques i nous mitjans, a través dels quals es desenvolupa la matèria. L'accés al món de les imatges; les seves possibilitats de manipulació a través dels mitjans informàtics cada dia més globalitzats; la facilitat en la creació de noves formes, i la popularització de nous instruments per a la creació artística com són l'ordinador, la fotografia digital, la càmera de vídeo, etc., fan que els objectius i els continguts com la metodologia de treball siguin susceptibles a canvis continus.

És indispensable prendre consciència de la necessitat de treballar a partir de l'entorn de l'alumnat, el món quotidià d'imatges que li proporciona la natura i l'activitat i creació humanes per mitjà de la pintura, la publicitat, l'arquitectura, el disseny gràfic i industrial, l'escultura, etc. També és important tenir en compte les imatges visuals —cada vegada més absorbents— transmèses pels diferents mitjans: Internet, cinema, vídeo, fotografia i, evidentment, televisió. La referència bàsica en el treball ha de ser que el nostre alumnat assimili tot aquest entorn amb una actitud reflexiva i crítica i que tenguí la capacitat d'elaborar noves propostes de treball, de crear i d'experimentar.

Es pretén que l'alumnat entri dins el món de la comunicació visual, tant des del punt de vista del receptor com de l'emissor dels missatges. Com qual-

sevol altre llenguatge, el llenguatge plàstic i visual necessita dos nivells interrelacionats de comunicació: saber veure per comprendre i saber fer per expressar-se, amb la finalitat de comunicar-se, produir, crear i conèixer millor la realitat i a un mateix per transformar-la i transformar-se, en definitiva, humanitzar la realitat i el mateix ésser humà com a eix central d'aquesta.

Saber veure per comprendre implica la necessitat d'educar en la percepció visual. Suposa ser capaç d'avaluar la informació visual que es rep basant-se en una comprensió estètica que permeti arribar a conclusions personals d'acceptació o rebuig segons la pròpia escala de valors i, a més, poder emocionar-se mitjançant la immediatesa de la percepció sensorial per analitzar després la realitat, tant natural com social, de manera objectiva, raonada i crítica.

L'adquisició d'aquests coneixements ha de servir perquè es creïn mecanismes analítics que facin de filtre en tot allò que abans era assimilat de manera irreflexiva i inconscient. En un segon nivell, permetrà afavorir el desenvolupament de la sensibilitat estètica i gaudir de tot allò que ofereix l'entorn visual i plàstic. És precisament la capacitat de gaudir de tot això el que hem de cercar com a objectiu per al nostre alumnat, ja que ens permetrà estimular-lo en l'adquisició de conceptes senzills i d'altres més complexos.

Alhora la plàstica ha d'incidir en la formació de codis ètics que preparin els alumnes com a futurs ciutadans en l'ús correcte de la comunicació audiovisual. Saber fer per expressar-se necessita el saber anterior i pretén que l'alumnat desenvolupi una actitud d'indagació, producció i creació. Han de ser capaços de realitzar representacions objectives i subjectives mitjançant uns coneixements mínims necessaris i imprescindibles, tant conceptuals com procedimentals, que els permetin expressar-se i desenvolupar el potencial creatiu propi.

Totes aquestes consideracions generals haurien de lligar-se, sempre que fos possible, amb el substrat cultural de la nostra comunitat i amb les manifestacions de l'art popular i de l'artesanía pròpia de les Illes Balears.

Durant l'educació primària, la matèria s'ha treballat de forma intuïtiva i ha donat resposta a propòsits de caire explorador com aprendre a veure, descobrir l'entorn o l'expressió personal. Enllaçant amb aquest nivell, i d'una forma progressiva, en l'educació secundària obligatòria es consideren fonamentals dos tipus d'accions: les que instrumentalitzen els continguts de la matèria com a llenguatge i consideren situacions específiques de comunicació i expressió, i aquelles altres accions que dinamitzen una part del coneixement, desenvolupant aptituds creatives, enginy, imaginació, intuïció i actituds de reflexió i d'autonomia.

En resum, l'educació plàstica i visual tractarà de desenvolupar unes capacitats bàsiques: observació, selecció crítica, atenció retentiva, memòria visual; i d'adquirir coneixements fonamentals dels llenguatges visuals: punt, línia, plànol, textura, composició, color, traçats geomètrics fonamentals i tècniques instrumentals.

El currículum és continu durant l'etapa, de manera que en cada curs es revisen continguts del curs anterior, establint-se alhora una escala gradual de complexitat. En el primer curs, s'iniciarà el procés de sensibilització cap al contingut plàstic i l'acostament al significat dels missatges visuals. Es tractarà que l'alumne comenci a diferenciar i reconèixer els elements bàsics del codi visual i adquireixi certes habilitats en l'ús dels diferents mitjans expressius o destreses del llenguatge plàstic. Durant el tercer curs, l'alumnat progressarà en els coneixements sobre la percepció, analitzant el seu entorn natural i cultural i sintetitzant els elements constitutius, en un procés creatiu personal. En el quart curs, els alumnes profunditzaran en els continguts dels cursos anteriors i valoraran el significat estètic i cultural de les diferents manifestacions plàstiques de l'entorn.

Finalment, el desenvolupament dels continguts de la matèria, en les seves dues línies del saber veure per comprendre i del saber fer per expressar-se, no té com a objectiu final la formació d'artistes, ni una formació acadèmica molt especialitzada, que serà l'objectiu d'estudis posteriors, sinó contribuir al desenvolupament d'aquelles capacitats dels alumnes que els permetin una formació professional de base dins del camp de l'expressió plàstica i en tot un ventall de possibilitats: publicitat, còmic, televisió, cinema, fotografia, disseny, dibuix, pintura, escultura i arquitectura.

L'educació plàstica i visual connecta l'alumnat amb l'extens àmbit de la cultura de la imatge, l'art, els mitjans de comunicació i les tecnologies audiovisuals. El llenguatge visual i plàstic ha de constituir un mitjà de comunicació que l'alumnat ha d'utilitzar des de qualsevol matèria de treball, tant a l'escola com, posteriorment, en el món laboral.

Orientacions metodològiques

Cada departament didàctic establirà el nexa entre els continguts desenvolupats i els objectius del currículum, és a dir, els mètodes pedagògics i les estratègies necessàries en tot procés d'ensenyament i aprenentatge. No obstant

això, convé destacar uns principis metodològics que es consideren essencials i, per això, a fi d'orientar la pràctica docent de l'educació plàstica i visual cap a la consecució del que s'estableix en aquest currículum, se n'assenyalen els següents:

- Organitzar el procés d'ensenyament i aprenentatge basant-se en una progressió adequada dels continguts i en les competències que han assolit els alumnes.
- Utilitzar estratègies didàctiques basades en l'observació i l'experimentació, adequades a les capacitats dels alumnes, a fi d'arribar a continguts conceptuals de forma inductiva.
- Organitzar les activitats de l'aula creant un ambient de treball que possibiliti diferents ritmes d'aprenentatge i afavorint tant el treball individual com el cooperatiu.
- Dissenyar activitats consistents en la realització d'un projecte a partir d'una idea inicial que permetin a les alumnes i als alumnes participar-hi amb iniciativa i creativitat i desenvolupar habilitats de caràcter cívic.
- Dissenyar activitats orientades a estimular l'interès per la investigació, en les quals hagin de defensar i justificar les seves produccions per millorar les competències comunicatives.
- Graduar els diferents procediments, tècniques gràficoplàstiques i mètodes de treball en funció de la dificultat i el grau d'experimentació de les alumnes i els alumnes, perquè els resultats obtinguts els puguin servir de motivació.
- Utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació, entenent-les com a eina d'ajuda al procés pedagògic, com a instrument per a la comunicació oral i escrita i com a font de consulta i camp d'experimentació cap a noves formes d'expressió i creació.
- Aprofitar els recursos de la biblioteca del centre, que l'alumnat ha de conèixer i utilitzar de forma autònoma progressivament, ja sigui tant per satisfer els seus desigs de lectura com a mitjà d'entreteniment o diversió, com per aprendre o obtenir informació manejant diversos recursos o consultant diferents fonts documentals.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

L'educació plàstica i visual contribueix, especialment, a adquirir la *competència cultural i artística*. En aquesta etapa es posa èmfasi a l'ampliació del coneixement dels diferents codis artístics i a la utilització de les tècniques i els recursos propis. L'alumnat aprèn a mirar, analitzar críticament, veure, observar, percebre i, des del coneixement del llenguatge visual, apreciar els valors estètics i culturals de les produccions artístiques, així com entendre el món de la publicitat de forma crítica. D'altra banda, es contribueix a aquesta competència quan s'experimenta i investiga amb diversitat de tècniques plàstiques i visuals i és capaç d'expressar-se a través de la imatge.

L'educació plàstica i visual col·labora en l'adquisició d'*autonomia i iniciativa personal*, ja que tot procés de creació suposa convertir una idea en un producte. Col·labora estretament en el desenvolupament d'estratègies de planificació, de previsió de recursos, d'anticipació i avaluació de resultats. En resum, situa l'alumnat davant d'un procés que l'obliga a prendre decisions de manera autònoma. Tot aquest procés, juntament amb l'esperit creatiu, l'experimentació, la investigació i l'autocrítica, fomenten la iniciativa i autonomia personal dins de l'ètica de la plàstica i la comunicació.

Aquesta matèria constitueix un bon vehicle per al desenvolupament de la *competència social i ciutadana*. En la mesura en què la creació artística suposa un treball en equip, es promouen actituds de respecte, tolerància, cooperació i flexibilitat i es contribueix a l'adquisició d'habilitats socials. D'altra banda, el treball amb eines pròpies del llenguatge visual, que indueix al pensament creatiu i a l'expressió d'emocions, vivències i idees, proporciona experiències directament relacionades amb la diversitat de respostes davant d'un mateix estímul i l'acceptació de les diferències.

En la *competència per aprendre a aprendre* es contribueix en la mesura que s'afavoreix la reflexió sobre els processos i l'experimentació creativa, ja que implica la presa de consciència de les pròpies capacitats i recursos, així com l'acceptació dels propis errors com a instrument de millora.

La importància que adquireixen en el currículum els continguts relatius a l'entorn audiovisual i multimèdia expressa el paper que s'atorga a aquesta matèria a l'adquisició de la *competència en el tractament de la informació* i, en particular, al món de la imatge que aquesta informació incorpora. A més, l'ús de recursos tecnològics específics no només suposa una eina potent per a la producció de creacions visuals sinó que, a la vegada, col·labora en la millora de la *competència digital*.

L'educació plàstica i visual contribueix a l'adquisició de la *competència en el coneixement i la interacció amb el món físic* mitjançant la utilització de procediments relacionats amb el mètode científic com l'observació, l'experimentació, el descobriment, la reflexió i l'anàlisi posterior. Així mateix introdueix valors de sostenibilitat i reciclatge pel que fa a la utilització de materials

per a la creació d'obres pròpies, anàlisi d'obres alienes i conservació del patrimoni cultural.

Finalment, aprendre a desenvolupar-se amb comoditat per mitjà del llenguatge simbòlic és objectiu de la matèria, així com aprofundir en el coneixement d'aspectes espacials de la realitat mitjançant la geometria i la representació objectiva de les formes. Les capacitats descrites anteriorment contribueixen a l'adquisició de *competència matemàtica* per part de l'alumnat.

Tota forma de comunicació té uns procediments comuns i, com a tal, l'educació plàstica i visual permet fer ús d'uns recursos específics per expressar idees, sentiments i emocions, alhora que permet integrar el llenguatge plàstic i visual amb altres llenguatges i així enriquir la comunicació, contribuint també a la *competència lingüística*.

Objectius

L'ensenyament d'educació plàstica i visual, en l'etapa de l'educació secundària obligatòria, tindrà com a objectiu desenvolupar en l'alumnat les capacitats següents:

1. Observar, percebre, comprendre i interpretar críticament la comunicació mitjançant les imatges i les formes del seu entorn natural i cultural i ser sensibles envers les seves qualitats evocadores, simbòliques, plàstiques, estètiques i funcionals.
2. Apreciar els valors culturals i estètics, identificant, interpretant i valorant els seus continguts; entendre'ls com a part de la diversitat cultural, contribuint al seu respecte, conservació i millora.
3. Interpretar les relacions del llenguatge visual i plàstic amb altres llenguatges i cercar la manera personal i expressiva més adequada per comunicar les troballes obtingudes amb el signe, el color i l'espai. La interpretació correcta de la comunicació publicitària davant d'un consum responsable.
4. Desenvolupar la creativitat i expressar-la, preferentment, amb la subjectivitat del seu llenguatge personal, utilitzant els codis, la terminologia i els procediments del llenguatge visual i plàstic, amb la finalitat d'enriquir estèticament les seves possibilitats de comunicació.
5. Utilitzar el llenguatge plàstic per representar emocions, sentiments, vivències i idees, contribuint a la comunicació, reflexió crítica i respecte entre les persones.
6. Apreciar les possibilitats expressives que ofereix la investigació amb diverses tècniques plàstiques i visuals i les tecnologies de la informació i la comunicació, valorant l'esforç de superació que comporta el procés creatiu.
7. Representar cossos i espais simples mitjançant el domini de la perspectiva, les proporcions i la representació de les qualitats de les superfícies i el detall, de manera que siguin eficaços per a la comunicació desitjada.
8. Planificar i reflexionar, de forma individual i cooperativa, sobre el procés de realització d'un objecte partint d'uns objectius prefixats i revisar i valorar, al final de cada fase, l'estat de la seva consecució.
9. Relacionar-se amb altres persones i participar en activitats de grup, adoptant actituds de flexibilitat, responsabilitat, solidaritat, interès i tolerància, superant inhibicions i prejudicis i rebutjant discriminacions o estigmes personals o socials.
10. Contribuir activament al coneixement, el respecte, la conservació, la divulgació i la millora del patrimoni europeu, espanyol i de la comunitat autònoma de les Illes Balears com a senyal d'identitat pròpia.
11. Conèixer i valorar el patrimoni artístic i cultural de la comunitat autònoma de les Illes Balears, com a base de la nostra identitat i idiosincràsia i contribuir activament a la seva defensa, conservació i desenvolupament, acceptant la convivència amb valors artístics propis d'altres cultures que coexisteixen amb la nostra per fer de la diversitat un valor enriquidor i integrador.
12. Respectar, apreciar i aprendre a interpretar altres maneres d'expressió visual i plàstica diferents de la pròpia i de les formes dominants a l'entorn, superant estereotips i convencionalismes, i elaborar judicis o adquirir criteris personals que permetin a l'alumnat actuar amb iniciativa responsable.
13. Acceptar i participar en el respecte i seguiment dels valors i les normes que regulen el comportament en les diferents situacions que sorgeixen en les relacions humanes i en els processos comunicatius, reconèixer-los com a integrants d'una formació global i integrar-los en l'expressió d'idees mitjançant els missatges visuals.

Primer curs

Continguts

Bloc 1. Observació

- Finalitats dels llenguatges visuals: informativa, comunicativa, expressiva i estètica.
- La percepció visual. Relació forma/entorn. Relacions de formes entre si.
- Reconeixement dels elements bàsics del codi visual de signes. La imatge representativa i la imatge simbòlica.
- Explotació dels possibles significats d'una imatge segons el context

expressiu.

- Estudi i interpretació de representacions plàstiques de l'entorn natural pròxim.
- Interès a fer un ús personal i creatiu dels llenguatges visuals.

Bloc 2. Experimentació i descobriment

- Experimentació i exploració dels elements que estructuraven formes i imatges (punt, línia, color, textures, formes, dimensió, etc.).
- Interès per la utilització d'aquests elements bàsics en l'entorn pròxim amb finalitats objectives i subjectives.
- Cura per elaborar representacions gràfiques i plàstiques que denotin imaginació i creativitat.
- Traçat correcte de formes geomètriques planes.
- Ús adient dels diferents instruments utilitzats en la representació gràficoplàstica.
- Valoració de la precisió, el rigor i la netedat en la realització de representacions que així ho requereixin.
- Concepte espacial per canvi de mida, per superposició i per contrast.
- Construcció de formes tridimensionals bàsiques (perspectiva cònica, cavallera, etc.).
- Incidència de la llum en la percepció espacial. Valor expressiu i representatiu de la llum en formes i ambients.
- Utilització del clarobscur per suggerir espai i volum.
- Curiositat davant d'il·lusions visuals de formes, colors i dimensions observades en diferents contextes.
- Sensibilització i curiositat davant les variacions visuals de l'entorn.
- Esforç per desenvolupar les capacitats espacials per tal de visualitzar i representar formes tridimensionals.

Bloc 3. Entorn audiovisual i multimèdia

- Identificació dels diferents llenguatges visuals: canals de comunicació de masses (premsa, televisió, disseny gràfic, arts plàstiques i noves tecnologies).
- Apreciació de la contribució dels llenguatges visuals per augmentar les possibilitats de comunicació.
- Interès a fer un ús personal i creatiu dels llenguatges visuals (còmics, cartells, guió il·lustrat, vídeo, fotografia,) amb una finalitat expressiva i comunicativa.
- Rebuig davant de la utilització que es fa en la publicitat de formes i continguts que mostrin discriminacions sexuals, racials o socials.

Bloc 4. Expressió i creació

- Introducció a la diversitat de tècniques i instruments en la representació gràficoplàstica.
- Utilització de diferents mitjans d'expressió gràficoplàstics: llapis de grafit, llapis de colors, retoladors, pastissos tous, guix, carbonet, ploma i tinta, pinzell i tinta, ceres, pintures al tremp, l'aquarel·la, l'aiguada, pintura a l'oli i collage.
- Aproximació experimental a diferents tipus de suports gràficoplàstics: paper, fusta, cartró, etc.
- Organització del treball plàstic i dels materials necessaris i elaboració d'un pla amb el procés que s'ha de seguir.
- Ús i maneig dels instruments adequats en cada tècnica.
- Exploració de les possibilitats dels nous mitjans tecnològics.
- Participació en processos de producció col·lectiva.
- Representació personal d'idees, mostrant iniciativa, creativitat i imaginació.
- Gaudi en el procés de producció artística.
- Respecte per les normes d'ús i conservació d'instruments, materials i espais.

Bloc 5. Lectura i valoració dels referents artístics

- Anàlisi elemental d'imatges valorant la seva adequació a l'entorn de les Illes Balears.
- Sensibilització davant les imatges del patrimoni cultural propi, detectant similituds i diferències respecte a altres societats i cultures.
- Diferenciació, mitjançant esquemes i fitxes, de determinats estils artístics i d'obres d'art.
- Acceptació i respecte per les obres i la cultura dels altres.

Criteris d'avaluació

1. Reconèixer els diferents llenguatges visuals en les imatges de l'entorn i classificar-les segons la seva finalitat.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar si l'alumnat reconeix els elements que configuren les coses que ens envolten. Per això, es valorarà que, mitjançant propostes d'activitats individuals i de grup, a través de l'observació directa o indirecta, l'alumnat sigui capaç de relacionar la forma, la grandària,

el color i la textura d'objectes amb la finalitat per a la qual van ser dissenyats. També ha de saber diferenciar entre percepció pràctica i estètica a través de diferents imatges.

2. Distingir els elements figuratius dels llenguatges visuals (forma, textures i color). Descriure, per mitjà de senzills recursos gràficoplàstics, una forma o ambient determinat identificant els seus elements constitutius.

Es tracta de comprovar si l'alumnat, a través de l'observació directa (o fotogràfica), utilitzant els elements conceptuals o geomètrics (punt, línia i pla) com a elements descriptius i incorporant-hi el color i la textura per enriquir la seva expressivitat, és capaç de realitzar dibuixos d'objectes senzills, així com d'interpretar la forma i els colors de composicions d'objectes senzills i paisatges de l'entorn. També ha de saber elaborar un petit catàleg de textures visuals i tàctils.

3. Dibuixar formes geomètriques simples.

Aquest criteri tracta d'avaluar la capacitat d'objectivitat i síntesi de l'alumnat per representar geomètricament les formes de la realitat, com flora autòctona, utensilis i eines tradicionals, escultures i edificis emblemàtics de les Illes Balears. S'avaluarà la correcció en el traçat geomètric dels elements utilitzats. S'ha d'emprar la línia, en la seva aplicació geomètrica, com a mitjà d'expressió, partint dels traçats més simples per arribar a uns altres de certa complexitat que permetin la construcció de polígons elementals i la introducció al concepte de tangència.

4. Representar amb formes planes sensacions espacials utilitzant canvis de mida, superposicions i contrastos.

Amb aquest criteri es pretén comprovar si els alumnes apliquen els factors i la profunditat en el plànol en senzilles representacions bidimensionals. S'avaluarà la correcció en els traçats dels elements utilitzats i la seva adequada relació entre distància i grandària. Per això, es valorarà que l'alumne o l'alumna sigui capaç de destriar entre figura i fons i d'identificar, en diferents imatges fotogràfiques, el recurs utilitzat per aconseguir efecte de profunditat, canvi d'escala, perspectives, superposicions de plànols o variació de tons. També ha de saber representar espais (interiors i exteriors) i volums geomètrics simples, utilitzant com a recurs la perspectiva cònica d'un punt de fugida, així com realitzar un dibuix del natural intentant captar la profunditat, aplicant tots aquests recursos.

5. Representar un espai de l'entorn utilitzant com a recurs expressiu el contrast lluminós.

Amb aquest criteri es pretén que l'alumnat sigui capaç d'aplicar els recursos lumínics com a factor generador de volum i distància i sàpiga dibuixar composicions de cossos geomètrics simples i d'objectes d'ús quotidià aplicant senzilles tècniques de clarobscur per a arrodonir i/o ressaltar les formes, a través dels contrastos de lluminositat i ombres.

6. Conèixer diferents mitjans d'expressió gràficoplàstics. Utilitzar els procediments, materials i tècniques gràficoplàstiques de caràcter bàsic com a suport a l'expressió individual i de grup, també reconèixer-les en el procés d'anàlisi d'obres i imatges diverses.

Amb aquest criteri es comprova si l'alumnat és capaç d'utilitzar el llapis de grafit en la representació de formes simples, els llapis de colors en composicions lliures i els retoladors en trames. També que sàpiga realitzar tècniques d'estampat, usant la tècnica de gravat; composicions esquemàtiques simples aplicant les ceres, i composicions mitjançant el collage, utilitzant diferents procediments i materials en funció de l'elaboració d'un cartell. També s'avalua que pugui aplicar tints planes per a l'elaboració d'un autoretrat així com crear amb l'ordinador, mitjançant programes de pintura o disseny, alguna composició similar a altres tradicionals fetes manualment a classe. Ha de ser capaç d'utilitzar el modelatge amb argila, mitjançant tècniques simples, per representar formes tridimensionals.

7. Valorar les qualitats estètiques d'entorns, d'objectes i d'imatges de la vida quotidiana i reflexionar sobre la importància i influència de la imatge en la societat actual.

Amb aquest criteri es valorarà que l'alumne o alumna sàpiga modificar el significat d'un missatge visual, recopilant imatges dels mitjans de comunicació i canviant el seu sentit amb missatges escrits diferents; que pugui elaborar un còmic tenint en compte les característiques del llenguatge seqüenciat i els llenguatges específics del còmic (enquadrament, angle, guió, gest, línies cinètiques, entreplans i onomatopeies); també que sigui capaç de generar, mitjançant un senzill programa informàtic gràfic, una imatge plàstica elemental, adonant-se de les possibilitats de l'ús de l'ordinador en la creació artística.

8. Apreciar i valorar les qualitats plàstiques i estètiques que destaquen en

el conjunt del patrimoni històric, artístic, cultural i natural de les Illes Balears i d'altres cultures diferents de la pròpia.

Per a això es valorarà que, a partir de l'observació directa d'obres representatives o per mitjà de les tecnologies de la informació i comunicació, sàpiguen descobrir les dimensions estètiques i qualitats expressives del seu entorn habitual i en les manifestacions plàstiques que formen part del patrimoni cultural de les Illes Balears. Han de ser capaços d'identificar monuments, escultures, conjunts urbanístics o elements etnogràfics presents en l'entorn de les Illes Balears i realitzar una idea gràfica adequada al seu nivell que registri la metamorfosi de l'entorn de la mà de l'home.

9. Expressar idees per mitjà de missatges visuals respectant els valors i les normes de les societats democràtiques i desenvolupar una actitud crítica davant situacions de discriminació i violència que es donen en el mitjà visual i audio-visual.

Amb aquest criteri es pretén avaluar la capacitat de l'alumnat d'analitzar, en petit grup, un missatge visual i expressar una actitud de rebuig, responsable i crítica, davant imatges que mostrin conductes antisocials, de caràcter consumista o que continguin elements de discriminació sexual, social o racial, i elaborar, en grup, una imatge en què les característiques de diferents races i cultures es relacionin, posant de manifest la interculturalitat.

Tercer curs

Continguts

Bloc 1. El llenguatge visual

- La imatge com a mitjà d'expressió, comunicació i coneixement.
- Lectura d'imatges. Estructura formal. Maneres d'expressió.
- Aprofundiment en la comprensió del llenguatge i en la comunicació visual.
- Estudi de la intencionalitat i el significat de les imatges: missatge visual analògic, simbòlic i abstracte.
- Anàlisi de les informacions visuals i plàstiques presents en la realitat pròxima.
- Valoració crítica de la publicitat davant de l'augment d'algunes necessitats de consum i la utilització que fa dels continguts i formes que denoten una discriminació sexual, social o racial.
- Interès per conèixer qualsevol manifestació artística.
- Valoració de les influències artístiques i culturals d'altres cultures que coexisteixen amb la nostra en la configuració de la cultura pròpia, especialment pel que fa als valors artístics i estètics.

Bloc 2. Experimentació i descobriment

- Experimentació i exploració dels elements que estructuraven formes i imatges (forma, color, textura, dimensió, etc.).
- Descobriment i representació objectiva i subjectiva de les formes amb la imaginació i fantasia.
- Estudi de criteris bàsics per compondre: simetria, equilibri, pes visual de massa i color.
- Relació de conceptes geomètrics senzills (polígons, tangències...) amb les seves aplicacions en objectes simples, en l'ornamentació, en elements urbanístics o en la natura.
- Organització geomètrica del plànol a partir d'estructures modulars bàsiques.
- Utilització de les bases dels sistemes convencionals projectius, amb fins descriptius i expressius (perspectiva cònica, fonaments del sistema dièdre...).
- Sensibilització davant les variacions visuals produïdes per canvis lluminosos (clarobscur).
- Construcció de formes tridimensionals en funció d'una idea o objectiu amb diversitat de materials.
- Esforç per desenvolupar les capacitats espacials per visualitzar formes tridimensionals.
- Valoració de la presentació dels treballs de manera rigorosa, ordenada i precisa.
- Interès per la recerca de noves solucions amb creativitat.

Bloc 3. Entorn audiovisual i multimèdia

- Identificació del llenguatge visual i plàstic en premsa, publicitat i televisió.
- Estudi i experimentació a través dels processos, tècniques i procediments propis de la fotografia, el vídeo i el cinema per produir missatges visuals.
- Experimentació i utilització de recursos informàtics i les tecnologies per a la recerca i creació d'imatges plàstiques.
- Actitud crítica davant les necessitats de consum creades per la publicitat i el rebuig dels elements de la publicitat que suposen discriminació sexual, social o racial.

- Reconeixement i valoració del paper de la imatge en el nostre temps.

Bloc 4. Expressió i creació

- Experimentació i utilització de tècniques en funció de les intencions expressives i descriptives.
- Coneixement i utilització de les tècniques gràficoplàstiques: tècniques seques i humides.
- Identificació i utilització de diferents suports, segons les intencions expressives i descriptives de la representació.
- Realització d'apunts, esbossos i esquemes en tot el procés de creació (des de la idea inicial fins a l'elaboració de formes i imatges), facilitant l'autoreflexió, l'autoavaluació i l'avaluació.
- Creació col·lectiva de produccions plàstiques.
- Representació personal d'idees (en funció d'uns objectius), utilitzant el llenguatge visual i plàstic i mostrant iniciativa, creativitat i imaginació.
- Responsabilitat en el desenvolupament de l'obra o de l'activitat pròpia (individual o col·lectiva).

Bloc 5. Lectura i valoració dels referents artístics

- Lectura d'imatges a través dels elements visuals, conceptuals i relacionals, establint els missatges i funcions del patrimoni cultural propi detectant les similituds i les diferències respecte a altres societats i cultures.
- Apreciació i valoració del patrimoni artístic i cultural de les Illes Balears per contribuir a defensar-lo i conservar-lo.
- Determinació dels valors plàstics i estètics que destaquen en una obra determinada (factors personals, socials, plàstics, simbòlics, etc.).
- Diferenciació dels diversos estils i tendències de les arts visuals valorant i respectant el patrimoni històric i cultural i gaudint-ne.
- Esquemes i síntesi d'algunes obres per subratllar els valors destacables.
- Respecte per les obres dels companys i per les formes d'expressió diferents de la nostra.

Criteris d'avaluació

1. Analitzar imatges tenint en compte elements bàsics constitutius de la sintaxi visual. Identificar en una imatge les qualitats que determinen el seu valor físic, funcional o estètic i descriure-la per mitjà de recursos gràficoplàstics per interpretar-la objectiva o subjectivament.

Aquest criteri valora la capacitat de l'alumnat per distingir les qualitats (funcionals o estètiques) d'objectes i imatges, identificant les seves característiques segons la funció que ocupen; també es valora la capacitat d'abstreure els elements propis del llenguatge visual i plàstic observats en formes i ambients, per descriure-les gràficament i plàsticament.

2. Representar objectes i idees de forma bidimensional o tridimensional. Dissenyar composicions modulars. Interpretar i representar formes d'escassa complexitat per mitjà de la geometria plana i els sistemes de representació (dièdre, axonòmic i cònic). Aplicar els conceptes de ritme, proporció, equilibri i harmonia en la descripció lliure de formes i imatges.

Amb aquest criteri es valorarà que l'alumnat sigui capaç de representar geomètricament formes naturals i/o artificials; dissenyar composicions modulars senzilles sobre xarxes poligonals; representar objectes i idees de forma bidimensional o tridimensional aplicant tècniques gràficoplàstiques, i aconseguir resultats concrets en funció d'unes intencions quant als elements visuals (llum, ombra i textura). També es valorarà que identifiqui i seleccioni la tècnica gràficoplàstica més adequada per representar gràficament aspectes de l'entorn de l'aula, de l'entorn urbà o d'exteriors naturals pròxims al centre educatiu, amb efectes de profunditat per mitjà de la perspectiva i la correcta aplicació de les proporcions entre els elements que intervenen i els contrastos lumínics.

3. Realitzar creacions plàstiques personals, aplicant els elements bàsics del llenguatge visual, seguint el procés de creació, demostrant valors d'iniciativa, creativitat i imaginació, valorant críticament la producció pròpia i acceptant els errors com a instrument de millora.

Mitjançant aquest criteri s'ha d'avaluar la capacitat de seguir un procés coherent en la creació de qualsevol missatge visual, d'acord amb els objectius que es pretenen i la intenció prefixada; de seleccionar encertadament la informació recollida i realitzar els esbossos i proves tècniques necessàries abans de passar a la realització de l'obra definitiva; fer les composicions expressant sensibilitat en el traç, personalisme en l'ús del color, de les textures, de les tècniques pictòriques amb resultats originals; seleccionar els procediments, tècniques, materials i eines més adequats a una determinada proposta o a la realització personal; saber aplicar les diferents tècniques amb un domini i acabats suficients que permetin interpretar-les amb correcció. Realitzar variacions lumíniques per produir canvis d'aparença en formes i ambients. També s'ha de valorar l'interès per superar creativament les pròpies creacions plàstiques i

valorar el resultat final.

4. Utilitzar adequadament les tècniques gràfiques, les estratègies, els materials i els suports adequats, per realitzar creacions pròpies segons diferents intencions comunicatives (artístiques, publicitàries, de disseny, etc.).

Amb aquest criteri es comprova si l'alumnat sap reconèixer els diferents materials i suports per realitzar imatges amb diferents finalitats comunicatives (art, publicitat, fotografia, etc.); si és capaç de crear imatges artístiques, utilitzant els elements bàsics del llenguatge visual; si és capaç de crear imatges amb fins publicitaris, informatius i expressius, utilitzant els seus elements significatius (enquadrament, angle, pla i composició); si sap aplicar tècniques de la imatge seqüenciada (materials i comunicatives), i si pot planificar i organitzar la realització d'una obra col·lectiva, cooperant de manera activa en el seu desenvolupament.

5. Valorar el contingut dels missatges publicitaris, informatius i expressius.

L'alumnat ha de saber valorar la capacitat del contingut, positiu o negatiu, del missatge (funció, producte, consumisme, publicitat enganyosa, valors i contravalors, llenguatge utilitzat, estereotips i sensualitat), reaccionant críticament davant les manipulacions i discriminacions (socials, racials o sexuals) observades.

6. Apreciar i valorar les qualitats plàstiques i estètiques que destaquen en el conjunt del patrimoni històric, artístic, cultural i natural de les Illes Balears i d'altres cultures diferents de la pròpia.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat de les alumnes i els alumnes per distingir i valorar, a partir de l'observació directa d'obres representatives o per mitjà de les tecnologies de la informació i comunicació, les dimensions estètiques i qualitats expressives en el seu entorn habitual i en les manifestacions plàstiques que formen part del patrimoni cultural de les Balears; ha d'identificar monuments, escultures, conjunts urbanístics o elements etnogràfics presents en l'entorn de les Illes Balears; també ha de saber realitzar una idea gràfica adequada al seu nivell, mostrar interès per la cultura pròpia com a mitjà de transmissió de missatges i desenvolupar la capacitat de comprensió d'altres cultures i amb la seva forma de comunicació visual.

7. Expressar idees per mitjà de missatges visuals respectant els valors i els normes dels societats democràtiques.

Mitjançant aquest criteri es pretén saber si els alumnes utilitzen i analitzen els mitjans visuals com a instruments d'expressió personal, mostrant una actitud crítica enfront de les manifestacions insolidàries, sexistes i discriminatòries. Es valorarà l'elaboració i participació activa en projectes de creació visual cooperatius, el fet de manifestar actituds de respecte, tolerància, flexibilitat, interès i conductes responsables, així com actituds que fomentin la igualtat, la tolerància i l'autocrítica.

Quart curs

Continguts

Bloc 1. Processos comuns a la creació artística

- Lectura d'imatges. La imatge representativa i simbòlica: funció socio-cultural de la imatge en la història. Aproximació als mitjans de comunicació i a les noves tecnologies. Interacció entre els diferents llenguatges: plàstic, musical, verbal, gestual, etc.
- Anàlisi dels trets particulars dels llenguatges i suports en fotografia, vídeo, cinema, televisió, còmic, Internet, etc.
- Realització i seguiment del procés de creació: esbós (croquis), guió (projecte), presentació final (maqueta) i avaluació (autoreflexió, autoavaluació i avaluació col·lectiva del procés i del resultat final).
- Realització d'esbossos necessaris per a la realització d'obres gràficoplàstiques.
- Utilització de les tecnologies de la informació i la comunicació en les produccions pròpies.
- Elaboració de projectes plàstics de forma cooperativa.
- Representació personal d'idees (partint d'uns objectius), utilitzant el llenguatge visual i plàstic i mostrant iniciativa, creativitat i imaginació.
- Autoexigència en la superació de les creacions pròpies.
- Esforç per desenvolupar la creativitat en l'àmbit de l'expressió artística i en el joc amb les imatges.

Bloc 2. Expressió plàstica i visual

- Tècniques d'expressió gràficoplàstica: dibuix artístic, volum, pintura, gravat, etc.
- Exploració del signe gràfic (punt, línia, pla, ...).

- Ús del llenguatge visual amb finalitats expressives i descriptives.
- La línia. La línia com a element estructurat de la forma: encaix. La línia com a abstracció de la forma. Caràcter expressiu del traç i el grafisme a la utilització de la línia.
- El color. Simbolisme i psicologia del color.
- Aprofundiment en l'exploració del color per mitjà de diferents tècniques i procediments.
- La textura. Utilització de tècniques específiques.
- Elaboració de textures artificials i geomètriques amb finalitats expressives.
- Criteris de composició. Elements que s'han de tenir en compte: pla bàsic, centre visual, lleis de composició.
- Estudi d'elements que intervenen en la composició: format, esquemes compositius, forma i fons, moviment, ritme i influència de la llum.
- Reconeixement de la importància d'ordenar formes de diferents camps visuals.
- Tècniques de gravat i reprografia.
- Realització d'experiències d'experimentació amb materials diversos.
- Reconeixement i lectura d'imatges de diferents períodes artístics.
- Interpretació plàstica d'obres d'art.
- Valoració dels llenguatges visuals per augmentar les possibilitats de comunicació.
- Interès per conèixer qualsevol manifestació artística.

Bloc 3. Arts gràfiques i el disseny

- Reconeixement i lectura d'imatges de l'entorn del disseny, la publicitat i les arts gràfiques.
- Els valors funcionals i estètics en les arts aplicades: fonaments del disseny.
- Sintaxi dels llenguatges visuals del disseny (gràfic, interiorisme, modes, etc.) i la publicitat.
- Anàlisi dels factors que incideixen en un producte artístic.
- Estudi de la relació entre el color i disseny.
- El color. Simbolisme i psicologia del color. Aplicació del color segons cada camp: industrial, relativitat i apreciacions objectives i subjectives. El color com a estructurador d'ambients.
- Tècniques d'expressió gràficoplàstiques aplicades al disseny.
- Interès per la recerca d'informació i constància en el treball.

Bloc 4. Imatge i so

- Anàlisi de la sintaxi dels llenguatges visuals específics: mitjans de comunicació de masses.
- Reconeixement i lectura d'imatges de vídeo i multimèdia.
- Sintaxi del llenguatge cinematogràfic i videogràfic.
- Estudi dels elements de l'art seqüencial: imatge i seqüència, llenguatge i elements del còmic, narració en vinyetes, enquadrament, punt de vista, elements cinètics, gests, postures, muntatge, guió i art final.
- Realització de narracions gràfiques aplicant el concepte de seqüència, enquadrament i punt de vista. Estudi d'estructures seqüencials de muntatge.
- Estudi i experimentació de les possibilitats expressives de la fotografia: enregistrament d'imatges, il·luminació, enquadrament, aplicacions tècniques.
- Estudi de les estructures del llenguatge del cinema i dels gèneres.
- Estudi de la imatge de vídeo i l'enregistrament magnètic.
- Estudi de la imatge digital.
- Tècniques d'expressió gràficoplàstiques aplicades a l'animació i la interactivitat.
- Creació i manipulació d'imatges amb ordinador.
- Utilització d'Internet per a la recerca d'imatges: bases d'imatges.
- Aplicació de la imatge animada en formes multimèdia.
- Realització d'un projecte audiovisual en grup.
- Esforç per reconèixer, utilitzar i respectar adequadament els signes visuals de comunicació presents en l'entorn. L'ètica social a la imatge digital i a Internet.

Bloc 5. Descripció objectiva de les formes

- Estructura de la forma. Estructura de formes naturals complexes: ramificació, translació, expansió.
- Comparació de la forma. Concepte de canó, mesura o mòdul. Proporcionalitat i escales. Estudi de proporcionalitat en l'art. Possibilitats expressives: desproporcions i deformacions.
- Representació de la forma. Representació icònica. Configuració abstracta.
- Representació tècnica de formes planes, polígons regulars i corbes.
- Estudi de la forma en la natura: estructures vegetals i minerals.
- Aplicació de la proporcionalitat en la representació d'objectes, la figura humana, animals, paisatges.
- Anàlisi de la proporció en diverses obres d'art.
- Exploració a la representació icònica i abstracta de la realitat.
- Utilització de la línia com a element descriptiu per mitjà del dibuix cien-

tífic.

- Estudi de la figura humana en les obres d'art. Cànon en la representació de la figura humana mitjançant les diferents cultures.
- Interès per la representació objectiva de la forma.
- Presentació dels treballs de manera ordenada, precisa i rigorosa.
- Rigor en la utilització d'escalas.
- Tècniques d'expressió gràficoplàstiques: descripció objectiva de les formes.
- Entorns d'aplicació dels sistemes de representació.
- Normalització.
- Reconeixement i lectura de representacions bidimensionals d'obres arquitectòniques i urbanisme i d'objectes i artefactes tècnics.

Bloc 6. Espai i volum. Percepció i representació. El volum

- Volum. Formes tridimensionals. Sistemes de representació. Sistema dièdre. Sistema axonomètric ortogonal: perspectives isomètriques. Sistema axonomètric oblic: perspectiva cavallera. Sistema cònic: perspectiva cònica vertical (angular i paral·lela) i perspectiva lliure. Formes modulars tridimensionals.
- Representació d'imatges a partir de la planta, l'alçada i les vistes laterals.
- Utilització de xarxes modulars bidimensionals i tridimensionals aplicades al disseny.
- Exploració de ritmes modulars tridimensionals i d'estructures derivades dels mòduls. Cossos geomètrics arquimedians. Cossos geomètrics de revolució i desenvolupament.
- Representació tridimensional del volum a partir de tot tipus de materials volumètrics amb finalitats expressives.
- Realització de construccions espacials o maquetes a partir de plànols tècnics.
- Aplicació dels diferents sistemes projectius en la representació de figures volumètriques senzilles.
- Aplicació de la perspectiva lliure i la composició en l'estudi del paisatge urbà.
- Valoració dels diferents sistemes projectius per a la representació objectiva i tècnica de formes tridimensionals.
- Valoració i reconeixement del mòdul als diferents camps del disseny.
- Valoració de la capacitat espacial per visualitzar formes tridimensionals.
- Representació de l'espai arquitectònic pròxim mitjançant la perspectiva cònica pràctica.
- Presentació dels treballs de forma ordenada, precisa i rigorosa.

Bloc 7. Tècniques i procediments utilitzats en els llenguatges visuals

- Tècniques i materials gràficoplàstics (bidimensionals i tridimensionals). Els pigments. Els aglutinants. Els dissolvents. La matèria en la forma volumètrica.
- Organització del treball plàstic, de l'espai de treball i dels materials necessaris.
- Realització d'experiències amb diversos materials.
- Utilització i maneig d'instruments adequats a cada tècnica.
- Construcció de volums i formes expressives volumètriques amb materials diversos: amb paper, amb materials de modelatge, de residu.
- Aproximació al volum realitzat tridimensionalment: construcció de maquetes.
- Estudi i anàlisi de suports químics, magnètics i tècniques de la imatge fixa i en moviment.
- Estudi dels trets particulars dels llenguatges i suports d'ús més freqüent al còmic, la fotografia, el cinema, la televisió i la publicitat.
- Invenció i experimentació amb materials audiovisuals.
- Tendència a classificar els treballs seleccionant, segons les seves característiques, les tècniques, els instruments i els materials pertinents.
- Coneixement de programes informàtics on es pugui posar en pràctica allò après.
- Gust per a la realització d'experiències d'investigació amb materials diversos.
- Reconeixement de les possibilitats expressives dels diferents materials i processos artístics.
- Valoració de les possibilitats expressives que aporta la realització de treballs en equip.

Bloc 8. Apreciació del procés de creació de les arts visuals. Procés de creació

- Fases d'una obra. Esbós, guió, maqueta. Realització. Acabat.
- Fases d'un projecte tècnic. Croquis. Projecte. Presentació final.
- Realització d'esbossos i maquetes en el procés de creació d'una obra.
- Observació i reflexió sobre els elements d'una obra.
- Planificació de les diferents fases que s'han de seguir per a la realització d'una obra.
- Realització de croquis, dibuixos acotats i plànols finals d'un projecte tècnic.

- Aprofundiment en diferents camps del disseny: arquitectònic, gràfic i industrial.
- Anàlisi dels factors que incideixen en un producte artístic.
- Anàlisi del procediment expressiu més adequat a les finalitats d'un projecte.
- Diferenciació dels diferents estils i tendències de les arts visuals.
- Observació i valoració d'obres artístiques de l'entorn pròxim i del patrimoni artístic i cultural i, també, d'expressions contemporànies.
- Interès per conèixer qualsevol manifestació artística.
- Valoració de l'esforç que requereix l'elaboració d'alguns productes artístics.
- Perseverança en la recerca de dimensions estètiques i de les qualitats expressives d'ambients urbans i naturals.
- Apreciació, gaudi i respecte del patrimoni històric, cultural i artístic, i contribució a la seva defensa, conservació i desenvolupament.
- Acceptació i valoració de les influències que exerceixen els valors artístics propis d'altres cultures que coexisteixen amb la nostra.
- Respecte per les obres dels companys i per maneres d'expressió diferents de la nostra.
- Valoració crítica de les diferents manifestacions artístiques.
- Coneixement de diferents autors realitzant treballs sobre aquests.
- Constància en els treballs i reconeixement de la importància del procés de planificació per resoldre problemes satisfactoriament.

Críteris d'avaluació

1. Planificar i desenvolupar projectes o produccions pròpies sota la supervisió del professorat, seleccionant, entre els diferents llenguatges gràfics (plàstics i visuals), el més adequat a les necessitats d'expressió i demostrant autonomia, creativitat i responsabilitat en el treball.

Aquest criteri pretén conèixer si l'alumnat adquireix habilitats per realitzar una investigació prèvia, recopilant la informació necessària, seleccionant aquella que millor s'ajusta a les condicions del projecte, planifica els passos a seguir en el procés d'elaboració de les seves produccions, planteja missatges gràficoplàstics de forma original i creativa, organitza el seu treball i pren decisions establint prioritats, complint amb les especificacions i els terminis acordats i avaluant l'eficàcia del procés seguit i la tècnica triada a la vista del resultat obtingut i mostra interès per portar a terme l'activitat.

2. Realitzar creacions plàstiques personals utilitzant diverses tècniques d'expressió gràficoplàstiques (dibuix artístic, volum i gravat), seleccionant la tècnica més adequada a la intenció expressiva que es persegueix, justificant els motius de l'elecció i investigant amb materials i tècniques per a trobar solucions originals.

En aquest criteri s'intenta comprovar si l'alumnat coneix diferents tipus de suports i tècniques bidimensionals i tridimensionals (materials de deixalla i moldeables) i els aplica en les seves produccions: recursos gràfics (proporció, adreça, contorn, perspectiva, ombra, clarobscur i textura) en la representació d'un objecte real; llapis de grafit i de colors en l'anàlisi gràfica; la punta i acabat de dibuixos que representin diferents objectes, ambients urbans, entorns naturals, formes i monuments arquitectònics.

3. Diferenciar els estils i tendències dels arts visuals, valorar les formes i imatges que proposa el camp de l'art a través del temps, amb especial atenció a l'art contemporani, i interessar-se per l'estudi, l'anàlisi i la interpretació de les mateixes.

Aquest criteri pretén avaluar si l'alumnat, a partir de l'observació d'obres significatives d'algun dels autors més representatius de l'escultura, arquitectura i pintura de cada època, és capaç d'anàlitzar obres representatives dels diferents gèneres o estils artístics, identificant els suports i materials emprats i alguns elements formals que les caracteritzen i relacionant els estils i corrents artístics amb el context històric, cultural i social en el qual apareixen.

4. Descriure objectivament formes tridimensionals mitjançant els diferents sistemes de representació.

Amb aquest criteri s'avalua si els alumnes representen la realitat tal com la veuen sobre un suport bidimensional mitjançant representacions que no requereixen operacions complicades en el seu traçat. S'avaluarà la correcció en el traçat geomètric dels elements utilitzats, la seva adequada relació entre distància i grandària i la seva disposició en l'espai.

5. Produir obres multimèdia i produccions videogràfiques utilitzant tècniques pròpies.

Aquest criteri pretén avaluar si cada alumne o alumna reconeix els processos, les tècniques i els materials utilitzats en els llenguatges específics fotogràfics, cinematogràfics i videogràfics (enquadraments, punts de vista i trucs). Per això, dintre d'un equip de treball supervisat pel professor o profes-

sora i utilitzant com a eina de treball la càmera de vídeo digital i la càmera digital, l'alumne o alumna haurà de ser capaç de manejar amb soltesa la càmera de fotos i la videocàmera; gravar diferents tipus de plànols; produir i interpretar guions (literaris i tècnics) i guions il·lustrats; aportar solucions creatives, planificant i elaborant la documentació necessària a partir del guió o projecte, i treballar de forma organitzada i solidària, adaptant-se a diversos llocs de treball dintre del grup.

6. Utilitzar recursos informàtics i les tecnologies de la informació i la comunicació, així com del disseny gràfic, el dibuix assistit per ordinador i l'edició videogràfica.

Aquest criteri tracta d'avaluar la capacitat dels alumnes per realitzar les seves pròpies creacions amb l'ajuda de diverses eines relacionades amb les tecnologies de la informació i la comunicació. Per això, utilitzant com a recurs l'ordinador i els programes disponibles, els alumnes haurien de ser capaços d'aplicar, mitjançant un editor gràfic, diferents retocs a imatges captades a través de l'escàner i/o mitjançant una càmera digital; d'utilitzar un editor de dibuix per dissenyar un cartell en el qual es combinin adequadament textos, il·lustracions, colors i formes, i de realitzar, mitjançant un editor de vídeo, senzilles operacions d'edició, tall i certs efectes especials.

7. Utilitzar la sintaxi pròpia de les formes visuals del disseny i la publicitat. Distingir en un objecte simple ben dissenyat els seus valors funcionals units als estètics (proporció entre les seves parts, color i forma).

Per això, en la realització de projectes elementals de disseny (d'objectes, gràfic, interiorisme, moda i publicitat), l'alumnat ha de demostrar que és capaç d'aprofitar la gran varietat de possibilitats compositives que ofereixen els elements visuals del disseny per aconseguir el resultat que més s'aproximi a la proposta plantejada; saber utilitzar diferents contrastos per donar un major significat a la comunicació i un aspecte més dinàmic al disseny; realitzar combinacions amb les estructures bàsiques del disseny en projectes de disseny gràfic, fins aconseguir una imatge original i creativa, i emprar, amb sentit crític, la seva capacitat de composició, comunicació i expressió en el disseny de cartells, caràtules de CD, disseny de marques, portades de llibres, etc. També ha de saber utilitzar, en la fase de representació realista, la tècnica gràficoplàstica més idònia per conferir al producte qualitats expressives, amb una presentació d'acord amb la finalitat per a la qual es concep.

8. Realitzar projectes artístics de manera cooperativa.

Mitjançant plantejaments que incloguin papers diferenciats i complementaris en l'elaboració d'un producte final, l'alumnat hauria de ser capaç d'aplicar estratègies pròpies i adequades del llenguatge visual al projecte plantejat; també de respectar i incorporar al projecte plàstic les idees i solucions proposades pels seus companys i companyes aportant solucions a les dificultats que apareguin durant la realització del projecte i valorar i defensar la seva contribució al desenvolupament del projecte, acceptant els errors propis i mostrant una actitud de respecte cap a les crítiques dels seus companys i companyes.

9. Apreciar i valorar el patrimoni artístic i cultural dels Illes Balears i d'altres cultures diferents de la pròpia, mostrant actituds crítiques i d'estima i respecte cap a les manifestacions plàstiques i visuals de l'entorn, superant inhibicions i prejudicis.

Per això es valorarà que, mitjançant la realització de treballs en grup que requereixin el contrast d'opinions per arribar a conclusions consensuades, l'alumnat sàpiga distingir els elements formals en diferents tipus d'imatges i obres d'art; identifiqui, de forma aproximada, la tècnica o conjunt de tècniques utilitzades en l'execució d'una obra; sigui capaç de descriure oralment o per escrit, mitjançant la realització d'una fitxa tècnica, les característiques d'obres d'art, publicitàries i de disseny, tenint en compte les seves dimensions comunicatives i estètiques; realitzi l'esquema gràfic d'una obra d'art atenent a la seva perspectiva, centre o centres d'interès, recorreguts visuals, distribució de masses i tonalitats; interpreti els plànols tècnics corresponents a projectes arquitectònics, objectes de disseny i mecanismes tècnics no gaire complexos, i sàpiga reconèixer les obres pictòriques, escultòriques i arquitectòniques més significatives del patrimoni cultural balear.

10. Expressar idees per mitjà de missatges visuals respectant els valors i els normes de les societats democràtiques, elaborant i participant activament en projectes de creació visual cooperatius.

Mitjançant aquest criteri es pretén saber si els alumnes utilitzen i analitzen els mitjans visuals com a instruments d'expressió personal, mostrant una actitud crítica enfront de les manifestacions insolidàries, sexistes i discriminatòries, demostrant actituds de respecte, tolerància, flexibilitat, interès i conductes responsables, així com actituds que fomentin l'autocrítica.

HISTÒRIA I CULTURA DE LES RELIGIONS

Introducció

El fenomen religiós ha estat i és una de les dimensions personals de molts homes i dones, com també un dels elements fonamentals en la configuració dels grups humans i de les societats en el temps i en el món d'avui. A més de constituir un conjunt de creences, preceptes i ritus per als fidels que les practiquen, les religions adquireixen una dimensió cultural per la seva influència en el món del pensament i de l'art, per les arrels religioses de molts costums estructures i usos socials actuals, així com per influir en els codis de conducta individual i col·lectiva derivats de les seves respectives concepcions de la persona i del món.

Aquesta perspectiva dota el fenomen religiós d'un paper rellevant en el coneixement de les societats al llarg del temps i de la seva pervivència en elements de la cultura present. Ara bé, al món actual s'assisteix, més que en altres èpoques, a un pluralisme que afecta també les creences. Simultàniament es dona una secularització progressiva de la societat i un increment del pluralisme religiós. D'aquesta manera, la realitat contemporània inclou una gran varietat de creences religioses i no religioses i un no menor pluralisme religiós que mostra, a més, canvis en el paper i la importància de les diferents religions.

La matèria d'història i cultura de les religions, que es cursa amb caràcter voluntari, concep l'estudi de les creences religioses i, més concretament, de les religions organitzades, com un element de la civilització. El seu estudi tracta d'apropar l'alumnat al coneixement de les principals religions i a les seves manifestacions en relació amb altres realitats socials i culturals, així com a la comprensió de la influència que cada religió ha tingut en el pensament, la cultura i la vida social a les diferents èpoques i espais. Dins l'àmbit concret de les Illes Balears es tracta d'una aproximació a la nostra societat tenint en compte la influència de la religió en les seves arrels.

El coneixement de les característiques fonamentals de les grans religions emmarca l'expressió religiosa en la seva realitat històrica concreta, amb les seves projeccions positives i negatives, tant en la configuració de les societats en les quals sorgeixen i es desenvolupen com en les relacions entre els pobles. També aborda les claus culturals que configuren les manifestacions de la religió i els condicionaments religiosos que han influït en els fets polítics, socials i culturals de cada civilització.

Dins l'àmbit de les nostres illes, la matèria d'història i cultura de les religions permet abordar les claus culturals vinculades a les religions del Llibre: el judaisme, el cristianisme i l'islam.

La matèria fa un estudi de les religions amb un enfocament no confessional ni de vivència religiosa o d'apologia de cap religió, però tampoc no ho fa des d'una defensa d'actituds agnòstiques o atees. Es pretén mostrar a l'alumnat el pluralisme ideològic i religiós existent en el món en el qual viu des del coneixement dels trets rellevants de les principals religions i de la seva presència en el temps i en les societats actuals. Al mateix temps, es dóna importància a la llibertat de les consciències i a la llibertat religiosa com a elements essencials d'un sistema de convivència. Així mateix es busca desenvolupar actituds de tolerància cap a les persones amb creences o sense, en el respecte dels drets reconeguts en la Declaració Universal dels Drets Humans i en el marc de la Constitució espanyola. Es tracta, en definitiva, de proporcionar un coneixement millor de la realitat del món en el qual es viu i al mateix temps s'afavoreix la convivència en l'actual societat pluralista.

En els tres primers cursos de l'etapa es parteix de la diversitat de respostes davant el fet religiós i el marc espacial i quantitatiu de la distribució de les religions al món actual; el nucli fonamental està constituït per la caracterització de les principals religions i el reflex d'aquestes en les manifestacions artístiques i en el mode de vida. La importància d'algunes religions històriques concretes en la configuració de la nostra cultura i en la caracterització del món actual exigeix aprofundir en les grans religions monoteistes i, en particular, en aquelles que es troben a la base de la majoria de les manifestacions artístiques i culturals del món occidental.

En aquest sentit, la nostra comunitat autònoma pot representar, històricament, un paradigma cultural de trobada de les religions monoteistes: de l'islam en l'època àrab, recentment del judaisme durant molt de temps i del cristianisme durant la història cultural de les Balears des de l'època romana fins a l'actualitat.

A quart curs s'aborda l'estudi de les religions des d'una anàlisi que ajudi a la comprensió de la influència que han tingut i tenen en la vida social, la interrelació entre les idees religioses i el pensament científic, la posició de la religió en la justificació o el rebuig de l'ordre social establert i les seves relacions amb el poder en diferents moments històrics i en l'actualitat, diferenciant el caràcter dels estats segons la seva relació amb la religió o religions majoritàries al seu territori i analitzant algunes tensions o conflictes que inclouen entre les seves causes una arrel religiosa. També es proposa la reflexió sobre la relació de la

religió amb els drets humans i amb la Constitució espanyola, que constitueixen els referents comuns dels valors compartits per les persones amb unes determinades creences religioses i per les que no en tenen.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

Aquesta matèria contribueix a l'adquisició de la *competència social i ciutadana* perquè afavoreix la comprensió de la realitat social en què vivim i la convivència democràtica assumint l'acceptació de la pluralitat de creences com un element bàsic. Proposa l'anàlisi dels fets socials i cerca el desenvolupament d'habilitats socials com l'expressió de les pròpies idees, el diàleg, etc.

L'autonomia i la iniciativa personal es desenvolupa amb el fet que l'alumnat ha d'assumir les seves pròpies valoracions i ha d'emetre criteris propis a l'hora d'analitzar els diferents fenòmens socioreligiosos.

En contemplar la religió des del seu vessant cultural i les seves manifestacions artístiques aquesta matèria contribueix a l'adquisició de la *competència cultural i artística*. Proporciona a l'alumnat el coneixement d'una dimensió cultural que ha tingut i té una forta influència en el context social i en el llenguatge artístic del qual s'ha valgut per expressar-se.

La contribució d'aquesta matèria al desenvolupament de la *competència en comunicació lingüística* està garantida des del moment en què es fa un ús sistemàtic del debat i del diàleg juntament amb l'expressió escrita de les reflexions personals. La utilització d'informacions escrites i gràfiques de diferent format afavoreixen l'adquisició d'aquesta competència.

Moltes de les eines digitals presents a Internet estan basades en la idea de col·laboració i d'intercanvi de coneixements. L'alumnat ha d'emprar aquestes eines en el seu treball de recerca i d'intercanvi d'opinions, la qual cosa contribueix al desenvolupament del *tractament de la informació i competència digital*.

La competència en el *coneixement i la interacció amb el món físic* està present des del moment en què la relació entre la ciència i la religió s'incorpora com a element de discussió i reflexió. El paper de la religió a la nostra societat requereix respostes que han de tenir la perspectiva científica i tecnològica. Algunes religions utilitzen el mètode historicocrític per a la interpretació dels seus texts sagrats, altres no. La visió del món que ofereixen algunes religions no és incompatible amb la que ofereix la ciència, malgrat que aquesta situació no es dona en tots els casos. Per això és necessari que en cada cas sigui contrastada amb la que ofereix la ciència, per fer possible que l'alumnat construeixi la seva pròpia interpretació. D'altra banda, la utilització d'informació de diferents fonts, entre d'altres dades estadístiques i l'aplicació de procediments en la línia del pensament científic, contribueix al desenvolupament d'aquesta competència. En general, la referència permanent a un marc de rigor lògic facultarà l'alumnat per afrontar situacions complexes de la vida ciutadana. A més la incorporació de la naturalesa com una de les peces clau d'interpretació religiosa així com la discussió sobre el desenvolupament sostenible i la cultura de la salut, discussió que no és aliena a la religió, contribueixen de manera especial a la consolidació del coneixement i a la interacció amb el món físic.

Objectius

L'ensenyament de la història i cultura de les religions en aquesta etapa té com a objectiu el desenvolupament de les següents capacitats:

1. Conèixer el fet religiós en les seves diferents manifestacions i identificar els trets bàsics de les grans religions com a forma d'ajudar a identificar i comprendre la pluralitat religiosa que hi ha a la societat actual.
2. Reconèixer el dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió manifestant actituds de respecte i tolerància cap a les creences o no creences de les persones i de rebuig cap a les situacions d'injustícia i fanatisme, així com qualsevol discriminació basada en les creences.
3. Comprendre el naixement i desenvolupament de les religions en el context polític, social i cultural en què van sorgir i es van desenvolupar i relacionar-les amb l'evolució dels pobles a les diferents facetes de la seva realitat històrica.
4. Valorar les manifestacions culturals i artístiques i les tradicions religioses com a part del patrimoni cultural dels pobles, assumint la responsabilitat que suposa la seva conservació i apreciand-les com a recursos per a l'enriquiment personal.
5. Elaborar un judici raonat sobre les empremtes que el fet religiós ha deixat a la societat i la cultura.
6. Adquirir un pensament crític, desenvolupar un criteri propi i habilitats per defensar les seves posicions, a través de l'argumentació documentada i raonada, així com valorar les raons i els arguments dels altres.

De primer a tercer curs

Continguts

- La diversitat de creences: les religions en el món actual.
- Les primeres manifestacions religioses. El pensament animista i la seva pervivència. Els mites com a explicació de la realitat. Politeisme. Vida després de la mort. Cultes funeraris i significació dels enterraments. Cultes funeraris i cultura pretaiaòtica i talaiòtica a les Illes Balears. Mites i déus a Grècia.
- Les religions monoteistes.
- Judaisme. El poble d'Israel i la religió jueva. La Bíblia i altres llibres sagrats. Els rituals en la vida de les persones jueves. El calendari i les festes. Espais i símbols religiosos. El judaisme a les Balears: història del culte jueu a les Illes. La situació actual del judaisme.
- Cristianisme. La figura de Jesús. Dogmes i creences. L'antic i el nou Testament. Organització de l'església cristiana. Els rituals en la vida de les persones cristianes. Espais sagrats i símbols religiosos. El calendari i les festes. Evolució en el temps: ortodoxos, catòlics i protestants. El cristianisme a les Balears: història del culte cristià a les Illes. El cristianisme en l'actualitat.
- Islam. La figura de Mahoma. Els cinc pilars de l'islam. L'Alcorà i la llei islàmica. El calendari i les festes. Espais sagrats. Expansió i evolució de l'islam. L'islam a les Balears: història del culte islàmic a les Illes. L'islam al món actual.
- Les religions orientals: hinduisme i budisme.
- Influència de la religió en les manifestacions artístiques i en la vida quotidiana, amb atenció específica a la realitat cultural de les Illes Balears.
- La diversitat de respostes davant el fet religiós: persones religioses, persones atees, persones agnòstiques.

Criteris d'avaluació

1. Explicar la pluralitat religiosa al món i a les Illes Balears identificant els trets fonamentals de la distribució de les grans religions en l'actualitat.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que l'alumnat ha pres consciència de la pluralitat religiosa que hi ha en el món i a les Illes Balears, que identifica les religions que tenen més fidels, així com els trets generals de la seva distribució espacial, però també que reconeix la pluralitat religiosa que hi ha en aquests àmbits i rebutja la intransigència religiosa.

2. Descriure alguns mites significatius de diferents religions, establir-ne comparacions i identificar la possible influència en la nostra tradició cultural.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat coneix alguns mites presents en diferents religions, per exemple sobre la creació del món, de l'home, l'origen del bé i del mal, etc.; si identifica elements similars o que les diferencien, i si sap algun exemple de la seva pervivència en tradicions, contes o obres literàries.

3. Explicar les relacions existents entre el judaisme, el cristianisme i l'islam posant de manifest la seva tradició comuna i els seus trets característics diferenciadors.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar si s'identifiquen els elements comuns de les grans religions monoteistes i les tradicions religioses que les impregnen, així com si es coneixen els trets fonamentals de les seves doctrines, els seus preceptes i el seu culte i s'és capaç de fer-ne explícites les diferències.

4. Reconèixer en alguns ritus de diferents religions la concepció subjacent sobre aspectes significatius relacionats amb la vida de les persones, com ara el naixement, el matrimoni o la mort i la pervivència d'aquestes creences en la tradició cultural dels pobles, especialment les vigents a la nostra societat.

Es tracta de comprovar que l'alumnat coneix alguns dels ritus que solen estar presents en les diferents religions, n'identifica les diferències, sap a què responen i reconeix la pervivència de determinades concepcions religioses en les pràctiques i els costums socials actuals de la població en general.

5. Caracteritzar els edificis sagrats identificatius de les diferents religions, la seva funció i els elements rellevants, reconeixent-los com a manifestacions del patrimoni artístic.

Amb aquest criteri es tracta de comprovar que s'identifiquen els espais sagrats presents en les diferents religions: esglésies, sinagogues, mesquites, pagodes, etc., que se sap la funció que cada religió els atorga i els elements més característics que els integren. D'altra banda, permet comprovar que reconeix el valor que tenen com a manifestacions artístiques que formen part del patrimoni cultural dels pobles amb atenció específica al patrimoni de les Illes Balears.

6. Posar exemples de manifestacions escrites, plàstiques o musicals de diferents èpoques, vinculades a creences, celebracions, ritus o altres expressions religioses, apreciand-les els seus valors estètics i valorant-ne la contribució al patrimoni cultural.

Aquest criteri pretén avaluar que l'alumnat coneix produccions artístiques

tiques vinculades al fet religiós, identificant en la iconografia, les imatges, les fonts escrites o les obres musicals, el reflex de determinades creences, particularment les referides a la religió cristiana. Igualment permet comprovar si reconeix en les esmentades manifestacions valors estètics associats a la seva època i les considera part del patrimoni artístic que ha de contribuir a conservar.

Quart curs

Continguts

- Les religions i la societat: influència en l'organització social, en els costums i en els ritus socials.
- Les religions i el poder polític. Estats teocràtics i laics. Tensions i conflictes d'arrel religiosa.
- Les religions i el pensament científic i filosòfic. Interrelacions entre tots dos àmbits. Coincidències i diferències en la interpretació del món.
- La diversitat religiosa, factor de pluralitat en les societats actuals: religions, nous moviments religiosos i creences parareligioses. Convivència plural, tolerància i judici crític.
- La religió i els drets humans. Les creences religioses en el marc de la Constitució espanyola.

Críteris d'avaluació

1. Identificar, a partir de l'anàlisi de fets històrics o actuals, situacions d'intolerància o discriminació cap a les persones per les seves creences o no creences religioses mostrant actituds de rebuig davant d'aquestes.

Aquest criteri permet comprovar si l'alumnat, davant la presentació d'una situació real present o passada, és capaç de reconèixer la discriminació que per motius religiosos han patit o pateixen determinades persones i si manifesta una actitud de rebuig cap a aquesta.

2. Identificar la influència de la religió en algun aspecte concret de l'organització social al llarg del temps.

Es tracta de valorar si l'alumnat és capaç de reconèixer en l'estudi d'alguns elements concrets situacions en què la religió ha estat la base d'una determinada concepció de la vida social -estaments, castes, etc.- o s'han mantingut posicions de rebuig de l'ordre social establert, el cas de l'esclavitud o de determinades posicions davant la situació dels indis a Amèrica, per exemple.

3. Caracteritzar els tipus d'estat en funció de la seva relació amb la religió, posant alguns exemples de l'esmentada tipologia i explicant la situació de l'Estat espanyol en el marc de la Constitució.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar si l'alumne emmarca en les relacions entre religió i poder polític les diferents situacions que s'han produït al llarg del temps i en l'actualitat identificant, per exemple, èpoques o societats en què es defensa l'origen diví del poder, la separació de l'església i l'estat o exemples de països confessionals, aconfessionals i laics, etc., i si coneix la situació del nostre país reconeguda en l'ordenament constitucional.

4. Descriure alguna situació, actual o històrica, en què davant un mateix fet es manifesti divergència entre el plantejament o la posició religiosa i la científica fent explícits arguments que en fonamenten una o l'altra.

Amb aquest criteri s'intenta avaluar que l'alumnat ha pres consciència que la visió d'un determinat fet pot estar condicionada pel punt de referència des del qual s'aborda i els valors que es defensin poden condicionar l'acceptació o no de determinades realitats. D'altra banda, es tracta de valorar que s'és capaç d'identificar en l'anàlisi d'una situació d'aquest tipus les raons que avalen les diferents posicions i aportar els seus propis arguments a favor d'una o altra.

5. Realitzar un treball, individual o en grup sobre alguna situació de conflicte, actual o del passat, en què es manifesti tensió de tipus religiós, indagant-ne les causes i plantejant els possibles desenllaços mitjançant l'ús de fonts d'informació adequades.

Amb aquest criteri es tracta d'avaluar la capacitat de l'alumnat per abordar, assessorat pel professor, l'estudi d'una situació de tensió religiosa: guerres religioses, conflictes entre comunitats diferents, situacions d'expulsió, genocidi o intolerància per motius religiosos, etc., buscant les causes que l'origen, identificant les diferents posicions dels que hi participen, així com proposant alternatives per a la superació del conflicte. També es tracta de comprovar la iniciativa per planificar el treball, accedir amb una certa autonomia a diverses fonts d'informació, analitzar-la i presentar les conclusions de manera clara i correcta.

INFORMÀTICA

Introducció

Entre les diverses tecnologies desenvolupades per l'ésser humà en destaca una per la seva evolució fulgurant: la informàtica, o tecnologies de la informació i la comunicació. Malgrat que es tracta d'una tecnologia relativament jove, el seu grau d'influència en la societat sembla no tenir límits. Es tracta, com es pot deduir del seu nom, d'una branca que estudia el tractament de la informació mitjançant l'ús de màquines automàtiques, les quals avui dia es poden trobar per tot arreu. La importància actual de la informàtica rau en el fet que és la dinamitzadora d'una tercera revolució productiva en la qual la informació ocupa el lloc de l'energia. Els sistemes de comunicacions, ajudats per una generació molt avançada de components electrònics, han suposat l'impuls definitiu que ha generat un entorn tecnològic nou que es caracteritza per la utilització de sistemes d'informació interactius. La nostra societat s'ha vist condicionada per tots aquests desenvolupaments fins al punt d'anomenar-se 'societat de la informació'.

Ja al 1970 s'indicava que els mitjans de producció es desplaçaven des dels sectors industrials als sectors de serveis, on destaca la manipulació i processament de tot tipus d'informació. Des del punt de vista econòmic, les tecnologies de la informació es consideren nous motors de desenvolupament i progrés i fan possible que les empreses siguin més o menys competitives, independentment de la seva situació geogràfica, perquè eliminen distàncies i fronteres. En les últimes dècades no ha deixat d'incrementar-se aquest procés, especialment a les Illes Balears.

Però no podem perdre de vista el marc sociocultural, on nombrosos reptes ens condicionen. D'una banda, el creixement de la bretxa digital ens ha d'impulsar a analitzar els llums i les ombres d'aquest model de societat que, malgrat que ens dota de mitjans per accedir gairebé universalment a la informació, no aconsegueix incorporar a tots els membres de la societat humana a aquest procés. També hem d'incorporar a la nostra reflexió el fet que l'enorme flux d'informació fa que els conflictes entre accés lliure i lleis de copyright o drets d'autor es fan cada dia més comuns. Finalment, i en especial des del món de l'educació, hem de considerar que la informació no és el mateix que el coneixement. Aquest canvi de paradigma ha estat proposat des de nombroses fonts, ja que el coneixement és el fruit d'un procés de construcció activa, que requereix tractar la informació amb esperit crític, analitzar-la, seleccionar-ne els diferents elements i incorporar els més interessants a una base de coneixements.

Pel que fa a Internet, en els darrers anys s'ha passat d'un model on els continguts eren estàtics a un altre on aquests tornen dinàmics i són canviats i actualitzats a diari pels propis usuaris, gràcies a l'aparició d'una sèrie d'eines que ens permeten posar en moviment la informació, indexar-la i gestionar-la més fàcilment. Aquest canvi, en el món de la xarxa es considera com el pas de la Web 1.0 a la Web 2.0, la qual es troba en un procés d'expansió i actualització permanent.

Per la importància que té, es proposa aquesta matèria com a opcional a quart curs d'educació secundària obligatòria. No és tan sols una matèria instrumental, també ha de capacitar per a la comprensió d'un present cultural i social en el qual s'ha de tenir en compte que alguns dels conceptes tractats estan immersos en la vida quotidiana dels estudiants. Així mateix, encara que bona part de continguts lligats a les tecnologies de la informació i la comunicació s'han tractat en la matèria de tecnologies, aquesta matèria en desenvolupa de manera específica i detallada alguns, i s'ofereix des del seu caràcter finalista i orientador de l'educació secundària obligatòria.

Els continguts s'articulen en quatre blocs que tracten de significar aquest desenvolupament específic de continguts dins l'àmbit de les tecnologies: Sistemes operatius i seguretat informàtica, Multimèdia, Publicació i difusió de continguts i Internet i xarxes socials virtuals.

Orientacions metodològiques

Segons la Llei orgànica d'educació, les propostes pedagògiques que elaborin els centres han de tenir en compte els diferents ritmes d'aprenentatge dels alumnes, afavorir la capacitat d'aprendre per ells mateixos i promoure el treball en equip. Així mateix, han d'afavorir l'assoliment i desenvolupament de les competències bàsiques i s'ha de dedicar atenció especial a l'expressió oral i escrita correcta.

També cal tenir en compte que el Parlament de les Illes Balears va aprovar per unanimitat de tots els grups parlamentaris, entre d'altres, la Resolució següent, quant al programari: "1. Instar el Govern de les Illes Balears a fomentar l'ús de codis de fonts obertes, per tal d'integrar més gent de les Illes Balears a la xarxa d'Internet i per impulsar el comerç electrònic." Per la qual cosa es recomana a tots els centres que fomentin aquestes pràctiques en la mesura de les seves possibilitats.

Aquesta matèria permet plantejar el desenvolupament dels continguts al voltant de projectes tecnològics o multimèdia, com el disseny de presentacions electròniques, l'elaboració de produccions multimèdia o la publicació i difusió de pàgines web, entre altres, la qual cosa ofereix la possibilitat d'organitzar el treball de l'aula amb activitats individuals i grupals que permeten la participació activa de l'alumnat en el seu aprenentatge i el desenvolupament de la capacitat d'aprendre per ell mateix. A més, amb aquesta manera de treballar, l'alumnat s'acosta a la resolució de problemes semblants als que es troba qualsevol persona que hagi d'utilitzar la informàtica com a eina de comunicació o de coneixement.

Proposar a l'alumnat l'anàlisi de determinats problemes tecnològics com la interconnexió de diferents dispositius entre si o la incorporació de noves funcionalitats a un sistema, fomenta, no només les destreses tècniques relacionades amb l'ús de la tecnologia, sinó també aquelles relacionades amb aprendre a aprendre i el desenvolupament de l'autonomia i iniciativa personals, ja que l'alumnat ha d'adoptar decisions individuals i col·lectives que haurà d'argumentar i defensar.

És possible que els diferents coneixements de tipus tècnic que l'alumnat pugui assolir amb aquesta matèria quedin obsolets en poc temps. És per això que hem de fomentar l'aprenentatge autònom dels alumnes, de manera que el professor o professora ha de dotar l'alumnat dels criteris, hàbits i estratègies que li permetin adaptar-se a un món canviant, en el qual ha de triar quan i en quina situació s'ha de decidir per una solució tecnològica més innovadora.

La gran quantitat d'informació que es pot trobar a la xarxa fa necessari promoure entre l'alumnat el desenvolupament de la seva capacitat crítica, perquè li permeti decidir sobre la informació a utilitzar i sobre com utilitzar-la. És també molt important orientar a l'alumnat sobre els hàbits saludables per a l'ús responsable de les tecnologies de la informació i de la comunicació, de manera que els alumnes coneguin els riscos derivats d'un ús excessiu o inadequat dels ordinadors.

Els treballs en grup que es realitzin dins aquesta matèria han de possibilitar el desenvolupament d'actituds de cooperació i tolerància entre l'alumnat, facilitar la seva capacitat de viure, relacionar-se amb els altres i desenvolupar els valors democràtics.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

El tractament específic de les tecnologies de la informació i la comunicació s'integra en aquesta matèria de manera principal, és per això que contribueix de manera plena a la competència referida al *tractament de la informació i competència digital*, imprescindible per adaptar-se a un món canviant, empès pel flux constant d'informació que es genera i transmet mitjançant unes tecnologies de la informació cada vegada més potents i omnipresents. La matèria no només planteja un coneixement instrumental i tècnic, sinó tota la reflexió necessària sobre el marc social i cultural que la informàtica ha modificat des de la seva irrupció a finals del segle XX.

A més, contribueix a l'adquisició de la *competència en el coneixement i la interacció amb el món físic* mitjançant el coneixement de l'entorn informàtic i a través de l'adquisició de destreses tècniques per interactuar amb aquest en el desenvolupament de diversos processos i activitats.

La contribució a l'*autonomia i iniciativa personal* es desenvoluparà mitjançant una metodologia activa que, com en altres àmbits de l'educació tecnològica, empra processos projectuals que permetin, tant com sigui possible, la necessària aportació personal.

L'adquisició de la *competència social i ciutadana* es construeix tant a partir de les possibilitats de projectes d'aplicació que permetin adquirir destreses socials bàsiques des de la interacció i presa de decisions de l'alumnat, com des de la reflexió imprescindible sobre les responsabilitats ciutadanes adquirides en l'ús de les tecnologies de la informació. Per millorar el coneixement de l'organització i funcionament de les societats es col·labora des de l'anàlisi i ús de la informació i la comunicació com a fonts de comprensió i transformació de l'entorn social.

La contribució a la *competència en comunicació lingüística* es realitza mitjançant l'adquisició de vocabulari específic en els processos de recerca, anàlisi, selecció, resum i comunicació d'informació, i en totes les activitats que proposen com a finalitat la publicació i difusió de continguts.

La contribució a la *competència per aprendre a aprendre* es materialitza amb l'ús d'estratègies de resolució de problemes on, després d'adquirir els coneixements necessaris, és imprescindible una tasca de significació d'aquests per abordar un projecte.

Objectius

L'ensenyament de la informàtica en aquesta etapa té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Aplicar tècniques bàsiques de manteniment i millora del funcionament d'un ordinador, configurar-lo de manera independent o en xarxa i valorar la repercussió que té sobre un de mateix i sobre els altres l'actuació davant dels recursos informàtics.

2. Utilitzar els serveis telemàtics adequats per respondre a necessitats relacionades, entre altres aspectes, amb la formació, el lleure, la inserció laboral, l'administració, la salut o el comerç, valorant en quina mesura cobreixen les esmentades necessitats i si ho fan de manera apropiada.

3. Buscar i seleccionar recursos disponibles a la xarxa per incorporar-los a les seves pròpies produccions, valorant la importància del respecte de la propietat intel·lectual i la conveniència de recórrer a fonts que autoritzin expressament la seva utilització.

4. Conèixer i utilitzar amb seguretat les eines per integrar-se a xarxes socials, aportar les seves competències al creixement de les mateixes i adoptar les actituds de respecte, participació, esforç i col·laboració que possibilitin la creació de produccions col·lectives.

5. Utilitzar perifèrics per capturar i digitalitzar imatges, texts i sons i manejar les funcionalitats principals dels programes de tractament digital de la imatge fixa, el so i la imatge en moviment i la seva integració per crear petites produccions multimèdia amb finalitat expressiva, comunicativa o il·lustrativa, en un format adient per distribuir-lo.

6. Integrar la informació textual, numèrica i gràfica per construir i expressar unitats complexes de coneixement en forma de presentacions electròniques, aplicant-les de manera local, per donar suport a un discurs, o de manera remota, com a síntesi o guió que faciliti la difusió d'unitats de coneixement elaborades.

7. Integrar la informació textual, numèrica i gràfica obtinguda de qualsevol font per elaborar continguts propis i publicar-los a la web, utilitzant mitjans que possibilitin la interacció (formularis, enquestes, bitàcoles, etc.) i formats que facilitin la inclusió d'elements multimèdia decidint la forma en la qual es posen a disposició de la resta d'usuaris.

8. Conèixer i valorar el sentit i la repercussió social de les diverses alternatives existents per compartir els continguts publicats a la web i aplicar-los quan es difonguin les produccions pròpies.

9. Emmagatzemar i protegir la informació mitjançant sistemes de protecció en els àmbits del programari i del maquinari amb procediments d'encryptació i autenticació. Comprendre la importància de reforçar les conductes de seguretat activa i passiva que possibilitin la protecció de les dades i del propi individu en les seves interaccions a Internet.

10. Conèixer els paquets d'aplicacions en xarxa, els sistemes d'emmagatzematge remots i els possibles sistemes operatius en Internet que facilitin la mobilitat i independència d'un equipament localitzat a un lloc determinat.

Continguts

Bloc 1. Sistemes operatius i seguretat informàtica

- Sistemes operatius: tipus i funcions principals. Sistema de fitxers. Interfície gràfica d'usuari i intèrpret de tecles d'ordre. Maneig i utilitats principals.

- Creació de xarxes locals: configuració de dispositius físics per a la interconnexió d'equips informàtics.

- Creació de grups d'usuaris, adjudicació de permisos, i posada a disposició de continguts i recursos per usar-los en xarxes locals sota diferents sistemes operatius.

- Seguretat en Internet: programes maliciosos i pirates. El correu massiu i la protecció davant diferents tipus de programes, documents o missatges que puguin causar perjudici. Mesures de seguretat en programari i maquinari. Valoració de la importància de l'adopció de mesures de seguretat activa i passiva.

- Connexions sense fil i intercanvis d'informació entre dispositius mòbils.

Bloc 2. Multimèdia

- Adquisició d'imatge fixa mitjançant perifèrics d'entrada.

- Tractament bàsic de la imatge digital: els formats bàsics i la seva aplicació, modificació de mida de les imatges i selecció de fragments, creació de dibuixos senzills, alteració dels paràmetres de les fotografies digitals: saturació, lluminositat i brillantor.

- Disseny vectorial. Elements, traçats i figures geomètriques fonamentals. El color

- Modelat d'objectes senzills en 3 dimensions.

- L'edició. Recursos informàtics per a la producció artística. Maquetació electrònica. Sortida a diferents suports. Art final.

- Captura de so i vídeo a partir de diferents fonts. Formats bàsics i compressió. Edició i muntatge d'àudio i vídeo per a la creació de continguts multimèdia. Elaboració i enregistrament en suport físic.

- Aplicacions interactives multimèdia.

- Necessitat de respectar els drets que emparen les produccions alienes.

Bloc 3. Publicació i difusió de continguts

- Disseny de presentacions. Elaboració de la informació: esquemes i notes. Formalització: plantilles i estils. Incorporació d'elements multimèdia i animacions. Botons d'acció i interactivitat.
- Integració i organització d'elements textuais, numèrics, sonors i gràfics en estructures hipertextuals.
- Creació i publicació a la web. Estàndards de publicació. Nocions bàsiques d'html. Editors i eines d'administració.
- Integració d'elements multimèdia i interactius.
- Accessibilitat de la informació. Pautes i recomanacions.

Bloc 4. Internet i xarxes socials virtuals

- Història i fonament tècnic de la xarxa Internet. Integració de xarxes de comunicacions.
- La informació i la comunicació com a fonts de comprensió i transformació de l'entorn social: comunitats virtuals i globalització. Tertúlies restringides, fòrums, blocs, wikis, BSCW.
- Actitud positiva cap les innovacions en l'àmbit de les tecnologies de la informació i la comunicació i cap la seva aplicació per satisfer necessitats personals i de grup.
- Accés a serveis d'administració electrònica i comerç electrònic: els intercanvis econòmics i la seguretat.
- L'enginyeria social i la seguretat: estratègies per al reconeixement del frau, desenvolupament d'actituds de protecció activa davant dels intents de frau. Encriptació, clau pública i privada. Certificats digitals.
- Accés a recursos i plataformes de formació a distància, ocupació i salut.
- La propietat i la distribució del programari i la informació: programari lliure i programari propietari, tipus de llicències d'ús i distribució.
- Adquisició d'hàbits orientats a la protecció de la intimitat i la seguretat personal en la interacció en entorns virtuals: accés a serveis de lleure. Canals de distribució dels continguts multimèdia: música, vídeo, ràdio, TV, videojocs.
- Accés a programes i informació: descàrrega i intercanvi, les xarxes P2P i altres alternatives per a l'intercanvi de documents. Drets d'autor, copyright i llicències lliures. Necessitat de respectar els drets que emparen les produccions alienes.
- Xarxes cooperatives d'informàtica distribuïda. Fonaments tècnics. Exemples i aplicacions.

Criteris d'avaluació

1. Instal·lar i configurar aplicacions i desenvolupar tècniques que permetin assegurar sistemes informàtics interconnectats.

Es valora amb aquest criteri la capacitat de localitzar, descarregar i instal·lar aplicacions que previnguin el trànsit no autoritzat en xarxes sobre diversos sistemes operatius, adoptant actituds de protecció activa i passiva.

2. Interconnectar dispositius mòbils i sense fil o amb cablatge per intercanviar informació i dades.

Es pretén avaluar la capacitat de crear i utilitzar xarxes que permetin comunicar entre si diferents dispositius fixos o mòbils, utilitzant totes les seves funcionalitats i integrar-los en xarxes ja existents.

3. Obtenir imatges fotogràfiques, aplicar-hi tècniques d'edició digital i diferenciar-les de les imatges generades per ordinador.

Es pretén valorar la capacitat per realitzar fotografies en format digital, emmagatzemar-les, comprimir-les i editar-les amb les aplicacions que es considerin més adients.

4. Elaborar imatges vectorials en dos dimensions i combinar-les amb imatges tramades a la producció de l'art final.

Aquest criteri pretén valorar la capacitat de l'alumnat per crear les seves pròpies imatges vectorials, utilitzant les aplicacions que el professor consideri adients, i combinar aquestes imatges amb mapes de bits.

5. Capturar, editar i muntar fragments de vídeo amb àudio i gravar-los en suport físic amb formats diferents.

Els alumnes han d'instal·lar i utilitzar dispositius externs que permetin la captura, la gestió i l'emmagatzematge de vídeo i àudio. Aplicar les tècniques bàsiques per editar qualsevol tipus de font sonora: locució, so ambiental o fragments musicals, així com les tècniques bàsiques d'edició no lineal de vídeo per compondre missatges audiovisuals que integrin les imatges capturades i les fonts sonores.

6. Dissenyar i elaborar presentacions destinades a donar suport al discurs

verbal en l'exposició d'idees i projectes.

Es pretén avaluar la capacitat d'estructurar missatges complexos amb la finalitat d'exposar-los públicament, utilitzant l'ordinador com a recurs en les presentacions. S'ha de valorar la correcta selecció i integració d'elements multimèdia de conformitat amb el contingut del missatge, així com la correcció tècnica del producte final i el seu valor com a discurs verbal.

7. Desenvolupar continguts per a la xarxa aplicant estàndards d'accessibilitat a la publicació de la informació.

Es pretén que els alumnes utilitzin aplicacions específiques per crear i publicar llocs web, incorporant recursos multimèdia, aplicant els estàndards establerts pels organismes internacionals, aplicant a les seves produccions les recomanacions d'accessibilitat i valorant la importància de la presència a la web per a la difusió de tota mena d'iniciatives personals i grupals.

8. Participar activament en xarxes socials virtuals com emissors i receptors d'informació i iniciatives comunes, adquirint les nocions de funcionament de xats, fòrums, blocs, wikis i eines BSCW.

Aquest criteri se centra en la localització a Internet de serveis que possibilitin la publicació de continguts, utilitzant-los per a la creació de diaris o pàgines personals o grupals, la subscripció a grups relacionats amb els seus interessos i la participació activa en aquests grups, així com la utilització d'entorns d'aprenentatge a distància i de recerca de feina.

9. Identificar els models de distribució de programari i continguts i adoptar actituds coherents amb aquests.

Es tracta d'avaluar la capacitat per optar entre aplicacions amb funcionalitats similars quan es necessiti incorporar-les al sistema, tenint en compte les particularitats dels diferents models de distribució de programari. S'ha de tenir en compte el respecte a aquestes particularitats i l'actitud a l'hora d'utilitzar i compartir les aplicacions i els continguts generats amb aquestes. Així mateix, el respecte als drets de tercers en l'intercanvi de continguts de producció aliena.

LLATÍ

Introducció

La matèria de llatí, opcional a quart curs, suposa un apropament específic a la llengua i la cultura llatines, amb continguts lingüístics i culturals complementaris entre si i units pel seu caràcter d'aportacions substancials del que es coneix com a herència clàssica. S'adreça a tot l'alumnat d'aquest curs per aportar-los continguts de l'educació bàsica com a complement dels aprenentatges lingüístics i comunicatius i dels coneixements de l'herència cultural. Per a l'alumnat que pretén cursar el batxillerat d'humanitats i ciències socials es planteja com a introducció als seus estudis.

La matèria té dos objectius fonamentals: iniciar un estudi bàsic de la llengua que és l'origen de la família lingüística de les llengües romàniques, i conèixer els aspectes més rellevants de la cultura i la societat romanes per poder relacionar-los amb els del món actual. El primer objectiu ajuda a millorar el coneixement i ús de la llengua de l'escola, com a instrument primordial d'aprenentatge i comunicació; el segon aporta dades per a una interpretació més ponderada de la societat actual. Ambdós col·laboren eficaçment en l'adquisició de competències bàsiques i contribueixen a l'assoliment dels objectius de l'etapa d'educació secundària obligatòria.

El coneixement del llatí ens obre una via fonamental d'accés a uns dels grans llegats de la cultura d'occident. Aquesta matèria té un caràcter d'iniciació a la llengua llatina durant l'educació secundària obligatòria, ja que els seus continguts més específics es desenvoluparan més endavant en el batxillerat.

És coneguda la gran capacitat formativa del llatí:

* En primer lloc perquè constitueix un mètode molt eficaç d'estructuració mental, gràcies a l'estudi de l'origen del lèxic i de les estructures gramaticals bàsiques d'una llengua, que és, a més, l'origen de les dues llengües oficials de la nostra comunitat autònoma i també de la majoria de les que es parlen a Espanya.

* En segon lloc, perquè permet aprofundir en la interpretació de les més diverses terminologies científiques i tècniques.

* Finalment, i de manera molt especial, perquè permet posar-se en contacte amb el patrimoni cultural de l'antiga Roma i amb les múltiples obres literàries i científiques de l'occident europeu, escrites en llatí durant segles i, alhora, saber identificar la pervivència de tot aquest llegat en les obres literàries produïdes en el si de la comunitat autònoma.

Un dels objectius de l'estudi del llatí consisteix a familiaritzar l'alumnat

amb el lèxic i les estructures sintàctiques que han donat lloc al català i al castellà –i a la majoria de les llengües que es parlen a Espanya– i a ensenyar-li l'evolució del vocabulari llatí fins a arribar a les llengües romàniques, la qual cosa suposa una eina indispensable per a l'adquisició de vocabulari nou. D'aquesta manera, el llatí es converteix en el mitjà per a l'aprenentatge de les llengües que s'estudien als centres escolars de les diferents comunitats autònomes.

Així mateix, es pretén que l'alumnat reconegui l'influx que ha exercit la cultura romana en els aspectes més variats en qualsevol nivell –literari, arquitectònic, pictòric, escultòric, arqueològic, etc.– en la comunitat balear i, per extensió, en la civilització occidental.

Els continguts pròpiament lingüístics ocupen una gran part de la matèria, en considerar que la llengua llatina és la més important aportació del món clàssic a la civilització occidental; per evolució o per influència lèxica, el llatí està present en les llengües que utilitzam o en les que l'alumnat aprèn.

L'estudi del sistema de la llengua llatina com a model de llengua flexiva permet, mitjançant la comparació, una reflexió profunda sobre els elements formals i els mecanismes sintàctics de les llengües d'ús de l'alumnat. El coneixement, encara que sigui bàsic, del llatí fa possible entendre les llengües d'origen romànic com a resultat concret d'una evolució i conèixer en quina mesura la seva estructura i el seu lèxic estan en deute amb la llengua de la qual procedeixen.

D'altra banda, la pràctica de la traducció constitueix una experiència d'investigació que utilitza la lògica del pensament, afavoreix la memòria i potencia els hàbits de disciplina en l'estudi, amb la qual cosa es raona millor i s'aprèn a aprendre.

L'estudi de la història i evolució de la llengua llatina i de la formació de les paraules dota l'alumnat dels coneixements necessaris per entendre l'evolució lingüística, determinar els processos de canvi fonètic i semàntic i il·lustrar els procediments que actuen en la formació del lèxic.

La matèria també aborda el coneixement del marc geogràfic i històric, així com dels aspectes més rellevants de la societat romana, des de la qual s'han transmès maneres de viure, institucions o creacions literàries, tècniques i artístiques que estan en la base de la configuració i del progrés d'Europa. Aquest coneixement suposa un referent necessari en el qual rastrejar els antecedents històrics de l'organització social o la delimitació dels drets de l'individu. La cultura que ha modelat el nostre present i impregna bona part dels nostres canons estètics és també transmissora de valors universals, que entronquen la nostra herència cultural amb les arrels del món clàssic. En aquest sentit, la lectura de textos literaris ajuda a observar com temes i tòpics de la cultura grecollatina han estat transmesos fins avui i segueixen impregnant els nostres escrits.

Orientacions metodològiques

La distribució dels continguts, alhora que n'implica un tractament específic, obliga també a situar-los en un context general en què els diversos elements troben una explicació relacionada i coherent. L'ensenyament i aprenentatge de la matèria ha de ser funcional i útil en diversos contextos d'aprenentatge, en el desenvolupament personal i social, i ha de permetre establir les bases suficients per a la continuació, en el seu cas, dels estudis relacionats amb les humanitats i les ciències socials. Per mitjà dels seus objectius i continguts, la matèria de llatí ha de servir a tot l'alumnat que la cursi per potenciar un llatí útil per a la vida actual i per ajudar a adquirir, en un grau satisfactori, les competències que s'han d'assolir en l'etapa.

Aquest principi general de la funcionalitat cal aplicar-lo des del començament i, per tant, és molt important que l'alumnat percebi el llatí com quelcom proper que pot identificar en moltes situacions de la seva vida quotidiana. En primer lloc, cal fer que la reflexió sobre les llengües romàniques i els aspectes històrics i socials siguin el marc de descoberta de la llengua que doni sentit als treballs sobre el sistema de la llengua llatina.

L'estudi del llatí ha de partir de la comparació dels textos originals i traduïts de diferents moments de la història, presentant-los amb dificultat progressiva i d'acord amb el treball que es faci a les altres matèries lingüístiques del currículum, fet que ha de permetre reflexionar i facilitar la transferència d'aprenentatges (la intercomprensió), entre les llengües romàniques i també amb les altres que s'ensenyen al centre. Això es facilitarà alhora amb l'estudi de la història i evolució de la llengua llatina que aporta a l'alumnat els coneixements necessaris per entendre l'evolució lingüística, determinar els processos de canvi fonètic i semàntic i il·lustrar els procediments que actuen en la formació del lèxic.

La pràctica de la traducció constitueix una experiència de descoberta de la llengua i alhora d'investigació que utilitza la lògica del pensament, afavoreix la memòria i potencia els hàbits de disciplina en l'estudi, habilitats amb les quals

es raona millor i s'aprèn a aprendre.

El treball dels aspectes culturals i socials es farà també a partir dels aprenentatges de les matèries de ciències socials i visual i plàstica. Els textos i documents necessaris per al treball de la matèria es poden presentar en diversos suports, incloent-hi les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) i els mitjans audiovisuals.

D'altra banda, a la societat actual el treball en equip i la capacitat d'integrar-se mitjançant una participació activa en aquest equip és una necessitat que s'ha de traslladar a les aules i als mètodes d'ensenyament i, per tant, s'ha de fomentar el treball cooperatiu de l'alumnat.

Las noves exigències socials i laborals demanen capacitat creativa, de comunicació verbal i escrita, esperit crític i capacitat de treball en equip. En l'aprenentatge per part de l'alumnat és necessari un nou èmfasi, atès l'enorme creixement del cabdal d'informació útil i la rapidesa amb què passa de moda. Per tant, és imprescindible que el professorat realitzi un esforç per definir o adaptar el seu propi mètode en l'àmbit de l'ensenyament d'una llengua clàssica, com és el llatí.

Amb la finalitat d'adequar els mètodes d'ensenyament amb els recursos d'una societat de la informació cada vegada més influent, és interessant integrar recursos nous que reforcin el treball sobre els textos. Aquest és el cas d'Internet, que ha esdevingut una eina molt important pel que fa a les seves possibilitats i que dona a l'alumnat una visió més oberta i al seu abast.

Però és el professorat el que ha de despertar l'interès per aprendre, ha de decidir allò que és important que l'alumnat aprengui, ha d'identificar els graus de dificultat que pot presentar un tema i decidir sobre les connexions pertinents per assolir la coherència de l'aprenentatge.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

El llatí contribueix directament a les competències bàsiques en comunicació lingüística, cultural i artística, així com al tractament de la informació i competència digital, i l'autonomia i iniciativa personal.

Contribueix de manera directa a l'adquisició de la *competència en comunicació lingüística*. El coneixement de l'estructura de la llengua llatina possibilita una comprensió millor de la gramàtica de les llengües europees d'origen romànic i d'altres que, sense ser romàniques, comparteixen amb el llatí el caràcter flexiu. La interpretació dels elements morfosintàctics i de vocabulari, així com la pràctica de la traducció i de la retroversió, permeten adquirir i desenvolupar l'habilitat de recollir i processar una informació donada i utilitzar-la apropiadament. Així mateix, el coneixement dels procediments per a la formació de paraules a partir de les arrels, sufixos i prefixos llatins, així com els fenòmens d'evolució fonètica, coadjuven a l'ampliació del vocabulari bàsic. El coneixement de les etimologies llatines proporciona la comprensió i la incorporació d'un vocabulari culte i explica el vocabulari específic de termes científics i tècnics.

A partir del coneixement de la història i l'evolució de la llengua llatina es fomenta la consciència de la variabilitat de les llengües a través del temps i dels diferents àmbits geogràfics i socials, així com de la comunicació intercultural que el seu contacte suposa. Aquest coneixement fomenta igualment l'interès i el respecte per totes les llengües, incloent-hi les antigues i les minoritàries, i el rebutj dels estereotips basats en diferències culturals i lingüístiques.

La contribució d'aquesta assignatura a la *competència cultural i artística* s'aconsegueix mitjançant el coneixement de l'important patrimoni arqueològic i artístic romà al nostre país i a Europa. Una bona base cultural referent a això permet valorar i gaudir de manifestacions artístiques de tot tipus i, alhora, fomenta l'interès per la conservació del nostre patrimoni. Així mateix, permet proporcionar referències per valorar críticament creacions artístiques inspirades en la cultura i la mitologia llatines, o dels missatges difosos pels mitjans de comunicació que, en molts casos, prenen la seva base icònica del repertori clàssic. Així mateix, amb el coneixement del món llatí i la seva pervivència s'afavoreix la interpretació de la literatura posterior, en la qual perduren temes, arquetips, mites i tòpics, alhora que es desenvolupa l'interès per la lectura, la valoració del caràcter estètic dels textos i l'amor per la literatura.

La contribució a la *competència social i ciutadana* s'estableix des del coneixement de les institucions i el mode de vida dels romans com a referent històric d'organització social, participació dels ciutadans en la vida pública i delimitació dels drets i deures dels individus i de les col·lectivitats, en l'àmbit i l'entorn d'una Europa diversa, unida en el passat per la llengua llatina. Paral·lelament, el coneixement de les desigualtats existents en aquella societat afavoreix una reacció crítica front a la discriminació per la pertinença a un grup social o ètnic determinat, o per la diferència de sexes. Es fomenta així en l'alumnat una actitud de valoració positiva de la participació ciutadana, la negociació i l'aplicació de normes iguals per a tots com a instruments vàlids en la resolució

ció de conflictes.

Des de l'assignatura de llatí es contribueix al *tractament de la informació i competència digital*, ja que una part de la matèria requereix la recerca, selecció i tractament de la informació. Per una altra banda, en la mesura que s'utilitzin les tecnologies de la informació i la comunicació com a eina per a la comunicació del coneixement adquirit, es col·laborarà en l'adquisició de la competència digital. Les activitats relatives a la recollida, selecció i anàlisi de la informació, l'aplicació de tècniques de síntesi, la identificació de paraules clau i la distinció entre idees principals i secundàries aporten instruments bàsics per a l'adquisició d'aquesta competència, tan relacionada amb destreses per a la formació personal continua.

L'estudi de la llengua llatina contribueix a la *competència per aprendre a aprendre*, en la mesura que propicia la disposició i l'habilitat per organitzar l'aprenentatge, afavoreix les destreses d'autonomia, disciplina i reflexió, exercita la recuperació de dades mitjançant la memorització i situa el procés formatiu en un context de rigor lògic.

La matèria contribueix a l'*autonomia i iniciativa personal* en la mesura que s'utilitzen procediments que exigeixen planificar, avaluar diferents possibilitats i prendre decisions. El treball en grup i la posada en comú dels resultats implica valorar les aportacions d'altres companys i companyes, acceptar possibles errors, comprendre la forma de corregir-los i no rendir-se davant un resultat inadequat. En definitiva, aporta possibilitats de millora i fomenta l'afany de superació.

Objectius

L'ensenyament del llatí en l'etapa d'educació secundària obligatòria té com a objectius que l'alumnat desenvolupi les capacitats següents:

1. Conèixer les arrels i l'evolució de la llengua com un instrument que s'adapta a les necessitats dels parlants.
2. Valorar la diversitat lingüística com una mostra de la riquesa cultural dels pobles.
3. Explicar les semblances que entronquen les diferents llengües amb un origen comú i comparar els elements i estructures de les llengües derivades.
4. Identificar i relacionar elements morfològics, sintàctics i lèxics de la llengua llatina per analitzar i traduir textos senzills.
5. Conèixer els procediments de formació del lèxic llatí –en concret, la derivació i la composició– per entendre millor els procediments de formació de paraules a les llengües actuals.
6. Identificar l'etimologia i conèixer el significat de les paraules del lèxic comú de la llengua pròpia i, en especial, del vocabulari culte que forma gran part de la terminologia científica i tècnica actual.
7. Comprendre correctament el significat dels llatínismes i expressions llatines que s'han incorporat directament a la llengua parlada i a la científica, en especial a la del dret.
8. Desenvolupar les capacitats intel·lectuals mitjançant l'anàlisi dels elements de la llengua llatina que, pel seu caràcter flexiu, és prototip d'una llengua d'anàlisi.
9. Millorar la lectura comprensiva i l'expressió oral i escrita mitjançant el coneixement del vocabulari i les estructures gramaticals llatines.
10. Desenvolupar hàbits d'organització, treball i disciplina en l'estudi, a partir dels mecanismes d'estructuració mental que implica el procés d'anàlisi i traducció de textos llatins.
11. Reflexionar i analitzar, des de l'anàlisi de la llengua llatina, les estructures lingüístiques de la llengua pròpia –català i/o castellà– així com també les que s'estudien com a segona o tercera llengua.
12. Utilitzar les regles fonamentals d'evolució fonètica del llatí al català i identificar paraules patrimonials, cultismes i expressions llatines en diferents contextos lingüístics.
13. Conèixer els aspectes rellevants de la cultura i la civilització romanes, utilitzant críticament diverses fonts d'informació i diferents suports, per identificar-ne la pervivència en el nostre patrimoni cultural, artístic i institucional i així adoptar una actitud de respecte i tolerància cap als diversos pobles i nacions.
14. Valorar el patrimoni literari, els gèneres i obres principals, com a base comuna de la història literària universal.
15. Reconèixer la influència del món romà en les Illes Balears en els seus diversos aspectes: arqueològic, lingüístic, econòmic i social.

Continguts

Bloc 1. El llatí com a origen de les llengües romàniques

- L'origen i l'evolució del llatí. Classificació de les llengües indoeuropees.
- Llatí culte i llatí vulgar. La formació de les llengües romàniques. Diferenciació entre llengua oral i escrita.
- Comparació entre termes de diferents llengües romàniques procedents del mateix ètim llatí.

- El pas del llatí a la llengua de l'alumne.
- L'evolució fonètica. Termes patrimonials i cultismes.
- L'aportació lèxica del llatí a les llengües modernes que no en deriven.
- Valoració de l'origen comú de les principals llengües europees.
- Interès per l'adquisició de nou vocabulari, respecte per les altres llengües i acceptació de les diferències culturals de les persones que les parlen.
- La formació dels dominis lingüístics de la Península Ibèrica i les Illes Balears. Situació lingüística a les Illes Balears des de l'arribada dels romans.
- Valoració de la importància d'una educació lingüística i de l'aprenentatge de llengües diverses.
- Valoració de la importància del manteniment de normes lingüístiques per evitar el deteriorament d'un bé cultural, com la llengua, i per evitar situacions d'incomunicació.
- Valoració de l'aprenentatge del llatí per a un coneixement millor de la pròpia llengua, per a un aprenentatge de llengües romàniques millor i més eficaç o, fins i tot, d'altres llengües no romàniques.

Bloc 2. Sistema del lèxic

- Principals procediments de formació del lèxic llatí: composició i derivació. La seva continuïtat en les llengües romàniques. Normes fonètiques d'evolució del llatí fins a arribar a les llengües oficials de la comunitat autònoma.
- Els cultismes a la llengua científica: hel·lenismes i llatínismes.
- Etimologia del vocabulari científic i tècnic: de les ciències, del dret, de les humanitats i de la tecnologia.
- Llatínismes i locucions llatines incorporades a la llengua parlada i la llengua tècnica.
- Curiositat per conèixer el significat etimològic de les paraules i interès en la utilització adequada del vocabulari.
- Reconeixement de l'aportació al món científic, tècnic i literari de la terminologia clàssica.
- Valoració positiva de l'estudi de les llengües clàssiques per a l'aprenentatge de la nostra llengua i actitud crítica davant posicions de rebuig al seu estudi.

Bloc 3. Sistemes de la llengua. Elements bàsics de la llengua llatina

- Alfabet i pronunciació. Prosòdia i accentuació del llatí.
- Lectura de textos escrits en llatí i en diferents suports materials com pedra, paper, pergami o paper, reconeixement dels termes transparents i, comparant aquests textos i les seves traduccions amb d'altres de diferents llengües actuals, identificació de paraules, frases fetes (a priori, maremagnum, tros de quònim, etc.) abreviatures (etc., e.g., i.e., etc.) i altres elements lingüístics.
- Reconeixement de les diferències i similituds bàsiques entre l'estructura de la llengua llatina i la de les llengües romàniques utilitzades per l'alumnat.
- Introducció general a la morfologia: morfema i paraula. Gramàtica i lèxic. Les classes de paraules. El significat gramatical i el significat lèxic.
- El llatí com a llengua flexiva, en comparació amb llengües d'una altra tipologia, especialment amb les llengües preposicionals. El pas del llatí com a llengua flexional cap al català i castellà, en tant que llengües preposicionals.
- Relació entre forma i funció en el sistema casual llatí.
- Presentació de les flexions llatines. Els casos i els seus principals valors. Restes dels casos en els paradigmes pronominals del català i castellà.
- Usos preposicionals bàsics.
- L'adjectiu. Els numerals. Graus de significació dels adjectius.
- Presentació de la conjugació llatina. Relació i correspondències dels temps i modes verbals llatins amb els catalans i castellans.
- Valors fonamentals de la flexió pronominal: morfemàtic, díctic, fòric, emfàtic, etc. Nocions bàsiques de flexió pronominal.
- Adverbis llatins d'ús freqüent. Relació entre les categories d'adjectiu i adverbi.
- Les estructures oracionals bàsiques.
- Nexes coordinants més freqüents.
- Anàlisi morfosintàctica, traducció de textos breus i senzills del llatí al català. Retroversió d'oracions simples.
- Valoració de la llengua llatina com a principal via de transmissió i pervivència del món clàssic i instrument privilegiat per a una comprensió profunda del sistema de les llengües romàniques; interès per aprendre-la.
- Recerca en català o en altres llengües romàniques de restes del sistema casual llatí.
- Observació de la progressiva utilització de perífrasis preposicionals en les llengües romàniques com a conseqüència de la progressiva desaparició del sistema casual llatí.
- Adscripció de noms i verbs llatins a les seves corresponents categories en virtut dels seus trets formals.
- Recerca de noms i verbs llatins en diccionaris o vocabularis.
- Valoració de la importància d'una bona dicció i pronunciació en les relacions personals i professionals.
- Valoració de l'economia lingüística, el reaprofitament i combinació d'uns pocs elements per a una multiplicat de valors i usos gramaticals i lèxics.
- Valoració de l'estudi lingüístic com a un excel·lent mitjà per fomentar la

capacitat analítica, la reflexió i els procediments cognitius fonamentals.

Bloc 4. Vies no lingüístiques de transmissió del món clàssic

- El marc geogràfic i històric de la societat romana. Ús de fonts primàries i secundàries per conèixer el passat: relació d'eines que tenim a l'abast sense sortir de la nostra comunitat autònoma.

- Les institucions i la vida quotidiana. Interpretació dels seus referents des de la nostra perspectiva sociocultural. Comparació i anàlisi crítica de les estructures socials i familiars.

- Les empremtes materials de la romanització a les Illes Balears i a tota l'àrea d'influència de Roma. Observació directa i indirecta del patrimoni arqueològic i artístic romà, utilitzant diversos recursos, inclosos els que proporcionen les tecnologies de la informació i la comunicació.

- La mitologia en la literatura i en les arts plàstiques i visuals.

- Reconeixement d'elements de la mitologia clàssica en manifestacions literàries i artístiques de tot tipus i interpretació del seu significat. Llegendes i rondalles balears de tradició clàssica.

- Valoració del paper de Roma en la història de les Illes Balears i en general d'occident, quant a l'herència del seu patrimoni arqueològic, artístic i literari i a l'interès per la lectura de texts de la literatura llatina.

- Lectura de textos diversos, incloent-hi còmics, i visionat de pel·lícules o altres documents, on es facin versions amb referència explícita a la cultura llatina o a les seves llegendes. Introducció a la important tradició de traduccions a les Balears.

- Lectura de textos clàssics traduïts al català (triats amb molta cura segons les capacitats lectores i interessos de l'alumnat) i presentació de la important tradició que en aquest camp té el nostre país. A partir de la lectura d'aquests textos, classificació de les característiques dels principals gèneres literaris llatins, i coneixement de la seva influència en les literatures posteriors estudiades per l'alumnat.

criteris d'avaluació

1. Reconèixer, per comparació, elements lingüístics, principalment de naturalesa lèxica, indicadors d'origen comú d'un gran nombre de llengües, entre les quals es troba la de l'alumnat. Explicar l'evolució de paraules de la llengua llatina fins a arribar a la forma en què es presenten en català i castellà, llengües habituals de l'alumnat.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si l'alumnat és capaç d'aplicar els mecanismes d'evolució fonètica i analitzar les diferències de significat entre paraules d'un mateix origen, aplicar les regles evolutives o deduir aquestes regles a partir de la comparació amb el terme heretat, identificar cultismes d'ús quotidià i relacionar-los sistemàticament amb termes patrimonials d'ús freqüent i redactar composicions pautades en les quals apareguin termes patrimonials i cultismes prèviament estudiats.

2. Formar altres paraules que pertanyen a la mateixa família semàntica, a partir d'una o diverses paraules donades, mitjançant l'aplicació dels mecanismes bàsics de derivació i composició. Conèixer l'etimologia d'elements lèxics propis de la llengua científica i tècnica, i deduir el seu significat.

Mitjançant aquest criteri es tracta de comprovar si l'alumnat és capaç de reconèixer els formants d'origen grecollatí en termes d'ús habitual i en el vocabulari d'ús corrent de caràcter científic i tècnic, així com produir definicions etimològiques d'aquest mateix vocabulari. Per això es proposaran activitats en les quals l'alumnat verifiqui les variacions semàntiques que aporten els diversos afixos en textos apropiats.

3. Descobrir expressions i locucions usuals incorporades a les llengües vernacles d'origen llatí i explicar-ne el significat.

Aquest criteri pretén verificar si l'alumnat identifica i comprèn les expressions llatines integrades en les llengües modernes i si és capaç d'utilitzar-les de manera coherent. Per això, rastrejant la seva presència en diferents textos, literaris, periodístics o missatges publicitaris, es valorarà que l'alumnat sigui capaç d'identificar i comprendre el significat, deduït pel context o no, de diverses expressions llatines integrades en les llengües modernes i emprar amb propietat llatínismes i locucions llatines d'ús freqüent en parlar o realitzar composicions escrites breus.

4. Identificar els elements morfològics i les estructures sintàctiques elementals de la llengua llatina i saber posar-los en relació amb tots els coneixements de morfologia i sintaxi que es tenen de català i castellà.

Amb aquest criteri es pretén comprovar si, mitjançant activitats diverses d'anàlisi morfològica o la comparació entre un text llatí i la seva traducció, l'alumnat és capaç d'identificar i classificar els diferents tipus de paraules i les paraules invariables, reconèixer distints casos i els temps verbals, identificar diverses estructures sintàctiques de les dues llengües, establir analogies i diferències amb elements i estructures d'altres llengües.

5. Traduir textos breus i senzills i produir, mitjançant retroversió, oracions simples amb les estructures pròpies de la llengua llatina.

Amb aquest criteri es podrà comprovar si, mitjançant la realització d'activitats d'anàlisi morfosintàctica i posterior traducció de textos breus i senzills, sense ajuda del diccionari, i d'activitats de retroversió sobre oracions senzilles, l'alumnat és capaç d'identificar les estructures morfològiques i sintàctiques elementals de la llengua llatina, identificar els distints casos i relacionar-los amb la funció corresponent, reconèixer i traduir els diferents temps verbals, realitzar traduccions directes o inverses de textos d'escassa dificultat, sense ajuda del diccionari i utilitzar correctament per escrit la llengua de l'alumnat.

6. Conèixer dates i llocs rellevants de l'antiguitat romana i analitzar-ne la influència en l'àmbit de la civilització mediterrània.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si l'alumnat és capaç d'identificar en textos o imatges referències arqueològiques romanes i manejar diverses fonts, amb especial atenció a les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), per tal de localitzar informació i seleccionar únicament les dades pertinents. Es tracta de comprovar si l'alumnat identifica els principals elements de la història de Roma i les principals petjades materials de la romanització en contextos de tot tipus, tant de l'entorn de l'alumnat com cercats per vies diverses, amb especial utilització de les TIC.

7. Elaborar, guiats pel professorat, un treball temàtic senzill sobre qualsevol aspecte de la producció artística o la vida quotidiana a Roma.

Amb aquest criteri es pretén valorar la capacitat de l'alumnat per realitzar un projecte d'investigació senzill, en el qual, amb la combinació del treball individual i del realitzat en equip, se seleccioni, organitzi i sintetitzi la informació obtinguda de diverses fonts.

8. Conèixer els principals mites del poble romà i saber establir relacions i comparances entre aquests i les tradicions i la narrativa popular de les Illes Balears.

Amb aquest criteri es podrà comprovar si, a partir d'imatges, textos, missatges, expressions o altres manifestacions culturals relacionades amb mites clàssics, ja siguin proposades pel professorat o localitzades per l'alumnat en fonts diverses, l'alumnat és capaç d'identificar els principals elements de la mitologia clàssica en diversos contextos expressius, textos literaris i no literaris i iconografia de qualsevol tipus i comprendre'n el significat específic, descrivint a quin mite es refereixen, quin aspecte d'aquest reflecteixen o quin sentit té en el context en el qual se situen.

9. Sintetitzar, oralment i per escrit, el contingut de textos traduïts d'autors clàssics i moderns i comentar-ne els aspectes històrics o culturals.

Amb aquest criteri es pretén constatar si l'alumnat és capaç de comprendre textos escrits, preferentment de contingut històric o cultural, el contingut del qual sigui rellevant i significatiu per a l'alumnat.

LLENGUA CASTELLANA I LITERATURA LLENGUA CATALANA I LITERATURA

Introducció

La finalitat de l'educació secundària obligatòria és el desenvolupament integral i harmònic de la persona en els aspectes intel·lectuals, afectius i socials. Un component fonamental d'aquest desenvolupament el constitueix l'educació lingüística i literària, entesa la primera com la capacitat per utilitzar la llengua en les diverses esferes de l'activitat social, i la segona com el conjunt d'habilitats i destreses necessàries per llegir de manera competent els textos literaris significatius del nostre àmbit cultural, i allhora serveixi d'eina eficaç per a l'adquisició de la resta de coneixements.

L'objectiu d'aquestes dues matèries és, com a l'educació primària, el desenvolupament de la competència comunicativa, és a dir, un conjunt de coneixements sobre la llengua i els procediments d'ús necessaris per interactuar satisfactòriament en diferents àmbits socials. Aquests coneixements es refereixen als principis i normes socials que presideixen els intercanvis, a les formes convencionals que presenten els textos en la nostra cultura, als procediments que articulen les parts del text en un conjunt cohesionat, a les regles lexicosintàctiques que permeten la construcció d'enunciats amb sentit i gramaticalment acceptables o a les normes ortogràfiques.

Per altra banda, la llengua d'un grup humà és part indestriable del patrimoni històric i cultural d'aquest grup, que l'ha emprada com a instrument de comunicació interna i, per tant, de cohesió social, i l'ha assumida com a senyal distintiu davant d'altres grups i com a vehicle de certes manifestacions artístiques que se sumen, per un costat, a altres mostres d'identitat d'aquell grup i,

per un altre, al bagatge de la literatura universal. En aquest sentit, la llengua també és vehicle d'expressió artística.

Els objectius de llengua castellana i literatura i de llengua catalana i literatura en aquesta etapa marquen una progressió respecte als establerts en l'educació primària, dels quals s'haurà de partir en aquesta nova etapa. Aquesta progressió suposa ampliar la diversitat de pràctiques discursives i fer-les més complexes, subratllar el paper de les convencions literàries i del context històric en la comprensió dels textos literaris, donar un paper més rellevant a la reflexió sobre el funcionament de la llengua i sobre les seves normes d'ús, així com la sistematització dels coneixements lingüístics explícits.

Tot això tenint en compte la realitat sociolingüística de les Illes Balears. Com a comunitat amb dues llengües oficials ens trobam en una situació especial pel que fa a l'ensenyament d'aquestes matèries, ja que l'alumnat freqüentment presenta diferents competències respecte a una o altra llengua. Amb la finalitat que tot l'alumnat tingui competència tant en llengua castellana com en llengua catalana és necessari partir des d'un marc de referència comú i amb uns criteris didàctics coherents i coordinats. A les Illes Balears la realitat sociolingüística encara és més diversa a causa de la presència creixent d'alumnes de procedència estrangera que tenen com a llengua primera una distinta de les dues llengües oficials de la comunitat autònoma. L'escola, evidentment, no pot redreçar per si sola el fenomen de l'ús desigual de les dues llengües oficials, però sí que constitueix un element bàsic en la normalització lingüística de la societat, en la mesura que pot assegurar el coneixement per part de tothom de totes dues llengües oficials.

Les consideracions sobre la llengua i sobre el que és ensenyar-la han de portar a adoptar un enfocament comunicatiu i funcional, caracteritzat pel treball de les habilitats lingüístiques d'una manera integrada tot partint de les necessitats comunicatives de l'alumnat i de la diversitat discursiva en situacions reals d'ús. Es tracta de treballar l'ús i la reflexió sobre aquest ús per tal de desenvolupar tots els coneixements i habilitats inclosos en la competència comunicativa. En aquest sentit s'ha de destacar la importància de la interacció oral, perquè és bàsica per a la comunicació, per a la configuració del pensament, la conceptualització de l'experiència i com a punt de partida de l'escrit.

El domini de la llengua escrita ha de permetre a l'alumnat desenvolupar les capacitats comunicatives i, alhora, descobrir les possibilitats que ofereixen la lectura i l'escriptura com a font de plaer i de fantasia. L'ensenyament de la literatura ha de tendir, doncs, a desenvolupar el coneixement i el gaudi del fet literari, entès com un producte cultural o social d'una societat determinada.

L'eix dels dos currículums que presentem són les habilitats i estratègies per parlar, escriure, escoltar i llegir en àmbits significatius de l'activitat social. Aquests aprenentatges es recullen en tres dels blocs de continguts del currículum: "Bloc 1. Comunicació", "Bloc 4. Educació literària" i "Bloc 5. Tècniques de treball". En relació a aquests, els blocs 2 i 3, "Llengua i societat" i "Coneixement de la llengua", abasten els continguts que fan referència a la capacitat dels alumnes per observar el funcionament de la llengua i per parlar-ne, als coneixements explícits sobre la llengua i les seves formes d'ús derivades de la diversitat social i d'estil.

L'organització dels continguts dels currículums en aquests blocs no té com a finalitat establir l'ordre i l'organització de les activitats d'aprenentatge dins l'aula. Els blocs esmentats exposen, d'una manera analítica, els components de l'educació lingüística i literària, i assenyalen els nivells assolibles a cada curs.

Així, per exemple, al bloc 1. "Comunicació", a més d'aspectes com els elements de la comunicació, les funcions del llenguatge o les tipologies textuals, s'han distingit els continguts referits a l'ús oral i escrit en subapartats diferents a fi d'exposar amb major claredat els aprenentatges específics d'una o una altra manera. Els gèneres orals i escrits són diferents, i responen a funcions socials distintes, per la qual cosa requereixen estratègies d'aprenentatge específiques per a rebre'ls i produir-los.

Cal advertir, tanmateix, que la necessitat d'exposar de manera diferenciada els continguts no ha d'ocultar la interrelació que es dona en moltes activitats socials entre usos orals i escrits: es rellegeix un text propi per revisar-lo; s'escriu l'ordre del dia d'una reunió; s'aixeca acta d'una sessió; es prenen notes d'una conferència per escriure una crònica; s'escriu el guió d'un programa de ràdio o d'una exposició oral; etc. Per això, sembla oportú integrar els aprenentatges dels dos blocs en elaborar les programacions i a l'aula les seqüències d'activitats.

Els mòduls de continguts dedicats a les habilitats lingüístiques —escoltar, parlar, i conversar, llegir i escriure— situen aquests aprenentatges en diversos àmbits d'ús de la llengua: el de les relacions interpersonals i dins de les institucions, el dels mitjans de comunicació i l'àmbit acadèmic, les interactives i les de mediació. La concreció de les habilitats lingüístiques en diferents àmbits d'ús obeeix al fet que la comprensió i la composició de textos —orals i escrits— demanen habilitats i estratègies específiques que depenen de factors extralingüístics,

com ara els interlocutors, l'entorn físic o la mena de discurs.

La gradació dels aprenentatges d'aquests dos blocs durant els quatre cursos de l'etapa es basa en aquests criteris: major o menor proximitat de les pràctiques discursives en l'experiència lingüística i cultural de l'alumnat; major o menor complexitat dels textos quant a l'organització interna; diversificació de les finalitats que s'assignen a la recepció o composició dels textos.

El primer bloc, doncs, permet exposar tot el ventall d'elements que participen en l'acte comunicatiu i la varietat de productes que se'n deriven; d'aquesta manera, es treballen els vessants receptiu i creatiu del llenguatge, tot enfortint el domini dels discursos, orals i escrits, adequats a cada situació.

El bloc 2, "Llengua i societat", inclou continguts que fan referència a les actituds de les persones respecte de les llengües i a les relacions entre aquestes i la societat. En aquest sentit, l'educació ha d'afavorir el coneixement i la valoració positiva de la realitat plurilingüe i pluricultural de la societat espanyola. L'aprenentatge de la llengua ha de considerar, a més, la reflexió sobre els fenòmens derivats del contacte entre les llengües.

El bloc 3, "Coneixement de la llengua", integra els continguts relacionats amb la reflexió sobre la llengua i amb l'adquisició dels conceptes i d'una terminologia gramatical. Es tracta de conèixer els lligams entre els signes fonètics i els gràfics, de saber triar i usar les paraules correctament i de dominar els principis bàsics de la gramàtica.

La presència d'aquest bloc es justifica pel fet que l'adquisició de les habilitats lingüístiques i comunicatives implica l'ús reflexiu sobre diferents aspectes de la llengua: la variació i els factors que expliquen dialectes, registres i usos socials; les formes lingüístiques que indiquen al text la presència dels factors del context; els procediments que contribueixen a cohesionar el text; les diverses possibilitats sintàctiques que són utilitzables per expressar un mateix contingut; els procediments gramaticals per integrar diferents proposicions a un enunciat cohesionat; els mecanismes per a la formació de paraules; la norma gramatical i ortogràfica, etc.

La interrelació d'aquest bloc amb la resta obliga a que la programació de les activitats relacionades amb el seu contingut tingui sempre una justificació des del punt de vista de la seva rellevància per a la millora de les habilitats en l'ús de la llengua. Així mateix, aquest criteri és el que ha de guiar l'establiment del grau de complexitat amb què s'aborden els continguts.

Els continguts relacionats amb l'educació literària s'agrupen al bloc 4. La lectura i interpretació de textos literaris requereixen uns aprenentatges específics que s'hauran iniciat en l'educació primària amb el recitat, la pràctica de jocs retòrics, l'escolta de textos propis de la literatura oral o les dramatitzacions. D'aquesta manera s'haurà aconseguit un primer acostament a les convencions literàries bàsiques i a les relacions entre les obres i el context històric en la mesura que aquestes dades són significatives per a la interpretació del text, a banda d'això, s'hauran afavorit experiències agradoses amb la lectura i la composició de textos literaris. A l'educació secundària obligatòria l'educació literària continua, de manera que es consoliden els hàbits de lectura, s'amplien les experiències als camps de la lectura i recreació de textos, s'adeqüen a les noves necessitats de simbolització de l'experiència i de l'expressió dels sentiments, se sistematitzen les observacions sobre les convencions literàries i s'estableix també la relació entre les obres i els seus contextos històrics.

Al cinquè bloc i darrer, "Tècniques de treball", s'integren i sistematitzen les estratègies necessàries que consoliden el domini de les diferents habilitats. Es destaca l'ús i maneig del diccionari, les tècniques de lectura comprensiva, d'anàlisi i síntesi de la informació, així com els procediments per a la presentació d'escrits i treballs acadèmics i l'adquisició d'hàbits que manifestin actituds d'interès per la presentació adequada i correcta dels textos escrits. Les tecnologies de la informació i la comunicació s'incorporen a l'aula com a instrument vàlid per al desenvolupament dels continguts i eina útil per a la recerca d'informació i presentació de treballs, a més d'estratègia motivadora per a l'alumnat i valorada per la societat actual.

En síntesi, l'eix del currículum en la matèria llengua castellana i literatura i en la matèria llengua catalana i literatura són els procediments encaminats al desenvolupament de les habilitats lingüístiques i comunicatives, és a dir, en l'expressió i comprensió oral i escrita en contextos socials significatius, així com en l'àmbit de la comunicació literària. L'adquisició i desenvolupament d'aquestes habilitats implica la reflexió sobre els mecanismes de funcionament de la llengua i les seves condicions d'ús i l'adquisició d'una terminologia que permeti reflexionar-hi. Així mateix, l'educació literària implica l'aplicació i l'ampliació de coneixements sobre el context històric i cultural.

Orientacions metodològiques

En aquest apartat es pretén presentar pautes referides a l'aprenentatge, l'ensenyament i l'avaluació de la llengua catalana i literatura i de la llengua

castellana i literatura en l'educació secundària obligatòria, una etapa en la qual l'aprenent ha de ser el centre de la planificació curricular. Un alumnat que, des de la perspectiva individual i educativa –amb responsabilitats en el procés propi d'aprenentatge–, social i també intercultural ha acumulat experiències com a aprenent i ha adquirit habilitats i coneixements rellevants per als nous aprenentatges.

S'ha de planificar l'ensenyament de les llengües del currículum de manera coordinada. Convé compartir què s'entén per ensenyar llengua i arribar a acords sobre què cal ensenyar perquè els aprenents siguin capaços d'usar-la per comunicar-se i per aprendre. Així, la capacitat d'usar-la es desenvolupa de manera compartida des de les diferents matèries de l'àrea lingüística i es complementa amb els aprenentatges específics de cada una. Els objectius, que seran específics de les diferents matèries, han de fer referència al desenvolupament de les competències bàsiques, a la capacitat de saber fer amb la llengua que aprenen: seleccionar, interpretar, relacionar, anticipar, generalitzar, i també exposar, explicar i convèncer o argumentar, entre d'altres.

Per això, cal coordinar la rellevància i el paper de la llengua oral, de la llengua escrita i de l'enfocament de la reflexió gramatical en el conjunt d'aprenentatges de cada una de les llengües. I també la seqüenciació de les activitats des de la perspectiva del que aporten a la millora de les habilitats que possibiliten usar la llengua. És necessari, igualment, arribar a acords sobre els criteris d'avaluació, els plantejaments metodològics i l'ús dels recursos i materials didàctics més utilitzats.

El fet que tant la llengua catalana com la castellana no són en molts de casos ni la primera ni la segona llengua de l'aprenent, obliga a apropar les estratègies d'ensenyament i a compartir el tractament metodològic més adequat, utilitzat en l'ensenyament de llengües segones. En qualsevol cas, la coordinació entre els diferents departaments no té per finalitat que les planificacions coincideixin, sinó que siguin complementàries i coherents.

Les propostes referides a una manera distinta d'entendre l'aprenentatge més enllà de l'ensenyament, que és el procés que el facilita, havien d'arribar a totes les aules del sistema educatiu una vegada publicada la LOGSE. De llavors ençà s'ha fet referència repetidament a: aprenentatge significatiu, participació activa de l'aprenent, coneixements previs, desenvolupament d'habilitats, aprendre a aprendre, caràcter funcional dels aprenentatges, reflexió i valoració del que s'ha après, procés individual de construcció de mecanismes per comprendre, utilitzar i aplicar les informacions i els nous coneixements.

Aquests conceptes, vigents avui, poden ampliar-se amb una visió complementària del paper de la llengua com a instrument per comunicar-se i per aprendre, en el marc dels intercanvis comunicatius i de les experiències d'aprenentatge i en un context plurilingüístic i pluricultural. Cal remarcar, a més, la importància del desenvolupament de les competències bàsiques, necessàries per a la vida social, professional i acadèmica, amb el rerefons de l'equitat i de la qualitat de l'ensenyament per a tots els aprenents.

Tot plegat s'ha de configurar una planificació activa, funcional i diversificada de l'ensenyament de les llengües i s'han de promoure canvis organitzatius i metodològics significatius.

Després de la gran difusió de les propostes estructuralistes per ensenyar i aprendre llengua, en la dècada dels setanta es va començar a estendre la idea de pensar en la llengua des de la perspectiva de l'ús. De la concepció nocional-funcional es va passar a la visió discursiva de la llengua. La lingüística del discurs va posar en relleu la importància de la interacció i de l'organització dels diferents tipus de gèneres i de textos com a base de la didàctica de la llengua. En aquest context són fonamentals aspectes abans marginals: la relació dels parlants que intervenen en la interacció lingüística, el registre, la intenció comunicativa, els canals de comunicació, els factors cognitius, culturals i socials, la variació, fonològica, morfològica i sintàctica i també el concepte de competència comunicativa. Així, cal ensenyar que la llengua s'organitza per comunicar i que compta, com a sistema, amb mecanismes que faciliten la correcció, que té a l'abast elements de coherència i de cohesió i que la fluïdesa és important en l'intercanvi per garantir l'emissió, la recepció i l'intercanvi de missatges i d'informacions.

Els objectius s'han de vincular al caràcter funcional i comunicatiu de l'aprenentatge de les llengües. L'avaluació mesurarà l'assoliment dels objectius, formulats en termes de competències. Aquesta avaluació, que tindrà caràcter formatiu i orientador, facilitarà l'anàlisi de l'aprenentatge dels alumnes i també del procés d'ensenyament. L'avaluació de l'aprenentatge de llengües ha de ser contínua, global i diversa.

Els alumnes, des de l'inici del procés, han de conèixer els objectius i els criteris que s'aplicaran en l'avaluació dels seus aprenentatges. L'avaluació s'organitzarà a través d'activitats comunicatives en les quals s'integrin les destres de comprensió i d'expressió, d'interacció i de mediació de la llengua oral i de la llengua escrita. Es valoraran els coneixements gramaticals de les llengües i la

capacitat de reflexió lingüística. Convé igualment revisar el tractament dels errors, fomentar l'anàlisi i la valoració individual i compartida del que s'ha après, reflexionar sobre les estratègies d'aprenentatge que els són més adients i ensenyar-los a valorar i a gaudir dels nous aprenentatges.

La sensibilitat envers la llengua que s'aprèn serà possible en la mesura que els ensenyaments n'afavoreixin l'aprenentatge global i eficaç. Per altra part, el progrés en l'aprenentatge es fa sobretot evident amb la capacitat de l'aprenent de fer amb la llengua que aprèn, tant quan es tracta de comunicar-se i d'aprendre en general com de realitzar activitats lingüístiques i comunicatives a les classes de llengua.

Tradicionalment, el treball en les aules de llengua s'ha destinat fonamentalment al desenvolupament de les habilitats vinculades a la llengua escrita: aprendre a escriure i a llegir. La llengua oral s'adquiria sobretot espontàniament en tots els àmbits de la vida dels alumnes, inclòs l'educatiu. Però l'aprenentatge de la llengua oral, en tots els nivells de l'aprenent, serà més efectiu si respon a una planificació adequada de cada un dels àmbits que cal desenvolupar, tant si es tracta d'ensenyar a estructurar oportunament un discurs com d'aprendre a escoltar amb eficàcia i processar la informació que rep. Al llarg de tota l'etapa, i des de totes les matèries, s'ha de posar esment en l'adquisició de la fluïdesa lectora i en la consolidació de l'hàbit lector. La lectura, que ajudarà a aprendre a escriure correctament, permet analitzar i conèixer els mecanismes lingüístics del text i obre les portes a la fantasia i a la imaginació.

La llengua escrita és imprescindible per dur a terme altres aprenentatges. S'han de facilitar als alumnes textos diversos quant al tipus de text, al contingut, a l'estructura, a la intenció, inclosos els textos reals, dels mitjans de comunicació i també de l'àmbit acadèmic. N'han de fer lectures diverses i amb distintes finalitats. Quant a l'expressió escrita, cal fer incidència en el procés d'elaboració dels textos per part dels alumnes. La revisió de les produccions escrites, a més de tenir en compte els aspectes vinculats a la gramàtica i l'ortografia, ha de considerar el conjunt de les propietats textuals. Molts d'aquests textos han de ser orientadors de les seves produccions escrites.

Tant per a les activitats de producció com de recepció oral i escrita, com també per a les interactives (per construir un discurs compartit, on és important la cooperació, els torns de paraula, la tria de significats, l'enfocament del tema, etc.) i les de mediació (en el paper d'intermediari, interpretar i traduir, resumir i reformular) l'aprenent ha de tenir a l'abast recursos amplis i diversos de la llengua, entre els quals s'hi ha d'incloure el coneixement de la llengua que permet la correcció especialment en les habilitats productives.

El desenvolupament de la competència lingüística és un aspecte essencial per a l'aprenentatge d'una llengua. Es refereix al coneixement dels recursos de la llengua i a la capacitat d'usar-los. Per altra part, les llengües evolucionen contínuament per donar resposta a les exigències de l'ús comunicatiu. Per això, és complex fer una descripció de la llengua exhaustiva i detallada i organitzar-la per ensenyar-la. Hi ha teories diferents per tractar i presentar els elements lingüístics que s'han d'ensenyar i als equips de professors els correspon decidir quina teoria acorden adoptar segons els objectius i context determinats i pensant en la finalitat dels aprenentatges lingüístics dels aprenents.

És un objectiu de les matèries de llengua catalana i literatura i de llengua castellana i literatura ensenyar a reflexionar sobre els elements formals i els mecanismes de la llengua a nivell fonològic, morfosintàctic, lexicosemàntic i textual i sobre les condicions de recepció i producció de missatges. Un altre objectiu és que els alumnes comprenguin aquests mecanismes. Per analitzar-los, és convenient utilitzar textos complets, perquè el text és la unitat comunicativa bàsica, que permeten reflexionar sobre les estructures textuals i no únicament sobre les oracionals. La reflexió s'ha d'estendre als elements de connexió del discurs, a l'ortografia del discurs, de la frase i de la paraula, als procediments de formació de paraules i sobre el concepte de camp semàntic.

El domini de la llengua moltes vegades és anterior a la reflexió conscient i sistemàtica sobre els usos lingüístics. Cal recordar que la lectura ajuda a conèixer les estructures gramaticals de la llengua i facilita l'aprenentatge no conscient del sistema de la llengua.

Convé divulgar la idea que la literatura és d'abast universal i que les millors obres literàries participen d'uns valors estètics i culturals perdurables al llarg dels anys. Així, és important que l'alumnat conegui les principals mostres literàries de la literatura catalana i castellana per fer-lo participar d'un valors compartits amb la literatura universal. Convé fer concebre, per tant, la literatura com a producte lingüístic i estètic, com a instrument de transmissió cultural, històrica i social. La lectura de textos literaris ajuda a entendre el fet literari i permet reflexionar sobre aspectes que caracteritzen l'obra literària (artístics, socials, històrics i filosòfics). S'ha d'entendre la lectura de textos literaris no sols com a font de nous coneixements, sinó també com a plaer, com a eina que permet l'apropament a la ficció, a l'estètica i a l'art literari. A través de les obres de la literatura es pot potenciar la lectura i reformar l'hàbit lector, ampliar el repertori lèxic, crear opinions, comprendre dimensions de la cultura pròpia i de

les altres, estructurar el pensament. També pot ajudar a desenvolupar l'actitud crítica, la fantasia i el gust estètic i pot permetre crear en el aula contextos favorables per al debat literari i l'activitat creativa.

En les activitats d'expressió oral i escrita hi intervenen aspectes de l'individu que s'estenen més enllà del coneixement i de l'objectivitat. Hi té a veure l'autoestima, la visió del món, la capacitat d'argumentar amb la paraula, la relació amb els altres, com s'assumeix el risc d'equivocar-se, la seguretat en un mateix per emetre opinions, etc. Així, cal tenir en compte les estratègies d'aprenentatge individuals, l'autoregulació del propi procés d'aprenentatge i la tria adequada d'activitats d'aula.

La diversitat és inherent a tot grup d'aprenents, als quals es faciliten en qualsevol cas recursos i estratègies diversificades. Però hi ha algunes maneres d'ensenyar i d'organitzar el treball a l'aula que faciliten atendre la diversitat més que unes altres. Els aprenentatges de llengua estan directament connectats entre ells i els coneixements previs dels alumnes tenen una rellevància excepcional.

Els alumnes que s'incorporen tard al sistema educatiu de les Illes Balears poden presentar un desfasament important quant als aprenentatges previstos per a l'edat. A vegades han d'aprendre la llengua catalana o la llengua castellana, o les dues per comunicar-se i per aprendre. Aquest fet, afegit als diferents ritmes de treball i d'aprenentatge, exigirà l'adopció de mesures organitzatives i metodològiques que permeti ensenyar aquestes llengües d'acord amb els plantejaments més efectius per ensenyar llengües segones, a fi que l'aprenentatge sigui el més ràpid i funcional possible per facilitar la incorporació i integració al grup. Cal fomentar, també, en el marc d'una adequada gestió social de l'aula, una actitud de respecte envers la diversitat lingüística i cultural.

Desenvolupar les habilitats i actituds positives per a l'aprenentatge és possible si es té un paper actiu en tot procés. Per aprendre llengua, oral i escrita, cal interactuar amb els companys. L'aprenent és l'actor principal en els processos d'adquisició i d'aprenentatge de la llengua. El professorat no és només l'expert, també el mediador i el motivador del procés d'ensenyament/aprenentatge. No és només un grup, sinó un equip.

Els aprenents han de ser conscients que únicament ells poden fer possible el seu propi aprenentatge, que depèn d'ells, que cal estar disposats a aprendre. S'espera dels alumnes que segueixin les directrius del professorat, que participin activament en les activitats i que cooperin en la realització de les tasques i en el desenvolupament del procés global d'ensenyament/aprenentatge. Els alumnes s'han d'interessar pels objectius de les matèries i per la vinculació del que aprenen pas a pas amb el seu assoliment. Se'ls demana, també, que desenvolupin la capacitat de treball autònom i que s'impliquin en l'autoavaluació.

Per a l'aprenentatge interactiu es treballarà en grup reduït, dins del qual s'optimitzen les capacitats d'aprendre i els ritmes de feina, s'intercanvien coneixements, es millora el rendiment i es comparteixen responsabilitats. Es tracta d'assolir alhora objectius d'equip i de millorar el clima del grup quant a eficàcia i a convivència. La participació i la cooperació faciliten també el desenvolupament d'habilitats socials bàsiques.

És important que l'aprenent reconegui que els aprenentatges de llengua que realitza són útils i que les activitats que realitza tenen sentit i s'encaminen a la consecució dels objectius. La motivació comporta la implicació de l'aprenent en el procés d'ensenyament/aprenentatge, el fa ser element actiu en la presa de decisions i interessar-se en l'assoliment dels objectius.

És tasca del professorat orientar les activitats d'aula i proposar actuacions d'abast més ampli en una organització flexible i dinàmica. Ha de donar a conèixer al grup els objectius i els elements que permetran l'avaluació i ha d'ajudar els alumnes a autoavaluar-se i a reflexionar sobre el propi aprenentatge. Perquè l'equip sigui possible, els docents han de reflexionar sobre quina importància tenen les tècniques de gestió d'aula i d'ensenyament, sobre la capacitat de proposar activitats no sempre previstes i sobre quin és el rendiment després d'analitzar els resultats dels aprenentatges dels alumnes. Convé reconèixer el propi estil d'ensenyament, valorar la capacitat pròpia per realitzar de manera adequada una avaluació formativa i continuada, i per transmetre informació, actituds positives envers l'aprenentatge, i valors per a la convivència. Els professors, a més, han de reflexionar sobre com aprofitar millor la capacitat que tenen per transmetre l'admiració per l'estètica dels textos literaris i quina capacitat poden usar a l'aula per individualitzar l'ensenyament per atendre millor la diversitat.

Les programacions didàctiques han de preveure la revisió del procés d'ensenyament i del d'aprenentatge i també de l'avaluació i es redactaran d'acord amb les línies pedagògiques que prèviament s'hagin acordat. Així, a fi de garantir la coordinació didàctica i organitzativa, les modificacions que faci el professorat i que figurin en la programació d'aula es comunicaran al departament per valorar-les i per decidir sobre la incorporació d'aquestes a la programació. S'ha de tenir en compte, en qualsevol cas, que les decisions metodològiques i organitzatives han de ser coherents amb els objectius que es

volen assolir.

Les decisions que es prenguin en els centres referides a la seqüenciació dels objectius i de les pràctiques a l'aula tendran en compte el rendiment comunicatiu i la rellevància quant a l'ús de la llengua per a les matèries lingüístiques i per a l'aprenentatge en altres matèries del currículum. La complexitat, en principi inherent als elements de la llengua, no és l'únic criteri que s'ha de considerar en definir la seqüenciació dels ensenyaments. Les diferents estratègies de què se serveixen els aprenents per dur a terme els propis aprenentatges i el desenvolupament cognitiu individual, entre d'altres aspectes, no permeten establir un nivell de dificultat objectiu i general per als aprenentatges de la llengua.

Quant als textos orals i escrits que es planifiqui utilitzar en les activitats d'aula, si bé es cert que es pot intentar fer-ne una classificació segons la dificultat gramatical, pot ser motivador presentar-los als alumnes tenint en compte altres aspectes –el tipus de text, el tema que tracten– perquè encara que presentin estructures i categories no treballades explícitament pot ser que l'alumnat les adquireixi i les utilitzi amb una certa espontaneïtat i fins i tot amb més facilitat que altres formes més simples ja treballades a l'aula.

En les matèries de llengua, les tecnologies de la informació i de la comunicació són un instrument de comunicació oral i escrita i s'utilitzaran també com a eina de recerca d'informació i de dinamització en el desenvolupament de les activitats d'aprenentatge. L'ús de les tecnologies propicia la innovació pedagògica i el canvi de mètodes d'aprenentatge.

És igualment fonamental que l'alumnat pugui usar una biblioteca adequada en la qual hi pugui trobar llibres de consulta i de lectura. Quant al llibre de text, que és un recurs habitual, cal remarcar la importància de l'elecció d'aquest material, que es farà tenint en compte quin és l'eix al voltant del qual es desenvolupen les unitats, com es fa la presentació d'aspectes nous, quin tipus d'activitats proposa, les possibilitats de modificar-ne parcialment la seqüenciació per adaptar-lo al grup d'alumnes i, en general, si el plantejament metodològic s'avé amb el que s'ha acordat per ensenyar la llengua.

Finalment, és convenient que la distribució del mobiliari de l'aula permeti l'organització de feines en grups i la realització d'activitats diferents –audicions, debats, etc.–, i que propiciï l'organització de l'espai de manera que es faciliti la comunicació entre els aprenents, la interacció freqüent i organitzada i l'atenció a la diversitat.

Contribució de les matèries en l'adquisició de les competències bàsiques

Amb el terme *competència* es fa referència no únicament als sabers, sinó també a les habilitats i a les actituds. Es refereix, per tant, a la capacitat per integrar els coneixements adquirits (saber) amb la capacitat de fer de cada un (saber fer) per actuar de manera idònia en situacions diverses. Incorpora a més el saber ser i el saber estar. Suposa, així, la barreja de coneixements, destreses pràctiques, valors, motivacions, sensibilitats i factors socials que conjuntament possibiliten actuar amb eficàcia.

Amb la denominació *competències bàsiques* es fa referència a les competències que, al mateix temps que afavoreixen el desenvolupament personal i social, milloren la capacitat d'aprenentatge al llarg de la vida, tot integrant i vinculant el que se sap en situacions noves i imprevistes (aprendre a aprendre).

En el marc de les propostes de la Comissió Europea d'Educació s'han establert vuit competències claus, la primera de les quals és la *competència en comunicació lingüística*.

La *competència en comunicació lingüística* es refereix a l'ús del llenguatge com a instrument de comunicació oral i escrita, de representació, d'interpretació i de comprensió de la realitat, de construcció del coneixement i d'organització i regulació del propi pensament, de les emocions i dels comportaments.

Els coneixements, les habilitats i les actituds permeten comunicar i expressar idees, manifestar opinions, acords o desacords, negociar significats, generar idees noves i compartir criteris, construir un discurs coherent i cohesionat, decidir i argumentar, llegir i entendre, escoltar, mitjançar i conversar plenament. Per altra part, llegir i escriure permet cercar informació, seleccionar-la, classificar-la, relacionar-la i interpretar-la. Facilita la descoberta del món, dels coneixements i de la creació literària. Aprendre a comunicar-se necessita reflexionar sobre el funcionament del llenguatge i tenir a l'abast els recursos expressius adequats al context, als destinataris o interlocutors i a la intenció comunicativa. Possibilita l'ús funcional de la llengua i desenvolupa també l'autosuficiència, l'autoestima i actituds positives envers un mateix, els altres i la societat.

El currículum d'aquestes dues matèries, pel fet de tenir com a objectiu el desenvolupament de la capacitat per interactuar de manera competent mit-

jançant el llenguatge en les diferents esferes de l'activitat social, contribueix de manera decisiva al desenvolupament de tots els aspectes que conformen la *competència en comunicació lingüística*. A més, les habilitats i estratègies per a l'ús d'una llengua determinada i la capacitat per prendre la llengua com objecte d'observació, encara que s'adquireixin des d'una llengua, es transfereixen i s'apliquen a l'aprenentatge d'altres. Aquest aprenentatge contribueix, al mateix temps, a augmentar la competència sobre l'ús del llenguatge en general.

S'aprèn a parlar i a escoltar, a llegir i escriure per a la interacció comunicativa, però també per adquirir nous coneixements: el llenguatge, a més d'instrument de comunicació, és un mitjà de representació del món i és la base del pensament i del coneixement. L'accés al saber i a la construcció de coneixements mitjançant el llenguatge es relaciona directament amb la competència bàsica d'*aprendre a aprendre*. Així mateix, els continguts de reflexió sobre la llengua recullen un conjunt de coneixements conceptuals (metallenguatge gramatical) i procedimentals (capacitat per analitzar, contrastar, ampliar i reduir enunciats mitjançant l'ús conscient de certs mecanismes gramaticals; substituir elements de l'enunciat per altres de gramaticalment equivalents; utilitzar diferents esquemes sintàctics per expressar una mateixa idea; diagnosticar errors i reparar-los, etc.) que s'adquireixen en relació amb les activitats de comprensió i composició de textos i que es reutilitzen per optimitzar l'aprenentatge lingüístic, és a dir, per aprendre a aprendre llengua.

D'altra banda, aprendre a usar la llengua és també aprendre a analitzar i resoldre problemes, traçar plans i emprendre processos de decisió, ja que una de les funcions del llenguatge és regular i orientar la nostra pròpia activitat. Per això, l'adquisició d'habilitats lingüístiques contribueix a progressar en la *iniciativa personal* i en la regulació de la pròpia activitat amb *autonomia* progressiva.

En les matèries de llengua, les tecnologies de la informació i de la comunicació són un instrument de comunicació oral i escrita. Aquestes dues matèries contribueixen al tractament de la informació i competència digital perquè proporcionen coneixements i destreses per a la recerca i selecció d'informació rellevant d'acord amb diferents necessitats, així com per a la seva reutilització en la producció de textos orals i escrits propis. La recerca i selecció de moltes d'aquestes informacions requerirà, per exemple, l'ús adequat de biblioteques o la utilització d'Internet, la realització guiada d'aquestes recerques constituirà un mitjà per al desenvolupament de la *competència digital*. A això hi contribueix també el fet que els currículums incloguin l'ús de suports electrònics en la composició de textos de manera que puguin aconseguir-se més eficaçment algunes operacions que intervenen en el procés d'escriptura (planificació, execució del text, revisió, etc.) i que constitueixen un dels continguts bàsics d'aquestes matèries. També pot contribuir al desenvolupament d'aquesta competència l'ús dels nous mitjans de comunicació digitals que impliquen un ús social i col·laboratiu de l'escriptura i dels coneixements.

L'aprenentatge de les llengües, entès com el desenvolupament de la competència comunicativa, contribueix decisivament al desenvolupament de la *competència social i ciutadana*, entesa com un conjunt d'habilitats i destreses per a les relacions, la convivència, el respecte i l'enteniment entre les persones. En efecte, aprendre llengua és aprendre a comunicar-se amb els altres, a comprendre el que aquests transmeten i aproximar-se a altres realitats. D'altra banda, l'educació lingüística té un component estretament vinculat amb aquesta competència: la constatació de la varietat dels usos de la llengua, la diversitat lingüística i la valoració de totes les llengües com a aptes per igual per exercir les funcions de comunicació i de representació. També es contribueix des de les dues matèries a aquesta competència en la mesura que s'analitzen les maneres mitjançant les quals el llenguatge transmet i sanciona prejudicis i imatges estereotipades del món, per tal de contribuir a l'eradicació dels usos discriminatoris del llenguatge.

En aquestes matèries la lectura, la interpretació i la valoració de les obres literàries contribueixen de manera rellevant al desenvolupament d'una *competència artística i cultural*, entesa com a aproximació d'un patrimoni literari, i a uns temes recurrents que són expressió de preocupacions essencials de l'ésser humà. La seva contribució serà més rellevant si es relacionen l'estimació de les manifestacions literàries amb altres manifestacions artístiques, com ara la música, la pintura o el cinema. Aquesta competència també permet procurar que el món social de la literatura (autors, crítics, accés a biblioteques, llibreries, catàlegs o la presència de la literatura a la premsa) adquireixi sentit per a l'alumnat.

LLENGUA CASTELLANA I LITERATURA

Objectius

L'ensenyament de la llengua castellana i literatura en aquesta etapa té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Comprendre discursos orals i escrits i interpretar-los amb una actitud crítica, reconeixent-ne les diferents finalitats i situacions de comunicació en què

es produeixen.

1. Expressar-se oralment i per escrit amb correcció, coherència i adequació a la situació comunicativa i al tipus de discurs.

2. Fer ús del llenguatge com a mitjà per fixar i desenvolupar el propi pensament, per prendre consciència dels propis sentiments i per controlar la pròpia conducta.

2. Interpretar i emprar la lectura i l'escriptura com a fonts de plaer, d'enriquiment personal i de coneixement del món i consolidar hàbits lectors mitjançant textos adequats.

3. Reflexionar sobre els elements formals i els mecanismes de la llengua en els nivells fonològic, ortogràfic, morfològic, morfosintàctic, lexicosemàntic i textual, i valorar les condicions de producció i recepció a fi de desenvolupar la capacitat de regular les produccions lingüístiques pròpies.

4. Identificar i analitzar els elements i les característiques dels mitjans de comunicació i valorar-ne la importància en les manifestacions culturals contemporànies, amb la finalitat d'ampliar destreses discursives i desenvolupar actituds crítiques en relació amb els missatges que contenen.

5. Utilitzar les llengües com a instruments per a l'adquisició de nous aprenentatges, per a la comprensió i l'anàlisi de la realitat, per a la fixació i el desenvolupament del pensament i per a la regulació de la pròpia activitat.

3. Utilitzar les llengües eficaçment en l'activitat escolar per cercar, seleccionar i processar informació i per redactar textos propis de l'àmbit acadèmic.

4. Analitzar els diferents usos socials de les llengües per evitar els estereotips lingüístics que suposen judicis de valor i prejudicis classistes, racistes o sexistes.

6. Emprar tant els mitjans tradicionals com les noves tecnologies de la comunicació per cercar, elaborar i transmetre informació.

7. Reconèixer els gèneres i les formes de la tradició literària i valorar-ne els principals corrents, autors i obres, com a part del nostre patrimoni.

5. Compendre textos literaris utilitzant els coneixements sobre les convencions de cada gènere, els temes i motius de la tradició literària i els recursos estilístics i apreciar-ne les possibilitats comunicatives per a la millora de la producció personal.

8. Adonar-se que les produccions literàries constitueixen interpretacions del món i de l'individu diverses; afavoreixen el desenvolupament de la imaginació i del bon gust estètic, i són un mitjà d'arrelament i participació en la cultura pròpia i de relació amb altres pobles.

9. Conèixer i valorar com a patrimoni de tots la riquesa lingüística i cultural de l'Estat espanyol i considerar, adequadament i amb respecte, les diferents situacions que originen les llengües en contacte a les comunitats bilingües.

10. Conèixer les diferents manifestacions i varietats del castellà derivades de la seva expansió per l'Estat espanyol i Amèrica, valorant la unitat essencial de la llengua comuna per a tots els parlants de l'idioma.

Primer curs

Continguts

Bloc 1. Comunicació

1. Elements de la comunicació

- Diferències rellevants, contextuals i formals entre comunicació oral i escrita i entre els usos col·loquials i formals, especialment els propis de l'àmbit escolar.

- Rellevància i abast actual dels mitjans de comunicació de masses.

- Funcions comunicatives verbals i no verbals. Comunicació gestual i mitjançant altres codis. Convencionalismes socials. Presentacions, salutacions i comiats, agraïments i disculpes, felicitacions i condols, etc.

2. La diversitat dels textos

- Tipologies textuals: textos espontanis i planificats.

- La narració i la descripció.

- El diàleg.

3. Habilitats lingüístiques

3.1. Escoltar, parlar i conversar

- Comprensió de discursos de la vida quotidiana i de notícies d'actualitat procedents dels mitjans de comunicació audiovisual pròximes als interessos de l'alumnat.

- Comprensió de textos orals utilitzats en l'àmbit acadèmic amb atenció especial a la presentació de tasques i instruccions per a la seva realització, a exposicions orals breus i a l'obtenció d'informacions de documentals apareguts als mitjans de comunicació.

- Resum oral de textos.

- Narració oral, a partir d'un guió preparat prèviament, de fets relacionats amb l'experiència, presentada de manera seqüenciada i amb claredat, amb ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

- Exposició d'informacions d'actualitat de comunicació.

- Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les

idees i els sentiments propis i per regular la pròpia conducta.

- Utilització de la llengua d'acord amb el registre adequat a cada situació comunicativa plantejada.
- Valoració del diàleg com a mitjà per arribar a acords i resoldre conflictes tant en l'àmbit personal com social.
- Participació activa en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic: petició d'aclariments davant d'una instrucció, propostes sobre la manera d'organitzar les tasques, descripció de seqüències senzilles d'activitats realitzades, intercanvi d'opinions i exposició de conclusions.
- Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.

3.2. Llegir. Comprensió de textos escrits

- Comprensió de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat com instruccions d'ús, normes i avisos.
- Comprensió de textos dels mitjans de comunicació, amb especial atenció a l'estructura dels diaris (seccions i gèneres) i als elements paratextuals, sobretot en les notícies relacionades amb la vida quotidiana i la informació de fets.
- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, sobretot els de caràcter expositiu i explicatiu, les instruccions per realitzar tasques i la consulta en diversos suports (diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació com enciclopèdies i webs educatives).
- Identificació del tema d'un text. Idees principals i secundàries.
- Lectura expressiva en veu alta. Dramatització. Memorització.
- Actitud reflexiva i crítica referida a la informació de missatges que suposin qualsevol tipus de discriminació o manipulació de la informació.

3.3. Escriure. Composició de textos escrits

- Composició d'una lletra personal, adequada a la seva maduresa, clara i diferent, amb ús normatiu de majúscules i minúscules.
- Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat com cartes, notes i avisos.
- Composició de textos propis dels mitjans de comunicació, especialment notícies destinades a un suport imprès o digital.
- Composició, manuscrita o digital, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment resums, exposicions senzilles, glossaris i conclusions sobre tasques i aprenentatges efectuat.
- Conversió de textos orals en escrits.
- Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar les experiències, idees, opinions i coneixements propis i com a forma de regular la conducta.

Bloc 2. Llengua i societat

- Les llengües com a elements configuradors de la identitat personal i col·lectiva. Actituds i prejudicis.
- La diversitat lingüística en el món actual. Principals famílies lingüístiques.
- Les llengües romàniques.
- Les llengües de l'Estat espanyol. Coneixement general de la diversitat lingüística i de la distribució geogràfica de les llengües de l'Estat, valorant-la com a font d'enriquiment personal i col·lectiu.
- El domini lingüístic. Les variants geogràfiques: dialectes. Altres variants, nivells d'ús i registres.

Bloc 3. Coneixement de la llengua

1. Fonètica i ortografia

- Correspondència entre sons i grafies. La síl·laba.
- Accentuació i puntuació.
- Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, apreciament el seu valor social i la necessitat de cenyir la norma lingüística als escrits.
- Reconeixement de les principals normes fonètiques.

2. Gramàtica

- Classes de paraules. El substantiu i l'adjectiu. El determinant. El verb i la conjugació verbal. L'adverbi.
- Estructura de l'oració simple. La concordança.
- Reconeixement del funcionament sintàctic de verbs d'ús freqüent a partir del seu significat, identificació del subjecte i els complements principals del verb.
- Comprensió d'una terminologia sintàctica bàsica: oració, subjecte i predicat; predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements.
- Coneixement de les modalitats de l'oració i dels modes del verb com a formes d'expressar les intencions dels parlants.
- Identificació i ús de les formes lingüístiques de la dixi personal (pronoms personals, possessius i terminacions verbals) en textos orals i escrits.
- Identificació i ús reflexiu d'alguns connectors textuals, amb especial

atenció als temporals, explicatius i d'ordre, i alguns mecanismes de referència interna.

- Reconeixement i ús coherent de les formes verbals als textos.

3. Lèxic

- Estructura de la paraula: lexema i morfema.
- Reconeixement dels mecanismes de formació de paraules: composició i derivació.
- Lèxic: vulgarismes i localismes.
- Sentit propi i sentit figurat. Significat contextual.

Bloc 4. Educació literària

- L'obra literària com a acte comunicatiu i producte estètic.
- Desenvolupament de l'autonomia lectora i estimació per la literatura com a font de plaer personal i de coneixement del món.
- Identificació de la relació entre les manifestacions literàries, les societats en les quals es desenvolupen i les persones que les produeixen.
- Introducció als gèneres literaris a través de la lectura comentada de fragments representatius d'obres adequades a l'edat. Anàlisi dels seus trets més característics.
- Lectura de diverses obres adequades, en extensió i contingut, a l'edat. Recensió de lectures.
- Lectura expressiva en prosa i vers.
- Lectura comentada de relats breus, incloent mites i llegendes de diferents cultures i reconeixent els elements del relat literari i la seva funcionalitat.
- Lectura comentada i dramatitzada d'obres teatrals breus o de fragments per a reconèixer els aspectes formals del text teatral.
- Identificació dels recursos lingüístics propis dels textos de caràcter literari.
- Valoració de la creació literària pròpia com a expressió del pensament.

Bloc 5. Tècniques de treball

- Iniciació a l'ús del diccionari general i especialitzats, enciclopèdies, correctors ortogràfics dels processadors de textos i altres obres de consulta.
- Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris escolars, les enciclopèdies i altres obres de consulta, especialment sobre tipus de paraules i normativa.
- Utilització dirigida de la biblioteca del centre i de les tecnologies de la informació i la comunicació com a font d'informació i de models per a la composició escrita.
- Presa d'apuntes.
- Lectura comprensiva i subratllat.
- Elaboració d'esquemes i resums.
- Planificació i elaboració de guions, esquemes i esborranyos previs a la producció de textos propis.
- Revisió i correcció de textos produïts per un mateix d'acord amb les habilitats i els continguts apresos.
- Valoració de l'atenció, la concentració i la memòria com a eines útils per a l'aprenentatge de conceptes lingüístics.
- Autoavaluació i crítica del propi procés d'aprenentatge. Correcció de les pròpies produccions, orals i escrites. Acceptació de l'error com a part del procés d'aprenentatge amb una actitud positiva.
- Interès per la bona elaboració i presentació dels textos orals i escrits, tant manuscrits com digitals, respectant les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Criteris d'avaluació

1. Copsar les idees essencials i la intenció de textos orals i escrits d'àmbits socials pròxims a l'experiència de l'alumnat i en l'àmbit acadèmic; expressar-ne el contingut de forma oral i escrita; captar la idea global d'informacions escoltades a la ràdio o a la televisió i seguir instruccions poc complexes per realitzar tasques d'aprenentatge.

Es pretén avaluar la comprensió oral i escrita de textos, tant la sintètica (captar la idea principal d'un text proper a l'alumne o alumna o escoltat/llegit a mitjans de comunicació), com l'analítica (recordar i dur a terme les diferents passes d'un text instructiu poc complex, identificar els enunciatius en què apareix explícit el tema general, distingir les parts d'un text, etc.). La comprensió de textos ha esdevingut fonamental en la nostra societat i és imprescindible l'establiment de proves orals d'acord amb la tipologia textual amb un nivell d'exigència creixent si es vol aconseguir desenvolupar l'esperit crític de l'alumnat davant diferents fonts d'informació i la seva competència en la comprensió de textos dins l'àmbit acadèmic.

2. Identificar i descriure les característiques i funció social dels mitjans de comunicació i d'altres textos de la cultura de masses, reconèixer l'ús peculiar dels llenguatges verbals i no verbals en la construcció dels seus missatges i distingir entre la dimensió informativa i la persuasiva i manipuladora.

L'avaluació de la capacitat de l'alumnat per destriar les informacions objectives de les que només volen manipular l'emissor és fonamental per desenvolupar l'actitud crítica de l'alumne o l'alumna, així com per avaluar si és capaç de distingir el tema principal d'un text i la finalitat d'aquest.

3. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús lingüístic per solucionar problemes de comprensió de textos orals i escrits.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat sap donar un valor als aprenentatges que adquireix al llarg de la seva vida acadèmica. Així tindran especial importància els connectors textuais, les formes verbals pròpies de la narració, l'expressió del desig i el mandat, així com també la funció cohesionadora dels signes de puntuació, eines que ens ajuden a comprendre el text.

4. Aplicar els coneixements sobre la llengua per expressar-se oralment i per escrit de la forma més adequada a cada situació comunicativa.

Amb aquest criteri es pretén entrenar l'alumnat en la composició del text. Convé articular mecanismes per avaluar la seva adequació al registre i al canal, l'enfocament del tema, el grau de formalitat, l'estructura idònia per tal de fer el discurs més eficaç, la quantitat i la qualitat de la informació, la combinació equilibrada entre tema i repetició, l'ús d'exemples i qualsevol altre aspecte que afecti la composició global del contingut. És útil avaluar de manera constant i progressiva l'expressió oral de l'alumnat.

5. Realitzar narracions, exposicions i resums orals i escrits en suport paper o digital, d'una manera clara i ben estructurada amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les noves tecnologies, emprant el registre adequat, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar i revisar el text.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si l'alumnat sap usar els instruments adients per produir textos amb diferents finalitats. S'avaluarà la seva adequació al registre, al canal, al grau de formalitat i a la quantitat i qualitat de la informació. També és molt important avaluar la cohesió de les frases mitjançant connectors, l'ús d'una sintaxi adient amb nexes adequats, la morfologia, la varietat lèxica, les normes ortogràfiques, etc. S'ha de posar molta cura en l'avaluació constant de les produccions orals dels alumnes i és fonamental que l'alumnat no improvisi els textos sinó que s'acostumi a fer feina d'una manera programada. El professorat haurà de revisar la composició d'esquemes i guions, així com insistir en la importància de l'elaboració d'esborranys.

6. Utilitzar tècniques senzilles de maneig de la informació: recerca, elaboració i presentació amb ajuda dels mitjans tradicionals i l'aplicació de les noves tecnologies.

S'ha de valorar la bona utilització de la gran quantitat d'informació que ens envaeix des dels mitjans de comunicació i les noves tecnologies. Saber fer un ús adequat de fonts (llibres de text, enciclopèdies i diccionaris –en qualsevol suport– i Internet) a l'hora de cercar la informació, valorant no només la recerca d'aquesta informació, sinó la seva tria raonada, la seva qualitat i la quantitat idònia segons el tipus de treball i la seva extensió. L'objectiu és que l'alumnat no improvisi els textos, sinó que s'avesi a fer-hi feina de manera sistemàtica i programada. Per això, el professorat haurà de vigilar la composició prèvia d'un esquema o un guió, per tal de verificar si l'estructura donada a la informació segueix un ordre correcte que permeti la màxima claredat expositiva. Si els textos són orals, és útil avaluar-los immediatament després per calibrar, amb l'ajuda de tot el grup classe, si els recursos no verbals han estat escaients o no.

7. Saber llegir expressivament textos en prosa, literaris o no, amb entonació, ritme i volum adequats i d'acord amb les regles ortològiques.

Es tracta de comprovar el domini d'aquesta tècnica que afavoreix una comprensió del text més ràpida a través de la pròpia veu, a la vegada que ajuda a fixar les característiques fonètiques mitjançant la pràctica de la lectura. A més, proporciona un mostrari fonètic que hauria de servir de magatzem ortològic al qual l'alumnat pot recórrer quan necessita enunciar un discurs. La veu i l'entonació adequades són marcadors de la posició de l'alumne o alumna en relació a la resta de companys i la societat i, per tant, aquest objectiu persegueix també fer-lo parlant actiu. En aquest curs, la lectura pot servir de suport per a la pràctica de l'exercici oral i comunicatiu.

8. Exposar una opinió sobre la lectura d'una obra completa adequada a l'edat. Reconèixer el gènere i l'estructura global i valorar l'ús del llenguatge. Diferenciar sentit literal i sentit de l'obra i relacionar el contingut amb la pròpia experiència.

Es pretén amb aquest criteri avaluar i fomentar l'hàbit de la lectura, fonamental en la comprensió i elaboració de tot tipus de text, a més de desenvolupar l'esperit crític de l'alumnat a l'hora de valorar un obra llegida. S'ha d'in-

sistir en la necessitat d'argumentar d'una manera raonada el perquè d'una opinió respecte a un text llegit.

El professorat ha de cercar sistemes perquè l'alumnat aprengui la tasca ingent amagada darrera cada obra literària quant a recursos retòrics, estil, temes, estructura, creació d'un món, d'uns personatges i d'una trama. D'altra banda, cal assegurar-se que l'alumnat entén que una obra literària (especialment les clàssiques) conté dedins tota una època: és el reflex de la seva manera de pensar, dels seus valors, de la seva estètica, etc. A l'hora d'avaluar l'aprofitament de la lectura, aquests dos aspectes hauran de ser tinguts en compte.

9. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i valoració de textos breus o fragments, sobretot en els temes i motius de la tradició. Reconèixer les característiques bàsiques del gènere, així com algunes figures literàries.

Amb aquest criteri s'avalua si l'alumnat reconeix els diferents gèneres i és capaç de valorar en cada cas l'adequació del text al gènere al qual s'adscriu. També ens permet saber si l'alumnat sap descobrir la varietat i la riquesa de la literatura com a font de plaer, enriquiment personal i font de coneixement. L'aprenentatge dels trets no és una finalitat en si mateixa, sinó un instrument de cara a la comprensió de l'obra i a una millor valoració dels seus mèrits. Això s'haurà de tenir molt en compte a l'hora d'avaluar aquest criteri.

10. Composar textos amb intenció literària i utilitzar i valorar la lectura i la literatura en general com a maneres d'aprenentatge i d'accés al patrimoni cultural i com a mètode d'enriquiment personal.

En composar textos literaris podem comprovar si l'alumnat és capaç de posar en funcionament tota una sèrie de coneixements adquirits prèviament respecte a les convencions de la literatura. Aquest objectiu no pretén que tot l'alumnat gaudeixi obligatòriament amb la lectura, sinó que valori el fet literari, independentment del seu judici crític. Fomentem, a més, la part lúdica de la literatura, així com la importància de la planificació i revisió de textos.

11. Iniciar la terminologia bàsica en les activitats de reflexió sobre l'ús de la llengua. Conèixer els principis fonamentals de la gramàtica, reconèixer les diferents unitats de la llengua i les seves combinacions.

Hem de comprovar si l'alumnat coneix la terminologia bàsica per seguir explicacions i instruccions en les activitats gramaticals. S'ha d'avaluar si l'alumnat coneix terminologia referida a modalitats de l'oració, paraules flexives i no flexives, procediment de formació de paraules, sinonímia i antonímia. Categories gramaticals, temps i mode verbals, i subjecte i predicat. S'ha d'avaluar, també, l'obtenció d'informació gramatical en els diccionaris escolars i altres obres de consulta.

12. Valorar la diversitat lingüística de l'Estat espanyol, reconèixer les llengües en contacte i els diferents usos socials d'aquestes, valorant la riquesa que suposa tal diversitat.

Hem d'avaluar si s'identifiquen els fenòmens de contacte, així com la presència de trets peculiars caracteritzadors dels diferents usos. També fer reflexionar els nostres alumnes sobre qualsevol tipus d'ús discriminatori del llenguatge, tant en textos aliens com en textos de producció pròpia.

Segon curs

Continguts

Bloc 1. Comunicació

1. Funcions del llenguatge

- Reconeixement de les diferències contextuais i formals rellevants entre comunicació oral i escrita i entre els usos col·loquials i formals en els discursos aliens i en l'elaboració d'aquests.

- Reconeixement d'alguns significats contextuais que poden adquirir les modalitats de l'oració.

2. La diversitat dels textos

- Tipologies textuais: textos espontanis i planificats.

- L'exposició i l'argumentació.

- La narració i la descripció.

- El diàleg.

3. Habilitats lingüístiques

3.1. Escoltar, parlar i conversar

- Comprensió de discursos de la vida quotidiana i de notícies d'actualitat pròximes als interessos de l'alumnat procedents dels mitjans de comunicació audiovisual.

- Comprensió de textos orals utilitzats en l'àmbit acadèmic amb atenció especial a la presentació de tasques i instruccions per realitzar-los, a exposicions orals breus i a l'obtenció d'informacions en informatius i documentals.

- Resum oral de textos.
- Narració oral, a partir d'un guió preparat prèviament, de fets relacionats amb l'experiència, presentada de manera seqüenciada i amb claredat, amb ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.
- Exposició d'informacions preses dels mitjans de comunicació posant en relleu diferències en la manera de presentar els fets en diferents mitjans.
- Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per regular la pròpia conducta.
- Utilització de la llengua d'acord amb el registre adequat a cada situació comunicativa plantejada.
- Valoració del diàleg com a mitjà per a arribar a acords i resoldre conflictes tant en l'àmbit personal com social.
- Participació activa en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic: petició d'aclariments davant d'una instrucció, propostes sobre la manera d'organitzar les tasques, descripció de seqüències senzilles d'activitats realitzades, intercanvi d'opinions i exposició de conclusions.
- Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.

3.2. Llegir. Comprensió de textos escrits

- Comprensió de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat.
- Comprensió de textos dels mitjans de comunicació, amb especial atenció a l'estructura dels diaris (seccions i gèneres) i als elements paratextuals, sobretot en les notícies relacionades amb la vida quotidiana i la informació de fets.
- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, sobretot els de caràcter expositiu i explicatiu, les instruccions per realitzar tasques i la consulta en diversos suports (diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació com enciclopèdies i webs educatives).
- Identificació del tema d'un text. Idees principals i secundàries.
- Lectura expressiva en veu alta. Dramatització. Memorització.
- Actitud reflexiva i crítica referida a la informació de missatges que suposin qualsevol tipus de discriminació o manipulació de la informació.

3.3. Escriure. Composició de textos escrits

- Consolidació d'una lletra personal, adequada a la seva maduresa, clara i diferent, amb ús normatiu de majúscules i minúscules així com el coneixement de les regles de marges.
- Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat.
- Composició de textos propis dels mitjans de comunicació, especialment notícies destinades a un suport imprès o digital.
- Composició, manuscrita o digital, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment resums, exposicions senzilles, glossaris i conclusions sobre tasques i aprenentatges efectuat.
- Conversió de textos orals en escrits.
- Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar les experiències, idees, opinions i coneixements propis i com a forma de regular la conducta.

Bloc 2. Llengua i societat

- La diversitat lingüística en el món actual.
- Procés de formació i transformació de les llengües.
- La realitat plurilingüe de l'Estat espanyol. Factors històrics que l'han originat.
- Introducció a la història de les llengües cooficials reconegudes en els respectius estatuts d'autonomia.

Bloc 3. Coneixement de la llengua

1. Fonètica i ortografia

- Principals esquemes sil·làbics del castellà. Diftongs, triftongs i hiats.
- La síl·laba en l'escriptura.
- Ús de la titlla en combinacions vocàliques (diftongs, triftongs, hiats).
- Ús dels signes d'exclamació i d'interrogació.
- Ús del guió, la ratlla, les cometes i el parèntesi.
- Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, apreciament el seu valor social i la necessitat de cenyir els escrits a la norma lingüística.

2. Gramàtica

- Classes de paraules. El substantiu i l'adjectiu. El pronom: classificació. El determinant: classificació. El verb: la conjugació. L'adverbi. La preposició. La conjunció. La interjecció.
- Distinció entre paraules flexives i no flexives i reconeixement de les diferents categories gramaticals.

- Oracions simples. Estructures sintagmàtiques.
- Complementes del nom i del verb.
- Classes d'oracions.
- Reconeixement del funcionament sintàctic del verb a partir del seu significat; identificació del subjecte i dels complementes del verb; transformació d'oracions per observar diferents papers semàntics del subjecte (agent i pacient).
- Utilització d'una terminologia sintàctica bàsica: oració, subjecte i predicat, predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complementes; agent, causa i pacient.
- Identificació i ús de les formes de dixi personal, temporal i espacial (pronoms, possessius, demostratius, adverbis de temps i de lloc) en textos orals i escrits.
- Identificació i ús reflexiu d'alguns connectors textuais com els d'ordre, explicatius i de contrast, i d'alguns mecanismes de referència interna, tant gramaticals (substitucions pronominals) com lèxics, especialment l'el·lipsi i l'ús d'hiperònims de significat concret.
- Reconeixement i ús coherent de les formes verbals als textos.
- Ús de procediments per compondre els enunciats amb un estil cohesionat, especialment la inserció en l'oració d'expressions amb valor explicatiu, com l'aposició, l'adjectiu i l'oració de relatiu i l'ús de construccions de participi i de gerundi.

3. Lèxic

- Relacions entre paraules per la forma i pel significat: polisèmia i homonímia; sinonímia i antonímia.
- Dialectalismes i vulgarismes.

Bloc 4. L'educació literària

- Desenvolupament de l'autonomia lectora i estimació per la literatura com a font de plaer personal i de coneixement del món.
- Identificació de la relació entre les manifestacions literàries, les societats en les quals es desenvolupen i les persones que les produeixen.
- Lectura comprensiva de diverses obres adequades, en extensió i contingut, a l'edat. Recensió de lectures.
- La lírica: el ritme i la rima. Mètrica. Versos i estrofes.
- Lectura comentada i recitat de poemes, fent atenció al valor simbòlic del llenguatge poètic, al sentit dels recursos retòrics més importants, reconeixent els procediments de la versificació i valorant la funció de tots aquests elements al poema.
- La narrativa: estructura. L'èpica, el conte i la novel·la.
- Lectura comentada de relats, comparant i contrastant temes i elements de la història, formes d'inici, desenvolupament cronològic, desenllaços, etc.
- El teatre: text i representació. Aspectes generals de la tragèdia i de la comèdia.
- Lectura comentada i dramatitzada de fragments d'obres teatrals, reconeixent alguns subgèneres i ressaltant l'estructura i els components del text teatral.
- Valoració de la creació literària pròpia com a expressió del pensament.

Bloc 5. Tècniques de treball

- Ús de diccionaris generals i especialitzats (sinònims, refranys, locucions, dubtes, etc.) i de correctors ortogràfics dels processadors de textos.
- Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris escolars i altres obres de consulta, especialment sobre classes de paraules, relacions semàntiques del lèxic i normativa.
- Presa d'apuntes.
- Anàlisi. Estratègies per a una lectura correcta i tècniques per a la presa d'anotacions.
- Síntesi. Elaboració d'esquemes i resums.
- Planificació i elaboració de guions, esquemes i esborranys previs a la producció de textos propis.
- Valoració de l'atenció, la concentració i la memòria com a eines útils per a l'aprenentatge de conceptes lingüístics.
- Autoavaluació i crítica del propi procés d'aprenentatge. Correcció de les pròpies produccions, orals i escrites. Acceptació de l'error com a part dels processos d'aprenentatge amb una actitud positiva.
- Utilització progressivament autònoma de la biblioteca del centre i de les biblioteques virtuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació com a font per obtenir informació i de models per a la composició escrita.
- Interès per la bona presentació dels textos orals i escrits, tant manuscrits com digitals, respectant les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Críters d'avaluació

1. Copsar les idees essencials i la intenció de textos orals i escrits d'àmbits socials pròxims a l'experiència de l'alumnat i en l'àmbit acadèmic; expressar-ne el contingut oralment i per escrit; captar la idea global d'informacions escoltades a la ràdio o a la televisió i seguir instruccions poc complexes per realitzar tasques d'aprenentatge.

Es pretén avaluar la comprensió oral i escrita de textos, tant la sintètica (captar la idea principal d'un text proper a l'alumnat o escoltat/llegit a mitjans de comunicació), com l'analítica (recordar i dur a terme les diferents passes d'un text instructiu poc complex, identificar els enunciats en què apareix explícit el tema general, distingir les parts d'un text, etc.). La comprensió de textos ha esdevingut fonamental en la nostra societat i és imprescindible l'establiment de proves orals d'acord amb la tipologia textual establerta amb un grau d'exigència creixent si es vol aconseguir desenvolupar l'esperit crític de l'alumnat davant diferents fonts d'informació i la seva competència en la comprensió de textos dins l'àmbit acadèmic.

2. Identificar i descriure les característiques i funció social dels mitjans de comunicació i d'altres textos de la cultura de masses, reconeixent l'ús peculiar dels llenguatges verbals i no verbals en la construcció dels seus missatges i distingint entre la seva dimensió informativa i la seva dimensió persuasiva i manipuladora.

L'avaluació de la capacitat de l'alumnat per destriar informacions objectives d'aquelles que només volen manipular l'emissor és fonamental per desenvolupar l'actitud crítica de l'alumnat així com per avaluar si és capaç de distingir el tema principal d'un text i la seva finalitat.

3. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús lingüístic per solucionar problemes de comprensió de textos orals i escrits.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat sap donar un valor als aprenentatges que va adquirint al llarg de la seva vida acadèmica. Així tindran especial importància els connectors textuais, les formes verbals pròpies de la narració, l'expressió del desig i el mandat, així com també la funció cohesionadora dels signes de puntuació, eines que ens ajuden a comprendre el text.

4. Aplicar els coneixements sobre la llengua per expressar-se oralment i per escrit de la forma més adequada a cada situació comunicativa.

Amb aquest criteri es pretén entrenar l'alumnat en la composició del text. Convé articular mecanismes per avaluar l'adequació al registre i al canal, l'enfocament del tema, el grau de formalitat, l'estructura idònia per tal de fer el discurs més eficaç, la quantitat i la qualitat de la informació, la combinació equilibrada entre tema i repetició, l'ús d'exemples i qualsevol altre aspecte que afecti la composició global del contingut. És útil avaluar de manera constant i progressiva l'expressió oral de l'alumnat.

5. Realitzar narracions, exposicions i resums orals i escrits en suport paper o digital, d'una manera clara i ben estructurada amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les noves tecnologies, emprant el registre adequat, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar i revisar el text.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si l'alumnat sap usar els instruments adients per produir textos amb diferents finalitats. S'ha d'avaluar l'adequació al registre, al canal, al grau de formalitat i a la quantitat i qualitat de la informació. També és molt important avaluar la cohesió de les frases mitjançant connectors, l'ús d'una sintaxi adient amb nexes adequats, la morfologia, la varietat lèxica, les normes ortogràfiques, etc. S'ha de posar molta cura en l'avaluació constant de les produccions orals dels alumnes i és fonamental que l'alumnat no improvisi els textos sinó que s'acostumi a fer feina d'una manera programada. El professorat haurà de revisar la composició d'esquemes i guions, així com insistir en la importància de l'elaboració d'esborranys.

6. Utilitzar tècniques senzilles de maneig de la informació: recerca, elaboració i presentació amb ajuda dels mitjans tradicionals i l'aplicació de les noves tecnologies.

S'ha de valorar la bona utilització de la gran quantitat d'informació que ens envaeix des dels mitjans de comunicació i les noves tecnologies. Saber fer un ús adequat de fonts (llibres de text, enciclopèdies i diccionaris –en qualsevol suport– i Internet) a l'hora de cercar la informació, valorant no només la recerca d'aquesta informació, sinó la tria raonada, la qualitat i la quantitat idònies segons el tipus de treball i l'extensió d'aquest. L'objectiu és que l'alumnat no improvisi els textos, sinó que s'avesi a fer-hi feina de manera sistemàtica i programada. Per això, el professorat haurà de vigilar la composició prèvia d'un esquema o un guió, per tal de verificar si l'estructura donada a la informació segueix un ordre correcte que permeti la màxima claredat expositiva. Si els textos són orals, n'és útil una avaluació posterior immediata per calibrar, amb l'ajuda de tot el grup classe, si els recursos no verbals han estat escaients o no.

7. Saber llegir expressivament textos en prosa, literaris o no, amb entonació, ritme i volum adequats i d'acord amb les regles ortològiques.

Es tracta de comprovar el domini d'aquesta tècnica que afavoreix una més ràpida comprensió del text a través de la pròpia veu, a la vegada que ajuda a fixar les característiques fonètiques mitjançant la pràctica de la lectura. A

més, proporciona un mostrari fonètic que hauria de servir de magatzem ortològic al qual l'alumnat pot recórrer quan necessita enunciar un discurs. La veu i l'entonació adequades són marcadors de la posició de l'alumnat en relació a la resta de companys i la societat i, per tant, aquest objectiu persegueix també fer-lo parlant actiu. En aquest curs, la lectura pot servir de suport per a la pràctica de l'exercici oral i comunicatiu.

8. Exposar una opinió sobre la lectura d'una obra completa adequada a l'edat. Reconèixer el gènere i l'estructura global i valorar l'ús del llenguatge. Diferenciar sentit literal i sentit de l'obra i relacionar el contingut amb la pròpia experiència.

Es pretén amb aquest criteri avaluar i fomentar l'hàbit de la lectura, fonamental en la comprensió i elaboració de tot tipus de text, a més de desenvolupar l'esperit crític de l'alumnat a l'hora de valorar un obra llegida. S'ha d'insistir en la necessitat d'argumentar d'una manera raonada el perquè d'una opinió respecte d'un text llegit.

El professorat ha de cercar sistemes perquè l'alumnat aprengui la tasca ingent amagada darrera cada obra literària quant a recursos retòrics, estil, temes, estructura, creació d'un món, d'uns personatges i d'una trama. D'altra banda, caldrà assegurar-se que l'alumnat entén que una obra literària (especialment els clàssics) conté dedins tota una època: és el reflex de la seva manera de pensar, dels seus valors, de la seva estètica, etc. A l'hora d'avaluar l'aprofitament de la lectura, aquests dos aspectes hauran de ser tinguts en compte.

9. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i valoració de textos breus o fragments, sobretot en els temes i motius de la tradició. Reconèixer les característiques bàsiques del gènere, així com algunes figures literàries.

Amb aquest criteri s'avalua si l'alumnat reconeix els diferents gèneres i és capaç de valorar en cada cas l'adequació del text al gènere al qual s'adscriu. També ens permet saber si l'alumnat sap descobrir la varietat, la riquesa de la literatura com a font de plaer, enriquiment personal i font de coneixement. L'aprenentatge dels trets no serà una finalitat en si mateixa, sinó un instrument de cara a la comprensió de l'obra i a una millor valoració dels seus mèrits. Això s'haurà de tenir molt en compte a l'hora d'avaluar aquest criteri.

10. Composar textos amb intenció literària i utilitzar i valorar la lectura i la literatura en general com a formes d'aprenentatge i d'accés al patrimoni cultural i com a mètode d'enriquiment personal.

En composar textos literaris podem comprovar si l'alumnat és capaç de posar en funcionament tota una sèrie de coneixements adquirits prèviament respecte a les convencions de la literatura. Aquest objectiu no pretén que tot l'alumnat gaudeixi obligatòriament amb la lectura, sinó que valori el fet literari, independentment del seu judici crític. Fomentem, a més, la part lúdica de la literatura, així com la importància de la planificació i revisió de textos.

11. Conèixer la terminologia bàsica en les activitats de reflexió sobre l'ús lingüístic. Conèixer els principis fonamentals de la gramàtica, reconeixent les diferents unitats de la llengua i les seves combinacions.

Hem de comprovar si l'alumnat coneix la terminologia bàsica per seguir explicacions i instruccions en les activitats gramaticals. S'ha d'avaluar si l'alumnat coneix la terminologia referida a modalitats de l'oració, paraules flexives i no flexives, procediment de formació de paraules, sinonímia i antonímia. Categories gramaticals, temps i mode verbals, i subjecte i predicat. S'ha d'avaluar, també, l'obtenció d'informació gramatical en els diccionaris escolars i altres obres de consulta.

12. Valorar la diversitat lingüística de l'Estat espanyol, reconèixer les llengües en contacte i els diferents usos socials d'aquestes, valorant la riquesa que suposa tal diversitat.

Hem d'avaluar si s'identifiquen els fenòmens de contacte, així com la presència de trets peculiars caracteritzadors dels diferents usos. També fer reflexionar els nostres alumnes sobre qualsevol tipus d'ús discriminatori del llenguatge, tant en textos aliens com en textos de producció pròpia.

Tercer curs

Continguts

Bloc 1. Comunicació

1. Els mitjans de comunicació

- La premsa, la ràdio i la televisió.
- Gèneres periodístics d'informació: notícia, crònica i reportatge.
- El text periodístic dialogat: l'entrevista.

2. Estructures formals del text

- Estructures narratives: conte, novel·la, notícia, crònica, reportatge, etc.
- Estructures descriptives: descripció científica, literària, etc.
- Estructures dialogades: entrevista, enquesta, teatre, etc.
- Estructures expositives i explicatives: exposició oral, esquemes, resums, mapes conceptuals, projectes, informes, etc.

3. Habilitats lingüístiques

3.1. Escoltar, parlar i conversar

- Comprensió de textos orals procedents dels mitjans de comunicació audiovisual com reportatges i entrevistes.
- Comprensió de textos orals utilitzats en l'àmbit acadèmic amb atenció especial a la presentació de tasques i instruccions per realitzar-los, a exposicions orals breus i a l'obtenció d'informacions dels mitjans de comunicació en informatius, reportatges o entrevistes.
- Exposició de la informació presa d'un mitjà de comunicació sobre un tema d'actualitat, respectant les normes que regeixen la interacció oral.
- Explicacions orals senzilles de manera ordenada i clara, prèviament preparades, sobre fets d'actualitat social, política o cultural que siguin de l'interès de l'alumnat, amb ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.
- Anàlisi i ús de la llengua d'acord amb el registre requerit a cada situació comunicativa.
- Intervenció activa en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic, especialment en les proposades sobre la manera d'organitzar l'activitat, l'aportació d'informacions útils per al treball en comú i l'exposició d'informes sobre les tasques realitzades.
- Maneig de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació per elaborar missatges orals.
- Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.
- Valoració del diàleg com a mitjà per arribar a acords i resoldre conflictes tant en l'àmbit personal com en el social.
- Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per regular la pròpia conducta.

3.2. Llegir. Comprensió de textos escrits

- Comprensió de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials com convocatòries i ordres del dia, actes de reunions i reglaments.
- Comprensió de textos dels mitjans de comunicació, reconeixent les diferències entre informació i opinió en cròniques, reportatges i entrevistes.
- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, amb especial atenció a la consulta, en diversos suports, de diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació.
- Lectura expressiva en veu alta. Dramatització. Memorització.
- Reconeixement de fets, opinions i interpretacions en un text escrit.
- Identificació del tema d'un text. Idees principals i secundàries. Identificació del tema i de la idea principal d'un text escrit de la vida quotidiana de l'alumnat o dins l'àmbit acadèmic.
- Reconeixement dels trets distintius i de les peculiaritats formals dels textos escrits.
- Actitud reflexiva i crítica respecte a la informació disponible davant dels missatges que suposin qualsevol tipus de discriminació o manipulació de la informació.

3.3. Escriure. Composició de textos escrits

- Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials, com a participació en fòrums, diaris personals, reglaments o circulars.
- Composició de textos propis dels mitjans de comunicació, com reportatges o entrevistes destinats a un suport imprès o digital, a àudio o a vídeo.
- Composició, manuscrita o digital, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment textos expositius i explicatius elaborats a partir de la informació obtinguda i organitzada mitjançant esquemes, mapes conceptuals i resums, així com l'elaboració de projectes i informes sobre tasques i aprenentatges.
- Propietats del text: coherència i cohesió textuals; adequació al registre; correcció gramatical.
- Conversió de textos orals en escrits.
- Transformació de textos d'un registre a un altre.
- Valoració dels diferents recursos lingüístics i extralingüístics que utilitzen els missatges publicitaris.
- Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar les experiències i els coneixements propis i com a manera de regular la conducta.

Bloc 2. Llengua i societat

- Origen i evolució de la llengua castellana.
- Fenòmens del contacte de llengües. Bilingüisme, conflicte lingüístic.
- Zones bilingües de l'Estat espanyol. La normalització de les llengües al seu propi territori.

Bloc 3. Coneixement de la llengua

1. Fonètica i ortografia

- Revisió de l'accentuació (monosíl·labs, paraules compostes, interrogatius i exclamatius).
- Interferències fonètiques.
- Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, apreciament el seu valor social i la necessitat de cenyir els escrits a la norma lingüística.

2. Gramàtica

- Distinció entre la forma (categoria gramatical) i la funció de les paraules, així com el coneixement dels procediments lèxics (afixos) i sintàctics per al canvi de categoria.
- Reconeixement i ús dels significats contextuals que poden adquirir les modalitats de l'oració i la perífrasi verbal de caràcter modal.
- Identificació i ús reflexiu de connectors textuals, amb especial atenció als distributius, d'ordre, contrast, explicació i causa, i dels mecanismes de referència interna, tant gramaticals com lèxics.
- Comparació dels diferents comportaments sintàctics d'un mateix verb en algunes de les seves accepcions; identificació del subjecte i dels diferents complements verbals; ús de la terminologia sintàctica necessària en les anàlisis de les oracions simples: enunciat, frase i oració; subjecte i predicat; predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements; agent, causa i pacient; oració activa i oració passiva; oració transitiva i intransitiva; complement directe, indirecte, de règim, circumstancial, agent i aïllat.
- Coneixement i ús reflexiu de les funcions sintàctiques característiques de les classes de paraules i anàlisi de la seva forma (flexió, afixos, etc.), especialment pel que fa als aspectes relacionats amb la normativa.
- Reconeixement i ús coherent de les formes verbals als textos, amb especial atenció als valors aspectuals de perífrasis verbals.

3. Lèxic

- Neologismes, locucions, modismes. Refranys. Frases fetes.
- Mecanismes de formació de paraules: composició i derivació.
- Significat i sentit. Camps semàntics i associatius. Famílies lèxiques. El canvi semàntic.
- Interferències lèxiques.

Bloc 4. Educació literària

1. El llenguatge literari

- Desenvolupament de l'autonomia lectora i apreciació de la literatura com a font de plaer, de coneixement d'altres móns, temps i cultures.
- Identificació de la relació entre les manifestacions literàries, les societats en les quals es desenvolupen i les persones que les produeixen.
- Lectura expressiva i comprensiva d'obres en prosa i en vers.
- Memorització de textos breus i de poemes.
- Valoració de la creació literària pròpia com a expressió del pensament.
- Elaboració de treballs senzills sobre lectures.
- Lectura comentada i recitació de poemes, comparant el tractament de certs temes recurrents, en diferents períodes literaris, i valorant la funció dels elements simbòlics i dels recursos retòrics i mètrics al poema.
- Lectura comentada de relats, observant la transformació de la narrativa des de l'èpica medieval en vers a la narració moderna en prosa i la transformació de l'heroi al personatge de novel·la.
- Lectura comentada i dramatitzada d'obres teatrals breus i fragments representatius del teatre clàssic espanyol i del segle XVIII, reconeixent algunes característiques temàtiques i formals.
- Coneixement de les característiques generals dels grans períodes de la història de la literatura des de l'edat mitjana fins el segle XVIII i apropament a alguns autors i obres rellevants.

2. La literatura medieval

- Introducció sociocultural i característiques generals.
- La lírica.
- L'èpica: El cantar del Mio Cid.
- La prosa: El Conde Lucanor. La Celestina.

3. Els Segles d'Or

- Característiques generals.
- L'humanisme.
- La lírica: Garcilaso de la Vega, Luis de Góngora, Francisco de Quevedo.
- La prosa: El Lazarillo de Tormes i El Quijote.
- El teatre: Lope de Vega i Calderón de la Barca.

4. El Segle XVIII

- Característiques generals.
- El teatre i la prosa.

Bloc 5. Tècniques de treball

- Tècniques de recerca d'informació en suports tradicionals (fitxes, biblioteques, etc.) i en nous suports (CD-ROM, DVD, Internet, etc.).
- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, posant èmfasi a la consulta en diversos suports (diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació).
- Interpretació, assimilació i integració als coneixements previs de les informacions lingüístiques i literàries que proporcionen les diferents fonts de consulta, especialment sobre el comportament sintàctic dels verbs (transitius i intransitius) i les relacionades amb el registre i amb la normativa.
- Utilització de les biblioteques i de les tecnologies de la informació i la comunicació de forma autònoma per a la localització, selecció i organització d'informació.
- Utilització autònoma de manera progressiva de la biblioteca del centre, de les biblioteques de l'entorn i de les biblioteques virtuals.
- Ús progressivament autònom de diccionaris i de correctors ortogràfics dels processadors de textos.
- Presa d'apunts.
- Anàlisi. Estratègies per a una lectura correcta i tècniques per a la presa d'anotacions.
- Síntesi. Elaboració d'esquemes i resums.
- Planificació i elaboració de guions, esquemes i esborranys previs a la producció de textos propis.
- Revisió i correcció de textos produïts per un mateix d'acord amb les habilitats i els continguts apresos.
- Valoració de l'atenció, la concentració i la memòria com a eines útils per a l'aprenentatge de conceptes lingüístics.
- Autoavaluació i crítica del propi procés d'aprenentatge. Correcció de les pròpies produccions, orals i escrites. Acceptació de l'error com a part del procés d'aprenentatge amb una actitud positiva.
- Interès per la bona presentació dels textos escrits tant manuscrits com digitals, amb respecte a les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Criteris d'avaluació

1. Copsar les idees essencials i la intenció de textos orals i escrits, de diferent tipus i distint nivell de formalitat, inferir el tema general i els temes secundaris, reconeixent possibles incoherències o ambigüitats de contingut, i expressar el seu contingut oralment i per escrit fent un esquema o resum i aportant també una opinió personal.

Es pretén avaluar la comprensió oral i escrita de textos, tant la sintètica (identificar el tema general d'un text i els temes secundaris, no només reconeixent els enunciats en què apareixen explícits, sinó inferint-los d'informacions que es repeteixen en un text), com l'analítica (establir la relació entre els elements d'una exposició i d'una explicació i aplicar tècniques d'organització d'idees). S'avalua la capacitat de l'alumnat de reconèixer la diversitat de registres i utilitzar el més adequat en cada ocasió, identificar l'acte de parla (protesta, advertència, invitació, etc.) i el propòsit comunicatiu, seguir instruccions per realitzar activitats en àmbits públics pròxims a la seva experiència social i en situacions d'aprenentatge que constitueixen processos de certa complexitat. També de plasmar en forma d'esquema i resum els continguts i de poder aportar una valoració personal raonada i ben argumentada.

2. Identificar i descriure les característiques i funció social dels mitjans de comunicació i d'altres textos de la cultura de masses, reconeixent l'ús peculiar dels llenguatges verbals i no verbals en la construcció dels seus missatges i distingint entre la dimensió informativa i la persuasiva i manipuladora.

L'avaluació de la capacitat de l'alumnat per destriar informacions objectives d'aquelles que només volen manipular l'emissor és fonamental per desenvolupar l'actitud crítica de l'alumnat així com per avaluar si és capaç de distingir el tema principal d'un text i la finalitat d'aquest.

3. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús lingüístic per solucionar problemes de comprensió de textos orals i escrits i per a la composició i revisió progressivament autònoma dels textos propis d'aquest curs.

Amb aquest criteri es busca descobrir si s'adquireixen i s'utilitzen els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús en relació amb la comprensió, la composició i la revisió de textos. S'ha d'atendre especialment les variacions socials de la dixi (fòrmules de confiança i de cortesia), els connectors, els mecanismes de referència interna, els diferents comportaments sintàctics d'un mateix verb en diferents accepcions i l'expressió d'un mateix contingut mitjançant diferents esquemes sintàctics així com la inserció de subordinades. S'ha de comprovar la consolidació del coneixement pràctic de les normes ortogràfiques dels signes de puntuació.

4. Exposar, explicar, argumentar, resumir i comentar, en suport paper o digital, usant el registre adequat, organitzant les idees amb claredat, enllaçant els enunciats en seqüències lineals cohesionades, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar i revisar el text.

Aquest criteri està destinat a avaluar que els alumnes redacten els textos amb una organització clara, enllacen les oracions en una seqüència lineal cohesionada i manifesten interès per planificar els textos i revisar-los realitzant successives versions fins arribar a un text definitiu adequat pel seu format i el seu registre. En aquest curs s'ha d'avaluar si saben narrar i comentar amb claredat fets i experiències en fòrums i diaris personals en suport imprès o digital; compondre textos propis de l'àmbit públic, especialment reglaments, circulars, convocatories i actes de reunions, d'acord amb les convencions d'aquests gèneres; redactar reportatges i entrevistes organitzant la informació de forma jeràrquica; resumir narracions i exposicions reconstruint els elements bàsics del text original; compondre exposicions i explicacions sobre temes que requereixen la consulta de fonts, facilitant als lectors una lectura fluida i l'obtenció d'informacions rellevants; exposar projectes de treball i informar de les conclusions. També s'ha de valorar la bona presentació dels textos escrits tant en suport paper com digital, amb respecte per les normes ortogràfiques i tipogràfiques.

5. Utilitzar tècniques de tractament i de processament de la informació per preparar textos. Aprofitar els recursos que proporciona la tecnologia de la informació (Internet, bases de dades, CD-ROM, DVD, etc.) per reestructurar els treballs escrits i facilitar la precisió i la presentació de les idees.

S'ha de valorar la bona utilització de la gran quantitat d'informació que ens envaeix des dels mitjans de comunicació i les noves tecnologies. Saber fer un ús adequat de fonts (llibres de text, enciclopèdies i diccionaris –en qualsevol suport– i Internet, bases de dades, CD-ROM, DVD, etc.) a l'hora de cercar la informació, valorant no només la recerca d'aquesta informació, sinó la tria raonada, la qualitat i la quantitat idònies segons el tipus de treball i la seva extensió. El professorat ha de vigilar la composició prèvia d'un esquema o un guió, per tal de verificar si l'estructura donada a la informació segueix un ordre correcte que permeti la màxima claredat expositiua.

6. Realitzar explicacions orals senzilles sobre fets d'actualitat social, política o cultural que siguin d'interès de l'alumnat, amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Amb aquest criteri es busca observar si són capaços d'oferir explicacions sobre algun fenomen natural, algun fet històric, algun conflicte social, etc. Es tracta d'avaluar que els oients puguin obtenir una descripció clara dels fets i una comprensió suficient de les causes que els expliquen. S'ha de valorar especialment la utilització dels mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i la comunicació com a suport a les explicacions orals.

7. Saber llegir expressivament textos en prosa, literaris o no, amb entonació, ritme i volum adequats i d'acord amb les regles ortològiques.

Es tracta de comprovar el domini d'aquesta tècnica que afavoreix una més ràpida comprensió del text a través de la pròpia veu, a la vegada que ajuda a fixar les característiques fonètiques mitjançant la pràctica de la lectura. A més, proporciona un mostrari fonètic que hauria de servir de magatzem ortològic al qual l'alumnat pot recórrer quan necessita enunciar un discurs. La veu i l'entonació adequades són marcadors de la posició de l'alumnat en relació a la resta de companys i la societat i, per tant, aquest objectiu persegueix també fer-lo parlant actiu.

8. Exposar una opinió sobre la lectura d'una obra completa adequada a l'edat i relacionada amb els períodes literaris estudiats. Avaluar l'estructura i l'ús dels elements del gènere, l'ús del llenguatge i el punt de vista de l'autor. Situar bàsicament el sentit de l'obra en relació amb el seu context i amb l'experiència pròpia, valorant la literatura com a mitjà per interpretar la realitat.

Aquest criteri avalua la competència lectora en l'àmbit literari, per mitjà de la lectura personal d'obres completes relacionades amb els períodes literaris estudiats (inclou adaptacions i recreacions modernes). Han de considerar el text de manera crítica, avaluar-ne el contingut, tenint en compte el context històric, l'estructura general, els elements caracteritzadors del gènere, l'ús del llenguatge (registre i estil), el punt de vista i l'ofici de l'autor o autora. Han d'emetre una opinió personal sobre els aspectes més apreciats i menys apreciats de l'obra, i sobre la implicació entre el contingut d'aquesta i les vivències pròpies.

9. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i valoració de textos breus o fragments, tenint en compte la presència de certs temes recurrents, el valor simbòlic del llenguatge poètic i l'evolució dels gèneres, de les formes literàries i dels estils.

Amb aquest criteri es pretén avaluar l'assimilació dels coneixements literaris en funció de la lectura, la valoració i el gaudi dels textos comentats a classe; s'observa la capacitat de distanciar-se del text literari per avaluar-ne el contingut, l'organització, l'ús del llenguatge i l'ofici de l'autor o autora. S'ha de tenir en compte la comprensió dels temes i motius, el reconeixement de la recurrència de certs temes (amor, temps, vida, mort), el reconeixement dels gèneres i de la seva evolució a grans trets (de l'èpica en vers a la novel·la, de la versificació tradicional a la renaixentista) i la valoració dels elements simbòlics i dels recursos retòrics i de la seva funcionalitat en el text.

10. Composar textos amb intenció literària i utilitzar i valorar la lectura i la literatura en general com a maneres d'aprenentatge i d'accés al patrimoni cultural i com a mètode d'enriquiment personal.

En composar textos literaris podem comprovar si l'alumnat és capaç de posar en funcionament tota una sèrie de coneixements adquirits prèviament respecte a les convencions de la literatura. Aquest objectiu intenta comprovar que es comprèn el fenomen literari com una activitat comunicativa estètica en un context històric determinat, mitjançant la composició d'un text en què s'imitei o es recreï algun dels models utilitzats a classe.

11. Conèixer la terminologia bàsica en les activitats de reflexió sobre l'ús lingüístic. Conèixer els principis fonamentals de la gramàtica, reconeixent les diferents unitats de la llengua i les seves combinacions.

S'ha de comprovar que es coneix i es comença a fer servir la terminologia bàsica per seguir explicacions i instruccions en les activitats gramaticals. En aquest curs, a més de la terminologia avaluada en cursos anteriors, s'ha de comprovar el coneixement de la referida a classes de predicats (nominal, verbal) i oracions (activa, passiva) i de complements verbals; canvis de categoria (nominalitzacions) i a la identificació de les formes d'unió (juxtaposició, coordinació i subordinació) de les oracions. S'ha de valorar l'autonomia progressiva en l'obtenció d'informació gramatical de caràcter general en els diccionaris escolars.

12. Distingir els principals períodes de la literatura castellana, tenint en compte a la relació amb el context historicosocial, els gèneres literaris i alguns autors significatius. Mostrar coneixement de les relacions entre les obres llegides i comentades, el context en què apareixen i els autors més rellevants de la història de la literatura, mitjançant un treball personal d'informació i de síntesi, en suport paper o digital.

Aquest criteri avalua el coneixement que es va adquirint de la història de la literatura castellana, des de l'edat mitjana fins al segle XVIII, amb especial atenció al context historicosocial, els gèneres i els autors més significatius. S'ha d'assumir la producció literària com una conseqüència de les vicissituds històriques i culturals de la nostra tradició i mostrar les relacions que s'estableixen amb altres literatures hispàniques i europees i altres manifestacions artístiques.

13. Valorar la diversitat lingüística de l'Estat espanyol, reconèixer les llengües en contacte i els diferents usos socials d'aquestes, valorant la riquesa que suposa la diversitat.

S'ha d'avaluar si s'identifiquen els fenòmens de contacte, així com la presència de trets peculiars caracteritzadors dels diferents usos. També s'ha de fer reflexionar l'alumnat sobre qualsevol tipus d'ús discriminatori del llenguatge, tant en textos aliens com en textos de producció pròpia.

Quart curs

Continguts

Bloc 1. Comunicació

1. Els mitjans de comunicació

- Els gèneres periodístics d'argumentació: carta al director, editorial, columna i article d'opinió.
- El llenguatge publicitari. Principals recursos expressius.
- El llenguatge cinematogràfic. Principals recursos expressius.

2. El llenguatge administratiu

3. Estructures formals del text

- Estructures expositives (conferència, currículum, instància, carta, correu electrònic, disposicions legals, contractes, correspondència institucional, fullets, mapes conceptuals, etc.).
- Estructures argumentatives (reclamació, recurs, editorial, columna d'opinió, debat, correspondència comercial, etc.).
- Reconeixement i utilització d'algunes formes d'expressió de la subjec-

tivat en textos de caràcter expositiu i argumentatiu i identificació i ús de les variacions que adopten les formes de la dixi en relació amb les situacions de comunicació.

4. Habilitats lingüístiques

4.1. Escoltar, parlar i conversar

- Anàlisi i ús de la llengua d'acord amb el registre requerit a cada situació comunicativa.
- Comprensió de textos orals procedents dels mitjans de comunicació audiovisual, com debats a la ràdio o televisió i opinions dels oients.
- Comprensió de presentacions, exposicions o conferències realitzades en l'àmbit acadèmic relacionades amb continguts de diferents matèries.
- Exposició de la informació presa d'un mitjà de comunicació sobre un tema d'actualitat, respectant les normes que regeixen la interacció oral.
- Presentacions orals clares i ben estructurades sobre temes relacionats amb l'activitat acadèmica o l'actualitat social, política o cultural que admeten diferents punts de vista i diverses actituds.
- Intervenció activa en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic, especialment en les proposades sobre la manera d'organitzar l'activitat, l'aportació d'informacions útils per al treball en comú i l'exposició d'informes sobre les tasques realitzades.
- Comprensió i valoració crítica dels diferents recursos lingüístics i extralingüístics que utilitzen els missatges publicitaris i/o cinematogràfics.
- Maneig de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació per elaborar missatges orals.
- Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.
- Valoració del diàleg com a mitjà per arribar a acords i resoldre conflictes tant en l'àmbit personal com en el social.
- Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per regular la pròpia conducta.

4.2. Llegir. Comprensió de textos escrits

- Comprensió de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat com disposicions legals, contractes, fullets i correspondència institucional i comercial.
- Comprensió de textos dels mitjans de comunicació, sobretot en els gèneres d'opinió com editorials o columnes.
- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, amb especial atenció a la consulta en diversos suports (diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació) incloent fragments d'assaigs.
- Lectura expressiva en veu alta. Dramatització. Memorització.
- Reconeixement de fets, opinions i interpretacions en un text escrit.
- Identificació del tema d'un text. Idees principals i secundàries.
- Reconeixement dels trets distintius i de les peculiaritats formals dels textos escrits.
- Actitud reflexiva i crítica respecte a la informació de missatges que suposin qualsevol tipus de discriminació, exclusió o manipulació de la informació.

4.3. Escriure. Composició de textos escrits

- Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials, com participació en fòrums, sol·licituds i instàncies, reclamacions, currículum vitae i fullets.
- Composició de textos propis dels mitjans de comunicació, especialment cartes al director i articles d'opinió, editorials i columnes, destinats al suport escrit o digital.
- Composició, manuscrita o digital, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment textos expositius, explicatius i argumentatius elaborats a partir de la informació obtinguda en diverses fonts i organitzada mitjançant esquemes, mapes conceptuals i resums, així com l'elaboració de projectes i informes sobre tasques i aprenentatges.
- Conversió de textos orals en escrits.
- Transformació de textos d'un registre a un altre.
- Valoració dels diferents recursos lingüístics i extralingüístics que utilitzen els missatges publicitaris.
- Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar les experiències i els coneixements propis i com a manera de regular la conducta.

Bloc 2. Llengua i societat

- El castellà actual.
- La situació del castellà al món. El castellà d'Amèrica.
- Llengües de l'Estat espanyol i normativa legal.
- Situació de les llengües d'Europa, estudi de la planificació i els processos de normalització en aquests països.
- Actituds envers la situació sociolingüística actual.

Bloc 3. Coneixement de la llengua

1. Fonètica i ortografia

- Abreviatures, acrònims i sigles.
- Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, utilització dels termes apropiats en l'explicació sobre l'ús (síllaba tònica, titlla diacrítica, etc.) i apreciació del seu valor social i de la necessitat de cenyir els escrits a la norma lingüística.

- Ús de correctors ortogràfics.

2. Gramàtica

- Els complements verbals.
- L'oració composta. Classificació. Anàlisi sintàctica.
- Text i discurs. Ús dels principals marcadors.
- Reconeixement dels esquemes semàntic i sintàctic de l'oració. Construcció i transformació d'enunciats d'acord amb aquests esquemes i ús de la terminologia sintàctica necessària en les activitats: oració i fragment; subjecte i predicat; predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements; agent, causa i pacient; oració impersonal; oració activa i oració passiva; oració transitiva i intransitiva; complement directe, indirecte, de règim, circumstancial, agent i atribut; oracions subordinades substantives, adjectives i adverbials.

- Ús coherent de la correlació temporal en la coordinació i subordinació d'oracions i en el discurs relatat (pas d'estil directe a indirecte).

- Ús de procediments per compondre els enunciats amb un estil cohesionat i l'ús dels termes següents: aposició; adjectiu i oració de relatiu explicatiu; construcció de participi i de gerundi; oració coordinada copulativa, alternativa, adversativa i consecutiva; oració subordinada causal, consecutiva, condicional i concessiva.

- Identificació i ús reflexiu de diferents procediments de connexió en els textos, amb esment als connectors de causa, conseqüència, condició i hipòtesi, i dels mecanismes gramaticals i lèxics de referència interna, per afavorir l'autonomia en la revisió dels textos propis.

- Reconeixement i utilització d'algunes formes d'expressió de la subjectivitat en textos de caràcter expositiu i argumentatiu, i identificació i ús de les variacions que adopten les formes d'íctiques en relació amb les situacions de comunicació.

3. Lèxic

- Relacions pel significat: sinonímia, antonímia, polisèmia i homonímia. L'habilitació.

- Formació del lèxic de la llengua castellana: veus patrimonials, mots populars, cultismes, préstecs o manlleus, neologismes.

- Coneixement dels diferents registres i dels factors que incideixen en l'ús de la llengua en diferents àmbits socials i valoració de la importància d'utilitzar el registre adequat segons les circumstàncies de la situació comunicativa.

Bloc 4. Educació literària

1. El llenguatge literari

- Desenvolupament de l'autonomia lectora i estimació per la literatura com a font d'autoreconeixement, de plaer i de comprensió d'altres móns, temps i cultures.

- Identificació de la relació entre les manifestacions literàries, les societats en les quals es desenvolupen i les persones que les produeixen.

- Composició de textos d'intenció literària.

- Valoració de la creació literària pròpia com a expressió del pensament.

- Lectura de novel·les i relats des del segle XIX fins a l'actualitat.

- Elaboració de treballs sobre lectures.

- Lectura comentada i recitat de poemes contemporanis, amb especial atenció a les aportacions del simbolisme i les avantguardes al llenguatge poètic, valorant la funció dels elements simbòlics i dels recursos retòrics i mètrics al poema.

- Lectura comentada de novel·les i relats escrits des del segle XIX fins a l'actualitat que ofereixin diferents estructures i veus narratives.

- Lectura comentada i dramatitzada de peces teatrals contemporànies breus, o de fragments de caràcter divers constatant-hi algunes innovacions en els temes i les formes.

- Coneixement de les característiques generals dels grans períodes de la història de la literatura universal des del segle XIX fins a l'actualitat.

- Apropament a alguns autors rellevants de les literatures hispàniques i europea des del segle XIX fins a l'actualitat.

2. El segle XIX

- Característiques generals.

- La literatura romàntica: José de Espronceda i Gustavo Adolfo Bécquer.

- La narrativa realista: Benito Pérez Galdós i Leopoldo Alas Clarín.

3. El segle XX

- Característiques generals.

- Modernisme i generació del 98.

- La generació del 27.

- La literatura contemporània: la narrativa, la poesia, el teatre.

Bloc 5. Tècniques de treball

- Tècniques de recerca d'informació en suports tradicionals (fitxes, biblioteques, etc.) i en nous suports (CD-ROM, DVD, Internet, etc.).

- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, posant èmfasi a la consulta en diversos suports (diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació).

- Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris de la llengua (gramaticals, semàntiques, registre i normativa).

- Utilització de les biblioteques i de les tecnologies de la informació i la comunicació de manera autònoma per a la localització, selecció i organització d'informació.

- Utilització autònoma de la biblioteca del centre, de les biblioteques de l'entorn i de les biblioteques virtuals.

- Ús autònom de diccionaris i de correctors ortogràfics dels processadors de textos.

- Presa d'apuntes.

- Anàlisi. Estratègies per a una lectura correcta i tècniques per a la presa d' anotacions.

- Síntesi. Elaboració d'esquemes i resums.

- Planificació i elaboració de guions, esquemes i esborranys previs a la producció de textos propis.

- Revisió i correcció de textos propis d'acord amb les habilitats i els continguts apresos.

- Valoració de l'atenció, la concentració i la memòria com a eines útils per a l'aprenentatge de conceptes lingüístics.

- Autoavaluació i crítica del propi procés d'aprenentatge. Correcció de les produccions pròpies, orals i escrites. Acceptació de l'error com a part dels processos d'aprenentatge amb una actitud positiva.

- Interès per la bona presentació dels textos escrits tant manuscrits com digitals, amb respecte per les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Criteris d'avaluació

1. Copsar les idees essencials i la intenció de textos orals i escrits, de l'àmbit públic i dels mitjans de comunicació, inferir el tema general i temes secundaris, distingir com s'organitza la informació, contrastar explicacions i arguments i jutjar l'eficàcia dels procediments lingüístics utilitzats, i expressar el seu contingut de forma oral i escrita fent un esquema o resum, aportant també una opinió personal raonada i ben argumentada.

Es pretén avaluar la comprensió oral i escrita de textos, tant la sintètica (identificar el tema general d'un text i els temes secundaris, no només reconeixent els enunciats en què apareixen explícits, sinó inferint-los d'informacions que es repeteixen en un text), com l'anàlisi (establir la relació entre els elements d'una exposició i d'una argumentació i aplicar tècniques d'organització d'idees), si identifiquen les diferències entre explicacions d'un mateix fet i entre arguments de signe contrari. També si són capaços de jutjar el paper d'alguns procediments lingüístics (registre, organització del text, figures retòriques) en l'eficàcia del text (claredat, precisió, capacitat de persuasió). S'avalua la capacitat de l'alumnat de reconèixer la diversitat de registres i utilitzar el més adequat en cada ocasió, identificar l'acte de parla (protesta, advertència, invitació, etc.) i el propòsit comunicatiu en els textos més usats per actuar com a membres de la societat i en els mitjans de comunicació (cartes al director, columnes d'opinió, publicitat) i en situacions d'aprenentatge que constitueixen processos de certa complexitat. També de plasmar en forma d'esquema i resum els continguts i de poder aportar una valoració personal raonada i ben argumentada.

2. Identificar i descriure les característiques i funció social dels mitjans de comunicació i d'altres textos de la cultura de masses, reconeixent l'ús peculiar dels llenguatges verbals i no verbals en la construcció dels seus missatges i distingint entre la dimensió informativa i la persuasiva i manipuladora.

L'avaluació de la capacitat de l'alumnat per destriar informacions objectives d'aquelles que només volen manipular l'emissor és fonamental per desenvolupar l'actitud crítica de l'alumnat així com per avaluar si és capaç de distingir el tema principal d'un text i la finalitat d'aquest.

3. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes de l'ús lingüístic per resoldre problemes de comprensió de textos orals i escrits, i per a la composició i revisió autònoma dels textos.

Am aquest criteri es busca descobrir si s'utilitzen els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús en relació amb la comprensió i la composició i si s'utilitzen amb autonomia en la revisió de textos. S'han d'avaluar tots els aspectes de l'adequació i cohesió i especialment l'expressió de la subjectivitat (opinió, valoració, certesa, inclusió de cites) i les variacions expressives de la dixi (fórmules de confiança, de cortesia); la construcció d'oracions simples i

complexes amb diferents esquemes, semàntic i sintàctic; els procediments de connexió i, en concret, els connectors de causa, conseqüència, condició i hipòtesi; els mecanismes de referència interna; els diferents procediments per compondre enunciats amb estil cohesionat (alternativa entre construccions oracionals i nominals; entre juxtaposició, coordinació i subordinació). A més de les normes que han estat objecte d'avaluació en cursos anteriors, s'ha de tenir en compte la contribució de la puntuació en l'organització cohesionada de l'oració i del text, l'ús de la ratlla i el parèntesi en incisos i els usos expressius de les cometes.

4. Exposar, explicar, argumentar, resumir i comentar, en suport paper o digital, usant el registre adequat, organitzant les idees amb claredat, enllaçant els enunciats en seqüències lineals cohesionades, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar i revisar el text.

Aquest criteri està destinat a avaluar que els alumnes redacten els textos amb una organització clara i enllaçant les oracions en una seqüència lineal cohesionada i que manifesten interès per planificar els textos i revisar-los realitzant successives versions fins arribar a un text definitiu adequat pel seu format i el seu registre. En aquest curs s'ha d'avaluar si saben compondre textos propis de l'àmbit públic, com ara fóruns, sol·licituds i instàncies, reclamacions, currículums i fullets informatius i publicitaris, d'acord amb les convencions d'aquests gèneres; redactar textos periodístics d'opinió fent servir eficaçment recursos expressius i persuasius; resumir exposicions, explicacions i argumentacions reconstruint els elements bàsics del text original; compondre exposicions, explicacions i argumentacions recorrent a diverses fonts i assegurant-ne una lectura fluida; exposar projectes de treball i informar de les conclusions. També s'ha de valorar la bona presentació dels textos escrits tant en suport paper com digital, amb respecte per les normes ortogràfiques i tipogràfiques.

5. Utilitzar tècniques de tractament i de processament de la informació per preparar textos. Aprofitar els recursos que proporciona la tecnologia de la informació (Internet, bases de dades, CD-ROM, DVD, etc.) per reestructurar els treballs escrits i facilitar la precisió i la presentació de les idees.

S'ha de valorar la bona utilització de la gran quantitat d'informació que ens envaeix des dels mitjans de comunicació i les noves tecnologies. Saber usar adequadament fonts (llibres de text, enciclopèdies i diccionaris -en qualsevol suport- i Internet, bases de dades, CD-ROM, DVD, etc.) a l'hora de cercar la informació, valorant no només la recerca d'aquesta informació, sinó la tria raonada, la qualitat i la quantitat idònia, segons el tipus de treball i l'extensió d'aquest.

6. Realitzar presentacions orals clares i ben estructurades sobre temes relacionats amb l'activitat acadèmica o l'actualitat social, política o cultural que admetin diferents punts de vista i actituds diverses davant d'aquests amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Amb aquest criteri es vol observar si els alumnes són capaços de fer una exposició sobre un tema amb l'ajuda de notes escrites i, eventualment, amb el suport de recursos com ara cartells o diapositives, assenyalant diferents punts de vista davant el tema i presentant les raons a favor o en contra que es poden donar, de manera que es proporcionin als oients dades rellevants i criteris perquè puguin adoptar una actitud pròpia. S'ha de valorar especialment la utilització dels mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i la comunicació com a suport en les presentacions orals.

7. Exposar una opinió ben argumentada sobre la lectura personal de relats d'una certa extensió i novel·les des del segle XIX fins a l'actualitat; avaluar l'estructura i l'ús dels elements del gènere, l'ús del llenguatge, el punt de vista i l'ofici de l'autor o autora; relacionar el sentit de l'obra amb el seu context i amb l'experiència pròpia.

Aquest criteri avalua la competència lectora en l'àmbit literari, per mitjà de la lectura personal d'obres dels períodes literaris estudiats (des del segle XIX fins a l'actualitat). Els alumnes i les alumnes han de considerar el text de manera crítica; avaluar-ne el contingut, l'estructura general, l'ús que es fa dels elements caracteritzadors del gènere, amb especial atenció a l'ordre cronològic i a la veu o veus del narrador o narradora, l'ús del llenguatge (registre i estil), el punt de vista i l'ofici de l'autor o autora. Han d'emetre una opinió personal, ben argumentada, sobre els aspectes més apreciats i menys apreciats de l'obra, i sobre la implicació entre els continguts i les vivències pròpies.

8. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i la valoració de textos breus o fragments, tenint en compte especialment les innovacions dels gèneres i de les formes (en la versificació i en el llenguatge) en la literatura contemporània.

Amb aquest criteri es pretén avaluar l'assimilació dels coneixements literaris en funció de la lectura, la valoració i el gaudi dels textos comentats a

classe; s'ha d'observar la capacitat de distanciar-se del text literari per avaluar-ne el contingut, l'organització, l'ús del llenguatge i l'ofici de l'autor o autora. S'ha de tenir en compte la comprensió dels temes i motius i el reconeixement de la recurrència de certs temes o de l'aparició d'altres de nous, el reconeixement dels gèneres i de les seves característiques i novetats en la literatura contemporània, amb caràcter general (relat o drama realista, fantàstic, poètic; poesia romàntica, avantguardista, social), així com les aportacions del simbolisme i de les avantguardes al llenguatge poètic.

9. Compondre textos amb intenció literària i utilitzar i valorar la lectura i la literatura en general com a formes d'aprenentatge i d'accés al patrimoni cultural i com a mètode d'enriquiment personal.

En compondre textos literaris s'ha de comprovar si l'alumnat és capaç de posar en funcionament els coneixements adquirits prèviament respecte a les convencions de la literatura. Aquest objectiu intenta comprovar que es comprèn el fenomen literari com una activitat comunicativa estètica en un context històric determinat, mitjançant la composició d'un text en què s'imiti o es recrei algun dels models utilitzats a classe.

10. Conèixer i utilitzar la terminologia lingüística adequada en la reflexió sobre l'ús. Conèixer els principis fonamentals de la gramàtica, reconeixent les diferents unitats de la llengua i les seves combinacions.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que es coneix i es fa servir de manera adequada la terminologia necessària per referir-se als coneixements gramaticals i a les activitats que es porten a terme a classe. S'ha de comprovar el coneixement de la terminologia adquirida en cursos anteriors i de la inclosa en aquest curs. També s'ha de comprovar que es distingeix entre forma i funció de les paraules i que es coneixen els procediments lèxics i sintàctics per als canvis de categoria. S'ha de valorar l'autonomia progressiva en l'obtenció de tota mena d'informació lingüística en diccionaris i altres obres de consulta.

11. Distingir els principals períodes de la literatura castellana i relacionar-los amb el context historicosocial, els gèneres literaris i alguns autors i autores significatius. Mostrar coneixement de les relacions entre les obres llegides i comentades, el context en què apareixen i els autors i autores més rellevants de la història de la literatura, realitzant un treball personal d'informació i de síntesi, en suport paper o digital.

Aquest criteri avalua el coneixement que s'adquireix de la història de la literatura castellana, des del segle XIX fins a l'actualitat, amb atenció especial al context historicosocial, els gèneres i els autors i autores més significatius. S'ha d'assumir la producció literària com una conseqüència de les vicissituds històriques i culturals de la nostra tradició i mostrar les manifestacions que s'estableixen amb literatures escrites en altres llengües i amb altres manifestacions artístiques.

12. Descriure els aspectes més elementals de la situació sociolingüística i legal de les llengües de l'Estat espanyol. Apreciar les normes que regulen la relació democràtica entre parlants de les diverses llengües de l'Estat, tot manifestant actituds de respecte cap a les llengües i els seus parlants i fent ús dels drets lingüístics.

Es pretén avaluar si l'alumnat està familiaritzat amb els conceptes que tenen relació amb els fenòmens de contacte de llengües (bilingüisme i conflicte lingüístic), si coneix quines són les lleis bàsiques que regulen la situació lingüística de l'Estat espanyol, si desenvolupa actituds lingüístiques respectuoses i se n'adona que els parlants són els protagonistes de la situació sociolingüística i participen activament en el procés de normalització o de substitució lingüística.

LLENGUA CATALANA I LITERATURA

Objectius

L'ensenyament de la llengua catalana i literatura en aquesta etapa té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Comprendre discursos orals i escrits i interpretar-los amb una actitud crítica, reconeixent-ne les diferents finalitats i situacions de comunicació en què es produeixen.
2. Expressar-se oralment i per escrit amb correcció, coherència i adequació a la situació comunicativa i al tipus de discurs.
3. Fer ús del llenguatge com a mitjà per fixar i desenvolupar el propi pensament, per prendre consciència dels propis sentiments i per controlar la pròpia conducta.
4. Interpretar i emprar la lectura i l'escriptura com a fonts de plaer, d'enriquiment personal i de coneixement del món i consolidar hàbits lectors mitjançant textos adequats.
5. Reflexionar sobre els elements formals i els mecanismes de la llengua en els nivells fonològic, ortogràfic, morfològic, morfosintàctic, lexicosemàntic i textual, i valorar les condicions de producció i recepció a fi de desenvolupar la

capacitat de regular les pròpies produccions lingüístiques.

5. Identificar i analitzar els elements i les característiques dels mitjans de comunicació i valorar-ne la importància en les manifestacions culturals contemporànies, amb la finalitat d'ampliar destreses discursives i desenvolupar actituds crítiques en relació amb els missatges que contenen.

6. Utilitzar les llengües com a instruments per a l'adquisició de nous aprenentatges, per a la comprensió i l'anàlisi de la realitat, per a la fixació i el desenvolupament del pensament i per a la regulació de la pròpia activitat.

7. Utilitzar les llengües eficaçment en l'activitat escolar per cercar, seleccionar i processar informació i per redactar textos propis de l'àmbit acadèmic.

8. Analitzar els diferents usos socials de les llengües per evitar els estereotips lingüístics que suposen judicis de valor i prejudicis classistes, racistes o sexistes.

7. Emprar tant els mitjans tradicionals com les noves tecnologies de la comunicació per cercar, elaborar i transmetre informació.

8. Reconèixer els gèneres i les formes de la tradició literària i valorar-ne els principals corrents, autors i obres, com a part del nostre patrimoni.

9. Comprendre textos literaris utilitzant els coneixements sobre les convencions de cada gènere, els temes i motius de la tradició literària i els recursos estilístics. Apreciar les possibilitats comunicatives d'aquests per a la millora de la producció personal.

9. Adonar-se que les produccions literàries constitueixen diverses interpretacions del món i de l'individu; afavoreixen el desvetllament de la imaginació i del bon gust estètic, i són un mitjà d'arrelament, de participació en la cultura pròpia i de relació amb altres pobles.

10. Conèixer la realitat plurilingüe i pluricultural de les Illes Balears, de l'Estat espanyol i del món actual, i ser conscient de la riquesa que representa i de les diverses situacions que plantegen les llengües en contacte.

11. Reconèixer el fet que la relació de pertinença a les Illes Balears implica l'aprenentatge i la capacitat d'ús de la llengua catalana.

Primer curs

Continguts

Bloc 1. Comunicació

1. Elements de la comunicació

- Diferències rellevants, contextuals i formals entre comunicació oral i escrita i entre els usos col·loquials i formals, especialment els propis de l'àmbit escolar.

- Rellevància i abast actual dels mitjans de comunicació de masses.

- Funcions comunicatives verbals i no verbals. Comunicació gestual i mitjançant altres codis. Convencionalismes socials. Presentacions, salutacions i comiats, agraïments i disculpes, felicitacions i condols, etc.

2. La diversitat dels textos

- Tipologies textuales: textos espontanis i planificats.

- La narració i la descripció.

- El diàleg.

3. Habilitats lingüístiques

3.1. Escoltar, parlar i conversar

- Comprensió de discursos de la vida quotidiana i de notícies d'actualitat procedents dels mitjans de comunicació audiovisual pròximes als interessos de l'alumnat.

- Comprensió de textos orals utilitzats en l'àmbit acadèmic amb atenció especial a la presentació de tasques i instruccions per a la seva realització, a exposicions orals breus i a l'obtenció d'informacions de documentals apareguts als mitjans de comunicació.

- Resum oral de textos.

- Narració oral, a partir d'un guió preparat prèviament, de fets relacionats amb l'experiència, presentada de manera seqüenciada i amb claredat, amb ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

- Exposició d'informacions d'actualitat dels mitjans de comunicació.

- Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per regular la pròpia conducta.

- Utilització de la llengua d'acord amb el registre adequat a cada situació comunicativa plantejada.

- Valoració del diàleg com a mitjà per arribar a acords i resoldre conflictes tant en l'àmbit personal com social.

- Participació activa en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic: petició d'aclariments davant d'una instrucció, propostes sobre la manera d'organitzar les tasques, descripció de seqüències senzilles d'activitats realitzades, intercanvi d'opinions i exposició de conclusions.

- Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.

3.2. Llegir. Comprensió de textos escrits

- Comprensió de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat com instruccions d'ús, normes i avisos.

- Comprensió de textos dels mitjans de comunicació, amb especial atenció a l'estructura dels diaris (seccions i gèneres) i als elements paratextuals, sobretot en les notícies relacionades amb la vida quotidiana i la informació de fets.

- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, sobretot els de caràcter expositiu i explicatiu, les instruccions per realitzar tasques i la consulta en diversos suports (diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació com enciclopèdies i webs educatives).

- Identificació del tema d'un text. Idees principals i secundàries.

- Lectura expressiva en veu alta. Dramatització. Memorització.

- Actitud reflexiva i crítica referida a la informació de missatges que suposin qualsevol tipus de discriminació o manipulació de la informació.

3.3. Escriure. Composició de textos escrits

- Composició d'una lletra personal, adequada a la seva maduresa, clara i diferent, amb ús normatiu de majúscules i minúscules.

- Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat com cartes, notes i avisos.

- Composició de textos propis dels mitjans de comunicació, especialment notícies destinades a un suport imprès o digital.

- Composició, manuscrita o digital, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment resums, exposicions senzilles, glossaris i conclusions sobre tasques i aprenentatges efectuats.

- Conversió de textos orals en escrits.

- Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar les experiències, idees, opinions i coneixements propis i com a forma de regular la conducta.

Bloc 2. Llengua i societat

- Les llengües com a elements configuradors de la identitat personal i col·lectiva. Actituds i prejudicis.

- La diversitat lingüística en el món actual. Principals famílies lingüístiques.

- Les llengües romàniques.

- Les llengües de l'Estat espanyol. Coneixement general de la diversitat lingüística i de la distribució geogràfica de les llengües de l'Estat, valorant-la com a font d'enriquiment personal i col·lectiu.

- El domini lingüístic. El nom de la llengua. La unitat de la llengua catalana i la variació geogràfica del català.

Bloc 3. Coneixement de la llengua

1. Fonètica i ortografia

- Correspondència entre sons i grafies. La síl·laba.

- Sons vocàlics tòncics i àtons.

- Accentuació i puntuació.

- Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, apreciament el seu valor social i la necessitat de cenyir la norma lingüística als escrits.

- Reconeixement de les principals normes fonètiques.

2. Gramàtica

- Classes de paraules. El substantiu i l'adjectiu. El determinant. El verb i la conjugació. L'adverbi.

- Estructura de l'oració simple. La concordança.

- Reconeixement del funcionament sintàctic de verbs d'ús freqüent a partir del seu significat, identificació del subjecte i els complements principals del verb.

- Comprensió de la terminologia sintàctica bàsica: oració, subjecte i predicat; predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements.

- Coneixement de les modalitats de l'oració i dels modes del verb com a formes d'expressar les intencions dels parlants.

- Identificació i ús de les formes lingüístiques de la dixi personal (pronoms personals, possessius i terminacions verbals) en textos orals i escrits.

- Identificació i ús reflexiu d'alguns connectors textuales, amb especial atenció als temporals, explicatius i d'ordre, i alguns mecanismes de referència interna.

- Reconeixement i ús coherent de les formes verbals als textos.

3. Lèxic

- Estructura de la paraula: lexema i morfema.

- Reconeixement dels mecanismes de formació de paraules: composició i derivació.

- Lèxic: vulgarismes i localismes.

- Sentit propi i sentit figurat. Significat contextual.

- Vocabulari temàtic: l'ésser humà, el vestit, la casa, el menjar, els animals, etc.

Bloc 4. Educació literària

- L'obra literària com a acte comunicatiu i producte estètic.
- Desenvolupament de l'autonomia lectora i estimació per la literatura com a font de plaer personal i de coneixement del món.
- Identificació de la relació entre les manifestacions literàries, les societats en les quals es desenvolupen i les persones que les produeixen.
- Introducció als gèneres literaris a través de la lectura comentada de fragments representatius d'obres adequades a l'edat. Anàlisi dels seus trets més característics.
- Lectura de diverses obres adequades, en extensió i contingut, a l'edat. Recensió de lectures.
- Lectura expressiva en prosa i vers.
- Lectura comentada de relats breus, inclosos mites i llegendes de diferents cultures i reconeixent els elements del relat literari i la seva funcionalitat.
- Lectura comentada i dramatitzada d'obres teatrals breus, o de fragments per reconèixer els aspectes formals del text teatral.
- Identificació dels recursos lingüístics propis dels textos de caràcter literari.
- Valoració de la creació literària pròpia com a expressió del pensament.

Bloc 5. Tècniques de treball

- Iniciació a l'ús del diccionari general i especialitzats, enciclopèdies, correctors ortogràfics dels processadors de textos i altres obres de consulta.
- Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris escolars, les enciclopèdies i altres obres de consulta, especialment sobre tipus de paraules i normativa.
- Utilització dirigida de la biblioteca del centre i de les tecnologies de la informació i la comunicació com a font d'informació i de models per a la composició escrita.
- Presa d'apuntes.
- Lectura comprensiva i subratllat.
- Elaboració d'esquemes i resums.
- Planificació i elaboració de guions, esquemes i esborranys previs a la producció de textos propis.
- Revisió i correcció de textos propis d'acord amb les habilitats i els continguts apresos.
- Valoració de l'atenció, la concentració i la memòria com a eines útils per a l'aprenentatge de conceptes lingüístics.
- Autoavaluació i crítica del propi procés d'aprenentatge. Correcció de les pròpies produccions, orals i escrites. Acceptació de l'error com a part del procés d'aprenentatge amb una actitud positiva.
- Interès per la bona elaboració i presentació dels textos orals i escrits, tant manuscrits com digitals, respectant les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Criteris d'avaluació

1. Copsar les idees essencials i la intenció de textos orals i escrits d'àmbits socials pròxims a l'experiència de l'alumnat i en l'àmbit acadèmic; expressar-ne el contingut oralment i per escrit; captar la idea global d'informacions escoltades a la ràdio o a la televisió i seguir instruccions poc complexes per realitzar tasques d'aprenentatge.

Es pretén avaluar la comprensió oral i escrita de textos, tant la sintètica (captar la idea principal d'un text proper a l'alumnat o escoltat/llegit a mitjans de comunicació), com l'analítica (recordar i dur a terme les diferents passes d'un text instructiu poc complex, identificar els enunciats en què apareix explícit el tema general, distingir les parts d'un text, etc.). La comprensió de textos ha esdevingut fonamental en la nostra societat i és imprescindible establir proves orals d'acord amb la tipologia textual amb un nivell creixent d'exigència, si es vol aconseguir desenvolupar l'esperit crític de l'alumnat davant diferents fonts d'informació i la seva competència en la comprensió de textos dins l'àmbit acadèmic.

2. Identificar i descriure les característiques i funció social dels mitjans de comunicació i d'altres textos de la cultura de masses, reconeixent l'ús peculiar dels llenguatges verbals i no verbals en la construcció dels seus missatges i distingint entre la dimensió informativa i la persuasiva i manipuladora.

L'avaluació de la capacitat de l'alumnat per destriar informacions objectives d'aquelles que només volen manipular l'emissor és fonamental per desenvolupar l'actitud crítica de l'alumne així com per avaluar si és capaç de distingir el tema principal d'un text i la seva finalitat.

3. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús lingüístic per solucionar problemes de comprensió de textos orals i escrits.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat sap donar valor als aprenentatges que adquireix al llarg de la seva vida acadèmica. Així tenen importància especial els connectors textuais, les formes verbals pròpies de la narració, l'expressió del desig i el mandat, així com també la funció cohesionadora dels signes de puntuació, eines que ens ajuden a comprendre el text.

4. Aplicar els coneixements sobre la llengua per expressar-se oralment i per escrit de la manera més adequada a cada situació comunicativa.

Amb aquest criteri es pretén entrenar l'alumnat en la composició del text. Convé articular mecanismes per avaluar-ne l'adequació al registre i al canal, l'enfocament del tema, el grau de formalitat, l'estructura idònia per tal de fer el discurs més eficaç, la quantitat i la qualitat de la informació, la combinació equilibrada entre tema i repetició, l'ús d'exemples i qualsevol altre aspecte que afecti la composició global del contingut. És útil avaluar de manera constant i progressiva l'expressió oral de l'alumnat.

5. Realitzar narracions, exposicions i resums orals i escrits en suport paper o digital, d'una manera clara i ben estructurada amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les noves tecnologies, emprant el registre adequat, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar i revisar el text.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si l'alumnat sap usar els instruments adients per produir textos amb finalitats diverses. S'avaluarà l'adequació al registre, al canal, al grau de formalitat i a la quantitat i qualitat de la informació. També és molt important avaluar la cohesió de les frases mitjançant connectors, l'ús d'una sintaxi adient amb nexes adequats, la morfologia, la varietat lèxica, les normes ortogràfiques, etc. S'ha de posar molta cura en l'avaluació constant de les produccions orals dels alumnes i és fonamental que l'alumnat no improvisi els textos sinó que s'acostumi a fer feina d'una manera programada. El professorat ha de revisar la composició d'esquemes i guions, així com insistir en la importància de l'elaboració d'esborranys.

6. Utilitzar tècniques senzilles de maneig de la informació: recerca, elaboració i presentació amb ajuda dels mitjans tradicionals i l'aplicació de les noves tecnologies.

S'ha de valorar la bona utilització de la gran quantitat d'informació que ens envaeix des dels mitjans de comunicació i les noves tecnologies. Saber fer un ús adequat de fonts (llibres de text, enciclopèdies i diccionaris –en qualsevol suport– i Internet) a l'hora de cercar la informació, valorant no només la recerca d'aquesta, sinó la tria raonada, la qualitat i la quantitat idònies segons el tipus de treball i l'extensió d'aquest. L'objectiu és que l'alumnat no improvisi els textos, sinó que s'avesi a fer-hi feina de manera sistemàtica i programada. Per això, el professorat ha de vigilar la composició prèvia d'un esquema o un guió, per tal de verificar si l'estructura donada a la informació segueix un ordre correcte que permeti la màxima claredat expositiva. Si els textos són orals, és útil una avaluació posterior immediata per calibrar, amb l'ajuda de tot el grup classe, si els recursos no verbals han estat escaients o no.

7. Saber llegir expressivament textos en prosa, literaris o no, amb entonació, ritme i volum adequats i d'acord amb les regles ortològiques.

Es tracta de comprovar el domini d'aquesta tècnica que afavoreix una més ràpida comprensió del text a través de la pròpia veu, a la vegada que ajuda a fixar les característiques fonètiques mitjançant la pràctica de la lectura. A més, proporciona un mostrari fonètic que ha de servir de magatzem ortològic al qual l'alumnat pot recórrer quan necessita enunciar un discurs. La veu i l'entonació adequades són marcadors de la posició de l'alumne o alumna en relació a la resta de companys i companyes i la societat i, per tant, aquest objectiu persegueix també fer-lo parlant actiu. En aquest curs, la lectura pot servir de suport per a la pràctica de l'exercici oral i comunicatiu.

8. Exposar una opinió sobre la lectura d'una obra completa adequada a l'edat. Reconèixer el gènere i l'estructura global i valorar l'ús del llenguatge. Diferenciar sentit literal i sentit de l'obra i relacionar el contingut amb la pròpia experiència.

Es pretén amb aquest criteri avaluar i fomentar l'hàbit de la lectura, fonamental en la comprensió i elaboració de tot tipus de textos, a més de desenvolupar l'esperit crític de l'alumnat a l'hora de valorar una obra llegida. S'ha d'insistir en la necessitat d'argumentar d'una manera raonada el perquè d'una opinió respecte d'un text llegit. El professorat ha de cercar sistemes perquè l'alumnat aprengui la tasca ingent amagada darrera cada obra literària quant a recursos retòrics, estil, temes, estructura, creació d'un món, d'uns personatges i d'una trama. D'altra banda, caldrà assegurar-se que l'alumnat entén que una obra literària (especialment els clàssics) conté dedins tota una època: és el reflex de la seva manera de pensar, dels seus valors, de la seva estètica, etc. A l'hora d'avaluar l'aprofitament de la lectura, aquests dos aspectes han de ser tinguts en compte.

9. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i valoració de textos breus o fragments, sobretot en els temes i motius de la tradició. Reconèixer les característiques bàsiques del gènere, així com algunes figures literàries.

Amb aquest criteri s'avalua si l'alumnat reconeix els diferents gèneres i és capaç de valorar en cada cas l'adequació del text al gènere al qual s'adscriu. També ens permet saber si l'alumnat sap descobrir la varietat, la riquesa de la literatura com a font de plaer, enriquiment personal i font de coneixement. L'aprenentatge dels trets no és una finalitat en si mateixa, sinó un instrument de cara a la comprensió de l'obra i a una valoració millor dels seus mèrits. Això s'ha de tenir molt en compte a l'hora d'avaluar aquest criteri.

10. Composar textos amb intenció literària i utilitzar i valorar la lectura i la literatura en general com a formes d'aprenentatge i d'accés al patrimoni cultural i com a mètode d'enriquiment personal.

En composar textos literaris podem comprovar si l'alumnat és capaç de posar en funcionament tota una sèrie de coneixements adquirits prèviament respecte a les convencions de la literatura. Aquest objectiu no pretén que tot l'alumnat gaudeixi obligatòriament amb la lectura, sinó que valori el fet literari, independentment del seu judici crític. Fomentem, a més, la part lúdica de la literatura, així com la importància de la planificació i revisió de textos.

11. Iniciar una terminologia bàsica en les activitats de reflexió sobre l'ús. Conèixer els principis fonamentals de la gramàtica, reconeixent les diferents unitats de la llengua i les seves combinacions.

Hem de comprovar si l'alumnat coneix la terminologia bàsica per seguir explicacions i instruccions en les activitats gramaticals. S'ha d'avaluar si es coneix la terminologia referida a modalitats de l'oració, paraules flexives i no flexives, procediment de formació de paraules, sinonímia i antonímia, categories gramaticals, temps i mode verbals, i subjecte i predicat. S'ha d'avaluar, també, l'obtenció d'informació gramatical en els diccionaris escolars i altres obres de consulta.

12. Comprendre l'origen i l'evolució de la llengua catalana. Relacionar la llengua catalana amb altres llengües i identificar-ne els fenòmens de contacte.

La intenció és avaluar si l'alumnat reconeix el català i les seves varietats diatòpiques com a part de la família romànica; que entén, amb exemples, les semblances que hi ha entre les llengües romàniques; que pot distingir tant les diferències com les coincidències amb el castellà per tal d'evitar errors (gramaticals, lèxics, fonètics o sintàctics), però també per poder optimitzar l'aprenentatge i aprofitar els trets comuns.

Segon curs

Continguts

Bloc 1. Comunicació

1. Funcions del llenguatge

- Reconeixement de les diferències contextuals i formals rellevants entre comunicació oral i escrita i entre els usos col·loquials i formals en els discursos aliens i en l'elaboració dels mateixos.

- Reconeixement d'alguns significats contextuals que poden adquirir les modalitats de l'oració.

2. La diversitat dels textos

- Tipologies textuals: textos espontanis i planificats.
- L'exposició i l'argumentació.
- La narració i la descripció.
- El diàleg.

3. Habilitats lingüístiques

3.1. Escoltar, parlar i conversar

- Comprensió de discursos de la vida quotidiana i de notícies d'actualitat pròximes als interessos de l'alumnat procedents dels mitjans de comunicació audiovisual.

- Comprensió de textos orals utilitzats en l'àmbit acadèmic amb atenció especial a la presentació de tasques i instruccions per a la seva realització, a breus exposicions orals i a l'obtenció d'informacions en informatius i documentals.

- Resum oral de textos.

- Narració oral, a partir d'un guió preparat prèviament, de fets relacionats amb l'experiència, presentada de manera seqüenciada i amb claredat, amb ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

- Exposició d'informacions preses dels mitjans de comunicació posant en relleu diferències en la manera de presentar els fets en diferents mitjans.

- Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per regular la pròpia conducta.

- Utilització de la llengua d'acord amb el registre adequat a cada situació comunicativa plantejada.

- Valoració del diàleg com a mitjà per a arribar a acords i resoldre conflictes tant en l'àmbit personal com social.

- Participació activa en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic: petició d'aclariments davant d'una instrucció, propostes sobre la manera d'organitzar les tasques, descripció de seqüències senzilles d'activitats realitzades, intercanvi d'opinions i exposició de conclusions.

- Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.

3.2. Llegir. Comprensió de textos escrits

- Comprensió de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat.

- Comprensió de textos dels mitjans de comunicació, amb especial atenció a l'estructura dels diaris (seccions i gèneres) i als elements paratextuals, sobretot en les notícies relacionades amb la vida quotidiana i la informació de fets.

- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, sobretot els de caràcter expositiu i explicatiu, les instruccions per realitzar tasques i la consulta en diversos suports (diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació com enciclopèdies i pàgines web educatives).

- Identificació del tema d'un text. Idees principals i secundàries.

- Lectura expressiva en veu alta. Dramatització. Memorització.

- Actitud reflexiva i crítica referida a la informació de missatges que suposin qualsevol tipus de discriminació o manipulació de la informació.

3.3. Escriure. Composició de textos escrits

- Consolidació d'una lletra personal, adequada a la seva maduresa, clara i diferent, amb ús normatiu de majúscules i minúscules així com el coneixement de les regles de marges.

- Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat.

- Composició de textos propis dels mitjans de comunicació, especialment notícies destinades a un suport imprès o digital.

- Composició, manuscrita o digital, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment resums, exposicions senzilles, glossaris i conclusions sobre tasques i aprenentatges efectuats.

- Conversió de textos orals en escrits.

- Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a manera de comunicar les experiències, idees, opinions i coneixements propis i com a forma de regular la conducta.

Bloc 2. Llengua i societat

- La diversitat lingüística en el món actual.

- Procés de formació i transformació de les llengües.

- La realitat plurilingüe de l'Estat espanyol. Factors històrics que l'han originat.

- Les llengües en contacte. El conflicte lingüístic.

- L'estatut jurídic de les llengües a les Illes Balears.

- La variació social del català.

Bloc 3. Coneixement de la llengua

1. Fonètica i ortografia

- La síl·laba en l'escriptura. Diftongs, hiats. La dièresi.

- Sons consonàntics.

- Apòstrof, contracció, guionet.

- Ús de la titlla en combinacions vocàliques.

- Ús dels signes d'exclamació i d'interrogació.

- Ús del guió, la ratlla, les cometes i el parèntesi.

- Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, apreciament el seu valor social i la necessitat de cenyir-se a la norma lingüística als escrits.

2. Gramàtica

- Classes de paraules. El substantiu i l'adjectiu. El pronom: classificació. El determinant: classificació. El verb: la conjugació. L'adverbi. La preposició. La conjunció. La interjecció.

- Distinció entre paraules flexives i no flexives i reconeixement de les diferents categories gramaticals.

- Oracions simples. Estructures sintagmàtiques.

- Complementos del nom i del verb.

- Classes d'oracions.

- Reconeixement del funcionament sintàctic del verb a partir del seu significat; identificació del subjecte i dels complementos del verb; transformació d'oracions per observar diferents papers semàntics del subjecte (agent i pacient).

- Utilització de la terminologia sintàctica bàsica: oració, subjecte i predi-

cat, predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements; agent, causa i pacient.

- Identificació i ús de les formes de dixi personal, temporal i espacial (pronoms, possessius, demostratius, adverbis de temps i de lloc) en textos orals i escrits.

- Identificació i ús reflexiu d'alguns connectors textuais com els d'ordre, explicatius i de contrast, i d'alguns mecanismes de referència interna, tant gramaticals (substitucions pronominals) com lèxics, especialment l'el·lipsi i l'ús d'hiperònims de significat concret.

- Reconeixement i ús coherent de les formes verbals als textos.
- Ús de procediments per compondre els enunciats amb un estil cohesionat, especialment la inserció en l'oració d'expressions amb valor explicatiu, com l'apòsisi, l'adjectiu i l'oració de relatiu i l'ús de construccions de participi i de gerundi.

3. Lèxic

- Relacions entre paraules per la forma i pel significat: polisèmia i homonímia; sinonímia i antonímia.
- Dialectalismes i vulgarismes.

Bloc 4. L'educació literària

- Desenvolupament de l'autonomia lectora i estimació per la literatura com a font de plaer personal i de coneixement del món.

- Identificació de la relació entre les manifestacions literàries, les societats en les quals es desenvolupen i les persones que les produeixen.

- Lectura comprensiva de diverses obres adequades, en extensió i contingut, a l'edat. Recensió de lectures.

- La lírica: el ritme i la rima. Mètrica. Versos i estrofes.
- Lectura comentada i recitat de poemes, fent atenció al valor simbòlic del llenguatge poètic, al sentit dels recursos retòrics més importants, reconeixent els procediments de la versificació i valorant la funció de tots aquests elements al poema.

- La narrativa: estructura. De tradició oral: rondalla i llegenda. Escrita: conte i novel·la.

- Lectura comentada de relats, comparant i contrastant temes i elements de la història, formes d'inici, desenvolupament cronològic, desenllaços, etc.

- El teatre: text i representació. Aspectes generals de la tragèdia i de la comèdia.

- Lectura comentada i dramatitzada de fragments d'obres teatrals, reconeixent alguns subgèneres i ressaltant l'estructura i els components del text teatral.

- Valoració de la creació literària pròpia com a expressió del pensament.

Bloc 5. Tècniques de treball

- Ús de diccionaris generals i especialitzats (sinònims, refranys, locucions, dubtes, etc.) i de correctors ortogràfics dels processadors de textos.

- Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris escolars i altres obres de consulta, especialment sobre classes de paraules, relacions semàntiques del lèxic i normativa.

- Presa d'apunts.
- Anàlisi. Estratègies per a una lectura correcta i tècniques per a la presa d'anotacions.

- Síntesi. Elaboració d'esquemes i resums.
- Planificació i elaboració de guions, esquemes i esborranys previs a la producció de textos propis.

- Valoració de l'atenció, la concentració i la memòria com a eines útils per a l'aprenentatge de conceptes lingüístics.

- Autoavaluació i crítica del propi procés d'aprenentatge. Correcció de les pròpies produccions, orals i escrites. Acceptació de l'error com a part del procés d'aprenentatge amb una actitud positiva.

- Utilització progressivament autònoma de la biblioteca del centre i de les biblioteques virtuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació com a font per obtenir informació i de models per a la composició escrita.

- Interès per la bona presentació dels textos orals i escrits, tant manuscrits com digitals, respectant les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Críteris d'avaluació

1. Copsar les idees essencials i la intenció de textos orals i escrits d'àmbits socials pròxims a l'experiència de l'alumnat i en l'àmbit acadèmic; expressar-ne el contingut oralment i per escrit; captar la idea global d'informacions escoltades a la ràdio o a la televisió i seguir instruccions poc complexes per realitzar tasques d'aprenentatge.

Es pretén avaluar la comprensió oral i escrita de textos, tant la sintètica (captar la idea principal d'un text proper a l'alumne o escoltat/llegit a mitjans de comunicació), com l'analítica (recordar i dur a terme les diferents passes d'un text instructiu poc complex, identificar els enunciats en què apareix explícit el tema general, distingir les parts d'un text, etc.). La comprensió de textos ha

esdevingut fonamental en la nostra societat i és imprescindible l'establiment de proves orals d'acord amb la tipologia textual establerta amb un nivell creixent d'exigència si es vol aconseguir desenvolupar l'esperit crític de l'alumnat davant diferents fonts d'informació i la seva competència en la comprensió de textos dins l'àmbit acadèmic.

2. Identificar i descriure les característiques i funció social dels mitjans de comunicació i d'altres textos de la cultura de masses, reconeixent l'ús peculiar dels llenguatges verbals i no verbals en la construcció dels seus missatges i distingint entre la seva dimensió informativa i la seva dimensió persuasiva i manipuladora.

L'avaluació de la capacitat de l'alumnat per destriar informacions objectives d'aquelles que només volen manipular l'emissor és fonamental per desenvolupar l'actitud crítica de l'alumne o alumna així com per avaluar si és capaç de distingir el tema principal d'un text i la finalitat d'aquest.

3. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús lingüístic per solucionar problemes de comprensió de textos orals i escrits.

Es tracta d'avaluar si l'alumnat sap donar valor als aprenentatges que va adquirint al llarg de la seva vida acadèmica. Així tindran especial importància els connectors textuais, les formes verbals pròpies de la narració, l'expressió del desig i el mandat, així com també la funció cohesionadora dels signes de puntuació, eines que ens ajuden a comprendre el text.

4. Aplicar els coneixements sobre la llengua per expressar-se oralment i per escrit de la manera més adequada a cada situació comunicativa.

Amb aquest criteri es pretén entrenar l'alumnat en la composició del text. Convé articular mecanismes per avaluar la seva adequació al registre i al canal, l'enfocament del tema, el grau de formalitat, l'estructura idònia per tal de fer el discurs més eficaç, la quantitat i la qualitat de la informació, la combinació equilibrada entre tema i repetició, l'ús d'exemples i qualsevol altre aspecte que afecti la composició global del contingut. És útil avaluar de manera constant i progressiva l'expressió oral de l'alumnat.

5. Realitzar narracions, exposicions i resums orals i escrits en suport paper o digital, d'una manera clara i ben estructurada amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les noves tecnologies, emprant el registre adequat, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar i revisar el text.

Amb aquest criteri es pretén avaluar si l'alumnat sap usar els instruments adients per produir textos amb diferents finalitats. S'avaluarà la seva adequació al registre, al canal, al grau de formalitat i a la quantitat i qualitat de la informació. També és molt important avaluar la cohesió de les frases mitjançant connectors, l'ús d'una sintaxi adient amb nexes adequats, la morfologia, la varietat lèxica, les normes ortogràfiques, etc. S'ha de posar molta cura en l'avaluació constant de les produccions orals dels alumnes i és fonamental que l'alumnat no improvisi els textos sinó que s'acostumi a fer feina d'una manera programada. El professorat ha de revisar la composició d'esquemes i guions, així com insistir en la importància de l'elaboració d'esborranys.

6. Utilitzar tècniques senzilles de maneig de la informació: recerca, elaboració i presentació amb ajuda dels mitjans tradicionals i l'aplicació de les noves tecnologies.

S'ha de valorar la bona utilització de la gran quantitat d'informació que ens envaeix des dels mitjans de comunicació i les noves tecnologies. Saber fer un ús adequat de fonts (llibres de text, enciclopèdies i diccionaris –en qualsevol suport– i Internet) a l'hora de cercar la informació, valorant no només la recerca d'aquesta informació, sinó la seva tria raonada, la seva qualitat i la quantitat idònia segons el tipus de treball i la seva extensió. L'objectiu és que l'alumnat no improvisi els textos, sinó que s'avesi a fer-hi feina de manera sistemàtica i programada. Per això, el professorat ha de vigilar la composició prèvia d'un esquema o un guió, per tal de verificar si l'estructura donada a la informació segueix un ordre correcte que permeti la màxima claredat expositiva. Si els textos són orals, és útil una avaluació posterior immediata per calibrar, amb l'ajuda de tot el grup classe, si els recursos no verbals han estat escaients o no.

7. Saber llegir expressivament textos en prosa, literaris o no, amb entonació, ritme i volum adequats i d'acord amb les regles ortològiques.

Es tracta de comprovar el domini d'aquesta tècnica que afavoreix una més ràpida comprensió del text a través de la pròpia veu, a la vegada que ajuda a fixar les característiques fonètiques mitjançant la pràctica de la lectura. A més, proporciona un mostrari fonètic que hauria de servir de magatzem ortològic al qual l'alumnat pot recórrer quan necessita enunciar un discurs. La veu i l'entonació adequades són marcadors de la posició de l'alumnat en relació a la resta de companys i la societat i, per tant, aquest objectiu persegueix també fer-lo parlant actiu. En aquest curs, la lectura pot servir de

suport per a la pràctica de l'exercici oral i comunicatiu.

8. Exposar una opinió sobre la lectura d'una obra completa adequada a l'edat. Reconèixer el gènere i l'estructura global i valorar l'ús del llenguatge. Diferenciar sentit literal i sentit de l'obra i relacionar el contingut amb la pròpia experiència.

Es pretén amb aquest criteri avaluar i fomentar l'hàbit de la lectura, fonamental en la comprensió i elaboració de tot tipus de text, a més de desenvolupar l'esperit crític de l'alumnat a l'hora de valorar un obra llegida. S'ha d'insistir en la necessitat d'argumentar d'una manera raonada el perquè d'una opinió respecte un text llegit.

El professorat ha de cercar sistemes perquè l'alumnat aprengui la tasca ingent amagada darrera cada obra literària quant a recursos retòrics, estil, temes, estructura, creació d'un món, d'uns personatges i d'una trama, etc. D'altra banda, caldrà assegurar-se que l'alumnat entén que una obra literària (especialment els clàssics) conté dedins tota una època: és el reflex de la seva manera de pensar, dels seus valors, de la seva estètica, etc. A l'hora d'avaluar l'aprofitament de la lectura, aquests dos aspectes han de ser tinguts en compte.

9. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i valoració de textos breus o fragments, sobretot en els temes i motius de la tradició. Reconèixer les característiques bàsiques del gènere, així com algunes figures literàries.

Amb aquest criteri es persegueix avaluar si l'alumnat reconeix els diferents gèneres i és capaç de valorar en cada cas l'adequació del text al gènere al qual s'adscriu. També permet saber si l'alumnat sap descobrir la varietat, la riquesa de la literatura com a font de plaer, enriquiment personal i font de coneixement. L'aprenentatge dels trets no és una finalitat en si mateixa, sinó un instrument de cara a la comprensió de l'obra i a una millor valoració dels seus mèrits. Això s'ha de tenir molt en compte a l'hora d'avaluar aquest criteri.

10. Composar textos amb intenció literària i utilitzar i valorar la lectura i la literatura en general com a formes d'aprenentatge i d'accés al patrimoni cultural i com a mètode d'enriquiment personal.

En composar textos literaris podem comprovar si l'alumnat és capaç de posar en funcionament una sèrie de coneixements adquirits prèviament respecte a les convencions de la literatura. Aquest objectiu no pretén que tot l'alumnat gaudeixi obligatòriament amb la lectura, sinó que valori el fet literari, independentment del seu judici crític. Fomentem, a més, la part lúdica de la literatura, així com la importància de la planificació i revisió de textos.

11. Conèixer una terminologia bàsica en les activitats de reflexió sobre l'ús. Conèixer els principis fonamentals de la gramàtica, reconeixent les diferents unitats de la llengua i les seves combinacions.

Hem de comprovar si l'alumnat coneix la terminologia bàsica per seguir explicacions i instruccions en les activitats gramaticals. S'ha d'avaluar si l'alumnat coneix terminologia referida a modalitats de l'oració, paraules flexives i no flexives, procediment de formació de paraules, sinonímia i antonímia. Categories gramaticals, temps i mode verbals, i subjecte i predicat. S'ha d'avaluar, també, l'obtenció d'informació gramatical en els diccionaris escolars i altres obres de consulta.

12. Comprendre l'origen i l'evolució de la llengua catalana. Relacionar la llengua catalana amb altres llengües i identificar-ne els fenòmens de contacte.

La intenció és avaluar si l'alumnat reconeix el català i les seves varietats diatòpiques com a part de la família romànica; que entén, amb exemples, les semblances que hi ha entre les llengües romàniques; que pot distingir tant les diferències com les coincidències amb el castellà per tal d'evitar errors (gramaticals, lèxics, fonètics o sintàctics), però també per poder optimitzar l'aprenentatge i aprofitar els trets comuns.

Tercer curs

Continguts

Bloc 1. Comunicació

1. Els mitjans de comunicació

- La premsa, la ràdio i la televisió.
- Gèneres periodístics d'informació: notícia, crònica i reportatge.
- El text periodístic dialogat: l'entrevista.

2. Estructures formals del text

- Estructures narratives (conte, novel·la, notícia, crònica, reportatge, etc.).
- Estructures descriptives (descripció científica, literària, etc.).
- Estructures dialogades (entrevista, enquesta, teatre, etc.).

- Estructures expositives i explicatives (exposició oral, esquemes, resums, mapes conceptuals, projectes, informes, documentals, convocatòries, reglaments, actes, etc.)

3. Habilitats lingüístiques

3.1. Escoltar, parlar i conversar

- Comprensió de textos orals procedents dels mitjans de comunicació audiovisual com reportatges i entrevistes.
- Comprensió de textos orals utilitzats en l'àmbit acadèmic amb atenció especial a la presentació de tasques i instruccions per a la seva realització, a exposicions orals breus i a l'obtenció d'informacions dels mitjans de comunicació en informatius, reportatges o entrevistes.
- Exposició de la informació presa d'un mitjà de comunicació sobre un tema d'actualitat, respectant les normes que regeixen la interacció oral.
- Explicacions orals senzilles de manera ordenada i clara, prèviament preparades, sobre fets d'actualitat social, política o cultural que siguin de l'interès de l'alumnat, amb ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.
- Anàlisi i ús de la llengua d'acord amb el registre requerit a cada situació comunicativa.
- Intervenció activa en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic, especialment en les proposades sobre la manera d'organitzar l'activitat, l'aportació d'informacions útils per al treball en comú i l'exposició d'informes sobre les tasques realitzades.
- Maneig de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació per elaborar missatges orals.
- Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.
- Valoració del diàleg com a mitjà per a arribar a acords i resoldre conflictes tant en l'àmbit personal com social.
- Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per regular la pròpia conducta.

3.2. Llegir. Comprensió de textos escrits

- Comprensió de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials com convocatòries i ordres del dia, actes de reunions i reglaments.
- Comprensió de textos dels mitjans de comunicació, reconeixent les diferències entre informació i opinió en cròniques, reportatges i entrevistes.
- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, amb especial atenció a la consulta, en diversos suports, de diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació.
- Lectura expressiva en veu alta. Dramatització. Memorització.
- Reconeixement de fets, opinions i interpretacions en un text escrit.
- Identificació del tema d'un text. Idees principals i secundàries.
- Reconeixement dels trets distintius i de les peculiaritats formals dels textos escrits.
- Identificació del tema i de la idea principal d'un text escrit de la seva vida quotidiana o dins l'àmbit acadèmic.
- Actitud reflexiva i crítica respecte a la informació disponible davant dels missatges que suposin qualsevol tipus de discriminació o manipulació de la informació.

3.3. Composició de textos escrits

- Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials, com participació en fòrums, diaris personals, reglaments o circulars.
- Composició de textos propis dels mitjans de comunicació, com reportatges o entrevistes destinats a un suport imprès o digital, a àudio o a vídeo.
- Composició, manuscrita o digital, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment textos expositius i explicatius elaborats a partir de la informació obtinguda i organitzada mitjançant esquemes, mapes conceptuals i resums, així com l'elaboració de projectes i informes sobre tasques i aprenentatges.
- Propietats del text: coherència i cohesió textuals; adequació al registre; correcció gramatical.
- Conversió de textos orals en escrits.
- Transformació de textos d'un registre a un altre.
- Valoració dels diferents recursos lingüístics i extralingüístics que utilitzen els missatges publicitaris.
- Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar les experiències i els coneixements propis i com a manera de regular la conducta.

Bloc 2. Llengua i societat

- Orígens i evolució de la llengua catalana.
- Fenòmens del contacte de llengües. Bilingüisme, diglòssia, conflicte lingüístic. Planificació lingüística: la normalització de les llengües al seu propi territori.
- La normativització: Institut d'Estudis Catalans.

Bloc 3. Coneixement de la llengua

1. Fonètica i ortografia

- Revisió de l'accentuació i de les grafies vocàliques i consonàntiques.
- Interferències fonètiques.
- Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, apreciament del seu valor social i la necessitat de cenyir els escrits a la norma lingüística.

2. Gramàtica

- Distinció entre la forma (categoria gramatical) i la funció de les paraules, així com coneixement dels procediments lèxics (afixos) i sintàctics per al canvi de categoria.
- Reconeixement i ús dels significats contextuals que poden adquirir les modalitats de l'oració i la perífrasi verbals de caràcter modal.
- Identificació i ús reflexiu de connectors textuals, amb especial atenció als distributius, d'ordre, contrast, explicació i causa, i dels mecanismes de referència interna, tant gramaticals com lèxics.
- Comparació dels diferents comportaments sintàctics d'un mateix verb en algunes de les seves accepcions, identificació del subjecte i dels diferents complements verbals i ús de la terminologia sintàctica necessària en les anàlisis de les oracions simples: enunciat, frase i oració; subjecte i predicat; predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements; agent, causa i pacient; oració activa i oració passiva; oració transitiva i intransitiva; complement directe, indirecte, de règim, circumstancial, agent i atribut.
- Coneixement de les funcions sintàctiques característiques de les classes de paraules i anàlisi de la seva forma (flexió, afixos, etc.), especialment pel que fa als aspectes relacionats amb la normativa.
- Reconeixement i ús coherent de les formes verbals als textos, amb especial atenció als valors aspectuals de perífrasis verbals.

3. Lèxic

- Neologismes, locucions, modismes. Refranys. Frases fetes.
- Mecanismes de formació de paraules: composició i derivació.
- Significat i sentit. Camps semàntics i associatius. Famílies lèxiques. El canvi semàntic.
- Interferències lèxiques.

Bloc 4. Educació literària

1. El llenguatge literari

- Desenvolupament de l'autonomia lectora i apreciació de la literatura com a font de plaer, de coneixement d'altres móns, temps i cultures.
- Identificació de la relació entre les manifestacions literàries, les societats en les quals es desenvolupen i les persones que les produeixen.
- Lectura expressiva i comprensiva d'obres en prosa i en vers.
- Memorització de textos breus i recitació de poemes.
- Valoració de la creació literària pròpia com a expressió del pensament.
- Elaboració de treballs senzills sobre lectures.
- Lectura comentada i recitació de poemes, comparant el tractament de certs temes recurrents, en diferents períodes literaris, i valorant la funció dels elements simbòlics i dels recursos retòrics i mètrics al poema.
- Lectura comentada de relats, observant la transformació de la narrativa des de l'èpica medieval en vers a la narració moderna en prosa i la transformació de l'heroi al personatge de novel·la.
- Lectura comentada i dramatitzada d'obres teatrals breus i fragments representatius del teatre clàssic i del segle XVIII, reconeixent algunes característiques temàtiques i formals.
- Coneixement de les característiques generals dels grans períodes de la història de la literatura des de l'edat mitjana fins al segle XVIII i apropament a alguns autors i obres rellevants.

2. La literatura medieval

- Introducció sociocultural i característiques generals.
- La poesia trobadoresca.
- Ramon Llull.
- Les quatre grans cròniques.
- Literatura religiosa i moralitzant.

3. El Segle d'Or

- Característiques generals.
- L'humanisme i Bernat Metge.
- La modernització de la poesia: Ausiàs March.
- Les novel·les cavalleresques. Joanot Martorell.

4. El context historicosocial fins al segle XVIII

- Renaixement, barroc i il·lustració.
- La il·lustració a Menorca: Joan Ramis i Ramis.

Bloc 5. Tècniques de treball

- Tècniques de recerca d'informació en suports tradicionals (fitxes, biblioteques, etc.) i en nous suports (CD-ROM, DVD, Internet, etc.).
- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, posant èmfasi a la consulta en diversos suports (diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació).
- Interpretació, assimilació i integració als coneixements previs de les informacions lingüístiques i literàries que proporcionen les diferents fonts de consulta, especialment sobre el comportament sintàctic dels verbs (transitius i intransitius) i les relacionades amb el registre i amb la normativa.
- Utilització de les biblioteques i de les tecnologies de la informació i la comunicació de forma autònoma per a la localització, selecció i organització d'informació.
- Utilització autònoma de manera progressiva de la biblioteca del centre, de les biblioteques de l'entorn i de les biblioteques virtuals.
- Ús progressivament autònom de diccionaris i de correctors ortogràfics dels processadors de textos.
- Presa d'apuntes.
- Anàlisi. Estratègies per a una lectura correcta i tècniques per a la presa d'anotacions.
- Síntesi. Elaboració d'esquemes i resums.
- Planificació i elaboració de guions, esquemes i esborranys previs a la producció de textos propis.
- Revisió i correcció de textos produïts per un mateix d'acord amb les habilitats i els continguts apresos.
- Valoració de l'atenció, la concentració i la memòria com a eines útils per a l'aprenentatge de conceptes lingüístics.
- Autoavaluació i crítica del propi procés d'aprenentatge. Correcció de les produccions pròpies, orals i escrites. Acceptació de l'error com a part del procés d'aprenentatge amb una actitud positiva.
- Interès per la bona presentació dels textos escrits tant manuscrits com digitals, amb respecte per les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Criteris d'avaluació

1. Copsar les idees essencials i la intenció de textos orals i escrits, de diferent tipus i distint nivell de formalitat, inferir el tema general i els temes secundaris, tot reconeixent possibles incoherències o ambigüitats de contingut, i expressar-ne el contingut oralment i per escrit fent un esquema o resum, aportant també una opinió personal.

Es pretén avaluar la comprensió oral i escrita de textos, tant la sintètica (identificar el tema general d'un text i els temes secundaris, no només reconeixent els enunciats en què apareixen explícits, sinó inferint-los d'informacions que es repeteixen en un text), com l'anàlisi (establir la relació entre els elements d'una exposició i d'una explicació i aplicar tècniques d'organització d'idees). S'avalua la capacitat de l'alumnat de reconèixer la diversitat de registres i utilitzar el més adequat en cada ocasió, identificar l'acte de parla (protesta, advertència, invitació, etc.) i el propòsit comunicatiu, seguir instruccions per realitzar activitats en àmbits públics pròxims a la seva experiència social i en situacions d'aprenentatge que constitueixen processos de certa complexitat. També de plasmar en forma d'esquema i resum els continguts i de poder aportar una valoració personal raonada i ben argumentada.

2. Identificar i descriure les característiques i funció social dels mitjans de comunicació i d'altres textos de la cultura de masses, reconeixent l'ús peculiar dels llenguatges verbals i no verbals en la construcció dels seus missatges i distingint entre la seva dimensió informativa i la seva dimensió persuasiva i manipuladora.

L'avaluació de la capacitat de l'alumnat per destriar informacions objectives d'aquelles que només volen manipular l'emissor és fonamental per desenvolupar l'actitud crítica de l'alumne així com per avaluar si és capaç de distingir el tema principal d'un text i la seva finalitat.

3. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús lingüístic per solucionar problemes de comprensió de textos orals i escrits i per a la composició i revisió progressivament autònoma dels textos propis d'aquest curs.

Amb aquest criteri es busca descobrir si s'adquireixen i s'utilitzen els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús en relació amb la comprensió, la composició i la revisió de textos. S'ha d'atendre especialment les variacions socials de la dixi (fórmules de confiança i de cortesia), els connectors, els mecanismes de referència interna, els diferents comportaments sintàctics d'un mateix verb en diferents accepcions i l'expressió d'un mateix contingut mitjançant diferents esquemes sintàctics així com la inserció de subordinades. S'ha de comprovar la consolidació del coneixement pràctic de les normes ortogràfiques dels signes de puntuació.

4. Exposar, explicar, argumentar, resumir i comentar, en suport paper o digital, usant el registre adequat, organitzant les idees amb claredat, enllaçant els

enunciats en seqüències lineals cohesionades, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar i revisar el text.

Aquest criteri està destinat a avaluar que els alumnes redacten els textos amb una organització clara i enllaçant les oracions en una seqüència lineal cohesionada i que manifesten interès per planificar els textos i revisar-los realitzant successives versions fins arribar a un text definitiu adequat pel seu format i el seu registre. En aquest curs s'ha d'avaluar si saben narrar i comentar amb claredat fets i experiències en fòrums i diaris personals en suport imprès o digital; compondre textos propis de l'àmbit públic, especialment reglaments, circulars, convocatòries i actes de reunions, d'acord amb les convencions d'aquests gèneres; redactar reportatges i entrevistes organitzant la informació de manera jeràrquica; resumir narracions i exposicions reconstruint els elements bàsics del text original; compondre exposicions i explicacions sobre temes que requereixen la consulta de fonts, facilitant als lectors una lectura fluida i l'obtenció d'informacions rellevants; exposar projectes de treball i informar de les conclusions. També s'ha de valorar la bona presentació dels textos escrits tant en suport paper com digital, amb respecte per les normes ortogràfiques i tipogràfiques.

5. Utilitzar tècniques de tractament i de processament de la informació per preparar textos. Aprofitar els recursos que proporciona la tecnologia de la informació (Internet, bases de dades, CD-ROM, DVD, etc.) per reestructurar els treballs escrits i facilitar la precisió i la presentació de les idees.

S'ha de valorar la bona utilització de la gran quantitat d'informació que ens envaeix des dels mitjans de comunicació i les noves tecnologies. Saber fer un ús adequat de fonts (llibres de text, enciclopèdies i diccionaris –en qualsevol suport– i Internet, bases de dades, CD-ROM, DVD, etc.) a l'hora de cercar la informació, valorant no només la recerca d'aquesta informació, sinó la seva tria raonada, la seva qualitat i la quantitat idònia segons el tipus de treball i l'extensió d'aquest. El professorat ha de vigilar la composició prèvia d'un esquema o un guió, per tal de verificar si l'estructura donada a la informació segueix un ordre correcte que permeti la màxima claredat expositiva.

6. Realitzar explicacions orals senzilles sobre fets d'actualitat social, política o cultural que siguin d'interès de l'alumnat, amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Amb aquest criteri es busca observar si són capaços d'oferir explicacions sobre algun fenomen natural, algun fet històric, algun conflicte social, etc. Es tracta d'avaluar que els oients puguin obtenir una descripció clara dels fets i una comprensió suficient de les causes que els expliquen. S'ha de valorar especialment la utilització dels mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i la comunicació com a suport a les explicacions orals.

7. Saber llegir expressivament textos en prosa, literaris o no, amb entonació, ritme i volum adequats i d'acord amb les regles ortològiques.

Es tracta de comprovar el domini d'aquesta tècnica que afavoreix una més ràpida comprensió del text a través de la pròpia veu, a la vegada que ajuda a fixar les característiques fonètiques mitjançant la pràctica de la lectura. A més, proporciona un mostrari fonètic que ha de servir de magatzem ortològic al qual l'alumnat pot recórrer quan necessita enunciar un discurs. La veu i l'entonació adequades són marcadors de la posició de l'alumnat en relació a la resta de companys i la societat i, per tant, aquest objectiu persegueix també fer-lo parlant actiu.

8. Exposar una opinió sobre la lectura d'una obra completa adequada a l'edat i relacionada amb els períodes literaris estudiats. Avaluar l'estructura i l'ús dels elements del gènere, l'ús del llenguatge i el punt de vista de l'autor. Situar bàsicament el sentit de l'obra en relació amb el seu context i amb l'experiència pròpia, valorant la literatura com a mitjà per interpretar la realitat.

Aquest criteri avalua la competència lectora en l'àmbit literari, per mitjà de la lectura personal d'obres completes relacionades amb els períodes literaris estudiats (inclou adaptacions i recreacions modernes). Han de considerar el text de manera crítica, avaluar-ne el contingut, tenint en compte el context històric, l'estructura general, els elements caracteritzadors del gènere, l'ús del llenguatge (registre i estil), el punt de vista i l'ofici de l'autor. Han d'emetre una opinió personal sobre els aspectes més apreciats i menys apreciats de l'obra, i sobre la implicació entre el seu contingut i les vivències pròpies.

9. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i valoració de textos breus o fragments, tenint en compte la presència de certs temes recurrents, el valor simbòlic del llenguatge poètic i l'evolució dels gèneres, de les formes literàries i dels estils.

Amb aquest criteri es pretén avaluar l'assimilació dels coneixements literaris en funció de la lectura, la valoració i el gaudi dels textos comentats a classe; s'observa la capacitat de distanciar-se del text literari per avaluar-ne el contingut, l'organització, l'ús del llenguatge i l'ofici de l'autor. S'ha de tenir en

compte la comprensió dels temes i motius, el reconeixement de la recurrència de certs temes (amor, temps, vida, mort), el reconeixement dels gèneres i de la seva evolució a grans trets (de l'èpica en vers a la novel·la, de la versificació tradicional a la renaixentista) i la valoració dels elements simbòlics i dels recursos retòrics i de la seva funcionalitat en el text.

10. Compondre textos amb intenció literària i utilitzar i valorar la lectura i la literatura en general com a formes d'aprenentatge i d'accés al patrimoni cultural i com a mètode d'enriquiment personal.

En compondre textos literaris podem comprovar si l'alumnat és capaç de posar en funcionament una sèrie de coneixements adquirits prèviament respecte a les convencions de la literatura. Aquest objectiu s'intenta comprovar que es comprèn el fenomen literari com una activitat comunicativa estètica en un context històric determinat, mitjançant la composició d'un text en què s'imiti o es recrei algun dels models utilitzats a classe.

11. Conèixer la terminologia bàsica en les activitats de reflexió sobre l'ús. Conèixer els principis fonamentals de la gramàtica, reconeixent les diferents unitats de la llengua i les seves combinacions.

Hem de comprovar que es coneix i es comença a fer servir la terminologia bàsica per seguir explicacions i instruccions en les activitats gramaticals. En aquest curs, a més de la terminologia avaluada en cursos anteriors, s'ha de comprovar el coneixement de la referida a classes de predicats (nominal, verbal) i oracions (activa, passiva) i de complements verbals; canvis de categoria (nominalitzacions) i a la identificació de les formes d'unió (juxtaposició, coordinació i subordinació) de les oracions. S'ha de valorar l'autonomia progressiva en l'obtenció d'informació gramatical de caràcter general en els diccionaris escolars.

12. Distingir els principals períodes de la literatura catalana, tenint en compte la relació amb el context historicosocial, els gèneres literaris i alguns autors significatius. Mostrar coneixement de les relacions entre les obres llegides i comentades, el context en què apareixen i els autors més rellevants de la història de la literatura, realitzant un treball personal d'informació i de síntesi, en suport paper o digital.

Aquest criteri avalua el coneixement que es va adquirint de la història de la literatura catalana, des de l'edat mitjana fins al segle XVIII, prenent especial atenció al context historicosocial, els gèneres i els autors més significatius. S'ha d'assumir la producció literària com una conseqüència de les vicissituds històriques i culturals de la nostra tradició i mostrar les relacions que s'estableixen amb literatures escrites en altres llengües i amb altres manifestacions artístiques.

13. Comprendre l'origen i l'evolució de la llengua catalana. Copsar la situació sociolingüística actual. Relacionar la llengua catalana amb altres llengües i identificar-ne els fenòmens de contacte.

La intenció és avaluar si l'alumnat reconeix el català i les seves varietats diatòpiques com a part de la família romànica; que entén, amb exemples, les semblances que hi ha entre les llengües romàniques; que pot distingir tant les diferències com les coincidències amb el castellà per tal d'evitar errors (gramaticals, lèxics, fonètics o sintàctics), però també per poder optimitzar l'aprenentatge i aprofitar els trets comuns. Per altra banda, ha de conèixer els conceptes que tenen relació amb els fenòmens de contacte de llengües (bilingüisme i conflicte lingüístic).

Quart curs

Continguts

Bloc 1. Comunicació

1. Els mitjans de comunicació

- Els gèneres periodístics d'argumentació: carta al director, editorial, columna i article d'opinió.
- El llenguatge publicitari. Principals recursos expressius.
- El llenguatge cinematogràfic. Principals recursos expressius.

2. El llenguatge administratiu

3. Estructures formals del text

- Estructures expositives (conferència, currículum, instància, carta, correu electrònic, disposicions legals, contractes, correspondència institucional, fulllets, mapes conceptuals, etc.).
- Estructures argumentatives (reclamació, recurs, editorial, columna d'opinió, debat, correspondència comercial, etc.).
- Reconeixement i utilització d'algunes formes d'expressió de la subjec-

tivitat en textos de caràcter expositiu i argumentatiu i identificació i ús de les variacions que adopten les formes de la dixi en relació amb les situacions de comunicació.

4. Habilitats lingüístiques

4.1. Escoltar, parlar i conversar

- Anàlisi i ús de la llengua d'acord amb el registre requerit a cada situació comunicativa.
- Comprensió de textos orals procedents dels mitjans de comunicació audiovisual, com debats en ràdio o televisió i opinions dels oients.
- Comprensió de presentacions, exposicions o conferències realitzades en l'àmbit acadèmic relacionades amb continguts de diferents matèries.
- Exposició de la informació presa d'un mitjà de comunicació sobre un tema d'actualitat, respectant les normes que regeixen la interacció oral.
- Presentacions orals clares i ben estructurades sobre temes relacionats amb l'activitat acadèmica o l'actualitat social, política o cultural que admeten diferents punts de vista i diverses actituds.
- Intervenció activa en situacions de comunicació pròpies de l'àmbit acadèmic, especialment en les proposades sobre la manera d'organitzar l'activitat, l'aportació d'informacions útils per al treball en comú i l'exposició d'informes sobre les tasques realitzades.
- Comprensió i valoració crítica dels diferents recursos lingüístics i extralingüístics que utilitzen els missatges publicitaris i/o cinematogràfics.
- Maneig de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació per elaborar missatges orals.
- Actitud de cooperació i de respecte en situacions d'aprenentatge compartit.
- Valoració del diàleg com a mitjà per a arribar a acords i resoldre conflictes tant en l'àmbit personal com social.
- Utilització de la llengua per prendre consciència dels coneixements, les idees i els sentiments propis i per regular la pròpia conducta.

4.2. Llegir. Comprensió de textos escrits

- Comprensió de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials en àmbits pròxims a l'experiència de l'alumnat com disposicions legals, contractes, fullets i correspondència institucional i comercial.
- Comprensió de textos dels mitjans de comunicació, sobretot en els gèneres d'opinió com editorials o columnes.
- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, amb especial atenció a la consulta en diversos suports (diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació) incloent fragments d'assaigs.
- Lectura expressiva en veu alta. Dramatització. Memorització.
- Reconeixement de fets, opinions i interpretacions en un text escrit.
- Identificació del tema d'un text. Idees principals i secundàries.
- Reconeixement dels trets distintius i de les peculiaritats formals dels textos escrits.
- Actitud reflexiva i crítica respecte a la informació de missatges que suposin qualsevol tipus de discriminació, exclusió o manipulació de la informació.

4.3. Escriure. Composició de textos escrits

- Composició de textos propis de la vida quotidiana i de les relacions socials, com a participació en fòrums, sol·licituds i instàncies, reclamacions, curriculum vitae i fullets.
- Composició de textos propis dels mitjans de comunicació, especialment cartes al director i articles d'opinió com editorials i columnes, destinats a un suport escrit o digital.
- Composició, manuscrita o digital, de textos propis de l'àmbit acadèmic, especialment textos expositius, explicatius i argumentatius elaborats a partir de la informació obtinguda en diverses fonts i organitzada mitjançant esquemes, mapes conceptuals i resums, així com l'elaboració de projectes i informes sobre tasques i aprenentatges.
- Conversió de textos orals en escrits.
- Transformació de textos d'un registre a un altre.
- Valoració dels diferents recursos lingüístics i extralingüístics que utilitzen els missatges publicitaris.
- Interès per la composició escrita com a font d'informació i aprenentatge, com a forma de comunicar les experiències i els coneixements propis i com a forma de regular la conducta.

Bloc 2. Llengua i societat

- La variació lingüística. Variació geogràfica, social, funcional i històrica.
- La llengua estàndard i el registre formal. El procés d'estandardització.
- Llengües de l'Estat espanyol i normativa legal. L'estatut jurídic de les llengües a les Illes Balears.
- Situació de les llengües d'Europa, estudi de la planificació i els processos de normalització en aquests països.
- Actituds envers la situació sociolingüística actual.

Bloc 3. Coneixement de la llengua

1. Fonètica i ortografia

- Abreviatures, acrònims i sigles.
- Revisió del vocalisme i del consonantisme.
- Coneixement i ús reflexiu de les normes ortogràfiques, utilització dels termes apropiats en l'explicació sobre l'ús (síl·laba tònica, titlla diacrítica, etc.) i apreciació del seu valor social i de la necessitat de cenyir els escrits a la norma lingüística.
- Ús de correctors ortogràfics.

2. Gramàtica

- Formes i usos dels pronoms febles i dels pronoms de relatiu.
- Els complements verbals.
- L'oració composta. Classificació. Anàlisi sintàctica.
- Text i discurs. Ús dels principals marcadors.
- Reconeixement dels esquemes semàntic i sintàctic de l'oració. Construcció i transformació d'enunciats d'acord amb aquests esquemes i ús de la terminologia sintàctica necessària en les activitats: oració i fragment; subjecte i predicat; predicat nominal i predicat verbal; subjecte, verb i complements; agent, causa i pacient; oració impersonal; oració activa i oració passiva; oració transitiva i intransitiva; complement directe, indirecte, de règim, circumstancial, agent i atribut; oracions subordinades substantives, adjectives i adverbials.
- Ús coherent de la correlació temporal en la coordinació i subordinació d'oracions i en el discurs relatat (pas d'estil directe a indirecte).
- Ús de procediments per compondre els enunciats amb un estil cohesionat i l'ús dels següents termes: aposició; adjectiu i oració de relatiu explicatiu; construcció de participi i de gerundi; oració coordinada copulativa, alternativa, adversativa i consecutiva; oració subordinada causal, consecutiva, condicional i concessiva.
- Identificació i ús reflexiu de diferents procediments de connexió als textos, amb esment als connectors de causa, conseqüència, condició i hipòtesi, i dels mecanismes gramaticals i lèxics de referència interna, per afavorir l'autonomia en la revisió dels propis textos.
- Reconeixement i utilització d'algunes formes d'expressió de la subjectivitat en textos de caràcter expositiu i argumentatiu, i identificació i ús de les variacions que adopten les formes dèctiques en relació amb les situacions de comunicació.

3. Lèxic i semàntica

- Relacions pel significat: sinonímia, antonímia, polisèmia i homonímia. L'habilitació.
- Formació del lèxic de la llengua catalana: veus patrimonials, mots populars, cultismes, préstecs o manlleus, neologismes.
- Coneixement dels diferents registres i dels factors que incideixen en l'ús de la llengua en diferents àmbits socials i valoració de la importància d'utilitzar el registre adequat segons les circumstàncies de la situació comunicativa.

Bloc 4. Educació literària

1. El llenguatge literari

- Desenvolupament de l'autonomia lectora i estimació per la literatura com a font d'autoreconeixement, de plaer i de comprensió d'altres móns, temps i cultures.
- Identificació de la relació entre les manifestacions literàries, les societats en les quals es desenvolupen i les persones que les produeixen.
- Composició de textos d'intenció literària.
- Valoració de la creació literària pròpia com a expressió del pensament.
- Lectura de novel·les i relats des del segle XIX fins a l'actualitat.
- Elaboració de treballs sobre lectures.
- Lectura comentada i recitat de poemes contemporanis, amb especial atenció a les aportacions del simbolisme i les avantguardes al llenguatge poètic, valorant la funció dels elements simbòlics i dels recursos retòrics i mètrics al poema.
- Lectura comentada de novel·les i relats escrits des del segle XIX fins a l'actualitat que ofereixin diferents estructures i veus narratives.
- Lectura comentada i dramatitzada de peces teatrals breus contemporànies, o de fragments, de caràcter divers constatant algunes innovacions en els temes i les formes.
- Coneixement de les característiques generals dels grans períodes de la història de la literatura universal des del segle XIX fins a l'actualitat.

2. El segle XIX

- Context historicosocial del segle XIX. La Renaixença.
- Jacint Verdaguer, Narcís Oller i Àngel Guimerà.

3. El segle XX

- Característiques generals.

- El modernisme. Joan Maragall. Víctor Català. Santiago Rusiñol.
- L'Escola Mallorquina. Miquel Costa i Llobera. Joan Alcover.
- El noucentisme. Eugeni d'Ors. Josep Carner.
- Les avantguardes. Joan Salvat-Papasseit. J. V. Foix.
- La literatura fins als anys quaranta. Carles Riba i J. M. de Sagarra.
- La literatura de postguerra. Narrativa: Josep Pla, Llorenç Villalonga, Mercè Rodoreda, Manuel de Pedrolo, Pere Calders. Poesia: Pere Quart, Salvador Espriu. Teatre: Joan Oliver, Joan Brossa.
- La literatura contemporània: la narrativa, la poesia, el teatre.

Bloc 5. Tècniques de treball

- Tècniques de recerca d'informació en suports tradicionals (fitxes, biblioteques, etc.) i en nous suports (CD-ROM, DVD, Internet, etc.).
- Comprensió de textos de l'àmbit acadèmic, posant èmfasi a la consulta en diversos suports (diccionaris, glossaris i altres fonts d'informació).
- Interpretació de les informacions lingüístiques que proporcionen els diccionaris de la llengua (gramaticals, semàntiques, registre i normativa).
- Utilització de les biblioteques i de les tecnologies de la informació i la comunicació de forma autònoma per a la localització, selecció i organització d'informació.
- Utilització autònoma de la biblioteca del centre, de les biblioteques de l'entorn i de les biblioteques virtuals.
- Ús autònom de diccionaris i de correctors ortogràfics dels processadors de textos.
- Presa d'apuntes.
- Anàlisi. Estratègies per a una lectura correcta i tècniques per a la presa d'anotacions.
- Síntesi. Elaboració d'esquemes i resums.
- Planificació i elaboració de guions, esquemes i esborranys previs a la producció de textos propis.
- Revisió i correcció de textos produïts per un mateix d'acord amb les habilitats i els continguts apresos.
- Valoració de l'atenció, la concentració i la memòria com a eines útils per a l'aprenentatge de conceptes lingüístics.
- Autoavaluació i crítica del propi procés d'aprenentatge. Correcció de les pròpies produccions, orals i escrites. Acceptació de l'error com a part del procés d'aprenentatge amb una actitud positiva.
- Interès per la bona presentació dels textos escrits tant manuscrits com digitals, amb respecte a les normes gramaticals, ortogràfiques i tipogràfiques.

Criteris d'avaluació

1. Copsar les idees essencials i la intenció de textos orals i escrits, de l'àmbit públic i dels mitjans de comunicació, inferir el tema general i els temes secundaris, distingir com s'organitza la informació, contrastar explicacions i arguments i jutjar l'eficàcia dels procediments lingüístics utilitzats, i expressar-ne el contingut oralment i per escrit fent un esquema o resum, aportant també una opinió personal raonada i ben argumentada.

Es pretén avaluar la comprensió oral i escrita de textos, tant la sintètica (identificar el tema general d'un text i els temes secundaris, no només reconeixent els enunciats en què apareixen explícits, sinó inferint-los d'informacions que es repeteixen en un text), com l'analítica (establir la relació entre els elements d'una exposició i d'una argumentació i aplicar tècniques d'organització d'idees), si identifiquen les diferències entre explicacions d'un mateix fet i entre arguments de signe contrari. També si són capaços de jutjar el paper d'alguns procediments lingüístics (registre, organització del text, figures retòriques) en l'eficàcia del text (claredat, precisió, capacitat de persuasió). S'avalua la capacitat de l'alumnat de reconèixer la diversitat de registres i utilitzar el més adequat en cada ocasió, identificar l'acte de parla (protesta, advertència, invitació, etc.) i el propòsit comunicatiu en els textos més usats per actuar com a membres de la societat i en els mitjans de comunicació (cartes al director, columnes d'opinió, publicitat) i en situacions d'aprenentatge que constitueixen processos de certa complexitat. També de plasmar en forma d'esquema i resum els continguts i de poder aportar una valoració personal raonada i ben argumentada.

2. Identificar i descriure les característiques i funció social dels mitjans de comunicació i d'altres textos de la cultura de masses, reconeixent l'ús peculiar dels llenguatges verbals i no verbals en la construcció dels seus missatges i distingint entre la dimensió informativa i la persuasiva i manipuladora.

L'avaluació de la capacitat de l'alumnat per destriar informacions objectives d'aquelles que només volen manipular l'emissor és fonamental per desenvolupar l'actitud crítica de l'alumne o alumna així com per avaluar si és capaç de distingir el tema principal d'un text i la finalitat d'aquest.

3. Aplicar els coneixements sobre la llengua i les normes de l'ús lingüístic per resoldre problemes de comprensió de textos orals i escrits, i per a la composició i revisió autònoma dels textos.

Amb aquest criteri es busca descobrir si s'utilitzen els coneixements sobre la llengua i les normes d'ús en relació amb la comprensió i la composició i si s'utilitzen amb autonomia en la revisió de textos. S'han d'avaluar tots els aspectes de l'adequació i cohesió i especialment l'expressió de la subjectivitat (opinió, valoració, certesa, inclusió de cites) i les variacions expressives de la dixi (fòrmules de confiança, de cortesia); la construcció d'oracions simples i complexes amb diferents esquemes semàntic i sintàctic; els procediments de connexió i, en concret, els connectors de causa, conseqüència, condició i hipòtesi; els mecanismes de referència interna; els diferents procediments per compondre enunciats amb estil cohesionat (alternativa entre construccions oracionals i nominals; entre juxtaposició, coordinació i subordinació). A més de les normes que han estat objecte d'avaluació en cursos anteriors, s'ha de tenir en compte la contribució de la puntuació en l'organització cohesionada de l'oració i del text, l'ús de la ratlla i el parèntesi en incisos i els usos expressius de les cometes.

4. Exposar, explicar, argumentar, resumir i comentar, en suport paper o digital, usant el registre adequat, organitzant les idees amb claredat, enllaçant els enunciats en seqüències lineals cohesionades, respectant les normes gramaticals i ortogràfiques i valorant la importància de planificar i revisar el text.

Aquest criteri està destinat a avaluar que redacten els textos amb una organització clara i enllaçant les oracions en una seqüència lineal cohesionada i que manifesten interès per planificar els textos i revisar-los realitzant successives versions fins arribar a un text definitiu adequat pel seu format i el seu registre. En aquest curs s'ha d'avaluar si saben compondre textos propis de l'àmbit públic, com ara fòrums, sol·licituds i instàncies, reclamacions, currículums i fullets informatius i publicitaris, d'acord amb les convencions d'aquests gèneres; redactar textos periodístics d'opinió fent servir eficaçment recursos expressius i persuasius; resumir exposicions, explicacions i argumentacions reconstruint els elements bàsics del text original; compondre exposicions, explicacions i argumentacions recorrent a diverses fonts i assegurant-ne una lectura fluida; exposar projectes de treball i informar de les conclusions. També s'ha de valorar la bona presentació dels textos escrits tant en suport paper com digital, amb respecte per les normes ortogràfiques i tipogràfiques.

5. Utilitzar tècniques de tractament i de processament de la informació per preparar textos. Aprofitar els recursos que proporciona la tecnologia de la informació (Internet, bases de dades, CD-ROM, DVD, etc.) per reestructurar els treballs escrits i facilitar la precisió i la presentació de les idees.

S'ha de valorar la bona utilització de la gran quantitat d'informació que ens envaïx des dels mitjans de comunicació i les noves tecnologies. Saber fer un ús adequat de fonts (llibres de text, enciclopèdies i diccionaris -en qualsevol suport- i Internet, bases de dades, CD-ROM, DVD, etc.) a l'hora de cercar la informació, valorant no només la recerca d'aquesta informació, sinó la seva tria raonada, la seva qualitat i la quantitat idònia segons el tipus de treball i la seva extensió.

6. Realitzar presentacions orals clares i ben estructurades sobre temes relacionats amb l'activitat acadèmica o l'actualitat social, política o cultural que admetin diferents punts de vista i diverses actituds davant d'aquests amb l'ajuda de mitjans audiovisuals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

Amb aquest criteri es vol observar si els alumnes són capaços de fer una exposició sobre un tema, amb l'ajuda de notes escrites i eventualment amb el suport de recursos com ara cartells o diapositives, assenyalant diferents punts de vista davant el tema i presentant les raons a favor o en contra que es poden donar, de manera que es proporcionin als oients dades rellevants i criteris perquè puguin adoptar una actitud pròpia. S'ha de valorar especialment la utilització dels mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i la comunicació com a suport en les presentacions orals.

7. Exposar una opinió ben argumentada sobre la lectura personal de relats d'una certa extensió i novel·les des del segle XIX fins a l'actualitat; avaluar l'estructura i l'ús dels elements del gènere, l'ús del llenguatge, el punt de vista i l'ofici de l'autor; relacionar el sentit de l'obra amb el seu context i amb l'experiència pròpia.

Aquest criteri avalua la competència lectora en l'àmbit literari, per mitjà de la lectura personal d'obres dels períodes literaris estudiats (des del segle XIX fins a l'actualitat). Els alumnes i les alumnes han de considerar el text de manera crítica; avaluar-ne el contingut, l'estructura general, l'ús que es fa dels elements caracteritzadors del gènere, amb especial atenció a l'ordre cronològic i a la veu o veus del narrador, l'ús del llenguatge (registre i estil), el punt de vista i l'ofici de l'autor. Han d'emetre una opinió personal, ben argumentada, sobre els aspectes més apreciats i menys apreciats de l'obra, i sobre la implicació entre els continguts i les vivències pròpies.

8. Utilitzar els coneixements literaris en la comprensió i la valoració de textos breus o fragments, tenint en compte especialment les innovacions dels

gèneres i de les formes (en la versificació i en el llenguatge) en la literatura contemporània.

Amb aquest criteri es pretén avaluar l'assimilació dels coneixements literaris en funció de la lectura, la valoració i el gaudi dels textos comentats a classe; s'observa la capacitat de distanciar-se del text literari per avaluar-ne el contingut, l'organització, l'ús del llenguatge i l'ofici de l'autor. S'ha de tenir en compte la comprensió dels temes i motius i el reconeixement de la recurrència de certs temes o de l'aparició d'altres de nous, el reconeixement dels gèneres i de les seves característiques i novetats en la literatura contemporània, amb caràcter general (relat o drama realista, fantàstic, poètic; poesia romàntica, avantguardista, social), així com les aportacions del simbolisme i de les avantguardes al llenguatge poètic.

9. Composar textos amb intenció literària i utilitzar i valorar la lectura i la literatura en general com a formes d'aprenentatge i d'accés al patrimoni cultural i com a mètode d'enriquiment personal.

En composar textos literaris podem comprovar si l'alumnat és capaç de posar en funcionament una sèrie de coneixements adquirits prèviament respecte a les convencions de la literatura. Aquest objectiu intenta comprovar que es comprèn el fenomen literari com una activitat comunicativa estètica en un context històric determinat, mitjançant la composició d'un text en què s'imiti o es recriï algun dels models utilitzats a classe.

10. Conèixer i utilitzar la terminologia lingüística adequada en la reflexió sobre l'ús. Conèixer els principis fonamentals de la gramàtica, reconeixent les diferents unitats de la llengua i les seves combinacions.

Amb aquest criteri es pretén comprovar que es coneix i es fa servir de manera adequada la terminologia necessària per referir-se als coneixements gramaticals i a les activitats que es porten a terme a classe. S'ha de comprovar el coneixement de la terminologia adquirida en cursos anteriors i de la inclosa en aquest curs. També s'ha de comprovar que es distingeix entre forma i funció de les paraules i que es coneixen els procediments lèxics i sintàctics per als canvis de categoria. S'ha de valorar la progressiva autonomia en l'obtenció de tota mena d'informació lingüística en diccionaris i altres obres de consulta.

11. Distingir els principals períodes de la literatura catalana, tenint en compte la relació amb el context historicosocial, els gèneres literaris i alguns autors significatius. Mostrar coneixement de les relacions entre les obres llegides i comentades, el context en què apareixen i els autors més rellevants de la història de la literatura, realitzant un treball personal d'informació i de síntesi, en suport paper o digital.

Aquest criteri avalua el coneixement que es va adquirint de la història de la literatura catalana, des del segle XIX fins a l'actualitat, amb atenció especial al context historicosocial, els gèneres i els autors més significatius. S'ha d'assumir la producció literària com una conseqüència de les vicissituds històriques i culturals de la nostra tradició i mostrar les relacions que s'estableixen amb literatures escrites en altres llengües i amb altres manifestacions artístiques.

12. Descriure els aspectes més elementals de la situació sociolingüística i legal de les llengües de l'Estat espanyol. Apreciar les normes que regulen la relació democràtica entre parlants de les diverses llengües de l'Estat, tot manifestant actituds de respecte cap a les llengües i els seus parlants i fent ús dels drets lingüístics.

Es pretén avaluar si l'alumnat està familiaritzat amb els conceptes que tenen relació amb els fenòmens de contacte de llengües (bilingüisme i conflicte lingüístic), si coneix quines són les lleis bàsiques que regulen la situació lingüística de les llengües de l'Estat espanyol, si desenvolupa actituds lingüístiques respectuoses i se'n adona que els parlants són els protagonistes de la situació sociolingüística i participen activament en el procés de normalització o de substitució lingüística.

LLENGUA ESTRANGERA

Introducció

Les llengües estrangeres suscitaven un progressiu interès en la nostra societat atesos els canvis socioeconòmics i els grans progressos tecnològics que s'han produït en els darrers decennis. Les relacions comercials, professionals, culturals i turístiques de caràcter internacional, com també l'existència de mitjans de transport variats, afavoreixen els intercanvis i la mobilitat dels ciutadans. En totes aquestes activitats, les llengües estrangeres exerceixen un paper essencial. D'altra banda, el desenvolupament de les tecnologies de la informació i de la comunicació converteixen les llengües estrangeres en un instrument indispensable per a la comunicació i per a la inserció al món laboral.

El nostre país i la nostra comunitat, a més, es troben immersos i compromesos en el procés de construcció europea, en què el coneixement d'altres

llengües comunitàries constitueix un element clau per afavorir la lliure circulació de persones i facilitar la cooperació cultural, econòmica, tècnica i científica entre els seus membres gràcies als programes d'acció comunitària dins el domini de l'educació i de la formació al llarg de tota la vida. En aquest context, es reconeix el paper de les llengües com a element clau per construir la identitat europea. Per això, els nostres alumnes s'han de preparar per viure en un món progressivament més internacional i plurilingüe -dins de l'essencial comunitat cultural i de valors que constitueix la civilització europea i occidental-, ja que el domini de llengües estrangeres implica la possibilitat d'entrar en contacte amb altres costums i idiosincràsies, al mateix temps que fomenta les relacions personals, afavoreix una formació integral de l'individu, desenvolupa el respecte envers altres països i permet comprendre millor la llengua pròpia.

La localització geogràfica d'Espanya i la seva evolució econòmica, tant en el sector de serveis -turisme i comerç exterior- com en l'agrícola i l'industrial, ofereixen una immillorable perspectiva per justificar la necessària inclusió de diverses llengües estrangeres en els plans d'estudi. A més, el nostre arxipèlag, situat en un entorn privilegiat, ha rebut l'empremta d'altres cultures i continua rebent-la gràcies al turisme, als nous residents comunitaris i no comunitaris que han triat instal·lar-s'hi i al fet de ser punt de trobada de nombroses personalitats del món polític, social i cultural, com també d'il·lustres personatges que han visitat i han residit en aquestes illes. Tot fa que la nostra cultura autòctona continuï desenvolupant-se per la interacció amb les altres sense perdre les seves característiques. Hem de prendre consciència que ja formem part d'un col·lectiu cada dia més global.

Per tot això, el Consell d'Europa insisteix en la necessitat que les persones desenvolupin competències suficients per relacionar-se amb altres membres dels països europeus. En conseqüència, s'estima que s'ha de donar un nou impuls a l'ensenyament d'idiomes que ajudi a desenvolupar la idea de ciutadania europea i es recomana l'adquisició d'una certa competència en més d'una llengua estrangera durant l'etapa educativa de l'educació secundària obligatòria, així com de mecanismes que permetin continuar l'aprenentatge d'idiomes durant la vida adulta.

En el *Marc europeu comú de referència per a les llengües: aprendre, ensenyar, avaluar*, l'esmentat Consell estableix directrius tant per a l'aprenentatge de llengües com per a la valoració de la competència en diferents llengües d'un parlant i defineix els diferents estadis del desenvolupament de la competència comunicativa en una determinada llengua, en funció de la capacitat de l'alumnat per dur a terme un conjunt de tasques comunicatives que exigeixen la realització d'accions amb una finalitat comunicativa concreta dins d'un àmbit específic. El Marc té en compte la noció de plurilingüisme i pluriculturalisme: "Les diferents cultures a les quals es pot accedir no coexisteixen simplement una al costat de l'altra en la seva competència cultural, sinó que es comparen, s'oposen i interaccionen activament per produir una competència pluricultural enriquida i integrada. Per això la competència plurilingüe és un dels components que interacciona juntament amb d'altres". Aquestes pautes són un referent clau en aquest currículum.

L'objectiu a educació secundària obligatòria és que, en finalitzar aquesta etapa, els alumnes siguin capaços d'intervenir i de fer-se entendre en un conjunt de situacions, com ara oferir i demanar explicacions personals en un debat informal adequat al seu nivell, expressar de forma comprensible la idea que volen comunicar, utilitzar un llenguatge variat i senzill per explicar allò que volen, i comprendre les idees principals de textos en llengua estàndard amb una certa planificació gramatical i lèxica. Així mateix, en finalitzar l'etapa, hauran de saber enfrontar-se de forma flexible als problemes quotidians de comunicació oral i escrita, participar en converses habituals, plantejar queixes, relatar experiències o plans, explicar alguna cosa i demanar aclariments. En definitiva, el sentit d'aquesta etapa no és que l'alumnat assoleixi un ampli coneixement de les llengües estrangeres, sinó que, més important encara, descobreixi el gust per l'aprenentatge i la utilitat de les llengües com a instrument de comunicació entre la nostra cultura i les altres. Ha de suposar el punt de partida per poder continuar, amb coneixements sòlids i de forma progressivament autònoma, amb un aprenentatge obert que ha de durar tota la vida.

La competència comunicativa inclou els següents aspectes: competència lingüística (elements semàntics, morfosintàctics i fonològics), competència pragmàtica o discursiva (funcions, actes de parla, conversa, etc.) i competència sociolingüística (convencions socials, intenció comunicativa, registres, etc.). Les destreses que es desenvoluparan seran productives (expressió oral i escrita), receptives (comprensió oral i escrita i interpretació de codis no verbals) i basades en la interacció o mediació.

L'anàlisi de l'error i la seva tipologia constitueixen un instrument fonamental tant per al professorat com per a l'alumnat a l'hora de conèixer el nivell de competència comunicativa i l'estadi d'interllengua d'aquest darrer. Atès que l'error és una prova d'aquest procés d'hipòtesi i comprovació aquest s'ha de convertir en un estímul per a la progressió de l'aprenentatge de llengües estrangeres cursades per l'alumnat.

Un altre dels factors que connecta els objectius de l'educació secundària obligatòria amb aquest currículum és la importància atorgada a les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC). El paper que les TIC tenen al camp general de l'ensenyament (motivació o desenvolupament de l'aprenentatge autònom) es concreta en aquest currículum en els següents punts: la integració, ja que aquestes tecnologies globals ofereixen l'accés a altres tradicions i cultures; la versatilitat per treballar, per exemple, les destreses orals i escrites, o per afavorir l'aprenentatge a distància, i la facilitat per accedir a documents reals i actualitzats. El valor de les TIC no solament rau en el seu ús com a font d'informació, sinó també com a eina d'aprenentatge aplicada a l'ús de la llengua.

Els continguts es presenten agrupats en blocs en relació amb tres eixos que posseeixen característiques específiques: la capacitat lingüística; els elements constitutius del sistema lingüístic, el funcionament i les seves relacions, i la dimensió social i cultural de la llengua estrangera.

La capacitat lingüística es desglossa en el "Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar" i en el "Bloc 2. Llegir i escriure". Ambdós inclouen els procediments, entesos com a operacions que permeten relacionar els conceptes adquirits amb la seva realització en activitats comunicatives. Encara que el llenguatge oral i escrit són dues manifestacions d'una mateixa capacitat i el parlant els pren en consideració a la vegada en els processos d'aprenentatge i d'ús, els coneixements orals i els escrits es presenten separatament perquè tenen diferents característiques.

En aquesta etapa es dona una importància rellevant a la comunicació oral. Per això, el primer bloc se centra a desenvolupar aquesta capacitat de l'alumnat i incideix en la importància que el model lingüístic oral provingui d'un nombre variat de parlants a fi de recollir, en la mesura que sigui possible, les variacions i els matisos. D'aquí la forta presència dels mitjans audiovisuals convencionals i de les tecnologies de la informació i la comunicació.

El "Bloc 2. Llegir i escriure" també incorpora els procediments necessaris per desenvolupar l'ús escrit. En llengua estrangera els textos escrits són un model de composició textual, de pràctica i aportació d'elements lingüístics.

L'observació de les manifestacions orals i escrites de les llengües que s'aprenen i l'ús en situacions comunicatives permeten elaborar un sistema conceptual, cada vegada més complex, sobre el funcionament i les variables associades a la situació concreta i al contingut comunicatiu. Aquest és l'objecte del "Bloc 3. Coneixement de la llengua". El punt de partida seran les situacions d'ús que afavoreixen l'adquisició de regles de funcionament de la llengua i que permetin a l'alumnat establir quins elements de la llengua estrangera es comporten com en les llengües que coneix, de manera que adquireixi confiança amb la seva pròpia capacitat.

D'altra banda, els continguts del "Bloc 4. Aspectes socioculturals i consciència intercultural", contribueixen que l'alumnat conegui els costums, les formes de relació social, els trets i les particularitats dels països on es parla la llengua estrangera, en definitiva, permeten conèixer formes de vida diferents. Aquest coneixement promou la tolerància i l'acceptació, augmentarà l'interès per les diferents realitats socials i culturals i facilitarà la comunicació.

Per tot el que s'ha exposat, l'ensenyament de llengües estrangeres contribuirà a la formació de l'alumnat des d'una perspectiva global que afavorirà el desenvolupament de la personalitat, la curiositat intel·lectual, la integració, els desplaçaments, les possibilitats d'accés a dades d'interès i el coneixement de formes de vida i organització social diferents a les nostres. Es diversificaran els seus canals d'informació i s'entaularan relacions caracteritzades per la tolerància social i cultural en un món on la comunicació internacional és cada vegada més present i necessària.

Orientacions metodològiques

La metodologia didàctica és l'instrument principal del desenvolupament curricular. Aquesta necessàriament haurà d'anar encaminada a l'assoliment dels objectius plantejats: fonamentalment el desenvolupament de la competència comunicativa, però també d'aquelles altres competències que permetin l'alumnat actuar de forma autònoma i actuar amb èxit en un món pluricultural.

L'adquisició de la competència comunicativa requereix que l'alumnat participi en el major nombre possible de situacions de comunicació, és per això que l'activitat a l'aula haurà d'oferir el màxim d'oportunitats d'interacció i afavorir un enfocament globalitzat de l'aprenentatge.

Cal que les tasques es relacionin amb les necessitats de comunicació i comparteixin, al manco en part, les característiques de la comunicació en situacions reals. Aquestes activitats han d'ésser tan variades com sigui possible i en la mesura que es pugui semblants a les que els alumnes realitzen en la seva llengua.

Es procurarà que els materials siguin autèntics, és a dir, no materials dis-

senyats específicament per a la classe de llengua estrangera. Aquests materials hauran d'ésser senzills però no necessàriament simplificats, preferentment del tipus que un parlant nadiu de l'edat corresponent utilitzaria (còmics, revistes, llibres de text, llibres de divulgació, Internet, cançons, programes de televisió i ràdio o d'altres).

En la producció s'alternaran les activitats de caire espontani amb les més estructurades d'acord amb el tipus de situació comunicativa i el tipus de text.

La selecció i seqüenciació de continguts haurà de respondre a les necessitats de comunicació que vagin sortint a l'aula o fora d'aquesta, a les tasques i els textos a treballar. Això significa que seran les necessitats de comunicació les que determinaran quins mitjans d'expressió caldrà utilitzar i no a l'inrevés.

La planificació de l'activitat a l'aula cal que adopti preferentment un enfocament que faciliti l'organització de la classe d'acord amb les necessitats i els interessos dels alumnes, de manera que puguin treballar de maneres diferents i a ritmes propis i amb atenció especial als factors afectius a fi de facilitar el seu progrés, la motivació i el sentiment d'assoliment.

Caldrà implicar l'alumnat en la presa de decisions sobre el procés d'aprenentatge a fi d'afavorir la seva autonomia. Aquest procés ha de contribuir a la reflexió sobre la matèria, al propi procés d'aprenentatge, a les demandes curriculars i d'altres. Aquesta presa de responsabilitat, que ha d'ésser gradual, contribueix significativament al desenvolupament de la pròpia autonomia. El treball cooperatiu ha de tenir un paper fonamental a l'aula, atès que la interacció i la col·laboració constitueixen un mitjà essencial per desenvolupar la personalitat de l'alumne o alumna, ja que fomenta actituds de respecte envers els altres, l'acceptació de les diferències, la solidaritat, etc. Al mateix temps, ofereix oportunitats per a la reflexió col·lectiva sobre la llengua i l'aprenentatge.

La metodologia haurà d'incorporar un sistema d'avaluació contínua del procés d'ensenyament/aprenentatge que guiï la presa de decisions i n'informi. L'avaluació suposa reflexionar sobre processos tant individuals com col·lectius i ha de fer servir procediments que constitueixin per si mateixos activitats d'aprenentatge, de manera que les conclusions que se'n derivin siguin el fonament de planificacions posteriors.

L'avaluació del nivell de competència assolit per l'alumnat en un moment determinat forma part de l'avaluació del procés. L'avaluació de les capacitats i del progrés de l'alumnat, a més de proporcionar dades per a la qualificació, ens proporciona informació sobre la idoneïtat de les decisions preses i les línies a seguir, fet que ajuda l'alumnat a prendre consciència sobre el seu procés d'aprenentatge.

Les activitats d'avaluació hauran d'ésser semblants a les activitats d'aula i en la mesura que sigui possible reproduir tasques comunicatives pròpies de la comunicació natural.

En definitiva, la concepció de la matèria com a conjunt de competències fa necessària l'aplicació d'una metodologia global que la consideri com un tot, centrada en el procés d'aprenentatge que faciliti l'atenció a la diversitat i fomenti la participació de l'alumnat en les decisions sobre el procés d'ensenyament/aprenentatge.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

L'aprenentatge d'una llengua estrangera contribueix a la formació integral de l'alumnat i a la *competència en comunicació lingüística* de manera directa, en el mateix sentit en què ho fa la seva llengua pròpia. Ara bé, l'aportació de la llengua estrangera al desenvolupament d'aquesta competència és primordial en el discurs oral, quan s'adquireixen les habilitats d'escoltar, parlar i conversar, i pren una rellevància singular en aquesta etapa. Així mateix, l'aprenentatge de la llengua estrangera millora la competència comunicativa general, ja que desenvolupa l'habilitat d'expressar-se, oralment i per escrit, utilitzant les convencions i el llenguatge apropiat a cada situació i interpretant diferents tipus de discursos en contextos diferents i amb funcions diverses. D'altra banda, el reconeixement i l'aprenentatge progressiu de les regles de funcionament del sistema de la llengua estrangera, a partir de les llengües que ja se saben, millorarà l'adquisició d'aquesta competència.

Amb l'adquisició del llenguatge, aquest es converteix en el vehicle del pensament humà i en l'eina d'aprenentatge per excel·lència. Aquesta matèria, doncs, contribueix de manera essencial al desenvolupament de la *competència per aprendre a aprendre* ja que augmenta la capacitat lingüística general. Així, facilita i completa la capacitat de l'alumnat per interpretar o representar la realitat, construir coneixements, formular hipòtesis i opinions, i expressar o analitzar sentiments i emocions. D'altra banda, la competència per aprendre a aprendre es rendibilitza enormement si s'hi inclouen continguts directament relacionats amb la reflexió sobre el procés d'aprenentatge, perquè cada alumne i cada alumna pugui identificar com aprèn millor. Aquesta és la raó per la qual s'inclou un apartat específic de reflexió sobre l'aprenentatge, que ja es va ini-

ciar a l'educació primària i que ha d'adquirir en aquesta etapa un grau major de sistematització perquè els alumnes puguin continuar aprenent la llengua estrangera al llarg de la vida.

A més, aquesta matèria és un bon vehicle per desenvolupar la *competència social i ciutadana*. Les llengües serveixen als parlants per comunicar-se socialment, són el vehicle de comunicació i transmissió cultural i afavoreixen el respecte, l'interès i l'acceptació de les diferències culturals i de comportament. D'altra banda, en llengua estrangera és especialment rellevant el treball en grup o en parelles ja que, a través d'aquestes interaccions, s'aprèn a participar, a expressar les idees pròpies i a escoltar les dels altres, es desenvolupa el diàleg i la presa de decisions a partir de la valoració de les aportacions dels companys i, en definitiva, s'afavoreix l'aprenentatge amb els altres.

En l'actualitat, les competències esmentades estan directament relacionades amb el tractament de la informació i competència digital. Les tecnologies de la informació i de la comunicació ens ofereixen la possibilitat de comunicar-nos en temps real amb qualsevol part del món i també ens proporcionen l'accés senzill i immediat a un flux incessant d'informació que creix cada dia. El coneixement d'una llengua estrangera facilita l'accés a la informació que es troba en aquesta llengua i ofereix la possibilitat de comunicar-nos utilitzant-la. A més, facilita la comunicació personal a través del correu electrònic en intercanvis amb joves d'altres llocs i, més important encara, crea contextos comunicatius reals i funcionals. Així mateix, en la mesura que la llengua estrangera exigeix el contacte amb models lingüístics molt diversos, la utilització quotidiana de recursos digitals per a l'aprenentatge és inherent a la matèria i contribueix directament al desenvolupament d'aquesta competència.

Aquesta matèria inclou de manera específica un acostament a les manifestacions culturals pròpies de la llengua i dels països on es parla. Per tant, fomenta l'adquisició de la *competència cultural i artística* que propicia una aproximació a obres i autors que han contribuït a la creació artística. Així mateix, la matèria permet el desenvolupament d'aquesta competència si es facilita l'expressió d'opinions, gusts i emocions que produeixen diverses manifestacions culturals i artístiques i si s'afavoreixen els treballs creatius individuals o en grup i la realització o representació de simulacions i narracions.

El coneixement d'una llengua estrangera també contribueix a l'adquisició de l'*autonomia i iniciativa personal* en diversos sentits. El currículum fomenta el treball cooperatiu a l'aula, el maneig de recursos personals i les habilitats socials de col·laboració, fet que suposa el desenvolupament d'iniciatives i la presa de decisions quant a la planificació, organització i gestió del treball i propicia així l'autonomia personal.

Finalment, a causa de les característiques del nostre context socioeconòmic (el turisme), el valor social i instrumental de l'aprenentatge de la llengua estrangera es fa més palès a les Illes Balears per la necessitat de comunicar-se amb parlants d'altres llengües, per satisfer les necessitats que presumiblement se'ls presentaran en un futur pròxim, per proporcionar una millor incorporació al món laboral i per ampliar les possibilitats d'accedir a la informació en llengua estrangera i de gaudir-ne.

Objectius

Les llengües estrangeres de l'educació secundària obligatòria tenen com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Comprendre informació general i específica de textos orals en situacions comunicatives variades.
2. Expressar-se oralment en situacions de comunicació habituals i desenvolupar destreses comunicatives, dins i fora de l'aula, de forma eficaç, adequada i amb un cert nivell d'autonomia i correcció.
3. Llegir i comprendre de forma autònoma diferents tipus de textos escrits, a fi d'extreure informació general i específica i d'utilitzar la lectura com a font de plaer, d'enriquiment personal i de coneixement d'altres cultures.
4. Escriure de forma eficaç textos senzills amb finalitats diverses sobre diferents temes i amb recursos adequats de cohesió i coherència.
5. Utilitzar de forma reflexiva i correcta els elements bàsics de la llengua (fonètica, lèxic, estructures i funcions) en diversos contextos de comunicació oral i escrita.
6. Desenvolupar l'autonomia en l'aprenentatge, reflexionar sobre aquest procés i transferir els coneixements adquirits en llengua materna o en altres llengües a l'estudi de la llengua estrangera.
7. Utilitzar els recursos didàctics a l'abast, com ara diccionaris, llibres de consulta, materials multimèdia, incloses les TIC, per obtenir, seleccionar i presentar la informació oral i escrita de forma autònoma.
8. Reflexionar sobre el funcionament de la llengua estrangera i apreciar-la com a instrument d'accés a la informació i com a eina d'aprenentatge de continguts diversos.
9. Valorar la llengua estrangera i les llengües en general com a mitjans de comunicació i enteniment entre persones de procedències, llengües i cultures diverses evitant qualsevol tipus de discriminació.

10. Adquirir seguretat i confiança en relació amb la capacitat d'aprenentatge i l'ús de la llengua estrangera.

11. Reconèixer els lligams entre la llengua estrangera que s'estudia i les llengües i la cultura de les Illes Balears.

Primer curs

Continguts

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar

- Audició i comprensió de missatges orals breus relacionats amb les activitats de l'aula: instruccions, preguntes, comentaris, diàlegs i normes de conducta.
- Anticipació del contingut general d'allò que s'escolta amb el suport d'elements verbals i no verbals.
- Obtenció d'informació global de diferents textos orals.
- Obtenció d'informació específica de textos orals sobre assumptes quotidians i previsibles com ara nombres, preus, horaris, noms o llocs, presentats en diferents suports. Descartar les informacions irrelevantes.
- Ús d'estratègies bàsiques per comprendre els missatges orals: tenir en compte el context verbal i no verbal i usar els coneixements previs sobre la situació.
- Producció de textos orals curts, intel·ligibles, eficaços, amb estructura lògica i pronunciació adequada.
- Participació en converses breus i senzilles dins l'aula i en simulacions relacionades amb experiències i interessos personals.
- Utilització de respostes adequades a les informacions requerides pel professorat i pels companys en les activitats a l'aula.
- Desenvolupament d'estratègies per superar les interrupcions que es poden produir durant la comunicació i fer ús de recursos verbals i no verbals per expressar-se oralment en activitats de parella i de grup; entre d'altres, demanar la repetició o l'aclariment d'un missatge. Acceptació dels errors propis com a cosa natural.

Bloc 2. Llegir i escriure

- Comprensió d'instruccions bàsiques per resoldre activitats correctament.
- Lectura selectiva per assolir una comprensió general. Identificació d'informacions específiques, descartant la informació irrellevant, de diferents textos senzills, autèntics i adaptats, en suport paper o digital, sobre diversos temes adequats a l'edat de l'alumnat i relacionats amb els continguts d'altres matèries del currículum.
- Iniciativa per llegir amb certa autonomia textos adequats a l'edat, els interessos i el nivell de competència.
- Ús d'estratègies bàsiques de comprensió lectora: identificació del tema d'un text amb l'ajuda d'elements textuals i no textuals, ús del coneixement previ i inferència de significats pel context, per la comparació de paraules o frases similars a les llengües que se saben.
- Reconeixement d'algunes característiques i convencions del llenguatge escrit i diferències amb les del llenguatge oral.
- Desenvolupament de l'expressió escrita de forma guiada, completant o modificant frases i paràgrafs senzills.
- Composició de textos curts amb elements bàsics de cohesió, amb intencions comunicatives diverses, a partir de models, i amb les estratègies més elementals del procés de la composició escrita.
- Ús de les regles bàsiques d'ortografia i puntuació. Reconeixement de la importància que tenen en la comunicació escrita.
- Interès per tenir cura a l'hora de presentar els textos escrits en format paper i digital.

Bloc 3. Coneixement de la llengua i el seu ús

1. Reflexió sobre l'ús de la llengua en els processos de comunicació.
 - Comprensió del funcionament dels elements morfològics bàsics en la comunicació: substantiu, verb, adjectiu, preposició, adverbi, etc.
 - Comprensió i ús d'expressions comuns, de frases fetes i del lèxic relatiu a les situacions de comunicació en què participin com també de continguts d'altres matèries del currículum.
 - Comprensió i ús en la comunicació d'estructures i funcions bàsiques relacionades amb les situacions quotidianes més comuns.
 - Reconeixement i producció de patrons bàsics de ritme, entonació i accentuació de paraules i frases en la comunicació.
 - Reconeixement i aplicació en la comunicació de claus sociolingüístiques bàsiques relatives a aspectes com el grau de formalitat o la cortesia, entre d'altres.
 - Reconeixement i ús en la comunicació dels elements bàsics d'estructuració i control del discurs en funció del tipus de text.
2. Reflexió sobre l'aprenentatge.

- Aplicació d'estratègies bàsiques per organitzar, adquirir, recordar i utilitzar el lèxic.
- Ús progressiu de recursos per aprendre com ara diccionaris, llibres de consulta, tríptics informatius, mapes, Internet i altres mitjans de comunicació.
- Reflexió guiada sobre l'ús i el significat de les formes gramaticals adequades a diferents intencions comunicatives.
- Iniciació a les estratègies d'autoavaluació i autocorrecció de les produccions orals i escrites: participació de l'alumnat en la planificació del seu propi procés d'aprenentatge.
- Acceptació de l'error com a part del procés d'aprenentatge i actitud positiva per superar-ho.
- Adquisició d'hàbits i desenvolupament d'actituds adequades a la realitat de l'alumnat i als seus interessos i motivacions.
- Presa de consciència de la capacitat per comprendre globalment un missatge oral i un text escrit sense necessitat d'entendre tots els elements que el componen.
- Organització del treball personal com a estratègia per progressar en l'aprenentatge.
- Interès per aprofitar les oportunitats d'aprenentatge creades en el context de l'aula o del centre i a l'exterior de l'entorn educatiu.
- Participació en activitats i treballs en grup.
- Confiança i iniciativa per expressar-se en públic i per escrit: reconeixement de la possibilitat de ser capaç de comunicar-se en una llengua estrangera usant recursos senzills i vocabulari bàsic.
- Transferència de les estratègies adquirides en l'aprenentatge de les llengües maternes, en el cas de famílies plurilingües, i de llengües oficials a la nostra comunitat.

Bloc 4. Aspectes socioculturals i consciència intercultural

- Actitud positiva envers les activitats de classe més idònies per desenvolupar la competència comunicativa i per superar els problemes que puguin sorgir en el procés de l'aprenentatge, tant individualment com en grup.
- Reconeixement i valoració de la llengua estrangera com a instrument de comunicació a l'aula i amb persones d'altres cultures.
- Identificació i interpretació de costums i trets de la vida quotidiana propis d'altres països i cultures on es parla la llengua estrangera.
- Ús de fórmules de cortesia adequades en els intercanvis socials.
- Coneixement d'alguns fets històrics i accidents geogràfics dels països on es parla la llengua estrangera. Obtenció d'aquesta informació a través de diferents mitjans.
- Interès i iniciativa per realitzar intercanvis comunicatius amb parlants o aprenents de la llengua estrangera. Utilització del paper o dels mitjans digitals per dur-ho a terme.
- Valoració de l'enriquiment personal que suposa la relació amb persones que pertanyen a altres cultures. Comparació i contrast entre la cultura pròpia i la transmesa per la llengua estrangera per tal d'afavorir la valoració crítica de la pròpia i l'acceptació i el respecte a l'aliena.

criteris d'avaluació

1. Identificar i comprendre la idea general i les informacions específiques més rellevants de textos orals senzills, sobre assumptes quotidians, de caràcter interpersonal o a través de mitjans audiovisuals.

Amb aquest criteri es valora la capacitat dels alumnes per comprendre les informacions essencials dels diàlegs emesos cara a cara o per mitjans audiovisuals tot i que no es compreguin en la seva totalitat.

2. Comunicar-se oralment per participar en converses i en simulacions sobre temes coneguts o treballats prèviament, utilitzar les estratègies comunicatives adequades per facilitar la continuïtat de la comunicació i produir un discurs comprensible i eficaç.

Aquest criteri avalua la capacitat de comunicar-se oralment quan es participa en converses, reals o simulades, sobre temes coneguts.

3. Reconèixer la idea general i extreure la informació específica de textos escrits adequats a l'edat, amb el suport d'elements textuals i no textuals, sobre temes variats i relacionats amb algunes matèries del currículum.

Amb aquest criteri s'apreciarà la capacitat per comprendre textos diversos aplicant-hi estratègies bàsiques de lectura.

4. Redactar textos breus i senzills sobre temes quotidians en diferents suports, utilitzar les estructures, les funcions i el lèxic adequats, així com alguns elements bàsics de cohesió, a partir de models i respectant les regles elementals d'ortografia i de puntuació.

Aquest criteri avalua la capacitat per redactar textos senzills que contenguin paraules d'ús habitual, oracions simples i connectors bàsics.

5. Utilitzar el coneixement d'alguns aspectes formals del codi de la llengua estrangera (morfologia, sintaxi i fonologia) en diferents contextos de comunicació, tant com a instrument d'autoaprenentatge i d'autocorrecció de les produccions pròpies i de comprensió de les produccions alienes, com a eina útil per realitzar correctament les tasques d'expressió oral i escrita.

Amb aquest criteri es valora la capacitat dels alumnes per aplicar els seus coneixements sobre el sistema lingüístic i de reflexionar sobre la necessitat de la correcció formal que fa possible la comprensió.

6. Identificar i utilitzar estratègies bàsiques d'aprenentatge. Incluir regles de funcionament de la llengua estrangera a partir de l'observació de les regularitats i de l'aplicació dels processos d'inducció i deducció de forma alternativa.

Aquest criteri pretén avaluar si s'utilitzen les estratègies bàsiques que faciliten el procés d'aprenentatge.

7. Usar de forma guiada les tecnologies de la informació i la comunicació per buscar i seleccionar informació, produir missatges a partir de models, establir relacions personals i mostrar interès pel seu ús.

Amb aquest criteri es valora la capacitat d'utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació com a eina de comunicació i d'aprenentatge en activitats habituals d'aula i per establir relacions personals.

8. Identificar i mostrar interès pels aspectes culturals i geogràfics propis dels països i cultures on es parla la llengua estrangera que es presentin de forma explícita als textos amb què es treballa.

Aquest criteri pretén comprovar que es coneixen alguns trets importants del context sociocultural i geogràfic dels països on es parla la llengua estrangera.

Segon curs

Continguts

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar

- Audició i comprensió de missatges emesos dins l'aula relacionats amb les activitats habituals.
- Obtenció d'informació general i específica de diàlegs i textos orals sobre assumptes quotidians i previsibles procedents dels mitjans de comunicació i amb el suport d'elements verbals i no verbals.
- Utilització d'estratègies de comprensió dels missatges orals: context verbal i no verbal, coneixements previs sobre la situació, identificació de paraules clau, anticipació d'idees, etc.
- Producció de textos orals breus i coherents sobre temes d'interès personal i amb una pronunciació adequada per comunicar-se amb parlants de la llengua estrangera de manera parcialment controlada o lliure.
- Participació en converses i simulacions, en parella i en grup, dins l'aula, de forma parcialment controlada o lliure, amb una pronunciació i entonació adequades per aconseguir la comunicació.
- Utilització de respostes adequades en situacions de comunicació a l'aula: formes bàsiques d'interacció social (acord i desacord, sol·licitud d'aclariments, etc.).
- Desenvolupament d'estratègies comunicatives per superar les interrupcions que hi pugui haver durant la comunicació i per iniciar i concloure els intercanvis comunicatius.

Bloc 2. Llegir i escriure

- Comprensió de la informació general i específica de diferents textos, en suport paper i digital, autèntics o adaptats, sobre assumptes familiars, quotidians i relacionats amb continguts d'altres matèries del currículum, descartant-ne, si escau, la informació irrellevant.
- Iniciativa per llegir de forma autònoma textos d'una certa extensió.
- Identificació de l'estructura i de les característiques pròpies de diferents tipus de text: cartes, narracions, diàlegs, etc.
- Ús d'estratègies de comprensió lectora: identificació del tema d'un text amb l'ajuda d'elements textuals i no textuals, dels coneixements previs sobre el tema, de l'anticipació de continguts i de la inferència de significats mitjançant el context, els elements visuals i la comparació de paraules o frases similars a les llengües que se saben.
- Reconeixement i iniciació en l'ús d'algunes fórmules que diferencien el llenguatge formal de l'informal en les comunicacions escrites.
- Composició de diferents textos amb l'ajuda de models, tenint en compte els elements bàsics de cohesió i utilitzant estratègies elementals en el procés de composició escrita (planificació, textualització i revisió).
- Comunicació personal amb parlants de la llengua estrangera a través de la correspondència postal o de mitjans informàtics.
- Ús de les regles bàsiques d'ortografia i puntuació. Valoració de la seva

importància en les comunicacions escrites.

- Interès per la presentació acurada dels textos escrits, en suport paper i digital.

Bloc 3. Coneixement de la llengua i el seu ús

1. Reflexió sobre l'ús de la llengua en els processos de comunicació.

- Comprensió del funcionament dels elements morfològics bàsics en la comunicació: substantiu, verb, adjectiu, preposició, adverbi, etc.

- Comprensió i ús d'expressions comuns, de frases fetes i del lèxic relatiu a les situacions de comunicació en què participin com també de continguts d'altres matèries del currículum.

- Comprensió i ús en la comunicació d'estructures i funcions bàsiques relacionades amb les situacions quotidianes més comuns.

- Reconeixement i producció de patrons bàsics de ritme, entonació i accentuació de paraules i frases en la comunicació.

- Reconeixement i aplicació en la comunicació de claus sociolingüístiques bàsiques relatives a aspectes com el grau de formalitat o la cortesia, entre d'altres.

- Reconeixement i ús en la comunicació dels elements bàsics d'estructuració i control del discurs en funció del tipus de text.

2. Reflexió sobre l'aprenentatge.

- Ampliació d'estratègies per organitzar, adquirir, recordar i utilitzar el lèxic.

- Ús de recursos per a l'aprenentatge com ara diccionaris, llibres de consulta, tríptics informatius, mapes, Internet i altres mitjans de comunicació.

- Reflexió sobre l'ús i el significat de les formes gramaticals adequades a diferents intencions comunicatives.

- Participació en activitats d'avaluació compartida, avaluació del propi aprenentatge i ús d'estratègies d'autocorrecció: participació de l'alumnat en la planificació del seu propi procés d'aprenentatge.

- Organització del treball personal com a estratègia per progressar en l'aprenentatge autònom.

- Interès per aprofitar les oportunitats d'aprenentatge creades en el context de l'aula del centre i a l'exterior de l'entorn educatiu.

- Transferència de les estratègies adquirides en l'aprenentatge de les llengües maternes, en el cas de famílies plurilingües, i de les llengües oficials a la nostra comunitat.

- Acceptació de l'error com a part del procés d'aprenentatge i actitud positiva per superar-lo.

- Participació en activitats i treballs de grup.

- Confiança i iniciativa per expressar-se en públic i per escrit.

Bloc 4. Aspectes socioculturals i consciència intercultural

- Reconeixement i valoració de la llengua estrangera com a instrument de comunicació internacional.

- Fer un ús conscient dels principals mecanismes implicats en l'aprenentatge de les llengües estrangeres: importància d'escoltar, de participar en l'activitat comunicativa, de mantenir una actitud positiva envers les llengües estrangeres, etc.

- Identificació i interpretació d'elements semiòtics diversos (gestos, entonació, proxèmia, etc.) usats per parlants de la llengua estrangera.

- Desenvolupament d'habilitats interculturals amb l'ús de la llengua estrangera.

- Identificació i respecte pels costums i trets de la vida quotidiana propis d'altres països i cultures on es parla la llengua estrangera. Superació d'estereotips i valoració de l'enriquiment personal que implica la relació amb persones que pertanyen a altres cultures.

- Ampliació de fórmules de cortesia adequades segons els intercanvis socials.

- Coneixement d'esdeveniments culturals diversos de tipus històric i aspectes geogràfics o literaris. Obtenció de la informació a través de diferents mitjans.

- Interès i iniciativa per realitzar intercanvis comunicatius amb parlants o aprenents de la llengua estrangera mitjançant l'ús del suport paper, dels mitjans digitals o a través d'intercanvis entre l'alumnat de centres de diferents països.

- Valoració de l'enriquiment personal que suposa la relació amb persones que pertanyen a altres cultures.

criteris d'avaluació

1. Comprendre la idea general i les informacions específiques de textos orals que tractin de temes coneguts i que siguin emesos per un interlocutor o per mitjans de comunicació.

Aquest criteri pretén valorar la capacitat per comprendre la idea general i els detalls específics d'exposicions breus i converses sobre temes familiars. També pretén mesurar la capacitat per comprendre la idea general de textos

orals procedents dels mitjans de comunicació amb pronunciació estàndard.

2. Participar d'una manera progressivament autònoma en interaccions comunicatives breus, relatives a experiències personals, plans i projectes, mitjançant estructures senzilles, expressions usuals referents a les relacions socials i una pronunciació adequada per aconseguir la comunicació.

Amb aquest criteri s'avalua la capacitat per participar en situacions interactives que suposin la integració de la comprensió i l'expressió.

3. Comprendre la informació general i específica de diferents textos escrits, adaptats o autèntics, d'extensió variada i adequats a l'edat. Demostrar que es comprèn a través d'una activitat específica.

Amb aquest criteri s'avalua la capacitat per comprendre textos escrits de caràcter interpersonal, aplicant-hi estratègies de lectura o els coneixements transferits de les altres llengües que l'alumnat conegui o vinculats a altres matèries de currículum.

4. Redactar de forma guiada textos diversos en diferents suports i amb un nivell de correcció acceptable. Emprar lèxic, estructures i connectors senzills i adequats. Tenir cura dels aspectes formals i respectar les regles elementals d'ortografia i de puntuació.

Aquest criteri avalua la capacitat per expressar per escrit, en paper o suport digital, de manera comprensible per al lector, descripcions sobre esdeveniments i activitats quotidianes i familiars, narracions d'experiències personals, plans i projectes, cartes, postals, formularis i correus electrònics.

5. Posar en pràctica el coneixement adquirit sobre el sistema lingüístic de la llengua estrangera, en diferents contextos de comunicació, com a instrument d'autoaprenentatge i d'autocorrecció de les produccions orals i escrites pròpies i per comprendre les alienes.

Amb aquest criteri s'avalua la capacitat per aplicar els seus coneixements sobre el sistema lingüístic i reflexionar sobre la necessitat de la correcció formal que fa possible la comprensió tant de les produccions pròpies com les alienes.

6. Identificar, utilitzar i explicar oralment algunes estratègies bàsiques utilitzades per progressar en l'aprenentatge.

Aquest criteri pretén avaluar si s'utilitzen les estratègies que afavoreixen el procés d'aprenentatge.

7. Usar de forma guiada les tecnologies de la informació i la comunicació per buscar i seleccionar informació, produir textos a partir de models, establir relacions personals i mostrar interès pel seu ús.

Aquest criteri valora la capacitat d'utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació com a eina de comunicació i aprenentatge en activitats habituals a l'aula i per establir relacions personals.

8. Identificar alguns aspectes socials, culturals, històrics, geogràfics o literaris propis dels països on es parla la llengua estrangera i mostrar-ne interès.

Amb aquest criteri s'aprecia el coneixement dels trets més importants i característics de la societat, la cultura, la història, la geografia i la literatura dels països on es parla la llengua estrangera.

9. Utilitzar el coneixement dels aspectes socioculturals que transmet la llengua estrangera com a element de contrast amb els propis.

Aquest criteri pretén valorar la capacitat per identificar els components socioculturals més característics de la llengua estrangera i comparar-los amb els de la llengua pròpia.

Tercer curs

Continguts

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar

- Comprensió d'instruccions en contextos reals i simulats.

- Audició i comprensió d'informació general i específica, inferència de significats a partir d'informació desconeguda mitjançant la interpretació del context. Extreure el significat dels missatges interpersonals de temes coneguts amb un grau creixent de dificultat.

- Audició i comprensió de missatges senzills emesos pels mitjans audiovisuals.

- Ús d'estratègies per comprendre els missatges orals: anticipació del contingut a través del context verbal i no verbal i dels coneixements previs sobre la

situació, localització de paraules clau i identificació de la intenció del parlant.

- Revisió i producció correcta de fonemes dificultosos en descripcions, diàlegs, narracions i explicacions breus sobre esdeveniments, experiències i coneixements diversos.
- Participació en converses i simulacions sobre temes quotidians i d'interès personal amb diverses finalitats comunicatives, mantenint l'equilibri entre la frase formal i la fluïdesa.
- Utilització de respostes espontànies en situacions comunicatives a l'aula.
- Ús progressivament autònom de les convencions més habituals i pròpies de la conversa en activitats comunicatives reals o simulades.
- Ús progressivament autònom d'estratègies de comunicació per resoldre les dificultats sorgides durant la interacció.

Bloc 2. Llegir i escriure

- Identificació del contingut d'un text escrit amb el suport d'elements verbals i no verbals.
- Comprensió de la informació general i específica de textos, en suport paper i digital, autèntics o adaptats, sobre temes quotidians d'interès general i relacionats amb els continguts d'altres matèries del currículum, mitjançant la realització de tasques específiques.
- Lectura autònoma de textos relacionats amb els interessos de l'alumnat.
- Ús de diferents fonts, en suport paper, digital o multimèdia, per obtenir informació a fi de realitzar activitats individuals o en grup.
- Ús de diferents estratègies de lectura, amb l'ajuda d'elements textuals i no textuals, com ara el context, els diccionaris o l'aplicació de regles de formació de paraules per inferir significats.
- Producció guiada de textos senzills i estructurats de diferents tipologies, assequibles i comprensibles, amb alguns elements de cohesió per marcar amb claredat la relació entre les idees. Utilització d'estratègies bàsiques en el procés de composició escrita (planificació, textualització i revisió).
- Reflexió sobre el procés d'escriptura amb especial atenció a la revisió d'esborranys.
- Ús progressivament autònom del registre apropiat d'acord amb el lector a qui va dirigit el text (formal i informal).
- Comunicació personal amb parlants de la llengua estrangera a través de la correspondència postal o amb mitjans informàtics.
- Ús adequat de l'ortografia i dels diferents signes de puntuació.
- Interès per la presentació acurada dels textos escrits, en suport paper i digital.

Bloc 3. Coneixement de la llengua i el seu ús

1. Reflexió sobre l'ús de la llengua en els processos de comunicació.

- Comprensió i ús d'expressions comunes, frases fetes i lèxic sobre temes d'interès personal i general, temes quotidians i temes relacionats amb els continguts d'altres matèries del currículum.
- Utilització dels coneixements propis sobre els antònims, falsos amics i la formació de les paraules (composts, prefixos, sufixos) en la interpretació i producció de missatges.
- Comprensió i ús en la comunicació d'estructures i funcions apropiades a les diverses situacions.
- Reconeixement i producció de patrons bàsics de ritme, entonació i accentuació de paraules i frases en la comunicació.
- Reconeixement i aplicació de claus sociolingüístiques bàsiques relatives a aspectes com el grau de formalitat o la cortesia, entre d'altres.
- Reconeixement i ús dels elements bàsics d'estructuració i control del discurs en funció del tipus de text.

2. Reflexió sobre l'aprenentatge.

- Aplicació d'estratègies per organitzar, adquirir, recordar i utilitzar el lèxic.
- Organització i ús, cada vegada més autònom, de recursos per aprendre com ara diccionaris, llibres de consulta, tríptics informatius, mapes, Internet i altres mitjans de comunicació i consulta.
- Anàlisi i reflexió sobre l'ús i el significat de diferents formes gramaticals mitjançant la comparació i el contrast amb les llengües que l'alumnat sap.
- Participació en l'avaluació de l'aprenentatge personal i ús d'estratègies d'autocorrecció: participació de l'alumnat en la planificació del procés d'aprenentatge propi.
- Organització del treball personal com a estratègia per progressar en l'aprenentatge autònom.
- Interès per aprofitar les oportunitats d'aprenentatge creades en el context de l'aula, del centre i a l'exterior de l'entorn educatiu.
- Interès per llegir textos de dificultat mitjana en llengua estrangera de forma autònoma, amb la finalitat d'obtenir informació, ampliar coneixements i afavorir el creixement intel·lectual.
- Participació en activitats i treballs de grup.
- Confiança i iniciativa per expressar-se en públic i per escrit.

Bloc 4. Aspectes socioculturals i consciència intercultural

- Valoració de la llengua estrangera com a mitjà per comunicar-se amb parlants d'aquesta mateixa llengua o amb persones de diverses procedències.
- Identificació, coneixement, respecte i valoració crítica dels trets comuns i de les diferències més significatives que hi ha entre els costums, usos, actituds i valors de la societat on es parla la llengua que s'estudia i la pròpia.
- Ús apropiat de fórmules lingüístiques associades a situacions comunicatives concretes (cortesia, acord, discrepància, etc.).
- Coneixement i valoració crítica dels elements culturals més significatius dels països on es parla la llengua estrangera: literatura, art, música, cinema, gastronomia, etc. Interès i iniciativa per realitzar intercanvis comunicatius amb parlants o aprenents de la llengua estrangera amb el suport paper o els mitjans digitals.
- Valoració de l'enriquiment personal que suposa la relació amb persones que pertanyen a altres cultures.
- Desenvolupament d'actituds que ajudin a valorar la cultura pròpia a partir del contrast amb les altres.
- Respecte envers els parlants de la llengua estrangera, amb independència de l'origen, raça o llengua materna. Propiciar l'acostament i eliminar les barres en la comunicació i evitar prejudicis o estereotips, etc.

Críters d'avaluació

1. Comprendre i extreure la informació general i específica, la idea principal i alguns detalls rellevants de textos orals sobre temes coneguts i de missatges adequats al nivell de l'alumnat emesos amb claredat per mitjans audiovisuals.

Amb aquest criteri es pretén valorar la capacitat per seguir instruccions, comprendre avisos, diàlegs o exposicions breus i cara a cara sobre temes coneguts com el lleure, les preferències i experiències personals, l'organització de la classe, com també aquells que identifiquin la intenció del parlant. També pretén mesurar la capacitat per comprendre la idea general i informacions específiques de textos orals procedents de mitjans de comunicació amb pronunciació estàndard.

2. Participar en interaccions comunicatives relatives a situacions habituals o d'interès personal i amb diverses finalitats comunicatives, utilitzar les convencions pròpies de la conversa i les estratègies necessàries per resoldre les dificultats durant la interacció.

Amb aquest criteri s'avalua la capacitat per participar en converses utilitzant les estratègies adients per comprendre i fer-se comprendre p els interlocutors habituals a l'aula o bé per nadius conscients de parlar amb estudiants estrangers. Els intercanvis comunicatius poden presentar incorreccions, però que no dificulten la comunicació.

3. Comprendre i extreure de manera autònoma la informació general i totes les dades rellevants de textos escrits autèntics o adaptats, d'extensió variada, diferenciar fets o opinions i identificar, si s'escau, la intenció comunicativa de l'autor.

Amb aquest criteri s'avalua la capacitat per comprendre diversos tipus de textos escrits que tractin de temes generals o relacionats amb altres matèries del currículum, aplicant-hi les estratègies de lectura conegudes. També la capacitat de llegir de manera autònoma textos d'una certa extensió en diferents suports i finalitats.

4. Redactar de forma guiada textos diversos en diferents suports i tenir cura del lèxic, les estructures i els elements de cohesió i coherència necessaris per marcar la relació entre les idees i per fer-les comprensibles.

Amb aquest criteri s'avalua la capacitat per comunicar-se per escrit, per elaborar i revisar esborranys i elegir el registre més adequat. Els textos tindran una sintaxi simple, un lèxic limitat però adequat al context, i l'ortografia i puntuació correctes. A més, estaran relacionats amb les necessitats de comunicació més usals i les diferents intencions comunicatives.

5. Utilitzar de forma conscient, en contextos comunicatius variats, el coneixement adquirit sobre el sistema lingüístic de la llengua estrangera com a instrument d'autocorrecció i d'autoavaluació de les produccions pròpies, orals o escrites, i per comprendre les alienes.

Amb aquest criteri s'aprecia la capacitat de manera cada vegada més autònoma d'expressar els coneixements sobre el sistema lingüístic de la llengua estrangera i reflexionar sobre la necessitat de la correcció formal que fa possible la comprensió de les produccions pròpies i alienes.

6. Identificar i utilitzar conscientment diferents estratègies per progressar en l'aprenentatge.

Aquest criteri pretén avaluar si els alumnes utilitzen les estratègies que afavoreixen el procés d'aprenentatge.

7. Usar les tecnologies de la informació i la comunicació de forma progressivament autònoma per buscar i seleccionar informació, produir textos a partir de models, enviar i rebre missatges de correu electrònic, establir relacions personals orals i escrites i mostrar-ne interès.

Amb aquest criteri es valora la capacitat d'utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació com a eina de comunicació i d'aprenentatge a l'aula, com també per establir relacions personals, orals o escrites.

8. Identificar els aspectes culturals més rellevants dels països on es parla la llengua estrangera, assenyalar les característiques més significatives dels costums, normes, actituds i valors de la societat on es parla la llengua que s'estudia i mostrar una valoració positiva dels patrons culturals diferents als propis.

Amb aquest criteri s'aprecia si els alumnes són capaços d'identificar en textos orals o escrits alguns dels trets més significatius i característics de la cultura general dels països on es parla la llengua estrangera.

Quart curs

Continguts

Bloc 1. Escoltar, parlar i conversar

- Comprensió del significat general i específic de xerrades sobre temes coneguts i presentats de forma clara i organitzada.
- Comprensió de la comunicació interpersonal a fi de contestar de forma immediata.
- Comprensió general i de les dades més rellevants de programes emesos als mitjans audiovisuals amb un llenguatge clar i senzill.
- Ús d'estratègies de comprensió dels missatges orals: context verbal i no verbal, coneixements previs sobre la situació, identificació de paraules clau, identificació de l'actitud i intenció del parlant.
- Producció oral de descripcions, narracions i explicacions sobre experiències i esdeveniments de continguts diversos, tenint en compte els elements de cohesió i coherència.
- Valoració de la correcció formal a l'hora de produir missatges orals.
- Participació en converses o simulacions sobre temes quotidians i d'interès personal amb diverses finalitats comunicatives. Ser respectuós amb els errors i dificultats que puguin tenir els altres.
- Utilització de respostes espontànies i precises en situacions comunicatives a l'aula.
- Ús de convencions pròpies de la conversa en activitats de comunicatives reals i simulades: torn de paraula, canvi de tema, etc.
- Ús autònom d'estratègies de comunicació per iniciar, mantenir i acabar la interacció.

Bloc 2. Llegir i escriure

- Identificació del tema d'un text escrit per mitjà del context.
- Identificació de la intenció de l'emissor del missatge.
- Inferència de significats i informacions desconegudes mitjançant la interpretació d'elements lingüístics i no lingüístics.
- Comprensió general i específica de diversos textos, en suport paper o digital, d'interès general i referents a continguts d'altres matèries del currículum. Lectura autònoma de textos més extensos relacionats amb els interessos personals.
- Obtenció d'informació per realitzar tasques específiques a partir de diferents fonts, en suport paper, digital o multimèdia.
- Consolidació d'estratègies de lectura ja utilitzades.
- Composició de textos diversos, amb un lèxic adequat al tema i al context, amb els elements necessaris de cohesió per marcar amb claredat la relació entre les idees i amb una autonomia d'estratègies bàsiques del procés de composició escrita (planificació, textualització i revisió).
- Ús, amb una certa autonomia, del registre apropiat al lector a qui va dirigit el text (formal i informal).
- Comunicació personal amb parlants de la llengua estrangera a través de la correspondència postal o dels mitjans informàtics.
- Ús correcte de l'ortografia i dels signes de puntuació.
- Producció correcta de fonemes de dificultat creixent.
- Interès per presentar acuradament els textos escrits, en suport paper i digital.

Bloc 3. Coneixement de la llengua i el seu ús

1. Reflexió sobre l'ús de la llengua en els processos de comunicació.

- Comprensió i ús d'expressions comunes, frases fetes i lèxic sobre temes d'interès personal i general, temes quotidians i temes relacionats amb els con-

tinguts d'altres matèries del currículum.

- Utilització dels coneixements propis sobre els antònims, falsos amics, i la formació de les paraules (composts, prefixos, sufixos) en la interpretació i producció de missatges.

- Comprensió i ús en la comunicació d'estructures i funcions apropiades a les diverses situacions.

- Reconeixement i producció de patrons bàsics de ritme, entonació i accentuació de paraules i frases en la comunicació.

- Reconeixement i aplicació de claus sociolingüístiques bàsiques relatives a aspectes com el grau de formalitat o la cortesia, entre d'altres.

- Reconeixement i ús dels elements bàsics d'estructuració i control del discurs en funció del tipus de text.

2. Reflexió sobre l'aprenentatge.

- Aplicació d'estratègies de manera autònoma per organitzar, adquirir, recordar, revisar i utilitzar el lèxic.

- Organització i ús autònom de recursos per aprendre com ara diccionaris, llibres de consulta, tríptics informatius, mapes, Internet i altres mitjans de comunicació i consulta.

- Reflexió sobre les formes de millorar les produccions pròpies, tant orals com escrites.

- Anàlisi i reflexió sobre l'ús i el significat de diferents formes gramaticals mitjançant la comparació i el contrast amb les llengües que l'alumnat sap.

- Participació en l'avaluació de l'aprenentatge en si i ús d'estratègies d'autocorrecció: participació de l'alumnat en la planificació del procés d'aprenentatge personal.

- Organització conscient del treball personal com a estratègia per progressar en l'aprenentatge autònom.

- Interès per aprofitar les oportunitats d'aprenentatge creades en el context de l'aula, del centre i a l'exterior de l'entorn educatiu.

- Participació en activitats i treballs de grup.

- Confiança i iniciativa per expressar-se en públic i per escrit.

Bloc 4. Aspectes socioculturals i consciència intercultural

- Valoració de la importància de la llengua estrangera en les relacions internacionals.

- Identificació, coneixement i valoració crítica dels costums, normes, actituds i valors de la societat on es parla la llengua que s'estudia. Respecte pels patrons culturals diferents dels propis.

- Aprofundiment en el coneixement dels elements culturals més rellevants dels països on es parla la llengua estrangera. Obtenció de la informació a través de diferents mitjans.

- Interès i iniciativa per realitzar intercanvis comunicatius amb parlants o aprenents de la llengua estrangera a través del suport paper o de mitjans digitals.

- Ús apropiat de fórmules lingüístiques associades a situacions comunicatives concretes: cortesia, acord, discrepància, etc.

- Valoració de l'enriquiment personal que suposa la relació amb persones que pertanyen a altres cultures.

- Respecte per les diferències d'opinió sobre temes d'interès i comprensió de diferents perspectives socioculturals.

- Aprofundiment i valoració dels punts de referència socials, institucionals, geogràfics, històrics, científics i tecnològics de la llengua estrangera, presents o implícits en els documents de treball.

Criteris d'avaluació

1. Comprendre la informació general i l'específica, la idea principal i els detalls més rellevants de textos orals emesos en situacions de comunicació interpersonals o audiovisual sobre temes que no exigeixin coneixements especialitzats.

Amb aquest criteri s'avalua la capacitat per comprendre missatges emesos en situacions de comunicació cara a cara que tractin de temes com les necessitats materials i les relacions socials, les sensacions físiques i els sentiments o opinions.

2. Participar en interaccions comunicatives diverses, ús d'estratègies adequades per iniciar, mantenir i acabar la comunicació, produir un discurs comprensible i adaptat a les característiques de la situació i a la intenció comunicativa.

Amb aquest criteri es valora la capacitat per participar en converses amb diverses intencions comunicatives utilitzant-hi les estratègies i els recursos que assegurin la comunicació amb els interlocutors habituals a l'aula o parlants nadius.

3. Comprendre i extreure de manera autònoma la informació general i l'específica de diversos textos escrits autèntics o adaptats i d'extensió variada. Discriminar fets o opinions i identificar, si escau, la intenció comunicativa de l'autor. Consulta, recerca d'informació, lectura intensiva, etc.

Amb aquest criteri s'aprecia la capacitat per comprendre els textos més habituals i útils de la comunicació escrita o bé textos literaris i de divulgació. També s'avalua la capacitat per llegir de forma autònoma textos d'una extensió major amb fins diversos fent un ús correcte del diccionari i altres fonts d'informació.

4. Redactar amb autonomia textos diversos, tenir cura del lèxic, les estructures i els elements necessaris de cohesió i coherència per marcar la relació entre les idees i fer-les comprensibles.

Amb aquest criteri es pretén apreciar la capacitat per comunicar-se per escrit de forma ordenada mitjançant textos de caire lliure amb estructura adequada i fent ús dels elements de connexió adients per fer-ho comprensible al lector.

5. Utilitzar de forma conscient i autònoma el coneixement adquirit sobre el sistema lingüístic de la llengua estrangera en diferents contextos comunicatius com a instrument d'autocorrecció i d'autoavaluació de les produccions orals o escrites pròpies i per comprendre les alienes.

Amb aquest criteri s'aprecia la capacitat dels alumnes per aplicar, de manera cada vegada més autònoma, els coneixements sobre el sistema lingüístic de la llengua estrangera i reflexionar sobre la necessitat de la correcció formal que fa possible la comprensió de les produccions pròpies i alienes.

6. Identificar i utilitzar de forma autònoma diferents estratègies utilitzades per progressar en l'aprenentatge.

Aquest criteri pretén avaluar si els alumnes són capaços d'utilitzar les estratègies que afavoreixen el procés d'aprenentatge.

7. Usar les tecnologies de la informació i la comunicació de forma autònoma per buscar i seleccionar informació, produir textos o documents a partir de models, enviar i rebre missatges de correu electrònic, establir relacions personals orals i escrites, i mostrar interès pel seu ús.

Amb aquest criteri es valora la capacitat d'utilitzar les tecnologies de la informació i la comunicació com a eina de comunicació i d'aprenentatge a l'aula, com també per establir relacions personals, orals o escrites.

8. Identificar i descriure els aspectes culturals més rellevants dels països on es parla la llengua estrangera. Establir algunes relacions entre la societat pròpia i les característiques més significatives dels costums, usos, actituds i valors de la societat on es parla la llengua que s'estudia. Mostrar respecte envers aquests trets i valorar críticament la cultura pròpia.

Amb aquest criteri s'aprecia si els alumnes són capaços d'identificar en textos orals o escrits alguns dels trets més significatius i característics de la cultura general dels països on es parla la llengua estrangera.

9. Analitzar i valorar les aportacions d'altres cultures a la pròpia i a la inversa. Valorar els avantatges que ofereixen els intercanvis socioculturals.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat dels alumnes per identificar i apreciar les aportacions culturals d'origen aliè a la pròpia.

MATEMÀTIQUES

Introducció

Les matemàtiques apareixen vinculades estretament als avenços que la civilització ha assolit al llarg de la història. En el seu intent per comprendre el món, l'home ha creat i desenvolupat eines matemàtiques: el càlcul, la mesura i l'estudi de relacions entre formes i quantitats, que han servit als científics de totes les èpoques per generar models de la realitat. Aquests models contribueixen al desenvolupament i a la formalització de les ciències experimentals i socials, a les quals donen un suport instrumental adequat. Per una altra part, el llenguatge i el raonament propis de les matemàtiques aplicats als diferents fenòmens i aspectes de la realitat, constitueixen un instrument eficaç que ens ajuda a comprendre i a expressar millor el món que ens envolta. En conseqüència, la finalitat de l'ensenyament de les matemàtiques no és només l'aplicació instrumental que puguem tenir, sinó també el desenvolupament de les facultats de raonament, d'abstracció i d'expressió.

Les matemàtiques, tant històricament com socialment, formen part de la nostra cultura i els individus han de ser capaços d'apreciar-les. El domini de l'espai i del temps, l'organització i optimització de recursos, formes i proporcions, la capacitat de previsió i control de la incertesa o el maneig de la tecnologia digital són només alguns exemples.

En la societat actual les persones necessiten, en els diferents àmbits pro-

fessionals, un domini major d'idees i destreses matemàtiques que fa uns anys enrere. La presa de decisions requereix comprendre, modificar i produir missatges de tot tipus, i en la informació que es maneja apareixen, de cada vegada més, taules, gràfics i fórmules que requereixen coneixements matemàtics per a una interpretació correcta. Per això, els ciutadans han d'estar preparats per adaptar-se als canvis continus que es generen.

Ara bé, emprendre els reptes de la societat contemporània suposa, a més, preparar els ciutadans i les ciutadanes perquè adquireixin autonomia a l'hora d'establir hipòtesis i contrastar-les, dissenyar estratègies o extrapolar resultats a situacions anàlogues. Els continguts matemàtics seleccionats per a aquesta etapa obligatòria estan orientats a aconseguir que tot l'alumnat pugui assolir els objectius proposats, i estar preparat per a la incorporació a la vida adulta. Per això, s'hauran d'introduir les mesures que en cada cas siguin necessàries per atendre la diversitat d'actituds, interessos, expectatives i competències cognitives de l'alumnat de l'etapa.

En tots els cursos s'ha inclòs un bloc de continguts comuns que constitueixen l'eix transversal vertebrador dels coneixements matemàtics que engloba. Aquest bloc fa referència expressa, entre d'altres, a un tema bàsic del currículum: la resolució de problemes. Des d'un punt de vista formatiu, la resolució de problemes és capaç d'activar les capacitats bàsiques de l'individu: llegir comprensivament, reflexionar, establir un pla de treball, revisar-lo, adaptar-lo, generar hipòtesis, verificar l'àmbit de validesa de la solució, etc. La resolució de problemes, per tant, és el centre de l'activitat matemàtica en general. També s'introdueixen en aquest bloc la capacitat d'expressar verbalment els processos que se segueixen i la confiança en les pròpies capacitats per interpretar, valorar i prendre decisions sobre situacions que inclouen suport matemàtic, posant en relleu la importància dels factors afectius en l'ensenyament i l'aprenentatge de les matemàtiques.

La resta dels continguts s'ha distribuït en cinc blocs: nombres, àlgebra, geometria, funcions i gràfics i estadística i probabilitat. És necessari indicar que és només una manera d'organitzar-los. No es tracta de compartiments separats perquè en tots els blocs s'utilitzen tècniques numèriques i algebraiques, i en qualsevol bloc pot ser útil confeccionar una taula, generar un gràfic o suscitar una situació d'incertesa probabilística.

El desenvolupament del sentit numèric iniciat a l'educació primària continua a l'educació secundària obligatòria amb l'ampliació dels conjunts de nombres i la consolidació dels ja estudiats, en establir relacions entre diferents formes de representació numèrica, com és el cas de fraccions, decimals i percentatges. L'important en aquests cursos no són només les destreses de càlcul i els algorismes de llapis i paper, sinó una comprensió de les operacions que en permeti l'ús raonable, en paral·lel amb el desenvolupament de la capacitat d'estimació i càlcul mental, que faciliti exercir un control sobre els resultats per detectar possibles errades.

Per una altra part, les destreses algebraiques es desenvolupen amb un augment progressiu de l'ús i maneig de símbols i expressions des del primer any de secundària fins al darrer, posant especial esment en la lectura, la simbolització i el plantejament que es realitza a partir de l'enunciat de cada problema.

Per a l'organització dels continguts d'àlgebra s'ha tingut en compte que resulta, amb massa freqüència, difícil per a molts d'alumnes. La construcció del coneixement algebraic ha de partir de la representació i la transformació de quantitats. El treball amb patrons i relacions, la simbolització i la traducció entre llenguatges són fonamentals en tots els cursos.

La geometria, a més d'un conjunt de definicions i fórmules per al càlcul de superfícies i volums, consisteix, sobretot, en descriure i analitzar propietats i relacions, i en classificar i raonar sobre formes i estructures geomètriques. L'aprenentatge de la geometria ha d'oferir oportunitats contínues per construir, dibuixar, modelitzar, mesurar o classificar d'acord amb criteris lliurement elegits. L'estudi de la geometria ofereix oportunitats excel·lents per establir relacions amb altres àmbits, com amb la naturalesa o el món de l'art, que no hauria de quedar sense atenció, i que s'hauria de potenciar amb exemples de la nostra comunitat autònoma.

La utilització de recursos manipulatius que serveixin de catalitzador del pensament de l'alumnat és sempre aconsellable, però cobra especial importància en geometria on l'abstracció pot ser construïda a partir de la reflexió sobre les idees que sorgeixen de l'experiència adquirida per la interacció amb un objecte físic. Especial interès presenten els programes de geometria dinàmica, ja que permeten als estudiants actuar sobre les figures i els seus elements característics, faciliten la possibilitat d'analitzar propietats, d'explorar relacions i de formular conjectures i validar-les.

L'estudi de les relacions entre variables i la seva representació mitjançant taules, gràfics i models matemàtics és de gran utilitat per descriure, interpretar, predir i explicar fenòmens diversos de tipus econòmic, social o natural. Els continguts d'aquest bloc es mouen entre les diferents maneres de representar una

situació: verbal, numèrica, geomètrica o mitjançant una expressió literal i les diferents maneres de traduir una expressió d'un llenguatge a un altre. Així mateix, es pretén que els estudiants siguin capaços de distingir les característiques de determinats tipus de funcions per tal de modelitzar situacions reals.

A causa de la seva presència en els mitjans de comunicació i l'ús que en fan les diferents matèries, l'estadística té en l'actualitat una gran importància i el seu estudi ha de capacitar els estudiants per analitzar de críticament les presentacions fal·laces, interpretacions distorsionades i abusos que de vegades conté la informació de naturalesa estadística. En els primers cursos es pretén fer una aproximació natural a l'estudi de fenòmens aleatoris senzills mitjançant l'experimentació i el tractament amb taules i gràfics de dades estadístiques. Posteriorment, el treball s'encamina a l'obtenció de valors representatius d'una mostra i s'aprofundeix en la utilització de diagrames i gràfics més complexos per treure'n conclusions. La utilització del full de càlcul facilita el procés d'organització de la informació i possibilita l'ús de gràfics senzills.

En els últims anys, hem presenciat un desenvolupament tecnològic vertiginós. El ciutadà del segle XXI no podrà ignorar el funcionament d'una calculadora o d'un ordinador, a fi de poder servir-se'n. Aquests instruments permeten concentrar-se en la presa de decisions, la reflexió, el raonament i la resolució de problemes. En aquest sentit, la calculadora i les eines informàtiques són avui dispositius que el ciutadà utilitza normalment en la vida quotidiana. D'altra banda, certs programes informàtics resulten ser recursos investigadors de primer ordre en l'anàlisi de propietats i relacions numèriques i gràfiques i, en aquest sentit, se n'ha de potenciar la utilització.

Prenent en consideració el caràcter orientador que ha de tenir l'etapa per atendre la diversitat de motivacions, interessos i ritmes d'aprenentatge de l'alumnat, la matèria de matemàtiques es configura en dues opcions, A i B, en el darrer curs. Les dues opcions remarquen continguts parcialment diferenciats segons posin més o menys èmfasi en el caràcter terminal o propedèutic, en el major o menor ús dels simbolismes abstractes, en la major o menor exigència de precisió o rigor matemàtic.

Opció A

En aquesta opció, de caràcter més terminal, els continguts de matemàtiques s'orienten cap a un desenvolupament més pràctic i operacional dels coneixements bàsics de la matèria i ofereixen així a l'alumnat que cursa aquesta opció la possibilitat de resoldre problemes relatius tant a l'activitat quotidiana com a d'altres àmbits del coneixement.

Opció B

Aquesta opció està adreçada a l'alumnat que té un interès elevat per les matemàtiques en funció d'un futur professional en el qual aquestes els seran necessàries. L'opció B, encara sense obviar els aspectes descrits en l'opció A, incideix més en els aspectes formatius, tendeix a un grau major de precisió en el llenguatge simbòlic, en el rigor del raonament i en les representacions formals.

Les diferències que s'aconsellen en l'establiment de les dues opcions no tan sols han de ser en els continguts, sinó també en la manera en què han de ser tractats.

En tots els casos, les matemàtiques han de ser presentades a l'alumnat com un conjunt de coneixements i procediments, propers a la seva experiència, que han evolucionat en el transcurs del temps i que, amb seguretat, ho continuaran fent en el futur.

Orientacions metodològiques

Es presenten a continuació una sèrie de consideracions metodològiques que han de servir per afavorir el procés d'ensenyament/aprenentatge en el canvi que suposa treballar les matemàtiques des del punt de vista de les competències bàsiques.

La matemàtica es caracteritza per les múltiples connexions entre els continguts de les diferents branques que la integren. A més, s'ha de tenir en compte que l'aprenentatge real de les persones no és lineal. Per tant, sempre que sigui possible, és adient plantejar situacions que permetin treballar continguts diversos, cosa que contribueix a relacionar significativament coneixements de distints blocs i, fins i tot, d'altres matèries.

Així mateix, és molt important destacar la funcionalitat dels aprenentatges. Es tracta d'emprar els coneixements matemàtics en la resolució de problemes i qüestions quotidianes de l'àmbit personal, social i laboral. En aquests, sorgeix la necessitat de traduir situacions habituals a un llenguatge matemàtic mitjançant nombres, gràfics, taules, etc., realitzar operacions i facilitar la informació que en resulta de manera precisa i clara. A més, les matemàtiques han d'afavorir la interpretació raonada i amb esperit crític d'aquells aspectes de la

informació que són analitzables des d'un punt de vista matemàtic, imprescindible per afrontar satisfactòriament situacions en mons com el del consum, la publicitat, la política, l'art, etc. Per tot això, és molt important tant l'estudi dels processos seguits en la resolució dels problemes com la reinterpretació i anàlisi de la solució obtinguda, en el mateix context i amb el mateix llenguatge que el problema plantejat.

Un dels punts claus en la resolució de problemes és l'elecció de contextos adequats a l'entorn proper de l'alumnat. A més, és molt convenient el plantejament de problemes oberts, on no necessàriament hi ha una única solució, o una única via per arribar-hi. Situacions problemàtiques amb diverses solucions, o sense solució, o amb dades no necessàries per obtenir una solució fan enriquir en gran mesura la competència matemàtica alhora que fomenten la contemplació de diversos punts de vista, l'acceptació d'altres opinions, l'actitud crítica, etc. També és necessari introduir gradualment des dels primers cursos situacions problemàtiques no preparades, perquè no sempre surti una solució ideal, com per exemple nombres naturals o arrels quadrades de quadrats perfectes. S'afavoriran, així mateix, activitats on l'alumnat hagi de plantejar situacions problemàtiques. Tot això l'ajudarà a desenvolupar les competències necessàries per abordar situacions reals a la vida quotidiana.

A més, és aconsellable millorar la visió de la resolució de problemes com una aplicació dels continguts apresos i s'ha de complementar amb el plantejament de situacions problemàtiques que estiguin dirigides a la introducció i treball de nous continguts. És a dir, la resolució de problemes es pot fer servir per generar els continguts, a més de treballar l'aplicació d'aquests.

L'observació i la manipulació són un bon camí per poder arribar amb èxit a l'abstracció. Per experimentar i descobrir és necessari complementar l'ús de la pissarra i els llibres de text amb altres materials com, per exemple, els anomenats manipulables. Aquests ajuden no només a entendre millor els conceptes, sinó també a millorar la intuïció, el raonament i la creativitat. Hi ha molts de materials comercialitzats per a l'ensenyament de les matemàtiques: àbacs, reglets, cossos geomètrics, daus, etc. També a la vida diària es poden trobar altres materials igualment útils: xinxetes, caps de cartró, escuradents, etc.

Una altra funció que poden tenir els materials manipulables és la de potenciar l'autocorrecció per part de l'alumnat. Per exemple, els trencaclosques, a més de presentar les activitats rutinàries d'una manera més agradable, permeten que sigui l'alumne o alumna qui se n'adoni dels errors i pugui anar corregint el seu camí fins arribar a la solució amb èxit.

La calculadora ha esdevingut en els darrers anys una eina fonamental per a l'activitat matemàtica. Avui dia no es pot concebre un ensenyament de les matemàtiques a l'educació secundària sense la presència de la calculadora. Com a eina per a la investigació, es pot emprar a l'aula per refutar o acceptar conjetures. La utilització correcta d'aquesta afavoreix l'autonomia personal de l'alumnat, així com la seva iniciativa. També pot servir com a potenciadora del càlcul mental, tot ajudant a extreure patrons, i estratègies.

La introducció de la calculadora científica s'ha de fer des del primer curs de l'etapa per a una millor comprensió dels conceptes que es treballin, sempre fent-ne un ús intel·ligent, i saber distingir quan és adequat utilitzar-la.

Les eines informàtiques són importants a l'hora d'aprendre matemàtiques. Per una banda, tot el programari dedicat a les matemàtiques, com ara programes de geometria o fulls de càlcul, serveixen per visualitzar les matemàtiques i experimentar-hi. Per una altra banda, la xarxa és una font de recursos inesgotable que pot servir per trobar informació, encara que s'haurà de treballar, igual que a altres matèries, la capacitat per triar la més adient. Totes aquestes eines, presents en el dia a dia de l'alumnat, faran més properes les matemàtiques i afavoriran l'adquisició de les competències bàsiques com ara l'autonomia personal i la d'aprendre a aprendre.

També és aconsellable treballar per una visualització i comprensió dels conceptes matemàtics. Per aconseguir-ho pot ajudar una bona tria de mitjans audiovisuals, com ara vídeos, o projecció d'imatges suggeridores que, comentats per l'alumnat, facin més propera l'activitat matemàtica en el seu món.

La investigació com a metodologia activa habitual pot ser un bon mitjà per assolir gran part de les competències bàsiques. L'alumnat aprendrà d'aquesta manera a cercar informació, llegir-la, seleccionar la que és rellevant, explicar les idees i redactar els raonaments que fa i les conclusions a les quals ha arribat.

És necessari desenvolupar les capacitats individuals ajudant l'alumne o alumna a treballar amb autonomia i decisió. A més, la societat actual necessita el treball en equip. Activitats més o menys obertes on cada alumne o alumna tenguin el nivell que tenguin pugui aportar el seu granet d'arena i on tots i totes puguin aprendre de les col·laboracions dels altres. Saber escoltar les altres, opinar, acceptar les opinions dels companys i companyes també s'ha d'aprendre i això es pot fer potenciant el treball en grup dins l'aula. Contrastar les idees

amb les dels companys i companyes ajuda a un aprenentatge molt més ric, tant quan es parla dels propis coneixements matemàtics com, encara més, quan es parla del creixement personal i social.

La competència lingüística no es pot deslligar de l'aprenentatge matemàtic. Un dels aspectes més importants que l'alumnat ha d'assolir respecte a aquesta competència és obtenir una bona expressió oral i escrita, i una bona utilització del llenguatge. Són necessaris esforços per verbalitzar conceptes, explicar les idees, redactar per escrit conclusions i raonaments i també realitzar una lectura comprensiva d'enunciats diversos. Per altra banda, la lectura de textos literaris de contingut matemàtic pot ser una eina a utilitzar per comprendre millor els conceptes que es treballen. A més, és del tot aconsellable que l'alumnat conegui i consulti bibliografia matemàtica, més enllà dels llibres de text. Aquesta bibliografia pot ser un bon recurs per poder trobar la informació de manera independent.

Les matemàtiques formen part d'un conjunt de coneixements ampli que la humanitat ha forjat al llarg de segles. És necessari ubicar les matemàtiques en el món de la cultura i això va més enllà de la simple presentació dels continguts. La introducció d'alguns aspectes de la història de les matemàtiques a l'educació secundària obligatòria ofereix aportacions destacables:

- Presentar les matemàtiques com una ciència viva i no com una col·lecció de regles fixes i immutables.
- Enriquir, fonamentar la introducció i justificar la utilitat dels continguts de la matèria.
- Obrir a l'alumnat les finestres que mostren la part humana i vital de la creació científica.
- Descobrir a l'alumnat com es varen plantejar alguns problemes científics, per quines raons es varen abordar, com es varen resoldre i, una vegada resolts, quin panorama varen obrir a les matemàtiques.
- Contextualitzar i relacionar la cultura matemàtica amb la resta de la història de la humanitat.
- Proporcionar continguts amens i instructius.

És important destacar que, de manera anàloga a la resolució de problemes, la història de les matemàtiques s'ha de treballar transversalment i evitar, tant com sigui possible, mostrar-la d'una manera aïllada respecte dels altres continguts.

Quant a l'avaluació, a més de les consideracions usuals sobre el seu caràcter continu i les seves modalitats (inicial, formativa i sumativa) i funcions (mesuradora del nivell d'assoliment dels objectius, reorientadora de la planificació del procés d'ensenyament/aprenentatge, etc.), s'ha de prestar atenció a altres qüestions. És convenient tenir present que els continguts sotmesos a les avaluacions són tant els conceptuals com els procedimentals. Per altra banda, l'avaluació no pot consistir únicament en la realització de proves escrites tradicionals, sinó que s'han d'utilitzar també altres metodologies i instruments que possibilitin una avaluació més completa i acurada, i s'ha d'evitar tant com sigui possible l'elaboració de proves que consisteixin majoritàriament en exercicis descontextualitzats o que es resolguin tan sols amb l'aplicació d'una rutina apresada.

Per realitzar una avaluació inicial en començar un tema nou pot ser adient plantejar una activitat per resoldre conjuntament entre tota la classe on el docent coneixerà el nivell dels seus alumnes en aquell tema. Això li permetrà també construir els nous coneixements a partir dels ja consolidats i, al mateix temps, ajustar millor els objectius i les activitats de la unitat als seus alumnes.

A més, s'ha de tenir en compte que l'alumnat pot percebre que el que ha d'aprendre és allò que el docent avaluava i, per tant, s'haurà de considerar com integrar tots aquells aspectes que es consideren importants per a la formació dels alumnes a l'avaluació continua dels processos d'aprenentatge. Finalment, cal destacar la importància d'una bona autoavaluació i coavaluació, tant dels alumnes com dels docents, per millorar la consecució dels objectius establerts.

Un aspecte molt important a considerar en les classes de matemàtiques és el de l'atenció a la diversitat. Els diferents ritmes d'aprenentatge de l'alumnat exigeixen una atenció individualitzada. La planificació d'una activitat en l'aula ha d'atendre els alumnes que tenen facilitat i aprenen ràpidament i aquells que tenen dificultats, de manera que s'aconsegueixi el desenvolupament de les capacitats individuals de tots i totes en funció de les seves possibilitats. Per això, s'han de diversificar les eines d'avaluació per aconseguir una veritable avaluació formativa i diversa, tenint en compte els ritmes d'aprenentatge de cada persona.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

Pot entendre's que tot el currículum de la matèria contribueix a l'adquisició de la competència matemàtica, ja que la capacitat per utilitzar diferents formes de pensament matemàtic, per tal d'interpretar i descriure la realitat i actuar-hi, forma part del propi objecte d'aprenentatge. Tots els blocs de con-

tinguts estan orientats a aplicar les destreses i actituds que permeten raonar matemàticament, comprendre una argumentació matemàtica i expressar-se i comunicar-se amb el llenguatge matemàtic, mitjançant les eines adequades, i integrant el coneixement matemàtic amb altres tipus de coneixement per obtenir conclusions, reduir la incertesa i per enfrontar-se a situacions quotidianes de diferent grau de complexitat. Convé assenyalar que no totes les maneres d'ensenyar matemàtiques contribueixen igualment a l'adquisició de la competència matemàtica: l'èmfasi en la funcionalitat dels aprenentatges, la seva utilitat per comprendre el món que ens envolta o la mateixa selecció d'estratègies per a la resolució d'un problema determinen la possibilitat real d'aplicar les matemàtiques a diferents camps de coneixement o a diferents situacions de la vida quotidiana.

La discriminació de formes, relacions i estructures geomètriques, especialment amb el desenvolupament de la visió espacial i la capacitat per transferir formes i representacions entre el pla i l'espai, contribueix a aprofundir la competència en el coneixement i la interacció amb el món físic. La modelització constitueix un altre referent en aquesta mateixa direcció. Elaborar models exigeix identificar i seleccionar les característiques rellevants d'una situació real, representar-la simbòlicament i determinar pautes de comportament, regularitats i invariants, a partir de les quals poder fer prediccions sobre l'evolució, la precisió i les limitacions del model.

Per la seva part, la incorporació d'eines tecnològiques com a recurs didàctic per a l'aprenentatge i per a la resolució de problemes, contribueix a millorar el tractament de la informació i la competència digital dels estudiants, de la mateixa manera que la utilització dels llenguatges gràfic i estadístic ajuda a interpretar millor la realitat expressada pels mitjans de comunicació. No menys important resulta la interacció entre els diferents tipus de llenguatge: natural, numèric, gràfic, geomètric i algebraic com a forma de lligar el tractament de la informació amb l'experiència de l'alumnat.

Les matemàtiques contribueixen a la competència en comunicació lingüística ja que són concebudes com una àrea d'expressió que utilitza contínuament l'expressió oral i escrita en la formulació i expressió de les idees. Per això, en totes les relacions d'ensenyament i aprenentatge de les matemàtiques, en particular en la resolució de problemes, adquireix importància especial l'expressió tant oral com escrita dels processos realitzats i dels raonaments seguits, ja que ajuden a formalitzar el pensament. El propi llenguatge matemàtic és, per ell mateix, un vehicle de comunicació d'idees que destaca per la precisió en els seus termes i per la gran capacitat per transmetre conjectures gràcies a un lèxic propi de caràcter sintètic, simbòlic i abstracte.

Les matemàtiques contribueixen a la competència cultural i artística perquè el mateix coneixement matemàtic és expressió universal de la cultura i és, en particular, la geometria part integral de l'expressió artística de la humanitat, que ofereix mitjans per descriure i comprendre el món que ens envolta i per apreciar la bellesa de les estructures que ha creat. Cultivar la sensibilitat i la creativitat, el pensament divergent, l'autonomia i l'apassionament estètic són objectius d'aquesta matèria.

Els mateixos processos de resolució de problemes contribueixen especialment a fomentar l'autonomia i iniciativa personal perquè s'utilitzen per planificar estratègies, assumir reptes i contribueixen a conviure amb la incertesa, controlant alhora els processos de presa de decisions. També, les tècniques heurístiques que desenvolupa constitueixen models generals de tractament de la informació i de raonament i consolida l'adquisició de destreses involucrades en la competència d'aprendre a aprendre tals com l'autonomia, la perseverança, la sistematització, la reflexió crítica i l'habilitat per comunicar amb eficàcia els resultats del propi treball.

La utilització de les matemàtiques per descriure fenòmens socials, fonamentalment mitjançant l'anàlisi funcional i de l'estadística, contribueix a la competència social i ciutadana, i aporta criteris científics per predir i prendre decisions. També es contribueix a aquesta competència enfocant els errors comesos en els processos de resolució de problemes amb esperit constructiu, la qual cosa permet, de passada, valorar els punts de vista aliens en pla d'igualtat amb els propis com a formes alternatives d'afrontar una situació.

Objectius

L'ensenyament de les matemàtiques en aquesta etapa té com a objectiu el desenvolupament en els alumnes de les capacitats següents:

1. Millorar la capacitat de pensament reflexiu i incorporar al llenguatge i a les maneres d'argumentació les formes d'expressió i raonament matemàtic, tant en els processos matemàtics o científics com en els diferents àmbits de l'activitat humana, a fi de comunicar-se de manera clara, concisa i precisa.
2. Aplicar amb facilitat i adequadament les eines matemàtiques adquirides a situacions de la vida diària.
3. Reconèixer i plantejar situacions susceptibles de ser formulades en termes matemàtics, elaborar i utilitzar diferents estratègies per abordar-les i anal-

itzar-ne els resultats utilitzant els recursos més apropiats.

4. Detectar els aspectes de la realitat que siguin quantificables i que permetin interpretar-la millor. Utilitzar tècniques de recollida d'informació i procediments de mesura i realitzar l'anàlisi de les dades mitjançant l'ús de diferents classes de nombres i la selecció dels càlculs apropiats a cada situació.

5. Identificar els elements matemàtics (dades estadístiques, geomètriques, gràfics, càlculs, etc.) presents en els mitjans de comunicació, Internet, publicitat o altres fonts d'informació, en especial de les Illes Balears; analitzar críticament les funcions que exerceixen aquests elements matemàtics i valorar la seva aportació per a una millor comprensió dels missatges.

6. Identificar les formes planes o espacials que es presenten en la vida diària i analitzar les propietats i les relacions geomètriques que hi ha entre elles; adquirir una sensibilitat progressiva davant la bellesa que generen, al mateix temps que estimulen la creativitat i la imaginació.

7. Utilitzar de forma adequada els diferents mitjans tecnològics (calculadores, ordinadors, etc.) tant per realitzar càlculs com per cercar, tractar i representar informacions d'índole diversa i també com a ajuda per a l'aprenentatge.

8. Actuar davant els problemes que es plantegen en la vida quotidiana d'acord amb les maneres pròpies de l'activitat matemàtica, com ara l'exploració sistemàtica d'alternatives, la precisió en el llenguatge, la flexibilitat per modificar el punt de vista o la perseverança en la recerca de solucions.

9. Elaborar estratègies personals per a l'anàlisi de situacions concretes i la identificació i resolució de problemes, utilitzant diferents recursos i instruments i valorant la conveniència de les estratègies utilitzades en funció de l'anàlisi dels resultats i del seu caràcter exacte o aproximat.

10. Manifestar una actitud positiva davant la resolució de problemes i mostrar confiança en la pròpia capacitat per enfrontar-s'hi amb èxit; adquirir un nivell d'autoestima adequat, que permeti gaudir dels aspectes creatius, manipulatiu, estètics i utilitaris de les matemàtiques.

11. Integrar els coneixements matemàtics al conjunt de sabers que es van adquirint des de les diferents matèries, de manera que puguin emprar-se de forma creativa, analítica i crítica.

12. Valorar les matemàtiques com a part integrant de la nostra cultura, tant des d'un punt de vista històric com des de la perspectiva del seu paper en la societat actual; aplicar les competències matemàtiques adquirides per analitzar i valorar fenòmens socials, en especial de les Illes Balears, com la diversitat cultural, el respecte al medi ambient, la salut, el consum, la igualtat entre els sexes o la convivència pacífica.

Primer curs

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns

- Utilització d'estratègies i tècniques simples en la resolució de problemes, com ara l'anàlisi de l'enunciat, l'assaig i l'error o la resolució d'un problema més simple, i comprovació de la solució obtinguda.
- Expressió verbal del procediment que s'ha seguit en la resolució de problemes.
- Interpretació de missatges que contenguin informacions sobre quantitats i mesures o sobre elements o relacions espacials.
- Confiança en les pròpies capacitats per afrontar problemes, comprendre les relacions matemàtiques i prendre decisions a partir d'aquestes relacions.
- Perseverança i flexibilitat en la recerca de solucions als problemes.
- Utilització d'eines tecnològiques per facilitar els càlculs de tipus numèric, algebraic o estadístic, les representacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.
- Aplicació de les matemàtiques per analitzar i valorar fenòmens socials i activitats econòmiques de la comunitat de les Illes Balears.

Bloc 2. Nombres

- Interpretació de codis numèrics presents en la vida quotidiana.
- Divisibilitat de nombres naturals. Múltiples i divisors comuns a varis nombres. Criteris de divisibilitat. Nombres primers i nombres compostos. Descomposició factorial en nombres primers. Mínim comú múltiple i màxim comú divisor. Ús de la divisibilitat en la resolució de problemes associats a situacions quotidianes.
- Potències d'exponent natural. Quadrats perfectes. Arrels quadrades exactes.
- Necessitat dels nombres negatius per expressar estats i canvis. Reconeixement i conceptualització en contextos reals.
- Nombres enters. Representació dels enters a la recta. Significats i usos de les operacions elementals.
- Jerarquia de les operacions i ús del parèntesi.
- Nombres fraccionaris i decimals en entorns quotidians. Relacions entre fraccions i decimals. Comparació i ordre en els nombres fraccionaris i decimals. Aproximacions, truncament i arrodoniment. Fraccions equivalents. Amplificació i simplificació de fraccions. Reducció a comú denominador. Operacions elementals.
- Càlcul mental utilitzant les propietats de les operacions numèriques.

- Elaboració i utilització d'estratègies personals per al càlcul mental, aproximat i amb calculadores.
- Raó i proporció.
- Identificació i utilització en situacions de la vida quotidiana de magnituds directament proporcionals.
- Aplicació a la resolució de problemes en els quals intervingui la proporcionalitat directa.
- Utilització d'exemples en els quals intervenen magnituds no directament proporcionals.
- Percentatges per expressar composicions o variacions. Càlcul mental i escrit amb percentatges habituals.

Bloc 3. Àlgebra

- Ús de lletres per simbolitzar nombres inicialment desconeguts i nombres sense concretar.
- Utilitat de la simbolització per expressar quantitats en diferents contextos.
- Traducció d'expressions del llenguatge quotidià a l'algebraic i viceversa.
- Recerca i expressió de propietats, relacions i regularitats en seqüències numèriques.
- Obtenció de valors numèrics en fórmules senzilles.
- Valoració de la precisió i simplicitat del llenguatge algebraic per representar i comunicar diferents situacions de la vida quotidiana.

Bloc 4. Geometria

- Elements bàsics de la geometria del pla: punt, recta, segment i angle. Utilització de la terminologia adequada per descriure amb precisió situacions, formes, propietats i configuracions del món físic.
- Anàlisi de relacions i propietats de figures al pla emprant mètodes inductius i deductius. Paral·lelisme i perpendicularitat. Construccions geomètriques senzilles: mediatriu d'un segment i bisectriu d'un angle.
- Descripció de les figures planes elementals: triangles, quadrilàters, polígons regulars.
- Classificació de triangles i quadrilàters a partir de diferents criteris. Estudi de les seves propietats característiques i relacions en aquests polígons.
- Construcció de triangles i polígons regulars amb instruments de dibuix.
- Triangles: altures, mediatris, bisectrius i mitjanes; ortocentre, circumcentre, incentre i baricentre.
- Mesura i càlcul d'angles en figures planes. Sistema sexagesimal.
- Estimació i càlcul d'àrees i perímetres de les figures planes. Càlcul d'àrees per descomposició en figures simples.
- Circumferències, cercles, arcs i sectors circulars.
- Simetria axial de figures planes. Identificació de simetries en la naturalesa i en les construccions.
- Utilització de mitjans informàtics per construir, simular i investigar relacions entre elements geomètrics.

Bloc 5. Funcions i gràfics

- Organització de dades en taules de valors.
- El pla cartesià. Eixos de coordenades. Utilització de les coordenades cartesianes per representar i identificar punts.
- Identificació de relacions de proporcionalitat directa a partir de l'anàlisi de la seva taula de valors. Utilització d'exemples en els quals les magnituds no són directament proporcionals.
- Identificació i verbalització de relacions de dependència en situacions quotidianes.
- Interpretació i lectura de gràfics i taules relacionats amb els fenòmens naturals i el món de la informació.
- Detecció d'errors als gràfics que poden afectar-ne la interpretació.

Bloc 6. Estadística i probabilitat

- Formulació de conjectures sobre el comportament de fenòmens aleatoris senzills i comprovació mitjançant la realització d'experiències repetides.
- Reconeixement i valoració de les matemàtiques per interpretar i descriure situacions incertes.
- Diferents formes de recollida d'informació. Organització en taules de dades recollides en una experiència. Freqüències absolutes i relatives.
- Diagrames de barres, de línies i de sectors. Anàlisi dels aspectes més destacables dels gràfics estadístics.

Criteris d'avaluació

1. Utilitzar estratègies i tècniques simples de resolució de problemes tals com l'anàlisi de l'enunciat, l'assaig i error o la resolució d'un problema més senzill, i comprovar la solució obtinguda i expressar, utilitzant el llenguatge matemàtic adequat al seu nivell, el procediment que s'ha seguit en la resolució.

Amb aquest criteri es valora la forma d'enfrontar-se a tasques de resolució de problemes per als que no es disposa d'un procediment estàndard que permeti obtenir la solució. S'avalua des de la comprensió de l'enunciat a partir de l'anàlisi de cadascuna de les parts del text i la identificació dels aspectes més rellevants, fins a l'aplicació d'estratègies simples de resolució, així com l'hàbit i la destresa necessàries per comprovar la resolució. Es tracta d'avaluar, així mateix, la perseverança en la recerca de solucions i confiança en la pròpia capacitat per aconseguir-ho, i valorar la capacitat de transmetre amb un llenguatge adequat, les idees i processos personals desenvolupats, de mode que es facin entendre i entenguin els seus companys. També es pretén valorar la seva actitud positiva per realitzar aquesta activitat d'intercanvi.

2. Utilitzar nombres naturals, enters, fraccionaris, decimals, les seves operacions i propietats per recollir, interpretar, transformar i intercanviar informació.

Es tracta de comprovar la capacitat d'identificar i emprar els nombres i les operacions (les quatre operacions elementals, les potències d'exponent natural i les arrels quadrades exactes) essent conscient del seu significat i propietats, elegir la forma de càlcul més apropiada (mental, escrita o amb calculadora) i transmetre informacions utilitzant els nombres de manera adequada. Cal prestar una especial atenció a valorar, en casos senzills, la competència en l'ús d'operacions combinades com a síntesi de la seqüència d'operacions aritmètiques, aplicant correctament les regles de prioritat i fent un ús adequat de signes i parèntesis.

3. Resoldre problemes que precisin la utilització d'operacions amb nombres enters, decimals i fraccionaris, utilitzant la forma de càlcul apropiada i valorant l'adequació del resultat al context.

Es tracta de valorar la capacitat per assignar a les distintes operacions nous significats i determinar quin dels mètodes de càlcul és adequat a cada situació. Es pretén avaluar, així mateix, com s'interpreten els resultats obtinguts als càlculs i comprovar si s'adopta l'actitud que du a no prendre el resultat per bo sense contrastar-lo amb la situació de partida.

4. Identificar relacions de proporcionalitat directa i utilitzar-les per resoldre problemes en situacions de la vida quotidiana.

Es pretén comprovar la capacitat d'identificar, a diversos contextos, una relació de proporcionalitat directa entre dues magnituds. Es tracta, així mateix, d'utilitzar diverses estratègies (utilització de taules, obtenció i ús de la constant de proporcionalitat, reducció a la unitat, regla de tres, etc.) per obtenir elements desconeguts a un problema a partir d'altres coneguts en situacions de la vida real on existeixin relacions de proporcionalitat directa. S'avaluaran també els percentatges com a cas particular de la proporcionalitat directa.

5. Identificar i descriure regularitats, pautes i relacions en conjunts de nombres, utilitzar lletres per simbolitzar diverses quantitats i obtenir expressions algebraïques com a síntesi a seqüències numèriques, així com el valor numèric de fórmules senzilles.

Aquest criteri pretén comprovar la capacitat per percebre en un conjunt numèric allò que és comú, la seqüència lògica de la seva construcció, un criteri que permeti ordenar el seus elements i, quan sigui possible, expressar algebraïcament la regularitat percebuda. Es pretén, així mateix, valorar l'ús del signe igual com assignador i de la lletra en les seves diverses accepcions. Forma part d'aquest criteri també l'obtenció del valor numèric en fórmules simples amb una sola lletra.

6. Reconèixer i descriure figures planes, utilitzar les seves propietats per classificar-les i aplicar el coneixement geomètric adquirit per interpretar i descriure el món físic, fent ús de la terminologia adequada.

Es pretén comprovar la capacitat d'utilitzar els conceptes bàsics de la geometria per abordar diverses situacions i problemes de la vida quotidiana. Es pretén avaluar també l'experiència adquirida en la utilització de diversos elements i formes geomètriques.

7. Estimar i calcular perímetres, àrees i angles de figures planes, utilitzant la unitat de mesura adequada.

Es pretén valorar la capacitat d'estimar algunes mesures de figures planes per diversos mètodes i d'emprar la unitat i precisió més adequada. Es valorarà també l'ús de mètodes de descomposició mitjançant figures geomètriques elementals per al càlcul d'àrees de figures planes de l'entorn.

8. Utilitzar les unitats angulars i temporals per efectuar mesures, directes i indirectes, en la resolució de problemes relacionats amb la vida quotidiana.

Es tracta d'avaluar el domini en l'ús del sistema sexagesimal i les seves unitats, tant temporals com angulars. A més, es valorarà la capacitat per util-

itzar el sistema sexagesimal per fer mesures i càlculs en situacions concretes i reals.

9. Organitzar i interpretar informacions diverses mitjançant taules i gràfics, i identificar relacions de dependència en situacions quotidianes.

Aquest criteri pretén valorar la capacitat d'identificar les variables que intervenen a una situació quotidiana, la relació de dependència entre elles i visualitzar-la gràficament. Es tracta d'avaluar, a més, l'ús de les taules com instrument per recollir informació i transferir-la a uns eixos de coordenades, així com la capacitat per interpretar de forma qualitativa la informació presentada mitjançant taules i gràfics.

10. Fer prediccions sobre la possibilitat que un succés ocorri a partir de la informació prèviament obtinguda de forma empírica.

Es tracta de valorar la capacitat per diferenciar els fenòmens deterministes dels aleatoris i, a aquests últims, analitzar les regularitats obtingudes en repetir un nombre significatiu de vegades una experiència aleatòria i fer prediccions raonables a partir de les mateixes. A més, aquest criteri pretén verificar la comprensió del concepte de freqüència relativa i la capacitat d'incloure la noció de probabilitat.

Segon curs

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns

- Utilització d'estratègies i tècniques en la resolució de problemes, com ara l'anàlisi de l'enunciat, l'assaig i l'error o la divisió del problema en parts, i comprovació de la solució obtinguda.

- Descripció verbal de procediments de resolució de problemes utilitzant termes adequats.

- Interpretació de missatges que contenguin informacions de caràcter quantitatiu o sobre elements o relacions espacials.

- Confiança en les pròpies capacitats per afrontar problemes, comprendre les relacions matemàtiques i prendre decisions a partir d'aquestes.

- Perseverança i flexibilitat en la recerca de solucions als problemes i en la millora de les trobades.

- Utilització d'eines tecnològiques per facilitar els càlculs de tipus numèric, algebraic o estadístic, les representacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.

- Aplicació de les matemàtiques per analitzar i valorar fenòmens socials i activitats econòmiques de la comunitat de les Illes Balears.

Bloc 2. Nombres

- Nombres enters. Potències de nombres enters amb exponent natural. Operacions amb potències.

- Utilització de la notació científica per representar nombres grans.

- Quadrats perfectes. Arrels quadrades. Estimació i obtenció d'arrels aproximades.

- Jerarquia de les operacions i ús del parèntesi.

- Resolució de problemes que involucrin les operacions elementals amb fraccions, decimals i nombres enters.

- Utilització de la forma de càlcul mental, escrit o amb calculadora, i de l'estratègia per comptar o estimar quantitats més apropiades a la precisió exigida en el resultat i a la naturalesa de les dades.

- Proporcionalitat directa i inversa: anàlisi de taules. Raó de proporcionalitat.

- Relacions entre fraccions, decimals i percentatges. Ús d'aquestes relacions per elaborar estratègies de càlcul pràctic amb percentatges.

- Càlcul d'augment i disminucions percentuals.

- Identificació i utilització en situacions de la vida quotidiana de magnituds inversament proporcionals.

- Resolució de problemes relacionats amb la vida quotidiana en els quals intervingui la proporcionalitat directa o inversa.

Bloc 3. Àlgebra

- El llenguatge algebraic per generalitzar propietats i expressar relacions. - Obtenció de fórmules i termes generals basant-se en l'observació de pautes i regularitats.

- Obtenció del valor numèric d'una expressió algebraica.

- Binomis de primer grau: suma, resta i producte per un nombre.

- Significat de les equacions i de les solucions d'una equació.

- Transformació d'equacions en altres equivalents. Resolució d'equacions de primer grau.

- Utilització de les equacions per a la resolució de problemes. Interpretació de les solucions.

- Resolució de problemes d'equacions per mètodes no algebraics.

Bloc 4. Geometria

- Triangles rectangles. El teorema de Pitàgores. Justificació geomètrica i aplicacions.
- Teorema de Tales. Divisió d'un segment en parts proporcionals.
- Figures amb la mateixa forma i diferent mida: semblança. Proporcionalitat de segments. Identificació de relacions de semblança.
- Criteris d'igualtat i semblança als triangles.
- Ampliació i reducció de figures: raó de semblança i escales. Raó entre les superfícies de figures semblants.
- Utilització del teorema de Tales i Pitàgores per obtenir mesures i comparar relacions entre figures.
- Elements bàsics de la geometria de l'espai: punts, rectes i plans.
- Incidència, paral·lelisme i perpendicularitat a l'espai.
- Políedres: elements, classificació i desenvolupament pla.
- Utilització de propietats, regularitats i relacions dels políedres per resoldre problemes del món físic.
- Cossos de revolució. L'esfera, el cilindre i el con. Descripció i propietats. Seccions planes.
- Volums de cossos geomètrics. Resolució de problemes que impliquin l'estimació i el càlcul de longituds, superfícies i volums.
- Utilització de la composició, descomposició, intersecció, truncament, dualitat, moviment, deformació i desenvolupament dels políedres per analitzar-los o obtenir-ne d'altres.

Bloc 5. Funcions i gràfics

- Gràfics cartesianes. Elaboració d'un gràfic a partir d'una taula de valors o d'una expressió algebraica senzilla que relacioni dues variables.
- Descripció local i global de fenòmens presentats de forma gràfica.
- Aportacions de l'estudi gràfic a l'anàlisi d'una situació: creixement i decreixement. Continuïtat i discontinuïtat. Talls amb els eixos. Màxims i mínims absoluts o relatius.
- Identificació de magnituds directament o inversament proporcionals a partir de l'anàlisi de la seva taula de valors o del seu gràfic. Interpretació de la constant de proporcionalitat. Aplicació a situacions reals.
- Representació gràfica d'una situació que ve donada a partir d'una taula de valors, d'un enunciat o d'una expressió algebraica senzilla.
- Construcció de taules i gràfics a partir de l'observació i experimentació en casos pràctics.
- Interpretació i lectura de gràfics com a relació entre dues magnituds de fenòmens naturals i el món de la informació.
- Utilització de calculadores gràfiques i programes d'ordinador per a la construcció i interpretació de gràfics.

Bloc 6. Estadística i probabilitat

- Estadística unidimensional. Població i mostra. Diferents maneres de recollida d'informació. Distribucions discretes. Recompte de dades. Organització de les dades en taules.
- Freqüència absoluta i relativa. Freqüències acumulades.
- Construcció i interpretació de taules de freqüències i diagrames de barres i de sectors. Anàlisi dels aspectes més destacables dels gràfics estadístics.
- Càlcul, estimació i interpretació de la mitjana aritmètica, la mediana i la moda d'una distribució discreta. Utilització de les propietats de la mitjana aritmètica per resoldre problemes.
- Utilització de la mitjana aritmètica, la mediana i la moda per realitzar comparacions i valoracions.
- Utilització del full de càlcul per organitzar les dades, realitzar els càlculs i generar els gràfics més adequats.

Criteris d'avaluació

1. Utilitzar estratègies i tècniques de resolució de problemes, tals com l'anàlisi de l'enunciat, l'assaig i error sistemàtic, la divisió del problema en parts, així com la comprovació de la coherència de la solució obtinguda, i expressar, utilitzant el llenguatge matemàtic adequat al seu nivell, el procediment que s'ha seguit en la resolució.

Amb aquest criteri es valora la forma d'enfrontar-se a tasques de resolució de problemes per als que no es disposa d'un procediment estàndard que permeti obtenir la solució. S'avalua des de la comprensió de l'enunciat a partir de l'anàlisi de cadascuna de les parts del text i la identificació dels aspectes més rellevants, fins a l'aplicació d'estratègies simples de resolució, així com l'hàbit i la destresa necessàries per comprovar la correcció de la solució i la seva coherència amb el problema plantejat. Es tracta d'avaluar, així mateix, la perseverança en la recerca de solucions i confiança en la pròpia capacitat per aconseguir-ho, i valorar la capacitat de transmetre amb un llenguatge suficientment precís, les idees i processos personals desenvolupats, de mode que es facin entendre i entenguin els seus companys. També es pretén valorar la seva actitud positiva per realitzar aquesta activitat d'intercanvi.

2. Utilitzar nombres enters, fraccionaris, decimals i percentatges senzills, les seves operacions i propietats per recollir, interpretar, transformar i intercanviar informació i resoldre problemes relacionats amb la vida diària.

Es tracta de valorar la capacitat d'identificar i emprar els nombres i les operacions (les quatre operacions elementals, les potències d'exponent enter i les arrels quadrades exactes) essent conscient del seu significat i propietats, elegir la forma de càlcul més apropiada (mental, escrita o amb calculadora) i estimar la coherència i precisió dels resultats obtinguts, aplicant correctament les regles de prioritat i fent un ús adequat de signes i parèntesis. Adquireix especial rellevància avaluar l'ús de diverses estratègies que permetin simplificar el càlcul amb fraccions, decimals i percentatges, així com l'habilitat per aplicar aquests càlculs a una àmplia varietat de contextos.

3. Identificar relacions de proporcionalitat numèrica i geomètrica i utilitzar-les per resoldre problemes en situacions de la vida quotidiana.

Es pretén comprovar la capacitat d'identificar, a diversos contextos, una relació de proporcionalitat entre dues magnituds. Es tracta, així mateix, d'utilitzar diverses estratègies (utilització de taules, obtenció i ús de la constant de proporcionalitat, reducció a la unitat, regla de tres, etc.) per obtenir elements desconeguts a un problema a partir d'altres coneguts en situacions de la vida real on existeixin relacions de proporcionalitat.

4. Utilitzar el llenguatge algebraic per simbolitzar, generalitzar i incorporar el plantejament i resolució d'equacions de primer grau com una eina més per abordar i resoldre problemes.

Es pretén comprovar la capacitat d'utilitzar el llenguatge algebraic per generalitzar propietats senzilles i simbolitzar relacions, així com plantejar equacions de primer grau per resoldre-les per mètodes algebraics i també per mètodes d'assaig i error. Es pretén avaluar, també, la capacitat per posar en pràctica estratègies personals com alternativa a l'àlgebra a l'hora de plantejar i resoldre els problemes. Així mateix, s'ha de procurar valorar la coherència dels resultats.

5. Estimar i calcular longituds, àrees i volums d'espais i objectes amb una precisió acord amb la situació plantejada i comprendre els processos de mesura, expressant el resultat de l'estimació o el càlcul en la unitat de mesura més adequada.

Mitjançant aquest criteri es valora la capacitat per comprendre i diferenciar els conceptes de longitud, superfície i volum i seleccionar la unitat adequada per cadascun d'ells. Es tracta de comprovar, a més, si s'han adquirit les capacitats necessàries per estimar la mida dels objectes. Més enllà de l'habilitat per memoritzar fórmules i aplicar-les, aquest criteri pretén valorar el grau d'aprofundiment en la comprensió dels conceptes implicats en el procés i la diversitat de mètodes que s'és capaç de posar en marxa.

6. Resoldre problemes que involucrin la utilització dels conceptes i propietats de semblança.

Es pretén valorar la comprensió dels conceptes associats a semblança mitjançant la resolució de problemes relacionats amb la vida quotidiana com, per exemple, les escales als mapes o la representació d'objectes al pla i a l'espai.

7. Interpretar relacions funcionals senzilles donades en forma de taula, gràfica, a través d'una expressió algebraica o mitjançant un enunciat, obtenir valors a partir d'elles i extreure conclusions sobre el fenomen estudiat.

Aquest criteri pretén valorar l'ús dels mecanismes que relacionen els diversos tipus de presentació de la informació, en especial el pas del gràfic corresponent a una relació de proporcionalitat a qualsevol dels altres tres: verbal, numèric o algebraic. Es tracta d'avaluar també la capacitat d'analitzar un gràfic i relacionar el resultat d'aquesta anàlisi amb el significat de les variables representades.

8. Formular les preguntes adequades per conèixer les característiques d'una població i recollir, organitzar i presentar dades rellevants per respondre-les, emprant els mètodes estadístics apropiats i les eines informàtiques adequades.

Es tracta de verificar, en casos senzills i relacionats amb el seu entorn, la capacitat de desenvolupar les diverses fases d'un estudi estadístic: formular la pregunta o preguntes que donaran lloc a l'estudi, recollir la informació, organitzar-la en taules i gràfics, trobar valors rellevants (mitjana, moda, valors màxim i mínim, rang) i obtenir conclusions raonables a partir de les dades obtingudes. També es pretén valorar la capacitat per utilitzar el full de càlcul, per organitzar i generar els gràfics més adequats a la situació estudiada.

Tercer curs**Continguts****Bloc 1. Continguts comuns**

- Planificació i utilització d'estratègies en la resolució de problemes, com ara el recompte exhaustiu, la inducció o la recerca de problemes afins, i comprovació de l'ajust de la solució a la situació plantejada.

- Descripció verbal de relacions quantitatives i espacials i procediments de resolució utilitzant la terminologia precisa.

- Interpretació de missatges que continguin informacions de caràcter quantitatiu o simbòlic o sobre elements o relacions espacials.

- Confiança en les pròpies capacitats per afrontar problemes, comprendre les relacions matemàtiques i prendre decisions a partir d'aquestes relacions.

- Perseverança i flexibilitat en la recerca de solucions als problemes i en la millora de les solucions trobades.

- Utilització d'eines tecnològiques per facilitar els càlculs de tipus numèric, algebraic o estadístic, les representacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.

- Aplicació de les matemàtiques per analitzar i valorar fenòmens socials i activitats econòmiques de la comunitat de les Illes Balears.

Bloc 2. Nombres

- Decimals i fraccions. Representació sobre la recta. Transformació de fraccions en decimals. Decimals exactes i decimals periòdics. Fracció generatriu.

- Operacions amb fraccions i decimals dins la resolució de problemes.

- Potències d'exponent enter i base racional. Significat i propietats. La seva aplicació per a l'expressió de nombres molt grans i molt petits. Operacions amb nombres expressats en notació científica. Ús de la calculadora.

- Aproximacions, truncament i arrodoniment. Xifres significatives. Error absolut i error relatiu. Utilització d'aproximacions i arrodoniments en la resolució de problemes de la vida quotidiana amb la precisió demandada per la situació plantejada.

- Identificació i utilització en situacions de la vida quotidiana de la proporcionalitat composta.

- Resolució de problemes en els quals intervé la proporcionalitat simple i composta.

Bloc 3. Àlgebra

- Successions numèriques. Successions recurrents.

- Progressions aritmètiques i geomètriques.

- Curiositat i interès per a l'estudi de les regularitats, relacions i propietats que apareixen en conjunts de nombres.

- Traducció de situacions del llenguatge verbal a l'algebraic.

- Polinomis. Valor numèric. Operacions elementals amb polinomis (suma, resta i producte).

- Transformació d'expressions algebraiques. Igualtats notables.

- Resolució d'equacions de primer grau i de sistemes de dues equacions lineals amb dues incògnites.

- Resolució d'equacions de segon grau.

- Resolució de problemes mitjançant la utilització d'equacions i sistemes.

Interpretació crítica de les solucions. Valoració de la precisió, simplicitat i utilitat del llenguatge algebraic per resoldre diferents situacions de la vida quotidiana.

Bloc 4. Geometria

- Lloc geomètric. Determinació de figures a partir de certes propietats.

- Aplicació dels teoremes de Tales i Pitàgores per a la resolució de problemes geomètrics i del medi físic.

- Translacions, girs i simetries en el pla. Elements invariants de cada moviment.

- Plans de simetria als políedres.

- Ús dels moviments per a l'anàlisi i representació de figures i configuracions geomètriques.

- Reconeixement dels moviments en la naturalesa, en l'art i en altres construccions humanes.

- El globus terraqüi. Interseccions de plans i esferes. Coordenades terrestres i fusos horaris. Longitud i latitud d'un lloc.

- Interpretació de mapes i resolució de problemes associats.

- Curiositat i interès per investigar formes, configuracions i relacions geomètriques.

Bloc 5. Funcions i gràfics

- Anàlisi i comparació de situacions de dependència funcional donades mitjançant taules i enunciat.

- Diferents formes d'expressar una funció.

- Construcció de taules de valors a partir d'enunciats, expressions algebraiques o gràfics senzills.

- Elaboració de gràfics continus o discontinus a partir d'un enunciat, una taula de valors o d'una expressió algebraica senzilla.

- Anàlisi d'una situació a partir de l'estudi de les característiques locals i globals de la gràfica corresponent: domini, punts de tall amb els eixos, creixement i decreixement, màxims i mínims, simetries, continuïtat i periodicitat.

- Anàlisi i descripció qualitativa de gràfics que representen fenòmens de l'entorn de la comunitat de les Illes Balears.

- Ús de les tecnologies de la informació per a l'anàlisi i reconeixement de propietats de funcions.

- Formulació de conjectures sobre el fenomen representat per un gràfic i sobre la seva expressió algebraica.

- Utilització de les diferents formes de representar l'equació de la recta.

- Utilització de models lineals per estudiar situacions provinents dels diferents àmbits de coneixement i de la vida quotidiana, mitjançant la confecció de la taula, la representació gràfica i l'obtenció de l'expressió algebraica.

Bloc 6. Estadística i probabilitat

- Necessitat, conveniència i representativitat d'una mostra.

- Mètodes de selecció aleatòria i aplicacions en situacions reals.

- Estadística descriptiva unidimensional. Atributs i variables discretes i contínues.

- Interpretació de taules de freqüències i gràfics estadístics.

- Agrupació de dades en intervals. Histogrames i polígons de freqüències.

- Construcció del gràfic adequat a la naturalesa de les dades i a l'objectiu desitjat.

- Significat, càlcul i aplicacions dels paràmetres de centralització (mitjana aritmètica, moda, mediana i quartils) i dispersió (rang i desviació típica).

- Interpretació conjunta de la mitjana aritmètica i la desviació típica.

- Utilització de les mesures de centralització i dispersió per realitzar comparacions i valoracions. Anàlisi i crítica de la informació d'índole estadística i de la seva presentació.

- Utilització de la calculadora i el full de càlcul per organitzar les dades i realitzar càlculs.

- Experiments aleatoris. Esdeveniments i espai mostral. Utilització del vocabulari adequat per descriure i quantificar situacions relacionades amb l'atzar.

- Freqüència i probabilitat d'un esdeveniment.

- Càlcul de probabilitats mitjançant la llei de Laplace.

- Càlcul de la probabilitat mitjançant simulació o experimentació.

- Formulació i verificació de conjectures sobre el comportament de fenòmens aleatoris senzills.

- Utilització de la probabilitat per prendre decisions fonamentades en diferents contextos.

- Reconeixement i valoració de les matemàtiques per interpretar, descriure i predir situacions incertes.

Criteris d'avaluació

1. Planificar i utilitzar estratègies i tècniques de resolució de problemes com ara el recompte exhaustiu, la inducció o la recerca de problemes afins i comprovar l'ajust de la solució a la situació plantejada i expressar verbalment amb precisió, raonaments, relacions quantitatives, i informacions que incorporin elements matemàtics, valorant la utilitat i simplicitat del llenguatge matemàtic per a això.

Es tracta d'avaluar la capacitat per planificar el camí cap a la resolució d'un problema i incorporar estratègies més complexes a la seva resolució. S'ha d'avaluar, així mateix, la perseverança en la recerca de solucions, la coherència i l'ajust d'aquestes a la situació que s'ha de resoldre, així com la confiança en la pròpia capacitat per aconseguir-ho. També, es tracta de valorar la precisió del llenguatge utilitzat per expressar tota mena d'informacions que continguin quantitats, mesures, relacions, numèriques i espacials, així com estratègies i raonaments utilitzats en la resolució d'un problema.

2. Utilitzar els nombres racionals, les seves operacions i propietats, per recollir, transformar i intercanviar informació i resoldre problemes relacionats amb la vida diària.

Es tracta de valorar la capacitat d'identificar i fer servir els nombres i les operacions sent conscients del seu significat i les seves propietats, triar la forma de càlcul apropiada: mental, escrita o amb calculadora, i estimar la coherència i precisió dels resultats obtinguts. També és rellevant l'adequació de la forma d'expressar els nombres: decimal, fraccionària o en notació científica, a la situació plantejada. En els problemes que s'han de plantejar en aquest nivell adquireix especial rellevància l'ús de la notació científica, així com l'arrodoniment dels resultats a la precisió requerida i la valoració de l'error comès en fer-ho.

3. Identificar relacions de proporcionalitat composta i utilitzar-les per

resoldre problemes en situacions de la vida quotidiana.

Es pretén comprovar la capacitat d'identificar, a diversos contextos, una relació de proporcionalitat entre tres o més magnituds. Es tracta, així mateix, d'utilitzar diverses estratègies per obtenir elements desconeguts a un problema a partir d'altres coneguts en situacions de la vida real on existeixin relacions de proporcionalitat composta.

4. Expressar mitjançant el llenguatge algebraic una propietat o relació donada mitjançant un enunciat i observar regularitats en seqüències numèriques obtingudes de situacions reals mitjançant l'obtenció de la llei de formació i la fórmula corresponent, en casos senzills.

A través d'aquest criteri, es pretén comprovar la capacitat d'extreure la informació rellevant d'un fenomen per transformar-la en una expressió algebraica. Pel que fa al tractament de pautes numèriques, s'ha de valorar si s'està capaç de analitzar regularitats i obtenir expressions simbòliques, incloent-hi formes iteratives i recursives.

5. Resoldre problemes de la vida quotidiana en què es requereixi el plantejament i la resolució d'equacions de primer i segon grau o de sistemes d'equacions lineals amb dues incògnites.

Aquest criteri va dirigit a comprovar la capacitat per aplicar les tècniques de manipulació d'expressions literals per resoldre problemes que puguin ser traduïts prèviament a equacions i sistemes. La resolució algebraica no es planteja com l'únic mètode de resolució i es combina també amb altres mètodes numèrics i gràfics, mitjançant l'ús adequat dels recursos tecnològics.

6. Reconèixer les transformacions que porten d'una figura geomètrica a una altra mitjançant els moviments en el pla i utilitzar aquests moviments per crear les seves pròpies composicions i analitzar, des d'un punt de vista geomètric, dissenys quotidians, obres d'art i configuracions presents en la naturalesa.

Amb aquest criteri es pretén valorar la comprensió dels moviments en el pla, perquè puguin ser utilitzats com un recurs més d'anàlisi en una formació natural o en una creació artística. El reconeixement dels moviments comporta la identificació dels seus elements característics: eixos de simetria, centre i amplitud de gir, etc. Igualment els llocs geomètrics es reconeixen per les seves propietats, no per la seva expressió algebraica. Es tracta d'avaluar, a més, la creativitat i capacitat per manipular objectes i compondre moviments per generar creacions pròpies.

7. Utilitzar models lineals per estudiar diferents situacions reals expressades mitjançant un enunciat, una taula, una gràfica o una expressió algebraica.

Aquest criteri valora la capacitat d'analitzar fenòmens físics, socials o provinents de la vida quotidiana que poden ser expressats mitjançant una funció lineal, construir la taula de valors, dibuixar la gràfica utilitzant les escales adequades en els eixos i obtenir l'expressió algebraica de la relació. Es pretén avaluar també la capacitat per aplicar els mitjans tècnics a l'anàlisi dels aspectes més rellevants d'una gràfica i extreure'n, d'aquesta manera, la informació que permeti aprofundir en el coneixement del fenomen estudiat.

8. Elaborar i interpretar informacions estadístiques tenint en compte l'adequació de les taules i gràfiques utilitzades, i analitzar si els paràmetres són més o menys significatius.

Es tracta de valorar la capacitat d'organitzar, en taules de freqüències i gràfiques, informació de naturalesa estadística, atenent els aspectes tècnics, funcionals i estètics (elecció de la taula o gràfica que millor presenta la informació), i calcular, utilitzant si és necessari la calculadora o el full de càlcul, els paràmetres centrals (mitjana, mediana i moda) i de dispersió (recorregut i desviació típica) d'una distribució. Així mateix, s'ha de valorar la capacitat d'interpretar informació estadística donada en forma de taules i gràfiques i d'obtenir conclusions pertinents d'una població a partir del coneixement dels seus paràmetres més representatius.

9. Fer prediccions sobre la possibilitat que un succés ocorri a partir d'informació prèviament obtinguda de forma empírica o com a resultat del recompte de possibilitats, en casos senzills.

Es pretén mesurar la capacitat d'identificar els successos elementals d'un experiment aleatori senzill i altres successos associats a aquest experiment. També la capacitat de determinar i interpretar la probabilitat d'un succés a partir de l'experimentació o del càlcul (regla de Laplace), en casos senzills. Per això tenen especial interès les situacions que exigeixin la presa de decisions raonables a partir dels resultats de l'experimentació, simulació o, si s'escau, del recompte.

Quart curs

Opció A

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns

- Planificació i utilització de processos de raonament i estratègies de resolució de problemes, com ara l'emissió i justificació d'hipòtesis o la generalització.
- Expressió verbal d'argumentacions, relacions quantitatives i espacials i procediments de resolució amb la precisió i rigor adequats a la situació.
- Interpretació de missatges que continguin argumentacions o informacions de caràcter quantitatiu o sobre elements o relacions espacials.
- Confiança en les pròpies capacitats per afrontar problemes, comprendre les relacions matemàtiques i prendre decisions a partir d'aquestes relacions.
- Perseverança i flexibilitat en la recerca de solucions als problemes i en la millora de les trobades.
- Utilització d'eines tecnològiques per facilitar els càlculs de tipus numèric, algebraic o estadístic, les representacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.
- Aplicació de les matemàtiques per analitzar i valorar fenòmens socials i activitats econòmiques de la comunitat de les Illes Balears.

Bloc 2. Nombres

- Reconeixement de nombres que no poden expressar-se en forma de fracció: nombres irracionals. Aproximació, arrodoniment i truncament.
- Nombres reals. Interval: tipus i significat. Representació de nombres en la recta numèrica.
- Potències d'exponent fraccionari.
- Interpretació i utilització dels nombres i de les operacions en diferents contextos, elegint la notació i la precisió més adequades en cada cas.
- Proporcionalitat simple i composta: resolució de problemes.
- Els percentatges en l'economia. Augments i disminucions percentuals. Percentatges encadenats. Interès simple i compost.
- Ús del full de càlcul per a l'organització de càlculs associats a la resolució de problemes quotidians i financers.

Bloc 3. Àlgebra

- Resolució algebraica i gràfica de sistemes d'equacions lineals.
- Resolució de problemes quotidians i d'altres camps de coneixement mitjançant equacions i sistemes.
- Resolució d'altres tipus d'equacions mitjançant aproximacions successives amb ajuda dels mitjans tecnològics.

Bloc 4. Geometria

- Aplicació de la semblança de triangles i el teorema de Pitàgores per a l'obtenció indirecta de mesures. Resolució de problemes geomètrics freqüents en la vida quotidiana.
- Utilització d'altres coneixements geomètrics en la resolució de problemes del món físic: mesura i càlcul de longituds, àrees i volums.

Bloc 5. Funcions i gràfics

- Interpretació d'un fenomen de relació funcional descrit mitjançant un enunciat, taula, gràfic o expressió algebraica. Anàlisi de resultats utilitzant el llenguatge matemàtic adequat.
- Estudi i utilització d'altres models funcionals no lineals: exponencial i quadràtica. Utilització de tecnologies de la informació per a la seva anàlisi.
- La taxa de variació com a mesura de la variació d'una funció en un interval. Anàlisi de diferents formes de creixement en taules, gràfics i enunciats verbals.

Bloc 6. Estadística i probabilitat

- Identificació de les fases i tasques d'un estudi estadístic a partir de situacions concretes properes a l'alumne.
- Anàlisi elemental de la representativitat de les mostres estadístiques.
- Variable discreta: elaboració i interpretació de taules de freqüències i de gràfics estadístics: gràfics de barres, de sectors, diagrames de caixa i polígons de freqüències. Ús del full de càlcul.
- Càlcul i interpretació dels paràmetres de centralització i dispersió per realitzar comparacions i valoracions.
- Variable contínua: intervals i marques de classe. Elaboració i interpretació d'histogrames. Ús del full de càlcul.
- Atzar i probabilitat. Idea d'experiment aleatori i esdeveniment. Freqüència i probabilitat d'un esdeveniment.
- Experiències compostes. Utilització de taules de contingència i diagrames d'arbre per a l'assignació de probabilitats.

- Utilització del vocabulari adequat per descriure i quantificar situacions relacionades amb l'azar.

criteris d'avaluació

1. Planificar i utilitzar processos de raonament i estratègies diverses i útils per a la resolució de problemes, i expressar verbalment amb precisió raonaments, relacions quantitatives i informacions que incorporin elements matemàtics, valorant la utilitat i simplicitat del llenguatge matemàtic per a això.

Es tracta d'avaluar la capacitat de planificar el camí cap a la resolució d'un problema, comprendre les relacions matemàtiques que hi intervenen i triar i aplicar estratègies i tècniques de resolució apreses en els cursos anteriors, confiant en la seva pròpia capacitat i intuïció. Així mateix, es tracta de valorar la precisió del llenguatge utilitzat per expressar tot tipus d'informacions que continguin quantitats, mesures, relacions, numèriques i espacials, així com estratègies i raonaments utilitzats en la resolució d'un problema.

2. Utilitzar els diferents tipus de nombres i operacions, juntament amb les seves propietats, per recollir, transformar i intercanviar informació i resoldre problemes relacionats amb la vida diària.

Es tracta de valorar la capacitat d'identificar i fer servir els nombres i les operacions, aplicant correctament les regles de prioritat, fent un ús adequat de signes i parèntesis i sent conscients del seu significat i propietats, elegir la forma de càlcul apropiada: mental, escrita o amb calculadora, i estimar la coherència i precisió dels resultats obtinguts. En aquest nivell adquireix especial importància observar la capacitat dels alumnes per manejar els nombres en diversos contextos pròxims a la quotidianitat, així com altres aspectes dels nombres relacionats amb la mesura, nombres molt grans o molt petits.

3. Aplicar percentatges i taxes a la resolució de problemes quotidians i financers, valorant l'oportunitat d'utilitzar el full de càlcul en funció de la quantitat i la complexitat dels nombres.

Aquest criteri va dirigit a comprovar la capacitat per aplicar percentatges, taxes, augmentos i disminucions percentuals a problemes vinculats a situacions financeres habituals i a valorar la capacitat d'utilitzar les tecnologies de la informació per fer els càlculs, quan sigui necessari.

4. Resoldre problemes de la vida quotidiana en què es requereixi el plantejament i la resolució d'equacions de primer i segon grau o de sistemes d'equacions lineals amb dues incògnites.

Aquest criteri va dirigit a comprovar que l'alumne està preparat per aplicar les tècniques de manipulació d'expressions literals per resoldre problemes que puguin ser traduïts prèviament en forma d'equacions i sistemes. La resolució algebraica no es planteja com l'únic mètode de resolució i es combina també amb altres mètodes numèrics i gràfics i mitjançant l'ús adequat de les tecnologies de la informació.

5. Utilitzar instruments, fórmules i tècniques apropiades per obtenir mesures directes i indirectes en situacions reals.

Es pretén comprovar el desenvolupament d'estratègies per calcular magnituds desconegudes a partir d'altres de conegudes, utilitzar els instruments de mesura disponibles, aplicar les fórmules apropiades i desenvolupar les tècniques i destreses adequades per fer el mesurament proposat.

6. Identificar relacions quantitatives en una situació i determinar el tipus de funció que les pot representar.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat de discernir a quin tipus de model d'entre els estudiats, lineal, afí, quadràtic o exponencial, respon un fenomen determinat i d'extreure conclusions raonables de la situació associada a aquest, utilitzant per a la seva anàlisi, quan sigui necessari, les tecnologies de la informació.

7. Analitzar taules i gràfiques que representin relacions funcionals associades a situacions reals per obtenir informació sobre el seu comportament.

A la vista del comportament d'una gràfica, i dels seus elements característics (com ara el pendent de la recta, els punts de tall amb els eixos, vèrtexs, simetries,...) o dels valors numèrics d'una taula, s'ha de valorar la capacitat d'extreure conclusions sobre el fenomen estudiat. Per a això és necessari l'aproximació i interpretació de les taxes de variació a partir de les dades gràfiques o numèriques.

8. Elaborar i interpretar taules i gràfics estadístics, així com els paràmetres estadístics més usats corresponents a distribucions discretes i contínues, i valorar qualitativament la representativitat de les mostres utilitzades.

Es tracta de valorar la capacitat d'organitzar la informació estadística en taules i gràfiques i de calcular els paràmetres que resultin més rellevants amb l'ajuda de la calculadora o el full de càlcul. En aquest nivell es pretén, a més, que tinguin en compte la representativitat i la validesa del procediment d'elecció de la mostra i analitzin la pertinència de la generalització de les conclusions de l'estudi a tota la població.

9. Aplicar els conceptes i les tècniques de càlcul de probabilitats per resoldre diferents situacions i problemes de la vida quotidiana.

Es pretén que siguin capaços d'identificar l'espai mostral en experiències simples i en experiències compostes senzilles, en contextos concrets de la vida quotidiana, i utilitzin la regla de Laplace, els diagrames d'arbre o les taules de contingència per calcular probabilitats. Es pretén, a més, que els resultats obtinguts s'utilitzin per a la presa de decisions raonables en el context dels problemes plantejats.

Quart curs

Opció B

Continguts

Bloc 1. Continguts comuns

- Planificació i utilització de processos de raonament i estratègies de resolució de problemes com ara l'emissió i justificació d'hipòtesis o la generalització.

- Expressió verbal d'argumentacions, relacions quantitatives i espacials i procediments de resolució amb la precisió i el rigor adequats a la situació.

- Interpretació de missatges que continguin argumentacions o informacions de caràcter quantitatiu o sobre elements o relacions espacials.

- Confiança en les pròpies capacitats per afrontar problemes, comprendre les relacions matemàtiques i prendre decisions a partir d'aquestes relacions.

- Perseverança i flexibilitat en la recerca de solucions als problemes i en la millora de les solucions trobades.

- Utilització d'eines tecnològiques per facilitar els càlculs de tipus numèric, algebraic o estadístic, les representacions funcionals i la comprensió de propietats geomètriques.

- Aplicació de les matemàtiques per analitzar i valorar fenòmens socials i activitats econòmiques de la comunitat de les Illes Balears.

Bloc 2. Nombres

- Reconeixement de nombres que no poden expressar-se en forma de fracció: nombres irracionals.

- Nombre reals. Representació sobre la recta real. Intervals: tipus i significat.

- Potències d'exponent fraccionari i radicals. Radicals equivalents. Operacions elementals amb radicals. Comparació i simplificació d'expressions radicals senzilles.

- Utilització de la jerarquia i propietats de les operacions per realitzar càlculs amb potències d'exponent enter i fraccionari i radicals senzills.

- Interpretació i ús dels nombres reals en diferents contextos elegint la notació i aproximació adequades en cada cas.

- Introducció als logaritmes. Concepte i càlculs bàsics.

- Interès simple i compost. Percentatges encadenats.

- Utilització de la calculadora per realitzar operacions amb qualsevol tipus d'expressió numèrica. Càlculs aproximats. Reconeixement de situacions que requereixin l'expressió de resultats en forma radical.

Bloc 3. Àlgebra

- Maneig d'expressions literals.

- Divisió de polinomis.

- Arrels d'un polinomi. Factorització de polinomis.

- Regla de Ruffini. Utilització de les identitats notables i de la regla de Ruffini en la descomposició factorial d'un polinomi.

- Resolució algebraica i gràfica d'un sistema d'equacions.

- Ús de la descomposició factorial per a la resolució d'equacions de grau superior a dos i simplificació de fraccions.

- Resolució de problemes quotidians i d'altres camps de coneixement mitjançant equacions i sistemes.

- Resolució d'altres tipus d'equacions mitjançant aproximacions successives amb ajuda dels mitjans tecnològics.

- Inequacions. Sistemes d'inequacions de primer grau amb una incògnita. Resolució i interpretació gràfica.

- Plantejament i resolució de problemes en diferents contextos utilitzant inequacions.

Bloc 4. Geometria

- Figures i cossos semblants: raó entre longituds, àrees i volums de figures semblants.
- Raons trigonomètriques d'un angle. Relacions entre elles.
- Relacions mètriques als triangles. Resolució de triangles rectangles.
- Ús de la calculadora per a l'obtenció d'angles i raons trigonomètriques.
- Aplicació dels coneixements geomètrics a la resolució de problemes mètrics al món físic: mesura de longituds, àrees i volums.
- Iniciació a la geometria analítica plana: coordenades d'un punt; distància entre dos punts.

Bloc 5. Funcions i gràfics

- Interpretació d'un fenomen descrit mitjançant un enunciat, taula, gràfic o expressió algebraica. Anàlisi de resultats utilitzant el llenguatge matemàtic adequat.
- Reconeixement, estudi i representació gràfica de les funcions polinòmiques de primer o segon grau, de proporcionalitat inversa i de les funcions exponencials i logarítmiques senzilles. Aplicacions a contextos i situacions reals.
- Funcions definides a trossos. Recerca i interpretació de situacions reals.
- La taxa de variació com a mesura de la variació d'una funció en un interval. Anàlisi de diferents formes de creixement en taules, gràfics i enunciats verbals.
- Ús de les tecnologies de la informació en la representació, simulació i anàlisi gràfica.

Bloc 6. Estadística i probabilitat

- Identificació de les fases i tasques d'un estudi estadístic.
- Anàlisi elemental de la representativitat de les mostres estadístiques.
- Variable discreta. Elaboració i interpretació de taules de freqüències i de gràfics estadístics: gràfics de barres, de sectors, diagrames de caixa i polígons de freqüències.
- Càlcul i interpretació dels paràmetres de centralització i dispersió: mitjana aritmètica, mediana, moda, recorregut i desviació típica per realitzar comparacions i valoracions.
- Representativitat d'una distribució per la seva mitjana aritmètica i desviació típica o per altres mesures davant la presència de descentralitzacions, asimetries i valors atípics. Valoració de la millor representativitat, en funció de l'existència o no de valors atípics.
- Variable contínua: intervals i marques de classe. Elaboració i interpretació d'histogrames.
- Anàlisi crítica de taules i gràfics estadístics en els mitjans de comunicació. Detecció de fal·làcies.
- Experiments aleatoris. Espai mostral associat a un experiment aleatori. Esdeveniments.
- Tècniques de recompte. Introducció a la combinatòria: combinacions, variacions i permutacions. Aplicació al càlcul de probabilitats.
- Experiències compostes. Utilització de taules de contingència i diagrames d'arbre per a l'assignació de probabilitats.
- Probabilitat condicionada.
- Utilització del vocabulari adequat per descriure i quantificar situacions relacionades amb l'atzar.

Críteris d'avaluació

1. Planificar i utilitzar processos de raonament i estratègies de resolució de problemes com ara l'emissió i justificació d'hipòtesis o la generalització, i expressar verbalment, amb precisió i rigor, raonaments, relacions quantitatives i informacions que incorporin elements matemàtics, valorant la utilitat i simplicitat del llenguatge matemàtic per a això.

Es tracta d'avaluar la capacitat per planificar el camí cap a la resolució d'un problema, comprendre les relacions matemàtiques i aventurar i comprovar hipòtesis, confiant en la seva pròpia capacitat i intuïció. També, es tracta de valorar la precisió i el rigor del llenguatge utilitzat per expressar tot tipus d'informacions que continguin quantitats, mesures, relacions, numèriques i espacials, així com estratègies i raonaments utilitzats en la resolució d'un problema.

2. Utilitzar els diferents tipus de nombres i operacions, juntament amb les seves propietats, per recollir, transformar i intercanviar informació i resoldre problemes relacionats amb la vida diària i altres matèries de l'àmbit acadèmic.

Es tracta de valorar la capacitat d'identificar i fer servir els diferents tipus de nombres i les operacions, aplicant correctament les regles de prioritat, fent un ús adequat de signes i parèntesis i sent conscients del seu significat i propietats, escollir la forma de càlcul apropiada (mental, escrita o amb calculadora) i estimar la coherència i precisió dels resultats obtinguts. En aquest nivell adquireix especial importància observar la capacitat per adequar la solució (exacta o aproximada) a la precisió exigida en el problema, particularment quan es treballa amb potències, radicals o fraccions.

3. Representar i analitzar situacions i estructures matemàtiques utilitzant símbols i mètodes algebraics per resoldre problemes.

Aquest criteri va dirigit a comprovar la capacitat d'utilitzar l'àlgebra simbòlica per representar i explicar relacions matemàtiques i utilitzar els seus mètodes en la resolució de problemes mitjançant inequacions, equacions i sistemes, fent quan sigui convenient, una interpretació gràfica dels resultats obtinguts.

4. Utilitzar instruments, fórmules i tècniques apropiades per obtenir mesures directes i indirectes en situacions reals.

Es pretén comprovar la capacitat de desenvolupar estratègies per calcular magnituds desconegudes a partir d'altres de conegudes, utilitzar els instruments de mesura disponibles, aplicar les fórmules apropiades i desenvolupar les tècniques i destreses adequades per realitzar el mesurament proposat.

5. Identificar relacions quantitatives en una situació i determinar el tipus de funció que les pot representar, i aproximar i interpretar la taxa de variació mitjana a partir d'una gràfica, de dades numèriques o mitjançant l'estudi dels coeficients de l'expressió algebraica.

Aquest criteri pretén avaluar la capacitat de discernir a quin tipus de model d'entre els estudiats, lineal, quadràtic, de proporcionalitat inversa, exponencial o logarítmica, respon un fenomen determinat i d'extreure conclusions raonables de la situació associada, utilitzant per a la seva anàlisi, quan sigui necessari, les tecnologies de la informació. A més, a la vista del comportament d'una gràfica, i dels seus elements característics (com ara el pendent de la recta, els punts de tall amb els eixos, vèrtexs, simetries,...) o dels valors numèrics d'una taula, s'ha de valorar la capacitat d'extreure conclusions sobre el fenomen estudiat. Per fer-ho cal l'aproximació i interpretació de la taxa de variació mitjana a partir de les dades gràfiques, numèriques o valors concrets assolits per l'expressió algebraica.

6. Elaborar i interpretar taules i gràfics estadístics, així com els paràmetres estadístics més usuals en distribucions unidimensionals i valorar qualitativament la representativitat de les mostres utilitzades.

En aquest nivell adquireix especial significat l'estudi qualitatiu de les dades disponibles i les conclusions que es poden extreure de l'ús conjunt dels paràmetres estadístics. Es pretén, a més, que es tingui en compte la representativitat i la validesa del procediment d'elecció de la mostra i la pertinència de la generalització de les conclusions de l'estudi a tota la població.

7. Aplicar els conceptes i les tècniques de càlcul de probabilitats per resoldre diferents situacions i problemes de la vida quotidiana.

Es pretén que siguin capaços d'identificar i interpretar l'espai mostral en experiències simples i compostes senzilles, en contextos concrets de la vida quotidiana, i utilitzin la regla de Laplace, els diagrames d'arbre o les taules de contingència per calcular probabilitats. Es pretén, a més, que els resultats obtinguts s'utilitzin per a la presa de decisions raonables en el context dels problemes plantejats.

MÚSICA

Introducció

La música, com a bé cultural i com a llenguatge i mitjà de comunicació no verbal, constitueix un element amb un valor inqüestionable en la vida de les persones. En l'actualitat, vivim en contacte permanent amb la música, sens dubte l'art més poderosament massiu del nostre temps. El desenvolupament tecnològic ha modificat considerablement els referents musicals de la societat per la possibilitat d'una escolta simultània de tota la producció musical mundial per mitjà dels discs, la ràdio, la televisió, els jocs electrònics, el cinema, la publicitat, Internet, etc. Aquest mateix desenvolupament tecnològic ha obert, al seu torn, nous camins per a la interpretació i la creació musical, tant de músics professionals com de qualsevol persona interessada a fer música.

Des d'aquesta perspectiva, el currículum de música per a l'educació secundària obligatòria pretén establir punts de contacte entre el món exterior i la música que s'aprèn a les aules, obrir els camins necessaris per estimular l'alumnat en el desenvolupament de la percepció, la sensibilitat estètica, l'expressió creativa i la reflexió crítica, per arribar a un grau d'autonomia que possibiliti la participació activa i informada en diferents activitats vinculades amb l'audició, la interpretació i la creació musical.

Al caràcter més global que l'àrea d'educació artística presenta en l'educació primària el succeeix, en aquesta etapa, una aproximació més diferenciada i analítica. Això es correspon amb les característiques evolutives de l'alumnat, en un moment en què la seva capacitat d'abstracció experimentalment notable. Aquesta diferenciació no impedeix, tanmateix, que la matèria

es continuï articulant a l'entorn de dos eixos fonamentals, percepció i expressió, vinculats, al seu torn i de manera directa, amb l'adquisició d'una cultura musical bàsica i necessària per a tots els ciutadans i ciutadanes.

La percepció fa referència en aquesta matèria al desenvolupament de capacitats de discriminació auditiva, d'audició activa i de memòria comprensiva de la música, tant durant el desenvolupament d'activitats d'interpretació i creació musical com en l'audició d'obres musicals en viu o enregistrades.

Per la seva part, l'expressió al·ludeix al desenvolupament de totes les capacitats vinculades amb la interpretació i la creació musical. Des del punt de vista de la interpretació, l'ensenyament i l'aprenentatge de la música se centren en tres àmbits diferenciats, però relacionats estretament: l'expressió vocal, l'expressió instrumental i el moviment i la dansa. Mitjançant el desenvolupament d'aquestes capacitats es tracta de facilitar l'èxit del domini bàsic de les tècniques requerides per al cant i la interpretació instrumental, així com els ajustos rítmics i motors implícits en el moviment i la dansa. La creació musical remet a l'exploració dels elements propis del llenguatge musical i a l'experimentació i combinació dels sons mitjançant la improvisació, l'elaboració d'arranjaments i la composició individual i col·lectiva.

El tractament dels continguts que integren aquests dos eixos ha de fer-se tenint en compte que, en l'actualitat més que en altres èpoques, la música és un dels principals referents d'identificació de la joventut. El fet que l'alumnat la senti com a pròpia constitueix, paradoxalment, un avantatge i un inconvenient en el moment de treballar-la a l'aula. És un avantatge perquè el valor, les expectatives i la motivació respecte a aquesta matèria són elevats, i alhora és un inconvenient perquè l'alumnat, en fer-la seva, té biaixos confirmatoris molt arrelats.

La presència de la música en l'etapa d'educació secundària obligatòria ha de considerar, com a punt de referència, el gust i les preferències de l'alumnat, però, simultàniament, ha de concebre els continguts i el fenomen musical des d'una perspectiva creativa i reflexiva, per assolir nivells més elevats de participació a la música com a espectador, intèrpret i creador.

L'educació musical ha de promoure en l'adolescent una postura oberta, reflexiva i crítica davant el fet musical, ja que conviu molt freqüentment en un ambient sonor, no sempre recomanable, i de vegades nociu. A més, la universalitat del llenguatge musical permet una comunicació entre les persones que supera les fronteres, llengües, races, sexes, cultures i permet, de manera adequada, unes pautes d'atenció a la diversitat de l'alumnat.

A partir d'aquests supòsits i d'aquests dos grans eixos en els quals s'articula la matèria, percepció i expressió, els continguts s'han distribuït per blocs.

En els continguts previstos a primer i a tercer curs, el primer bloc, Escolta, es vincula directament amb l'eix de percepció; mentre que el segon i el tercer blocs, "Interpretació" i "Creació", ho fan amb l'eix d'expressió. Pel que fa al quart bloc, "Contextos musicals", inclou continguts relacionats amb els referents culturals de les músiques que seran utilitzades als blocs anteriors, al costat d'altres que ajuden a conèixer millor el món musical actual i el paper de la música en diferents contextos socials i culturals.

En els continguts per al quart curs, en què la música és una matèria opcional, el primer bloc, "Audició i referents musicals", es relaciona directament amb l'eix de percepció i recull, alhora, de nous continguts per aprofundir en el paper de la música en diferents contextos socials i culturals del passat i del present. El segon bloc, la "Pràctica musical", s'insereix a l'eix d'expressió i recull tots aquells continguts relacionats amb la interpretació vocal i instrumental, el moviment i la dansa, la improvisació, l'elaboració d'arranjaments i la composició, així com la participació en projectes musicals de diversa índole. El tercer bloc, "Música i tecnologies", estretament vinculat amb els anteriors, inclou de manera explícita una sèrie de continguts que permeten conèixer i utilitzar eines tecnològiques en activitats d'audició i producció musical.

Aquesta organització dels continguts entorn a blocs i eixos pretén presentar-se de manera coherent. No hi ha, tanmateix, prioritat d'uns sobre uns altres ni exigència per la qual s'hagi de partir preferentment d'un d'aquests blocs. Val a dir que en la pràctica educativa es produeix una interacció constant entre els diferents blocs, entre els eixos i entre els continguts: els conceptes, els procediments i les actituds es donen suport mútuament. Entre els diferents continguts, s'estableix una relació cíclica: uns n'enriqueixen d'altres, els promouen, desenvolupen i consoliden. Alhora, tots es vinculen amb els coneixements del llenguatge i la cultura musical.

El currículum, per a primer i tercer curs d'educació secundària obligatòria, recull continguts comuns als dos cursos en els aspectes relacionats amb l'escolta atenta, la interpretació, la creació musical i l'ús de dispositius tecnològics.

Els trets distintius entre els dos nivells els trobem al grau d'aprofundiment

amb el qual s'han d'enllestir. A primer curs es dona una especial rellevància als elements que intervenen en la construcció d'una obra musical, la sensibilització ambiental i l'adquisició d'hàbits positius d'escolta i expressió, sense deixar de banda l'aproximació al context.

A tercer curs es continua el treball d'aquests continguts i s'incideix més en aspectes que suposen una feina d'anàlisi, indagació, elaboració de judicis i propostes, experimentació i relació de la música amb els contextos en els quals es crea, amb atenció especial als diversos gèneres i estils de la cultura occidental, de les Illes Balears i d'altres indrets, i també amb atenció a l'ús de les noves tecnologies i la importància que tenen avui dia en relació a la música.

Com a matèria opcional, a quart curs els continguts s'organitzen més al voltant del panorama actual, sense oblidar el passat, de la música i es fan constar aspectes relatius a les noves tecnologies, la indústria musical, els oficis de la música, etc.

Aquest currículum recull objectius, continguts i criteris d'avaluació referits al patrimoni musical de les Illes Balears. En el primer curs es fa referència a l'estudi i classificació dels instruments propis de les Illes Balears i el coneixement de les característiques de la música i la dansa de la nostra comunitat; a tercer curs es continua en la pràctica i estudi de les danses així com dels compositors més representatius i les principals agrupacions vocals i instrumentals de la nostra comunitat. A quart curs té continuïtat l'apreciació del panorama actual de la música il·lenca en tots els seus contextos.

La interdisciplinarietat de la música propicia i implica l'establiment de vincles amb un gran nombre de matèries que conformen el currículum per formar el quadre cultural en el qual les creacions musicals s'han desenvolupat al llarg del temps i afavoreix la consecució, de manera més diversificada, dels objectius generals de l'etapa. La música, en tota la seva dimensió, permet una doble funció en el desenvolupament de l'alumnat, tant des del punt de vista del desenvolupament personal com per a la formació dels fonaments tècnics i científics de l'enriquiment cultural. Així doncs, és necessària una sòlida formació musical com a element indispensable en l'educació de les persones.

L'ensenyament de la música ha de potenciar les capacitats d'escoltar, reconèixer i retenir les relacions que configuren les estructures musicals i, per això mateix, ha d'orientar cap a la diversificació de gustos musicals i cap a la formació d'un esperit crític i de foment de valors de convivència i disciplina.

Orientacions metodològiques

Qualsevol procés cognitiu que hagi de tenir una permanència a llarg termini ha de tenir un lligam amb tot allò que l'alumnat ja coneix, ja que no és possible l'aprenentatge significatiu si no es relaciona amb una estructura prèvia. En el procés d'aprenentatge, és important esbrinar quins són els coneixements previs, aquells a partir dels quals ha de començar la intenció educativa. Aquests poden quedar incomplets si no s'estableixen aquests lligams entre les idees prèvies i la informació rebuda, i dificultarà l'assoliment dels objectius proposats. Trobar una relació directa entre allò que l'alumnat ha de fer i allò que l'envolta és indispensable per trobar la funcionalitat del que s'aprèn.

Una de les tasques en l'educació dels alumnes és la d'aconseguir un aprenentatge autònom. Aquest aprenentatge comença per la consciència d'allò que fa. Anticipar les accions a l'alumnat és començar a implicar-lo en la seva feina i convidar-lo a participar-hi. Per tant, una de les funcions dels docents és la de ser el motor del grup, el vehicle de transmissió del pensament i motivador en el procés d'ensenyament i aprenentatge i per això el professor o la professora ha de tenir una actitud oberta a classe, cedir el protagonisme, ajudar l'alumnat a pensar i a construir els propis criteris.

Per una part, és important adequar les activitats proposades, un fet complex ja que el desenvolupament psicològic i físic dels alumnes és ràpid, i d'altra part també és important trobar un equilibri en el tipus d'activitats, sense perdre el referent dels objectius didàctics proposats.

La consecució dels objectius dependrà en part del tipus d'activitats presentades (d'iniciació, d'exploració, de desenvolupament i de síntesi), de la presència que tinguin els continguts en aquestes activitats i del moment en què es presenten. S'ha de potenciar la capacitat d'aprendre per descobriment i la competència d'aprendre a aprendre amb activitats de recerca, selecció i exposició de la informació trobada en diferents fonts.

La música contribueix i participa en el desenvolupament de la formació de la persona, mitjançant la creativitat, la sensibilitat i la imaginació. Facilita el coneixement de la cultura musical pròpia i afavoreix el desenvolupament auditiu, la coordinació i l'equilibri gestual, juntament amb les capacitats expressives i el pensament lògic i matemàtic.

Els desdoblaments i/o agrupaments flexibles afavoreixen el desenvolupament dels continguts d'aquest currículum. La principal manera d'aprendre

música és escoltant-la, comprenent-la i interpretant-la, mitjançant una metodologia activa i un aprenentatge significatiu i funcional.

Els continguts i els criteris d'avaluació estan redactats de manera orientativa, són flexibles perquè el professor o la professora els especifiqui a la seva programació. Al mateix temps, estan oberts per a que el professorat pugui afrontar el següent nivell de concreció i desenvolupar-lo mitjançant la diversitat d'activitats possibles dins l'aula.

És aconsellable treballar els continguts des de tots els aspectes possibles: no només la teòrica, sinó que també des de la interpretació, l'audició, etc. i tot allò que faciliti la comprensió dels conceptes, a la mateixa vegada que se propicia el desenvolupament d'altres habilitats, fomentant l'autoestima mitjançant la improvisació, l'expressió corporal, vocal o instrumental. D'aquesta manera, el disseny de les activitats serà important en tant que són el vehicle per aconseguir els objectius proposats i les competències bàsiques establertes.

Les noves tecnologies de la informació i la comunicació, com a eina pedagògica, són ja un element imprescindible que ofereix al professorat un ventall ampli de recursos. Per aquest motiu, el seu ús ha de ser habitual per a l'alumnat dins l'aula, com a instrument de comunicació oral i escrita, com a font de consulta, per adquirir nous coneixements, investigar i també com a mitjà de dinamització de la pràctica docent.

S'ha d'utilitzar un repertori musical ampli i variat, en el qual tinguin cabuda obres i fragments significatius de diferents èpoques, gèneres i estils que mostrin així la pluralitat d'estils musicals i fomentin l'interès, coneixement i pràctica del patrimoni musical balear.

Els aprenentatges individuals serviran per a la realització del treball de grup. El treball i l'aprenentatge cooperatiu afavoreixen la integració dels alumnes perquè poden aportar al grup les seves habilitats i coneixements. Per aquest motiu és recomanable organitzar l'aula per afavorir aquest treball col·laboratiu i col·lectiu.

Cal concloure, doncs, que s'ha de desenvolupar una metodologia activa, participativa, globalitzadora i engrescadora, per aconseguir el desenvolupament integral de l'alumnat, la seva sensibilitat, comprensió i les capacitats musicals.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

La matèria de música contribueix directament a l'adquisició de la *competència cultural i artística* en tots els aspectes que la configuren. Fomenta la capacitat d'apreciar, comprendre, gaudir i valorar críticament diferents manifestacions culturals i musicals, per mitjà d'experiències perceptives i expressives i del coneixement de músiques de diferents cultures, èpoques i estils.

L'activitat creativa i l'apropament a les creacions musicals d'altres implica posar en joc habilitats de pensament divergent i convergent, ja que comporta reelaborar idees i sentiments propis i aliens; trobar fonts, maneres i vies de comprensió i expressió; planificar, avaluar i ajustar els processos necessaris per assolir uns resultats, ja sigui en l'àmbit personal o acadèmic. Així doncs facilita tant expressar-se i comunicar-se com percebre, comprendre i enriquir-se amb realitats diferents i produccions del món de l'art i de la cultura.

El coneixement de la música de diverses èpoques i cultures suposa un apropament a les persones i societats que les crearen i les seves formes de pensament, que aporten elements de reflexió en relació a l'estètica, la moda i el gust així com el paper important que ha jugat i juga actualment.

Pot potenciar, així, actituds obertes i respectuoses i oferir elements per a l'elaboració de judicis fonamentats respecte a les diferents manifestacions musicals, establint connexions amb altres llenguatges artístics i amb els contextos social i històric als quals se circumscriu cada obra. Fomenta, doncs, el interès per participar en la vida cultural i en la valoració i preservació del patrimoni.

L'orientació d'aquesta matèria, en la qual l'expressió juga un paper important, permet adquirir habilitats per expressar idees, experiències o sentiments de manera creativa, especialment presents en continguts relacionats amb la interpretació, la improvisació i la composició, tant individual com col·lectiva, que, al seu torn, estimulen la imaginació i la creativitat. Incorpora el coneixement de tècniques, recursos i convencions del llenguatge musical, proporciona una comprensió millor del fet musical com a font de plaer i d'enriquiment personal.

Pel que fa a la *competència en comunicació lingüística*, la música contribueix, igual que altres matèries, a enriquir els intercanvis comunicatius, i a l'adquisició i ús d'un vocabulari musical bàsic; però, a més, la música com a art proporciona un coneixement més ampli de la comunicació, a partir dels processos de creació, expressió i escolta o percepció. Contribueix a l'organització del pensament i del discurs a partir de la creació, i al processament i anàlisi de la informació a partir de l'audició activa.

La relació constant entre música i text facilita la reflexió sobre la interacció de diversos llenguatges a partir de l'anàlisi dels elements literaris i de la manera com estan presents en una bona part de les manifestacions musicals.

D'altra banda, el fet que la música tenguí un llenguatge propi permet treballar intensament la interpretació de codis de comunicació i la reflexió sobre les normes que regeixen el llenguatge.

Tot plegat potencia la valoració i la possibilitat d'aprendre i de gaudir-ne a partir de l'escolta i l'expressió.

La música contribueix a la *competència matemàtica*, en treballar aspectes com ara les operacions bàsiques i el sentit de la proporcionalitat mitjançant l'aprenentatge de les normes que regeixen el llenguatge i la pràctica musical. De la mateixa manera contribueix al desenvolupament del pensament lògic, les relacions causa-efecte i, per tant, la capacitat deductiva, implícits en el llenguatge, la interpretació i la creació musical.

Igualment la música proporciona eines per desenvolupar la capacitat de resolució de problemes a partir del plantejament de projectes, individuals i col·lectius, de creació, anàlisi i interpretació que suposen la reflexió, extracció de conclusions i elaboració de propostes de resolució.

Des del punt de vista de la *competència en el coneixement i la interacció amb el món físic*, la música fa una aportació a la millora de la qualitat del medi ambient, amb la identificació i la reflexió sobre l'excés de soroll, la contaminació sonora i l'ús indiscriminat de la música, per tal de generar hàbits saludables.

A més, els continguts relacionats amb l'ús correcte de la veu i de l'aparell respiratori es fan, no només per aconseguir resultats musicals òptims, sinó també per prevenir problemes de salut que incideixen en el desenvolupament d'aquesta competència.

A partir de les activitats de moviment i d'interpretació vocal i instrumental la música contribueix al desenvolupament d'hàbits saludables a partir del treball de relaxació, observació i correccions posturals així com al coneixement d'un mateix i del propi cos i les possibilitats de cada persona.

La música contribueix al coneixement de les normes que regeixen la ciència mitjançant l'observació permanent del so com a fenomen físic per incidir en la concatenació causa-efecte i l'extracció de conclusions. Suposa doncs, un treball des de l'anàlisi científic.

Pel que fa al *tractament de la informació i la competència digital*, l'ús dels recursos tecnològics al camp de la música possibilita el coneixement i el domini bàsic del maquinari i del programari musical, els diferents formats de so i d'àudio digital o les tècniques de tractament i enregistrament del so, relacionats, entre d'altres, amb la producció de missatges musicals, audiovisuals i multimèdia. Afavoreix, així mateix, l'aprofitament d'aquests recursos tecnològics com a eina per als processos d'autoaprenentatge i la possible integració d'aquests en les activitats de lleure.

A més, l'obtenció d'informació musical requereix destreses relacionades amb el tractament de la informació, encara que, des d'aquesta matèria, mereix una consideració especial l'ús de productes musicals i la relació d'aquests amb la distribució i els drets d'autor.

El coneixement del fet musical ajuda al desenvolupament de l'*autonomia i iniciativa personal*. La interpretació i la composició són dos exemples clars d'activitats que requereixen una planificació prèvia i una presa de decisions per obtenir els resultats desitjats. D'altra banda, en aquelles activitats relacionades especialment amb la interpretació musical, es desenvolupen capacitats i habilitats, com ara la responsabilitat, la perseverança, la responsabilitat, la crítica constructiva i l'autoestima, que són factors clau per a l'adquisició d'aquesta competència.

El treball col·laboratiu, present tant a les activitats de creació i expressió com a les de recerca i anàlisi musical, permet desenvolupar les habilitats socials per relacionar-se, cooperar i treballar en equip: assumir diferents rols, valorar les idees dels altres, dialogar i negociar, desenvolupar l'assertivitat per fer saber adequadament als altres les pròpies decisions, i treballar de manera conjunta i flexible.

Una altra dimensió important d'aquesta competència, relacionada amb aquest vessant més social, està constituïda per les habilitats i actituds relacionades amb el lideratge de projectes, que inclouen la confiança en un mateix, l'empatia, l'esperit de superació, les habilitats per al diàleg i la cooperació, l'organització del temps i les tasques, la capacitat d'afirmar i defensar drets o l'assumpció de riscos.

La música contribueix també a la *competència social i ciutadana*. Participar en experiències musicals col·lectives dóna l'oportunitat d'expressar idees pròpies, valorar les dels altres i coordinar-les amb les dels altres integrants del grup, tot responsabilitzant-se de la consecució d'un resultat i afavorint la integració i valoració de la diversitat dins el grup.

El desenvolupament de projectes d'interpretació i creació exposats al públic fomenten la desinhibició i la participació així com l'expressió de propostes i la iniciativa personal.

La presa de contacte amb una varietat de músiques àmplia, tant del passat com del present, afavoreix la comprensió de diferents cultures i la valoració de les aportacions que han fet per al progrés de la humanitat i, amb això, la valoració de les altres cultures, la tolerància i el respecte vers aquestes, així com el coneixement i valoració dels trets de la societat en la qual es viu.

La música també contribueix al desenvolupament de la *competència per aprendre a aprendre*, potencia capacitats i destreses fonamentals per a l'aprenentatge guiat i autònom, com l'atenció, la concentració, la disciplina, la constància i la memòria, alhora que desenvolupa el sentit de l'ordre i de l'anàlisi. Per una part, l'audició musical necessita una escolta reiterada per arribar a conèixer una obra, reconèixer-la, identificar-ne els elements i apropiar-se'n. Per una altra part, totes aquelles activitats d'interpretació musical i d'entrenament auditiu i d'autoobservació fomenten la presa de consciència sobre un mateix, el coneixement del propi cos i de les pròpies possibilitats, la utilització de diferents estratègies d'aprenentatge, la gestió i control eficaç dels processos individuals.

La realització de tasques pràctiques, ja siguin d'expressió o creació, que presenten un resultat observable a curt o mig termini, així com la observació del progrés, incideixen positivament en l'autoconfiança i en la motivació.

La matèria de música presenta continguts propers a l'alumnat que afavoreixen aquesta motivació necessària per a la construcció d'aprenentatges.

Objectius

L'ensenyament de la música en aquesta etapa té com a objectiu el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Utilitzar la veu, el cos, objectes, instruments i recursos tecnològics per expressar idees i sentiments, enriquir les pròpies possibilitats de comunicació i respectar altres formes d'expressió.
2. Desenvolupar i aplicar diverses habilitats i tècniques que possibilitin la interpretació (vocal, instrumental i de moviment i dansa) i la creació musical, tant individual com en grup.
3. Conèixer i servir-se de la dansa com a mitjà d'expressió i comunicació, amb atenció especial a les danses tradicionals de les Illes Balears.
4. Escoltar una varietat àmplia d'obres, de diferents estils, gèneres, tendències i cultures musicals, apreciar-ne el valor com a font de coneixement, enriquiment intercultural i plaer personal i que provoqui l'interès per ampliar i diversificar les preferències musicals pròpies.
5. Reconèixer les característiques de diferents obres musicals com a exemples de la creació artística i del patrimoni cultural, apreciar-ne les intencions i funcions i aplicar-hi la terminologia apropiada per descriure-les i valorar-les críticament.
6. Utilitzar de manera autònoma diverses fonts d'informació –mitjans audiovisuals, Internet, textos, partitures i altres recursos gràfics– per al coneixement i gaudi de la música.
7. Conèixer i utilitzar diferents mitjans audiovisuals i tecnologies de la informació i la comunicació com a recursos per a la producció musical, valorant-ne la contribució a les diferents activitats musicals i a l'aprenentatge autònom de la música.
8. Participar en l'organització i la realització d'activitats musicals, desenvolupades en diferents contextos, amb respecte i bona disposició per superar estereotips i prejudicis, prenent consciència, com a membre d'un grup, de l'enriquiment que es produeix amb les aportacions de les altres persones.
9. Comprendre i apreciar les relacions entre el llenguatge musical i altres llenguatges i àmbits de coneixement, així com la funció i significat de la música en diferents produccions artístiques i audiovisuals i en els mitjans de comunicació.
10. Elaborar judicis i criteris personals, mitjançant una anàlisi crítica dels diferents usos socials de la música, sigui quin sigui l'origen, aplicant-los amb autonomia i iniciativa a situacions quotidianes i valorant la contribució que la música pot fer a la vida personal i a la de la comunitat.
11. Valorar el silenci i el so com a part integral del medi ambient i de la música, i prendre consciència dels problemes creats per la contaminació acústica i les seves conseqüències.
12. Conèixer i apreciar la música i la dansa pròpies de les Illes Balears i contribuir activament a la conservació, divulgació i millora d'aquest patrimoni.

Primer curs

Continguts

Bloc 1. Escolta

- Aplicació d'estratègies d'atenció, audició interior, memòria comprensiva i anticipació durant la pròpia interpretació i creació musical.
- Utilització de recursos corporals, vocals i instrumentals, mitjans audiovisuals i tecnologies, textos, partitures i musicogrames.
- Elements que intervenen en la construcció d'una obra musical (melodia, ritme, harmonia, timbre, textura, forma, tempo i dinàmica) i identificació d'aquests elements en l'audició i l'anàlisi d'obres musicals.
- Classificació i discriminació auditiva dels diferents tipus de veus i instruments, incloent els instruments propis de les Illes Balears.
- Audició, anàlisi elemental i apreciació crítica d'obres vocals i instrumentals de diferents estils, gèneres, tendències i cultures musicals.
- La música en directe: els concerts i altres manifestacions musicals.
- Interès per conèixer músiques de diferents estils i característiques, per ampliar i diversificar les pròpies preferències musicals.
- Valoració de l'audició com a forma de comunicació i com a font de coneixement i d'enriquiment intercultural.
- Interès per desenvolupar hàbits saludables d'escolta i de respecte als altres durant l'escolta.

Bloc 2. Interpretació

- La veu i la paraula com a mitjans d'expressió musical: característiques i habilitats tècniques i interpretatives.
 - Exploració i descobriment de les possibilitats de la veu com a mitjà d'expressió musical i pràctica de la relaxació, la respiració, l'articulació, la ressonància i l'entonació.
 - Els instruments i el cos com a mitjans d'expressió musical: característiques i habilitats tècniques i interpretatives.
 - Pràctica de les pautes bàsiques de la interpretació: silenci, atenció al director o directora i als altres intèrprets, audició interior, memòria i adequació al conjunt.
 - Pràctica de danses variades, incloses les danses i balls de les Illes Balears.
 - Interès pel coneixement i cura de la veu, el cos i els instruments.
 - Acceptació i predisposició per millorar les capacitats tècniques i interpretatives pròpies (vocal, instrumental i corporal) i respecte davant d'altres capacitats i formes d'expressió.
 - Acceptació i compliment de les normes que regeixen la interpretació en grup i l'aportació d'idees musicals que contribueixin al perfeccionament de la tasca comuna.
- #### Bloc 3. Creació
- Pràctica de la improvisació, l'elaboració d'arranjaments i la composició com a recursos per a la creació musical. Improvisació vocal i instrumental, individual i en grup, en resposta a diferents estímuls musicals i extramusicals.
 - Composició individual o en grup de cançons, peces instrumentals i coreografies senzilles per a diferents agrupacions a partir de la combinació d'elements i recursos bàsics presentats en el context de les diverses activitats que es realitzen a l'aula.
 - Utilització de recursos informàtics i altres dispositius electrònics en els processos de creació musical.
 - Enregistrament de les composicions pròpies amb l'ús de diferents formes de notació i diferents tècniques d'enregistrament.
 - Interès per la superació personal i millora de les produccions pròpies dins el procés creatiu.

Bloc 4. Contextos musicals

- Coneixement de les característiques de la música tradicional en general i de la de les Illes Balears en particular, valorant la importància de preservar aquest repertori musical com a part fonamental del nostre patrimoni cultural.
- Utilització de diverses fonts d'informació per indagar sobre instruments, balls, danses tradicionals, compositors i compositores, intèrprets, concerts i produccions musicals en viu o enregistrades.
- El consum de la música en la societat actual. Sensibilització i actitud crítica davant el consum indiscriminat de música i la pol·lució sonora.
- Reconeixement de la pluralitat d'estils a la música actual.

Criteris d'avaluació

1. Reconèixer auditivament i determinar l'època o cultura a la qual pertanyen diferents obres musicals escoltades prèviament a l'aula; interessar-se per ampliar les seves preferències.

L'alumnat ha de saber reconèixer auditivament una obra o fragment, escoltada prèviament a l'aula, dins el seu context, incloent diferents audicions

del patrimoni de les Illes Balears. Identificar elements bàsics que intervenen en la construcció d'una obra musical.

2. Comunicar a les altres persones judicis personals sobre la música escoltada.

L'alumnat ha de ser capaç de participar en la dinàmica de la classe, contrastar opinions i mostrar tolerància i interès davant totes les propostes musicals que es tracten i utilitzar d'una manera adient, coherent i amb propietat la terminologia i els conceptes relatius a la música.

3. Participar en la interpretació en grup d'una peça vocal, instrumental o coreogràfica; adequar la pròpia interpretació a la del conjunt i assumir diferents rols.

Es tracta de comprovar si l'alumnat, independentment del grau de desenvolupament tècnic assolit, participa activament i amb iniciativa personal en les activitats d'interpretació, assumeix diferents rols, i intenta concertar la seva acció amb la de la resta del conjunt i col·labora en la consecució d'uns resultats que siguin producte del treball en equip.

4. Iniciar-se en la utilització d'alguns dels recursos tecnològics disponibles; demostrar un coneixement bàsic de les tècniques i dels procediments necessaris per enregistrar i reproduir música i per realitzar produccions audiovisuals senzilles.

Mitjançant aquest criteri s'avaluarà si l'alumnat, mitjançant l'ús dels recursos tecnològics disponibles (dispositius electrònics, audiovisuals i informàtics), i sense valorar el grau de domini tècnic que se'n fa, és capaç d'enregistrar i reproduir en diferents suports les activitats musicals realitzades a l'aula amb la finalitat d'assenyalar errors i encerts. També, el fet de ser conscients del caràcter funcional en la utilització d'alguns dispositius electrònics, audiovisuals i informàtics per millorar la pràctica i interpretació musical.

5. Llegir diferents tipus de partitures i reconèixer diferents paràmetres del so en el context de les activitats musicals de l'aula com a suport a les tasques d'interpretació i d'audició.

Es tracta de comprovar si l'alumnat sap i comprèn algunes grafies, signes i símbols utilitzats per a la interpretació de la música, si entén alguns elements i formes d'organització i estructura musical bàsica de qualsevol peça musical, amb referència especial a la música de les Illes Balears. També es tracta de determinar si es capaç d'interpretar i/o seguir l'audició d'obres musicals amb l'ajuda de partitures, musicogrames i altres representacions gràfiques i és conscient de la funcionalitat de la lectura musical.

6. Assolir les pautes de conducta, els hàbits i la disciplina que permetin el desenvolupament adequat de les activitats musicals.

Mitjançant aquests criteris s'avalua si els alumnes i les alumnes són capaços de valorar i comprendre la importància del silenci abans i després d'una interpretació musical, prenent consciència que és una part més de la peça, si saben identificar el silenci (amb tots els diferents signes) en la peça o estructura musical, el valoren i comprenen. També es valora l'atenció i respecte al director o directora de l'agrupació musical, als companys i companyes i al material propi, el de l'aula i el del centre educatiu en general.

7. Identificar en l'àmbit quotidià situacions en les quals es produeix un ús indiscriminat del so, analitzant-ne les causes i proposant solucions.

Mitjançant aquest criteri s'avaluarà si l'alumnat es capaç de comprendre i ser conscient del perill que suposa l'excés sonor per a la nostra salut. Identifica situacions de contaminació acústica a l'àmbit quotidià, especialment aquelles provocades per un ús inadequat de la música, analitzant les causes que la provoquen. Proposa solucions originals a la contaminació acústica i contribueix activament a la cura de la salut i a la conservació d'un entorn lliure de sorolls molestos.

Tercer curs

Continguts

Bloc 1. Escolta

- Aplicació d'estratègies d'atenció, audició interior, memòria comprensiva i anticipació durant la pròpia interpretació i creació musical.

- Utilització de recursos corporals, vocals i instrumentals, mitjans audiovisuals i tecnologies, textos, partitures, musicogrames i altres representacions gràfiques per a la comprensió de la música escoltada.

- Elements que intervenen en la construcció d'una obra musical (melodia, ritme, harmonia, timbre, textura, forma, tempo i dinàmica) i identificació d'aquests elements en l'audició i l'anàlisi d'obres musicals.

- Classificació i discriminació auditiva dels diferents tipus de veus i instruments i de diferents agrupacions vocals i instrumentals.

- Els instruments, cançons i danses pròpies de les Illes Balears com a manifestació cultural i patrimonial.

- Audició, anàlisi elemental i apreciació crítica d'obres vocals i instrumentals de diferents estils, gèneres, tendències i cultures musicals, incloses les interpretacions i composicions realitzades a l'aula.

- La música en directe: els concerts i altres manifestacions musicals.

- Interès per conèixer músiques de diferents estils i característiques, per ampliar i diversificar les pròpies preferències musicals.

- Valoració de l'audició com a manera de comunicació i com a font de coneixement i d'enriquiment intercultural.

- Interès per desenvolupar hàbits saludables d'escolta i de respecte cap als altres durant l'audició.

Bloc 2. Interpretació

- Pràctica d'habilitats tècniques per a la interpretació vocal, instrumental i corporal i exploració de les possibilitats de diverses fonts sonores.

- Pràctica, memorització i interpretació de peces vocals i instrumentals, incloent obres del patrimoni musical balear, apreses per imitació i mitjançant la lectura de partitures amb diverses formes de notació.

- Agrupacions vocals i instrumentals en la música de diferents gèneres, estils i cultures, fent referència també a la de les Illes Balears. La interpretació individual i en grup.

- Experimentació i pràctica de les diferents tècniques del moviment i la dansa, expressió dels continguts musicals per mitjà del cos i el moviment i interpretació d'un repertori variat de danses que inclouin les danses i balls de les Illes Balears.

- Utilització dels dispositius i instruments electrònics disponibles per a la interpretació i enregistrament de peces i activitats musicals i comentari crític d'aquestes.

- Interès pel coneixement i cura de la veu, el cos i els instruments.

- Pràctica de les pautes bàsiques de la interpretació: silenci, atenció al director o directora i als altres intèrprets, audició interior, memòria i adequació al conjunt.

- Acceptació i predisposició per millorar les capacitats tècniques i interpretatives pròpies (vocal, instrumental i corporal) i respecte davant altres capacitats i formes d'expressió.

- Acceptació i compliment de les normes que regeixen la interpretació en grup i l'aportació d'idees musicals que contribueixin al perfeccionament de la tasca comuna.

Bloc 3. Creació

- La improvisació, l'elaboració d'arranjaments i la composició com a recursos per a la creació musical. Improvisació vocal i instrumental, individual i en grup, en resposta a diferents estímuls musicals i extramusicals.

- Elaboració d'arranjaments de cançons i peces instrumentals, mitjançant la creació d'acompanyaments senzills i la selecció de diferents tipus d'organització musical (introducció, desenvolupament, interludis, coda, acumulació, etc.).

- Composició individual o en grup de cançons i peces instrumentals per a diverses agrupacions a partir de la combinació d'elements i recursos presentats en el context de les diferents activitats que es realitzen a l'aula.

- Recursos per a la conservació i difusió de les creacions musicals. Enregistrament de les composicions pròpies mitjançant diferents formes de notació i diferents tècniques d'enregistrament, valorant la lectura i l'escriptura musical i els diferents mitjans d'enregistrament sonor com a recursos per a la gravació i difusió d'una obra musical.

- Utilització de recursos informàtics i altres dispositius electrònics en els processos de creació musical.

- Sonorització de representacions dramàtiques, activitats d'expressió corporal i dansa i imatges fixes i en moviment en la realització de produccions audiovisuals.

Bloc 4. Contextos musicals

- Coneixement de les manifestacions musicals més significatives del patrimoni occidental i d'altres cultures parant atenció al patrimoni musical de les Illes Balears.

- Utilització de diverses fonts d'informació per indagar sobre instruments, compositors i compositores, intèrprets, concerts i produccions musicals en viu o enregistrades.

- El so i la música en els mitjans audiovisuals i en les tecnologies de la informació i la comunicació. Valoració dels recursos tecnològics com a instruments per al coneixement i gaudi de la música.

- La música al servei d'altres llenguatges: corporal, teatral, cinematogràfic, radiofònic i publicitari. Anàlisi de la música utilitzada en diferents tipus d'espectacles i produccions audiovisuals.

Criteris d'avaluació

1. Reconèixer auditivament, determinar l'època o cultura a la qual pertanyen diverses obres musicals escoltades prèviament a l'aula i interessar-se per ampliar les preferències musicals.

Mitjançant aquest criteri s'avalua si, amb l'audició d'obres de diferents estils, tendències i moments històrics i culturals, incloent repertori de les Illes Balears que hagi estat escoltat a l'aula o d'altres característiques molt similars, l'alumnat és capaç de relacionar les característiques que permeten situar l'obra musical en el seu context, escolta amb atenció i mostra una actitud oberta i respectuosa davant propostes musicals diferents.

2. Identificar i descriure, mitjançant l'ús de diferents llenguatges (gràfic, corporal o verbal) alguns elements i formes d'organització i estructuració musical (ritme, melodia, textura, timbre, repetició, imitació, variació) d'una obra musical interpretada en viu o enregistrada.

Mitjançant aquest criteri s'avalua si l'alumnat és capaç d'identificar i descriure el ritme, la melodia, textura, timbre i forma en una obra musical, distingint i classificant tipus de veus, instruments i danses, incloent els més característics de la música tradicional balear, identifica la repetició, la imitació i la variació com a formes d'organització i estructuració d'una obra musical, escolta amb atenció i mostra una actitud oberta i respectuosa davant diferents propostes musicals.

3. Comunicar als altres judicis personals sobre la música que s'escolta.

Amb aquest criteri l'alumnat demostra que és capaç de participar en la dinàmica de la classe, que contrasta opinions i mostra tolerància i interès davant totes les propostes musicals que es tracten, així com que sap utilitzar de manera adient, coherent i amb propietat els conceptes relatius a la música i que compara i emet judicis sobre diferents composicions musicals. També es valora la seva capacitat de cercar en diverses fonts (llibres, programes de concert, entrevistes, mitjans de comunicació, Internet i altres), seleccionar i exposar, oralment i/o per escrit, informació sobre la música escoltada, incloent la música tradicional balear.

4. Interpretar en grup una peça vocal, instrumental o coreogràfica, adequar la pròpia interpretació a la del conjunt i assumir rols diferents.

Es tracta de comprovar si l'alumnat, independentment del grau de desenvolupament tècnic assolit, participa activament i amb iniciativa personal en les activitats d'interpretació, hi actua indistintament com a cantant, instrumentista, ballarí, director, solista, etc., intenta concertar l'acció amb la de la resta del conjunt i col·labora en la consecució d'uns resultats que siguin producte del treball en equip. Adquireix i valora un hàbit de superació en les interpretacions: reconèixer i corregir errades i perseverar fins aconseguir un resultat d'acord amb les possibilitats individuals i col·lectives.

5. Utilitzar amb autonomia alguns dels recursos tecnològics disponibles, demostrant un coneixement bàsic de les tècniques i procediments necessaris per enregistrar i reproduir música i per realitzar senzilles produccions audiovisuals.

Mitjançant aquest criteri s'avalua si l'alumnat, mitjançant els recursos tecnològics disponibles (dispositius electrònics audiovisuals i informàtics) i sense valorar el grau de domini tècnic que en tenen, és capaç d'enregistrar i reproduir en diferents suports les activitats musicals realitzades a l'aula amb la finalitat d'assenyalar errors i encerts, interessar-se per utilitzar amb coherència els diferents mitjans tecnològics (ordinadors amb els seus programes de seqüenciació, taules de so, enregistradors, reproductors, etc.) com a suport per a la interpretació i creació musicals, així com també de realitzar produccions audiovisuals senzilles, seleccionant imatges i escenes que acompanyen un fragment musical i explicant les raons de l'elecció.

6. Elaborar un arranjament per a una cançó o una peça instrumental utilitzant apropiadament una sèrie d'elements donats.

Amb aquest criteri s'avalua si, a partir d'elements prèviament treballats a l'aula i valorant tant el procés com els resultats obtinguts, l'alumnat és capaç de seleccionar i combinar elements musicals d'acord amb el que s'havia previst, si s'expressa de manera creativa i imaginativa mitjançant la interpretació i la improvisació, mostra respecte per les produccions de la resta de companys i contribueix a aconseguir un bon clima sonor de l'aula.

7. Llegir diferents tipus de partitures en el context de les activitats musicals de l'aula com a suport a les tasques d'interpretació i audició.

Es tracta de comprovar si l'alumnat sap i comprèn la majoria de les grafies, signes i símbols utilitzats normalment per a la interpretació de la música. Entén i practica alguns elements i formes d'organització i estructuració musicals bàsics, com ara el ritme, la melodia, la textura, el timbre, la repetició, la imitació i la variació, de qualsevol peça musical, fent referència a la música de

les Illes Balears. També es tracta de determinar si és capaç d'interpretar i/o seguir l'audició d'obres musicals amb l'ajuda de partitures, musicogrames i altres representacions gràfiques i és conscient de la funcionalitat de la lectura musical.

8. Identificar en l'àmbit quotidià situacions en les quals es produeix un ús indiscriminat del so, analitzant-ne les causes i proposant solucions.

Aquest criteri intenta avaluar el grau de conscienciació de l'alumnat davant les situacions de contaminació acústica, especialment de les provocades per un ús inadequat de la música, i la seva capacitat per proposar solucions originals i contribuir activament a la cura de la salut i a la conservació d'un entorn lliure de sorolls molestos.

9. Caracteritzar la funció dels mitjans de comunicació com a elements de difusió de la música.

L'alumnat ha de ser capaç d'identificar el paper de la música als mitjans de comunicació per desenvolupar el sentit crític, manejar els recursos que ofereixen les noves tecnologies per ampliar els seus coneixements i la maduresa del seu criteri de selecció, conèixer les emissores de ràdio i televisió que ofereixen diferents estils de música i elaborar judicis sobre la programació.

Quart curs

Continguts

Bloc 1. Audició i referents musicals

- La música com a element amb presència constant en la vida de les persones: l'audició de música a la vida quotidiana, als espectacles i als mitjans audiovisuals.

- Audició, reconeixement, anàlisi i comparació de músiques de diferents gèneres, estils i èpoques.

- Utilització de diverses fonts d'informació per obtenir referències sobre músiques de diferents èpoques i cultures, incloses les actuals, i sobre l'oferta de concerts i d'altres manifestacions musicals en viu i divulgades a través dels mitjans de comunicació.

- La música en els mitjans de comunicació. Factors que influeixen en les preferències i les modes musicals.

- La crítica com a mitjà d'informació i valoració del fet musical. Anàlisi de crítiques musicals i ús d'un vocabulari apropiat per a l'elaboració de crítiques orals i escrites sobre la música escoltada.

- L'edició, la comercialització i la difusió de la música. Noves modalitats de distribució de la música i conseqüències per als professionals de la música i la indústria musical.

- Interès, respecte i curiositat per la diversitat de propostes musicals, així com pels gustos musicals d'altres persones.

- Rígor en la utilització d'un vocabulari adequat per descriure la música.

- La música a les Illes Balears. La música instrumental i vocal en el passat i en el present.

Bloc 2. La pràctica musical

- Pràctica i aplicació d'habilitats tècniques amb grau de complexitat creixent i concertació amb les altres parts del conjunt, en la interpretació vocal i instrumental i en el moviment i la dansa.

- Interpretació de danses així com peces vocals i instrumentals apreses d'oïda i mitjançant la lectura de partitures amb diversos tipus de notació, fent referència a la música vocal i instrumental de les Illes Balears i a les seves agrupacions musicals.

- Utilització de diferents tècniques, recursos i procediments compositius en la improvisació, l'elaboració d'arranjaments i la creació de peces musicals.

- Planificació, assaig, interpretació, direcció i avaluació de representacions musicals a l'aula i en altres espais i contextos.

- Àmbits professionals de la música. Identificació i descripció de les diferents facetes i especialitats en el treball dels músics. Conèixer les possibilitats personals i professionals que ofereix la música.

- Perseverança en la pràctica d'habilitats tècniques que permetin millorar la interpretació individual i en grup i la creació musical.

Bloc 3. Música i tecnologies

- El paper de les tecnologies en la música. Transformació de valors, hàbits, consum i gust musical com a conseqüència dels avenços tecnològics de les últimes dècades.

- Utilització de dispositius electrònics, recursos d'Internet i programari musical de diferents característiques per a l'entrenament auditiu, l'escolta, la interpretació i la creació musical.

- Aplicació de diferents tècniques d'enregistrament, analògic i digital, per enregistrar i reproduir les creacions pròpies, les interpretacions realitzades en el context de l'aula i altres missatges musicals.

- Anàlisi de les funcions de la música en diferents produccions audiovisuals: publicitat, televisió, cine, videojocs, etc.

- Sonorització d'imatges fixes i en moviment mitjançant la selecció de músiques preexistents o la creació de bandes sonores originals.

- Valoració crítica de la utilització dels mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i la comunicació com a recursos per a la creació, la interpretació, l'enregistrament i la difusió de produccions sonores i audiovisuals.

Criteris d'avaluació

1. Explicar algunes de les funcions que compleix la música en la vida de les persones i a la societat.

L'alumnat ha de ser capaç d'identificar situacions i contextos on la música està present; també descriure i diferenciar el paper de la música en situacions i contextos diversos: actes de la vida quotidiana, espectacles, mitjans de comunicació, etc. i analitzar factors socials i influència de la indústria musical en les preferències i modes musicals.

2. Analitzar diferents peces musicals amb el suport de l'audició i l'ús de documents impresos (partitures, comentaris o musicogrames), i descriure'n les principals característiques formals i estilístiques, situant-les en el seu context cultural.

Aquest criteri avalua la capacitat de l'alumnat per identificar i/o contextualitzar alguns dels trets distintius d'una obra musical que la identifiquen amb una cultura, un moment històric, un estil i gènere determinats, incloses les de les Illes Balears. També ha de saber descriure aspectes relacionats amb ritme, melodia, timbre, harmonia, textura, forma, tempo i dinàmica, usant un vocabulari adient, i escoltar amb actitud respectuosa i oberta les diverses propostes musicals.

3. Exposar críticament l'opinió personal respecte a diferents músiques i esdeveniments musicals i argumentar-la en relació amb la informació obtinguda en diferents fonts: llibres, publicitat, programes de concerts, crítiques, etc.

Aquest criteri avalua la capacitat per exposar oralment i per escrit opinions fonamentades, argumentar les idees pròpies amb correcció i coherència, participar en diàlegs i debats, expressar opinions, mostrar tolerància i respecte davant diferents propostes i identificar i obtenir informació sobre esdeveniments musicals realitzats a les Illes Balears.

4. Assajar i interpretar, en petit grup, una peça vocal o instrumental o una coreografia apreses de memòria a través de l'audició o observació de gravacions d'àudio i vídeo o mitjançant la lectura de partitures i altres recursos gràfics.

Amb aquest criteri s'avalua si l'alumnat és capaç d'assajar i interpretar en grup petit segons les pautes donades, si és conscient de la importància del domini bàsic del llenguatge musical, si treballa amb altres membres del grup per assolir un resultat satisfactori, tenint en compte el grau de destresa tècnica assolit i un repertori variat d'estils i gèneres, inclosos els propis de les Illes Balears. També s'avalua si sap usar la veu i l'instrument correctament, adequa la pròpia interpretació a la del conjunt, resol les dificultats presentades amb autonomia i persevera per obtenir un resultat adient a les pròpies possibilitats.

5. Participar activament en algunes de les tasques necessària per a la celebració d'activitats musicals al centre: planificació, assaig, interpretació, difusió, etc.

A través d'aquest criteri es pretén valorar si l'alumnat és capaç d'identificar i coordinar les fases del procés, interessar-se per la recerca de solucions davant els problemes que puguin sorgir i tenir iniciativa pròpia per dur a terme projectes dins el marc educatiu.

6. Explicar els processos bàsics de creació, edició i difusió musical considerant la intervenció de diferents professionals.

Aquest criteri avalua el coneixement de l'alumnat sobre el procés seguit en les diferents produccions musicals (discos, programes de ràdio i televisió, cinema, etc.) i el paper que els diferents professionals que hi intervenen desenvolupen en cada fase del procés; també si l'alumnat reflexiona i debat sobre el canvi en els hàbits musicals dels oients, i sobre el propi concepte de creació i interpretació musical que ofereixen les noves tecnologies.

7. Elaborar un arranjament per a una peça musical a partir de la transformació de diferents paràmetres (timbre, nombre de veus, forma, etc.) en un fitxer MIDI, utilitzant un seqüenciador o un editor de partitures.

Mitjançant aquest criteri s'avalua si l'alumnat, mitjançant un seqüenciador o editor de partitures, és capaç d'aplicar tècniques bàsiques en l'ús dels recursos tecnològics al servei de la creació musical i domini com a usuari de diferents programes d'edició i seqüenciació, així com de crear petites peces

musicals en format MIDI i de prendre decisions en el procés de creació amb autonomia i imaginació.

8. Sonoritzar una seqüència d'imatges fixes o en moviment mitjançant l'ús de diversos recursos informàtics.

Aquest criteri pretén comprovar la capacitat de l'alumnat per a la selecció de fragments adequats a les seqüències que pretén sonoritzar i a l'aplicació de tècniques bàsiques per a l'elaboració d'un producte audiovisual; també, es comprova si sap explicar el criteri de selecció que ha seguit per escollir una música determinada.

SEGONA LLENGUA ESTRANGERA

Introducció

Actualment les llengües són un element clau en el procés d'afirmació de la identitat europea, oberta, plurilingüe i de gran riquesa cultural dins del conjunt de valors comuns de la civilització europea i occidental. A més, el coneixement de les diverses llengües de la cultura europea afavoreix la lliure circulació de persones i facilita la cooperació cultural, econòmica, tècnica i científica entre els països. En el cas de les Illes Balears, comunitat on el turisme, les relacions comercials, la diversitat cultural de la població i els intercanvis culturals són evidents, el fet d'aprendre llengües estrangeres es converteix en imprescindible i inexcusable.

El Consell d'Europa recomana, així mateix, l'assoliment d'un cert nivell de competència comunicativa en més d'una llengua estrangera durant l'educació secundària obligatòria, així com l'adquisició dels mecanismes necessaris que permetin continuar l'aprenentatge d'idiomes durant la vida adulta.

En aquest sentit, l'oportunitat de conèixer altres llengües suposa poder accedir en un pla d'igualtat a múltiples possibilitats laborals i vitals, relacionar-se amb persones d'altres països i preparar-se per a un espai geogràfic en el qual el domini de diverses llengües contribuirà a un major enteniment entre els pobles.

Així doncs, l'aprenentatge d'una segona llengua estrangera incideix en la formació general de l'alumnat, contribueix a desenvolupar les capacitats del llenguatge i de la comunicació, el prepara per usar aquesta llengua en els estudis posteriors o en la inserció al món del treball i encoratja la idea d'una Europa multilingüe i respectuosa amb tots els elements que la integren, sense detriment de l'essencial unitat i semblança de les seves cultures.

La tasca del Consell d'Europa respecte de les llengües modernes ha obtingut coherència i continuïtat mitjançant l'adhesió a tres principis bàsics establerts en el preàmbul de la Recomanació R (82) 18 del Comitè de Ministres del Consell d'Europa:

* El ric patrimoni de les diferents llengües i cultures d'Europa constitueix un recurs comú molt valuós que s'ha de protegir i desenvolupar. Es fa necessari un important esforç educatiu a fi que aquesta diversitat deixi de ser un obstacle per a la comunicació i es converteixi en una font d'enriquiment i comprensió mutus.

* Només amb un millor coneixement de les llengües europees modernes és possible facilitar la comunicació entre els europeus que tenen llengües matrials diferents, a fi de fomentar la mobilitat per Europa, la comprensió mútua, la col·laboració i vèncer els prejudicis i la discriminació.

* Els estats membres, en adoptar o elaborar polítiques nacionals en el camp de l'ensenyament d'idiomes, poden aconseguir una major convergència europea per mitjà d'acords de cooperació i coordinació de les seves polítiques.

El Marc europeu comú de referència per a l'aprenentatge de llengües estrangeres compleix l'objectiu principal del Consell d'Europa, que es defineix en l'anterior Recomanació R (82): "Aconseguir una major unitat entre els seus membres" i aspirar a aquest objectiu "adoptant una acció comuna en l'àmbit cultural."

Aquest marc de referència serveix de base per als continguts i criteris d'avaluació de la primera llengua estrangera i, a la vegada, també per a la segona llengua estrangera. En conseqüència, s'ha d'enfocar l'aprenentatge posant en relleu l'ús de la llengua a fi de desenvolupar la competència comunicativa en diferents contextos i condicions. La competència esmentada es posa en funcionament quan es realitzen activitats lingüístiques diferents, que inclouen la comprensió i l'expressió orals o escrites, i s'utilitzen els recursos apropiats per a cada situació.

A l'educació secundària obligatòria, la segona llengua estrangera és una matèria opcional de quart curs. Tanmateix, els alumnes que la cursen poden haver-ne iniciat l'aprenentatge com a matèria optativa en cursos anteriors o, fins i tot, durant l'educació primària. Per tant, el currículum per a la segona llengua estrangera ha de ser prou flexible com per ajustar-se a la varietat de nivells que

pot presentar l'alumnat, que té la possibilitat d'iniciar-ne i finalitzar-ne l'aprenentatge en qualsevol dels cursos de l'etapa. Així, en aquest currículum, es pren com a referència el currículum general de llengua estrangera i es desenvolupen els nivells bàsics que s'han d'ajustar a les característiques de l'alumnat.

Especificacions sobre els objectius i continguts

Els ensenyaments d'una segona llengua estrangera han d'anar dirigits a assolir els objectius establerts per a la primera, amb la necessària adequació al nivell de partida dels alumnes.

En relació amb els continguts, el desenvolupament de la capacitat comunicativa en la segona llengua estrangera suposa treballar els coneixements essencials de la mateixa manera que amb la primera llengua, al nivell corresponent a la situació inicial de l'alumnat. Es proposa també desenvolupar l'aprenentatge autònom i potenciar la utilització d'estratègies de les llengües maternes, en el cas de famílies plurilingües, i de les llengües oficials a la nostra comunitat.

Cal fer les consideracions següents referents als continguts que han de tractar-se en tot cas: la competència lingüística o capacitat de posar en pràctica les unitats i les regles de funcionament de la llengua (elements semàntics, morfosintàctics i fònics); la competència pragmàtica o capacitat per organitzar diferents tipus de discursos per dominar la coherència i la cohesió textual; les funcions comunicatives i tot allò que configura l'acte comunicatiu; la competència sociolingüística o capacitat d'adequar els enunciats a un context i atendre així els usos d'una determinada comunitat lingüística; i la competència estratègica o capacitat per realitzar ajustaments en el transcurs de la situació comunicativa.

En particular, l'esquema del currículum de llengua estrangera queda organitzat en quatre blocs segons les destreses bàsiques que es detallen a continuació.

Bloc 1. Comprendre, parlar i conversar

Respecte de les destreses orals per comprendre, parlar i conversar, els alumnes han de ser capaços d' escoltar i comprendre missatges breus relacionats amb les activitats de l'aula: instruccions, preguntes, comentaris, etc., així com obtenir informació general i específica de diàlegs i textos orals sobre assumptes quotidians i previsibles. També han de desenvolupar la comprensió de missatges orals, usant el context verbal i no verbal i els coneixements previs sobre la situació.

Han d'aprendre a produir textos orals curts sobre temes quotidians i d'interès personal, amb una estructura lògica i una pronunciació adequada. Han de ser capaços de respondre adequadament a les informacions requerides pel professor i els companys en les activitats de l'aula i han de participar en converses en parella i en grup dins de l'aula. És important que aprenguin a superar les interrupcions que sorgeixen durant la comunicació i fer ús d'elements verbals i no verbals per expressar-se oralment en les activitats de parella i de grup.

Bloc 2. Llegir i escriure

En relació amb la comprensió de textos escrits, s'ha de treballar la comprensió general i la identificació d'informacions específiques de diferents tipus de textos adaptats, en suport paper i digital, sobre diversos temes relacionats amb continguts de diferents àmbits del coneixement. Així mateix, s'ha de desenvolupar la comprensió lectora, la identificació del tema d'un text per mitjà del context visual i l'ús dels coneixements previs sobre el tema, la deducció de significats pel context, els elements visuals o la comparació de paraules i frases similars a les llengües que coneixen. Quant a la producció escrita, és important el reconeixement d'algunes de les característiques i convencions del llenguatge escrit i com es diferencia del llenguatge oral. El desenvolupament de l'expressió escrita s'ha de realitzar de manera que permeti arribar a redactar textos curts de forma molt controlada, atenen els elements bàsics de cohesió i les intencions comunicatives diferents. L'ús de les regles bàsiques d'ortografia i de puntuació s'ha d'introduir progressivament i sempre associat a l'ús funcional per assolir amb èxit una comunicació eficaç.

Bloc 3. Reflexió sobre la llengua i el seu aprenentatge

Els alumnes d'aquesta matèria han tingut l'ocasió de reflexionar sobre el procés d'aprenentatge, tant d'aquesta llengua o de les llengües pròpies com de la primera llengua estrangera. Aquesta circumstància permet remetre els continguts d'aquest bloc als coneixements ja apresos sobre estructures lingüístiques. D'aquesta manera, es poden centrar en els elements diferenciadors i en tot allò que pugui ser útil per comunicar-se, comprendre els altres i comparar els coneixements adquirits en altres llengües quant a la utilització i el significat de les formes gramaticals adequades a intencions comunicatives diferents. Com en la primera llengua estrangera, la reflexió sobre l'aprenentatge ha d'incloure tècniques per recordar, emmagatzemar i revisar vocabulari i l'ús progressiu de diccionaris, llibres de consulta, Internet i altres mitjans. També s'han d'iniciar i han

d'aprofundir en la importància actual de les noves tecnologies de la informació i la comunicació (les TIC a les llengües estrangeres) tant a nivell educatiu com personal. D'altra banda, han d'aprendre a autoavaluar-se i corregir les seves produccions, orals i escrites, acceptar l'error com a part del procés d'aprenentatge i mostrar una actitud positiva per superar-lo.

Bloc 4. Dimensió social i cultural

Finalment, els alumnes han de reconèixer i valorar la segona llengua estrangera com a instrument de comunicació a l'aula, alhora que han d'apreciar l'enriquiment personal que suposa la relació amb persones que pertanyen a altres cultures i que desenvolupen el respecte cap als parlants de la llengua estrangera. Han d'adquirir coneixements sobre els costums i els trets de la vida quotidiana propis dels països on es parla aquesta llengua i mostrar interès per obtenir-ne informació de caire històric, geogràfic o literari. En aquest cas, tampoc no s'han d'oblidar les relacions culturals i individuals amb alguns personatges mundialment coneguts gràcies a la seva obra, anteriors al nostre temps i de les quals encara queden vestigis a les Illes Balears.

Especificacions sobre els criteris d'avaluació

A causa de la diversitat de nivells inicials possibles, a l'hora d'avaluar s'aconsella tenir en compte el grau d'avenç que s'ha aconseguit des de la situació de partida de cadascun dels alumnes. En aquest sentit, els criteris d'avaluació de la primera llengua estrangera han d'utilitzar-se com a referent tant per saber-ne el punt de partida com per determinar-ne el nivell final i, en funció d'això, avaluar el progrés experimentat per cadascun dels alumnes.

TECNOLOGIES

Introducció

La tecnologia, com a àrea d'activitat de l'ésser humà, tracta de resoldre necessitats i problemes individuals i col·lectius, mitjançant la invenció, la fabricació i l'ús d'objectes, màquines, serveis i sistemes tècnics, i empra els recursos de la societat en la qual està immersa.

L'acceleració que s'ha produït en el desenvolupament tecnològic durant el segle XX i que encara ha estat més pronunciada en els albars del XXI, justifica la necessitat formativa en aquest camp. El ciutadà necessita coneixements suficients per ser un agent actiu en aquest procés, ja sigui com a consumidor dels recursos que la tecnologia posa a les seves mans o com a productor d'innovacions. Aquest currículum pretén definir aquests coneixements i les línies metodològiques que n'orienten la didàctica.

En concret, la matèria de tecnologies en l'educació secundària obligatòria tracta de fomentar l'aprenentatge de coneixements i el desenvolupament de destreses que permetin tant la comprensió dels objectes tècnics com la seva utilització. També pretén que l'alumnat usi les noves tecnologies de la informació i la comunicació com a eines en aquest procés, a més de com a finalitat en si mateixes. Així mateix, es planteja el desenvolupament de la capacitat necessària per fomentar l'esperit innovador en la recerca de solucions a problemes existents. Per tant, podem entendre que la matèria de tecnologies s'articula a l'entorn del binomi format per coneixement i aplicació, ambdós amb un pes específic equivalent. Una contínua manipulació de materials sense els coneixements tècnics necessaris ens pot conduir a un mer activisme i, de la mateixa manera, a un procés d'ensenyament i d'aprenentatge purament acadèmics que, mancat d'experimentació, manipulació i construcció, pot derivar en un enciclopedisme tecnològic inútil.

Tenint en compte aquests postulats es planteja la necessitat d'una activitat metodològica basant-se en tres principis. D'una banda, es fa imprescindible adquirir els coneixements tècnics i científics necessaris per comprendre i desenvolupar l'activitat tecnològica. En segon lloc, aquests coneixements adquireixen la seva raó de ser si s'apliquen en l'anàlisi dels objectes tecnològics existents i en la seva possible manipulació i transformació, sense oblidar que aquesta anàlisi s'ha d'emmarcar transcendent el mateix objecte i integrant-lo en l'àmbit social i cultural de l'època en què es produeix. En tercer lloc, la possibilitat d'emular processos de resolució de problemes a través d'una metodologia de projectes es converteix en la finalització d'aquest procés d'aprenentatge i adquireix la seva dimensió completa amb les dues activitats precedents. A més, aquesta última activitat requereix que l'alumnat treballi en equip i permet que desenvolupi les qualitats necessàries per a un futur treball professional dins un grup. Així doncs, les distintes vessants de la matèria permeten desenvolupar en l'alumnat hàbits i capacitats que els seran imprescindibles en el futur, així com conèixer les tecnologies utilitzades en els diferents sectors productius de les Illes Balears. D'aquesta manera se li facilita triar entre les diferents formes d'incorporació al món laboral o orientar-se cap a estudis posteriors.

Els continguts s'estructuren entorn dels principis científics i tècnics necessaris per a la tasca tecnològica i, dins l'enorme multiplicitat de tècniques i coneixements que hi conflueixen, s'han articulats els blocs que s'esmenten a con-

tinuació, de manera que l'alumnat pugui establir una visió comprensiva des de les tecnologies manuals fins a les noves tecnologies de la informació i de la comunicació. Així mateix, els continguts integrats als diferents blocs no es poden entendre separatament, per la qual cosa aquesta organització no suposa una forma d'abordar els continguts a l'aula, sinó una estructura que ajuda a comprendre el conjunt de coneixements que es pretén durant l'etapa:

- Procés de resolució de problemes tecnològics. Constitueix un dels eixos metodològics a l'entorn del qual s'articula la matèria, de manera que la resta dels blocs proporcionen recursos i instruments per desenvolupar-lo, incorporant els que fan referència a tècniques de treball, models de treball en equip i hàbits de seguretat i salut a la feina.

- Maquinari i programari. Integra part dels continguts associats a les tecnologies de la informació i la comunicació. Es pretén el coneixement dels elements fonamentals que constitueixen el maquinari d'un ordinador. S'han de destacar els continguts de tipus procedimental, tant en la connexió de dispositius electrònics com en la gestió de documents, la instal·lació, el manteniment i l'actualització d'aplicacions. S'ha d'incorporar l'ús d'eines informàtiques per elaborar la documentació tecnològica

- Tècniques d'expressió i comunicació. Possibilita a l'alumnat la utilització de les tècniques bàsiques de dibuix i el maneig de programes de disseny gràfic necessaris per a l'activitat tecnològica.

- Materials d'ús tècnic. Recull els continguts bàsics sobre característiques, propietats i aplicacions dels materials tècnics més comuns emprats a la indústria. Tenen una importància especial els continguts de tipus procedimental, referits a tècniques de treball amb materials, eines i màquines.

- Estructures. Proporciona el coneixement sobre les forces que suporta una estructura, els esforços a què estan sotmesos els elements que la formen i la funció que hi realitza cada element.

- Mecanismes. El seu propòsit és conèixer els operadors bàsics per a la transmissió i transformació de moviments i forces.

- Electricitat. Estudia els fenòmens i sistemes associats a la font d'energia més utilitzada a les màquines.

- Tecnologies de la comunicació i Internet. Desenvolupa els continguts lligats a les diverses tecnologies, amb fil i sense fil. Es pretén l'adquisició de destreses en el maneig d'eines i aplicacions bàsiques per recercar, descarregar, intercanviar i publicar informació.

- Energia i la seva transformació. Proporciona el coneixement de les fonts d'energia i les tecnologies associades per explotar-les, prenent sempre com a referència els àmbits de la indústria, el transport i l'habitatge.

- Electrònica. Els alumnes aprenen l'ús industrial i domèstic de diferents components electrònics amb esquemes dissenyats prèviament.

- Control i robòtica. Fa referència a l'estudi de sistemes capaços de regular el seu propi comportament basant-se en una programació prèvia i permet aproximar diverses tecnologies entre si com són l'electrònica, la mecànica i la informàtica, entre altres.

- Pneumàtica i hidràulica. Estudia la tecnologia que empra l'aire comprimit i els líquids com a mode de transmissió de l'energia necessària per moure i fer funcionar mecanismes. Aquests continguts estan estretament relacionats amb els continguts d'electrònica i robòtica, ja que en l'actualitat la indústria empra robots pneumàtics o hidràulics controlats mitjançant dispositius electrònics.

- Tecnologia i societat. Tracta d'entendre els aspectes socials del fenomen tecnològic, tant respecte als seus condicionants socioeconòmics com a tot el que afecta les seves conseqüències ètiques, laborals i ambientals. Els alumnes reflexionen sobre els diferents avenços al llarg de la història i les seves repercussions econòmiques i mediambientals.

- Instal·lacions en habitatges. L'alumnat ha d'adquirir coneixements sobre els components que formen les diferents instal·lacions d'un habitatge i entendre'n l'ús i funcionament. Ha de reconèixer en un plànol i en el context real els diferents elements. S'ha de potenciar l'estalvi energètic.

El professorat, en la programació docent, haurà de fomentar la integració dels diferents blocs tecnològics a les unitats didàctiques que estableixi respectant, en tot cas, els continguts fixats per a cada curs en funció dels recursos didàctics particulars i de la pròpia lògica del procés industrial i tècnic.

El quart curs, de caràcter opcional, incorpora alguns blocs que permeten avançar en els aspectes essencials recollits a la primera etapa o bé integrar-los

per analitzar problemes tecnològics concrets. Encara que no existeix explícitament un bloc associat a la resolució de problemes tecnològics, continuen sent vàlides les consideracions anteriors sobre el paper central d'aquests continguts, que hauran estat apresos al començament de l'etapa.

Orientacions metodològiques

En la matèria de tecnologies és particularment important tenir present que l'alumnat està immers en un entorn altament tecnològic. Per aquest motiu, el punt de partida per obtenir nous coneixements no pot obviar els coneixements previs dels alumnes, adquirits al marge de l'ensenyament reglat. L'avaluació inicial de cada unitat resulta indispensable perquè el coneixement tecnològic es construeixi de manera progressiva i significativa.

S'ha de procurar que el procés d'ensenyament i aprenentatge segueixi una metodologia activa, de manera que la major part dels continguts tractats puguin tenir una pràctica associada, ja sigui una activitat orientada a la solució creativa de problemes o projectes, ja sigui en forma d'experiència o muntatge. A l'hora de dissenyar qualsevol activitat, s'ha de valorar la relació entre el temps invertit en la pràctica, la motivació de l'alumnat i l'assoliment d'objectius.

La complexitat de les activitats plantejades es pot graduar de manera que atengui la diversitat de motivacions i capacitats per aconseguir que tots els alumnes assolixen els coneixements de manera efectiva.

Les activitats proposades han de ser més o menys dirigides en funció de la diversitat que presentin els alumnes a l'aula. Tot i això, la proposta ha de ser prou oberta per deixar marge a la diversitat de capacitats i interessos. La concreció de les tasques plantejades i el grau d'autonomia de l'alumnat resulten inversament proporcionals. Una altra mesura d'atenció a la diversitat consisteix a fer grups flexibles al llarg de l'any i heterogenis. Això permet distribuir tasques dins un grup de treball en funció de les capacitats de cadascú.

El professorat ha de trobar l'equilibri entre deixar que l'alumnat desenvolupi les seves idees (sigui creatiu) i la necessitat de plantejar unes pràctiques més estructurades que li permetin aplicar el coneixement adquirit en la seva experiència diària. Les idees no viables i els errors constructius són una de les eines principals del procés d'aprenentatge i han de ser mostrades als alumnes com una etapa necessària per aconseguir una solució amb èxit.

El consum de materials que es desprèn de les activitats constructives ha d'aprofitar-se com una eina educativa, amb què es mostri a l'alumnat els beneficis d'optimitzar recursos i revaloritzar-ne alguns. És per això que cal potenciar també l'ús de materials reciclats.

Atesa la complexitat d'aquesta matèria i la seva diversitat temàtica, els recursos materials i l'organització d'espais mereixen atenció especial. S'ha de tenir en compte que la planificació de la matèria està molt condicionada per l'espai de què es disposi per impartir cada sessió. S'ha de preveure la necessitat d'aules taller específiques i d'aules d'informàtica on cada alumne o alumna pugui disposar d'un ordinador i el professor o professora d'un canó projector.

Contribució de la matèria a l'adquisició de les competències bàsiques

Aquesta matèria contribueix a adquirir la *competència en el coneixement i la interacció amb el medi físic* mitjançant el coneixement i la comprensió d'objectes, processos i sistemes tecnològics que formen part essencial del medi físic. L'anàlisi d'objectes, tan pròpia de l'activitat tecnològica -on s'efectuen estudis funcionals, econòmics i d'impacte ambiental entre d'altres- contribueix directament a abordar el coneixement del medi. El resultat de l'activitat tecnològica que pretén satisfer necessitats humanes implica interactuar amb el medi.

Conèixer els elements dels entorns tecnològics en possibilita l'ús. Sols des del coneixement, l'ús pot suposar una interacció respectuosa amb el medi, amb la qual cosa es propicien actituds reflexives i de consum responsable. Aquesta matèria, a més, contribueix a adquirir destreses per manipular i transformar materials d'ús tècnic, objectes o instal·lacions. Les manipulacions i les transformacions suposen interaccions amb el medi que la tecnologia analitza tant en el vessant de tasca manual com en l'intel·lectual.

La contribució d'aquesta matèria a l'*autonomia i iniciativa personal* se centra en el treball de les capacitats per emprendre les accions necessàries per: proposar-se objectius; analitzar possibilitats i limitacions; calcular riscos; planificar, i portar les idees a la pràctica i transformar-les en activitat, per després avaluar i extreure alternatives de millora. Totes aquestes fases protagonitzen el procés de resolució de problemes tecnològics mitjançant el mètode de projectes. A més, aquesta matèria contribueix a una actitud positiva envers el canvi i la innovació i fomenta altres actituds personals de creativitat i perseverança.

La matèria contribueix al *tractament de la informació i la competència digital* mitjançant diversos blocs específics de continguts. Es desenvolupen les habilitats per localitzar, processar, elaborar, emmagatzemar i presentar informa-

ció utilitzant les tecnologies de la informació i la comunicació. L'ús de l'ordinador pren protagonisme en aquesta matèria com a eina per simular processos tecnològics i, a més, contribueix a adquirir destreses en llenguatges específics com l'icònic o el gràfic.

La contribució a adquirir la *competència social i ciutadana* consisteix, per una banda, a desenvolupar habilitats per a les relacions humanes, que al voltant del procés de resolució de problemes tecnològics proporciona ocasions per discutir idees i raonaments, abordar dificultats i gestionar conflictes practicant el diàleg i la negociació, adoptant actituds de respecte, acceptant crítiques i tolerant els altres. D'altra banda, un bloc específic de la matèria es dedica a entendre els aspectes socials del fenomen tecnològic i, per tant, contribueix a conèixer l'organització i el funcionament de les societats.

La contribució a la *competència matemàtica* es realitza a través d'operacions presents especialment en la matèria de tecnologies com la mesura de magnituds bàsiques, l'ús d'escalles i la lectura i interpretació de gràfics. La tecnologia és el context pràctic on es desenvolupa l'habilitat d'utilitzar i relacionar nombres i símbols i de conèixer aspectes quantitius i espacials de la realitat. La resolució de problemes tecnològics implica aplicar estratègies de resolució, seleccionar tècniques de càlcul, com també representar i interpretar la realitat a partir de la informació disponible. La matèria de tecnologies contribueix, amb el seu caràcter de ciència aplicada, a l'entrenament de processos de pensament d'inducció i de deducció.

La contribució a la *competència en comunicació lingüística* es realitza a través de l'adquisició de vocabulari específic, que ha de ser utilitzat en els processos de recerca, anàlisi, selecció, resum i comunicació d'informació. La lectura, interpretació i redacció dels documents propis del projecte tecnològic desenvolupen la capacitat d'utilitzar diferents tipus de textos i estructures formals. El treball col·lectiu tan característic de l'activitat tecnològica proporciona l'ocasió per desenvolupar les destreses d'escollar, exposar i dialogar. Durant les fases del mètode de projectes, la competència lingüística és necessària per expressar idees generades i després adoptar decisions en haver-se format un judici crític, en què el llenguatge és l'estructurador del pensament. L'habilitat d'expressar arguments facilita l'acceptació de crítiques i incrementa la capacitat efectiva de resoldre conflictes.

La matèria de tecnologies contribueix a la *competència per aprendre a aprendre*, ja que permet prendre consciència de les pròpies capacitats, tant manuals com intel·lectuals. En l'execució de projectes es coneixen les potencialitats i carències pròpies, s'aborden estratègies d'observació, d'organització d'activitats i temps i s'efectua un registre sistemàtic de fets i relacions. Es fomenta la curiositat: sorgeixen preguntes i s'han de valorar diverses respostes tecnològiques davant una mateixa situació o problema. Amb això es contribueix a crear una sensació d'eficàcia personal que integra la capacitat de continuar instruint-se d'acord amb els objectius i necessitats individuals.

Objectius

L'ensenyament de les tecnologies en aquesta etapa té com a objectiu desenvolupar les capacitats següents:

1. Abordar amb autonomia i creativitat problemes tecnològics treballant de forma ordenada i metòdica per estudiar el problema; recopilar i seleccionar informació procedent de diferents fonts; elaborar la documentació pertinent; concebre, dissenyar, planificar i construir objectes o sistemes que resolguin el problema estudiat, i avaluar-ne la idoneïtat des de diferents punts de vista.
2. Disposar de destreses tècniques i coneixements suficients per analitzar, dissenyar, elaborar i manipular materials, objectes i sistemes tecnològics de forma segura.
3. Analitzar els objectes i sistemes tècnics senzills per comprendre el funcionament; conèixer-ne els elements i les funcions que realitzen; aprendre la millor forma d'usar-los i controlar-los; entendre les condicions fonamentals que han intervingut en el seu disseny i la seva construcció, i valorar les repercussions que ha generat la seva existència.
4. Expressar i comunicar idees i solucions tècniques, així com explorar-ne la viabilitat i abast utilitzant els mitjans tecnològics, els recursos gràfics, la simbologia i el vocabulari adequats.
5. Adoptar actituds favorables en la resolució de problemes tècnics, desenvolupant interès i curiositat cap a l'activitat tecnològica, i analitzar i valorar críticament la investigació i el desenvolupament tecnològic i la influència que tenen en la societat, el medi ambient, la salut i el benestar personal i col·lectiu.
6. Comprendre les funcions dels components físics d'un ordinador i conèixer-ne el seu funcionament i les formes de connexió i manejar amb facilitat aplicacions informàtiques que permetin buscar, emmagatzemar, organitzar, manipular, recuperar i presentar informació, emprant de forma habitual les xarxes de comunicació.
7. Assumir de forma crítica i activa l'avenç i l'aparició de noves tecnologies, incorporant-les a la tasca quotidiana, desenvolupant una opinió crítica sobre la influència que exerceixen sobre la societat i el medi ambient.
8. Actuar de forma dialogant, flexible i responsable en el treball en equip,

en la recerca de solucions, en la presa de decisions i en l'execució de les tasques encomanades amb actitud de respecte, cooperació, tolerància, igualtat i solidaritat.

9. Ser receptiu a les necessitats personals i col·lectives més pròximes, així com a les solucions més adequades que ofereix l'entorn tecnològic més proper. Conèixer les tecnologies utilitzades en els diferents sectors productius de les Illes Balears.

Segon curs

Continguts

Bloc 1. Procés de resolució de problemes tecnològics

- Fases del projecte tecnològic: identificació del problema o necessitat, exploració i investigació de l'entorn, recerca d'informació, disseny, planificació i organització de tasques, estudi econòmic, construcció i avaluació de la solució.
- Elaboració de projectes mitjançant l'ús de materials, eines i tècniques adequades, seguint les fases del projecte tecnològic.
- Utilització d'eines informàtiques per elaborar documents tècnics.
- Distribució de tasques i responsabilitats, cooperació i treball en equip.

Bloc 2. Tècniques d'expressió i comunicació

- Instruments de dibuix: de traçat i auxiliars. Ús del regle, l'escaire, el cartabó i el compàs. Suports, formats i normalització.
- Esbossos i croquis com a eines de treball i de comunicació. Anàlisi d'objectes senzills mitjançant la descomposició en vistes. Introducció a la representació en perspectiva.

Bloc 3. Materials d'ús tècnic

- Materials d'ús habitual: classificació general. Materials naturals i transformats.
- La fusta: constitució. Propietats i característiques. Fustes d'ús habitual. Identificació de fustes naturals i transformats. Taulers artificials. Aplicacions més comunes de les fustes naturals i manufacturades.
- Tècniques bàsiques i industrials per treballar amb fusta. Maneig i ús segur d'eines. Elaboració d'objectes senzills emprant la fusta i els seus transformats com a matèria fonamental.
- Repercussions mediambientals de l'explotació de la fusta.
- Materials fèrrics: el ferro. Extracció. Fosa i acer. Obtenció i propietats característiques: mecàniques, elèctriques, tèrmiques. Aplicacions.
- Metalls no fèrrics: coure i alumini. Obtenció i propietats característiques: mecàniques, elèctriques i tèrmiques. Aplicacions.
- Principals aliatges d'ús industrial.
- Tècniques bàsiques i industrials per treballar amb metalls. Tractaments. Maneig i ús segur d'eines.
- Repercussions mediambientals de l'explotació de metalls.

Bloc 4. Estructures

- Tipus d'estructures resistents: massives, d'armadura (entramades, triangulades i penjades) i laminars. Triangulació.
- Esforços bàsics. Elements resistents. Aplicacions.
- Anàlisi de comportaments estructurals mitjançant l'elaboració de diferents models d'estructures.

Bloc 5. Mecanismes

- Màquines simples: roda, politja, palanca, pla inclinat i cargol.
- Descripció i funcionament de mecanismes de transmissió i transformació de moviments: politges, engranatges, cargol sense fi, pinyó i cremallera, lleva, roda excèntrica, biela i manovella. Relació de transmissió. Aplicacions.
- Anàlisi del funcionament en màquines simples i simuladors i aplicacions en projectes i maquetes.
- Normes de seguretat en el treball amb màquines.

Bloc 6. Electricitat

- Introducció al corrent elèctric continu, definició i magnituds bàsiques: intensitat, voltatge, resistència.
- Descripció de circuits elèctrics simples: funcionament i elements. Introducció al circuit en sèrie i en paral·lel.
- Efectes del corrent elèctric: llum i calor. Anàlisi d'objectes tècnics que apliquin aquests efectes.
- Efectes del corrent elèctric sobre el cos. Normes d'ús i proteccions necessàries.
- Valoració crítica dels efectes de l'ús de l'energia elèctrica sobre el medi ambient.
- Ús de simuladors per analitzar el comportament dels circuits elèctrics.

Bloc 7. Maquinari i programari

- Elements que constitueixen un ordinador. Unitat central i perifèrics. Funcionament, maneig bàsic i connexions.
- Sistema operatiu. Emmagatzematge, organització i recuperació de la informació en suports físics, locals i extraïbles.
- Coneixement i aplicació de terminologia i procediments bàsics de programes com processadors de textos i eines de presentacions.
- Actitud crítica i responsable cap a la propietat i la distribució del programari: tipus de llicències d'ús i distribució.

Bloc 8. Tecnologies de la comunicació. Internet

- Internet: conceptes, terminologia, estructura i funcionament.
- Eines i aplicacions bàsiques per a la recerca, la descàrrega, l'intercanvi i la difusió de la informació. Correu electrònic: arxius adjunts.
- Actitud crítica i responsable envers la fiabilitat de les fonts de la informació.

Bloc 9. Tecnologia i societat

- La tecnologia com a resposta a les necessitats humanes: fonament de la tasca tecnològica.
- Requeriments energètics de la societat actual. Energies alternatives.
- Introducció a l'estudi de l'entorn tecnològic i productiu de les Illes Balears.

Criteris d'avaluació

1. Valorar i utilitzar el mètode de projectes com a instrument de resolució ordenada de problemes. Elaborar documents tècnics. Realitzar les operacions tècniques previstes en el pla de treball tenint en compte les normes de seguretat i les condicions de l'entorn.

La finalitat d'aquest criteri és avaluar la capacitat de l'alumnat per organitzar l'execució d'un projecte mitjançant un pla de treball dissenyat prèviament. S'ha d'avaluar tant la implicació personal en el projecte com el treball en equip i el respecte i la tolerància envers les idees i opinions de la resta del grup. També es pretén valorar la capacitat de construcció de l'alumnat. S'ha de fer especial esment a la utilització de màquines i eines, seguint les normes d'ús.

2. Representar objectes senzills mitjançant esbossos, croquis, vistes i perspectives, per tal de comunicar un treball tècnic.

Es pretén valorar la capacitat dels alumnes d'expressar idees utilitzant mètodes gràfics.

3. Conèixer la classificació general dels materials d'ús habitual i les propietats dels materials naturals i transformats. Conèixer les propietats bàsiques de la fusta i els metalls com a materials tècnics. Identificar les varietats de fusta natural i transformada i dels metalls més emprats. Conèixer-ne les aplicacions tècniques més usuals. Emprar les tècniques bàsiques de conformació, unió i acabat de forma correcta mantenint els criteris de seguretat adequats.

La finalitat d'aquest criteri és avaluar el grau de coneixement de les propietats tecnològiques, físiques (mecàniques, elèctriques i tèrmiques) i químiques dels materials quotidians. Es busca tenir una visió generalitzada del procés d'obtenció i manufactura de la fusta i dels metalls, així com de les aplicacions tècniques més usuals. L'alumnat ha de saber construir objectes senzills amb fusta i metalls i seguir les normes de seguretat adequades.

4. Analitzar i descriure en les estructures de l'entorn elements resistents i els esforços a què estan sotmesos.

Es busca comprovar si l'alumnat relaciona la funció dels elements que constitueixen les estructures amb els esforços a què estan sotmesos. També ha de comprendre la importància de seleccionar els materials adequats per construir aquests elements.

5. Comprendre i descriure el funcionament i l'aplicació dels diferents mecanismes de transmissió i transformació de moviment a partir de l'anàlisi i l'observació de diferents màquines. Utilitzar apropiadament mecanismes i màquines simples en projectes i maquetes.

La finalitat d'aquest criteri és comprovar que els alumnes coneixen els diferents mecanismes de transmissió i transformació de moviments i saben explicar el funcionament de màquines senzilles a partir d'aquests coneixements. Han de ser capaços de construir maquetes amb diferents operadors mecànics i triar el mecanisme adient per a cada cas.

6. Reconèixer les magnituds bàsiques elèctriques. Valorar els efectes de l'energia elèctrica i la seva capacitat de conversió en altres manifestacions

energètiques. Identificar i utilitzar correctament els elements fonamentals d'un circuit elèctric de corrent continu. Valorar de forma crítica l'impacte de l'ús de l'energia elèctrica sobre el medi ambient.

Es pretén valorar el grau de coneixement dels conceptes d'intensitat, voltatge i resistència associats a les seves unitats. Es busca que l'alumnat prengui consciència de la importància dels diferents usos de l'energia elèctrica en l'àmbit domèstic i industrial i que desenvolupi bona predisposició envers l'estalvi energètic. També es pretén avaluar l'habilitat de l'alumnat per dissenyar i construir circuits elèctrics utilitzant els components adequats.

7. Identificar i connectar els components bàsics de l'ordinador. Manejar l'entorn gràfic dels sistemes operatius com a interfície de comunicació amb la màquina. Emprar l'ordinador com a eina de treball per tal de comunicar, localitzar i manejar informació de diverses fonts. Conèixer i aplicar la terminologia i els procediments bàsics dels processadors de textos i eines de presentacions.

Es busca valorar que l'alumnat sàpiga la funció de cada component de l'ordinador i que tingui les habilitats necessàries per administrar un sistema informàtic personal. L'alumnat s'ha de sentir segur manejant els entorns dels sistemes operatius i ha de saber personalitzar-los segons les seves preferències. També es pretén avaluar la capacitat d'emmagatzemar i recuperar la informació en diferents suports. S'ha de comprovar el domini de les aplicacions bàsiques dels processadors de textos i les eines de presentacions.

8. Emprar l'ordinador com a instrument eficaç per localitzar informació a Internet. Utilitzar Internet com a mitjà de comunicació i fer servir el correu electrònic.

La finalitat d'aquest objectiu és avaluar la capacitat de localitzar una informació concreta mitjançant els diferents cercadors i altres recursos de què disposa la xarxa. Així mateix, es pretén donar a conèixer una de les utilitats del correu electrònic: adjuntar arxius.

9. Descriure, comprendre i valorar les oportunitats que ofereix l'entorn tecnològic i productiu de les Illes Balears.

Es pretén avaluar el coneixement de les tecnologies utilitzades en els diferents sectors productius de les Illes Balears.

Tercer curs

Continguts

Bloc 1. Procés de resolució de problemes tecnològics

- Documents tècnics necessaris per elaborar un projecte.
- Disseny, planificació, construcció i avaluació de prototips mitjançant l'ús de materials, eines i tècniques apropiats.
- Utilització d'eines informàtiques gràfiques i de càlcul per elaborar, desenvolupar i difondre el projecte.
- Anàlisi i valoració de les condicions de l'entorn de treball. Aplicació de les normes de seguretat a l'aula taller.
- Distribució de tasques i responsabilitats, cooperació i treball en equip.

Bloc 2. Tècniques d'expressió i comunicació

- Sistemes senzills de representació. Vistes i perspectives. Proporcionalitat entre dibuix i realitat. Escalles. Acotació.
- Metrologia. Ús d'instruments de mesura de precisió.

Bloc 3. Materials d'ús tècnic

- Introducció als plàstics: classificació. Obtenció. Propietats característiques. Aplicacions industrials i en habitatges.
- Tècniques bàsiques i industrials per treballar amb plàstics. Maneig i ús segur de les eines.
- Materials de construcció: petris, ceràmics. Propietats característiques.

Bloc 4. Energia i la seva transformació

- Energia elèctrica: generació, transport i distribució.
- Centrals. Descripció i tipus de centrals hidroelèctriques, tèrmiques i nuclears. Tractament dels residus.
- Energies renovables: sistemes tècnics per aprofitar l'energia eòlica, solar, mareomotriu i la biomassa. Importància de l'ús d'energies alternatives.
- Transformació d'energia tèrmica en mecànica: descripció i funcionament de màquines tèrmiques.
- Energia i medi ambient. Eficiència i estalvi energètic. Anàlisi de les repercussions mediambientals de les diferents centrals elèctriques estudiades.

Bloc 5. Electricitat i electrònica

- Circuit elèctric: magnituds elèctriques bàsiques. Simbologia. Llei d'Ohm.
 - Circuit en sèrie, paral·lel, mixt.
 - Circuit elèctric: corrent altern i corrent continu.
 - Potència i energia elèctrica.
 - Muntatges elèctrics senzills.
 - Efectes del corrent elèctric: electromagnetisme. Aplicacions.
 - Màquines elèctriques bàsiques: dinamo i motor de corrent continu.
- Generació del corrent elèctric. Alternador. Els transformadors.
- Aparells de mesura bàsics: polímetre. Realització de mesures senzilles.
 - Introducció a l'electrònica bàsica: la resistència, el díode i el transistor.
- Descripció de components i muntatges bàsics.
- Valoració de les aplicacions de l'electricitat a la vida quotidiana.
 - Ús de simuladors per analitzar el comportament dels circuits elèctrics i electrònics.

Bloc 6. Maquinari i programari

- Eines bàsiques per al disseny gràfic.
- Coneixement i aplicació de terminologia i procediments bàsics de fulls de càlcul. Fórmules. Elaboració de gràfics.
- L'ordinador com a eina per organitzar la informació: gestor de bases de dades. Recerca d'informació, creació i actualització d'una base de dades.
- Actitud crítica i responsable cap a la propietat i la distribució del programari: tipus de llicències d'ús i distribució.
- Instal·lació de programes i realització de tasques bàsiques de manteniment del sistema.
- Emmagatzematge d'arxius en xarxes locals i accés als recursos comparats.

Bloc 7. Tecnologies de la comunicació. Internet

- L'ordinador com a mitjà de comunicació entre grups: comunitats i aules virtuals. Internet. Fòrums, blogs i sistemes wiki.
- Actitud crítica i responsable envers la fiabilitat de les fonts de la informació.
- Introducció al llenguatge HTML. Elaboració de pàgines web mitjançant programes d'edició o recursos de webs predissenyades disponibles a la xarxa.

Bloc 8. Tecnologia i societat

- Tecnologia i medi ambient: impacte ambiental del desenvolupament tecnològic. Contaminació. Esgotament dels recursos energètics i les matèries primeres. Tecnologies correctores. Desenvolupament sostenible.

Criteris d'avaluació

1. Realitzar un projecte tecnològic, analitzant el context, proposant diverses solucions i desenvolupant-ne la més adequada tot incorporant-hi criteris d'economia, sostenibilitat i seguretat i valorant les condicions de l'entorn de treball. Elaborar els documents tècnics necessaris per redactar un projecte tecnològic, utilitzant el llenguatge escrit i les tècniques gràfiques apropiades.

La finalitat d'aquest criteri és avaluar el coneixement de l'alumnat sobre l'activitat tecnològica. Aquesta capacitat es concreta en l'elaboració d'un pla de treball per executar un projecte tecnològic. S'ha d'avaluar el treball en equip en un clima de tolerància, així com l'autonomia de l'alumnat a l'hora de realitzar les tasques. S'ha de valorar una expressió tècnica correcta. També es pretén avaluar la capacitat de construcció de l'alumnat. El grau d'acabat s'ha de mantenir dins uns marges dimensionals i estètics acceptables; cal fer un ús òptim dels materials, utilitzar correctament les eines i les màquines-eines i respectar les normes de seguretat establertes.

2. Utilitzar vistes, perspectives, escales, acotació i normalització per plasmar i transmetre idees tecnològiques i representar objectes i sistemes tècnics.

Es pretén valorar la capacitat dels alumnes d'expressar idees utilitzant mètodes gràfics.

3. Conèixer les propietats bàsiques dels plàstics i els materials de construcció com a materials tècnics, la seva classificació, les seves aplicacions més importants, identificar-los com a objectes d'ús habitual i posar en pràctica tècniques bàsiques de conformació i unió, de manera correcta i amb seguretat.

Amb aquest criteri es busca avaluar el grau de coneixement de les propietats tecnològiques dels materials emprats en els projectes; relacionar aquestes propietats amb l'aplicació de cada material en la fabricació d'objectes comuns i conèixer les tècniques de conformació bàsiques.

4. Conèixer els diferents mitjans de producció, transformació i transport de l'energia elèctrica. Descriure esquemàticament el funcionament, els tipus de

centrals productores d'energia i els sistemes tecnològics per aprofitar les energies renovables. Conèixer el funcionament d'un motor d'explosió.

La finalitat d'aquest criteri és avaluar el coneixement de l'alumnat sobre les diverses fonts d'energia i el seu procés de producció, transformació i transport i la comprensió de la importància de l'energia elèctrica en l'àmbit domèstic i industrial.

5. Dissenyar, simular i realitzar muntatges de circuits elèctrics senzills en corrent continu. Reconèixer les magnituds elèctriques bàsiques, els seus instruments de mesura i la seva simbologia. Descriure les parts i el funcionament de les màquines elèctriques bàsiques. Muntar circuits electrònics senzills a partir d'un esquema predeterminat.

La finalitat d'aquest criteri és avaluar el grau de coneixement i l'habilitat per dissenyar i construir circuits elèctrics senzills i mesurar-ne les magnituds elèctriques bàsiques. Es busca avaluar el coneixements teòrics adquirits sobre els components electrònics i l'habilitat de l'alumnat per muntar circuits senzills.

6. Emprar l'ordinador com a eina per elaborar documents tècnics usant fulls de càlcul. Realitzar dibuixos utilitzant programari de disseny gràfic senzill. Localitzar, crear i actualitzar informació mitjançant un gestor de bases de dades.

Amb aquest criteri es pretén avaluar les habilitats per realitzar documents que incorporin informació textual, imatges i gràfics fent servir fulls de càlcul, gestors de base de dades i programes de dibuix.

7. Emprar Internet com a mitjà actiu de comunicació entre grups i publicació d'informació.

Amb aquest criteri es pretén avaluar el coneixement dels conceptes i la terminologia referits a la navegació per Internet, la utilització eficient dels cercadors, la utilització dels gestors del correu electrònic i les eines dissenyades per a la comunicació grupal, així com la capacitat de dissenyar i elaborar una pàgina web.

8. Reconèixer l'impacte que l'activitat tecnològica produeix sobre el medi. Comprovar els beneficis i la necessitat d'aplicar tecnologies correctores per aconseguir un desenvolupament sostenible, fomentant una major eficiència i l'estalvi energètic.

Amb aquest criteri es pretén que els alumnes facin una anàlisi crítica de les repercussions mediambientals de l'activitat tecnològica i desenvolupin actituds responsables i de consum racional. També es tracta d'avaluar la disposició de l'alumnat per aconseguir un entorn saludable que millori la qualitat de vida.

Quart curs

Continguts

Bloc 1. Instal·lacions en habitatges

- Anàlisi dels elements que configuren les instal·lacions d'un habitatge: electricitat, aigua sanitària, evacuació d'aigües, sistemes de calefacció, gas, aire condicionat, domòtica i altres instal·lacions.
- Connexió de servei, components, normativa, simbologia, anàlisi, disseny i muntatge en equip de models senzills d'aquestes instal·lacions.
- Anàlisi de factures domèstiques.
- Arquitectura bioclimàtica per a l'aprofitament energètic: desenvolupament sostenible.

Bloc 2. Electrònica

- Electrònica analògica: descripció i anàlisi de sistemes electrònics per blocs: entrada, sortida i procés. Components electrònics passius i actius més emprats. Aplicacions en muntatges senzills.
- Electrònica digital. Aplicació de l'àlgebra de Boole a problemes tecnològics bàsics. Portes lògiques.
- Muntatges de circuits electrònics en plaques pretpadades, plaques de proves i circuits impresos.
- Introducció als microcontroladors.
- Ús de simuladors per analitzar el comportament dels circuits electrònics.

Bloc 3. Control i robòtica

- Percepció de l'entorn: sensors emprats habitualment. Aplicacions a la indústria, la medicina, la investigació, etc.
- L'ordinador com a dispositiu de control: senyals analògics i digitals. Transmissió de la informació per mitjà de senyals elèctrics.
- Llenguatges de control de robots: programació. Realimentació del sis-

tema.

- Experimentació amb sistemes automàtics, sensors, actuadors i aplicació de la realimentació en dispositius de control.
- Disseny i construcció de robots senzills.
- Ús de l'ordinador com a element de disseny, simulació, programació i control.

Bloc 4. Pneumàtica i hidràulica

- Descripció i anàlisi dels sistemes hidràulics i pneumàtics, dels seus components i principis físics de funcionament.
- Disseny i simulació de circuits bàsics emprant simbologia específica. Exemples d'aplicació en sistemes industrials.

Bloc 5. Tècniques d'expressió i comunicació

- Disseny assistit per ordinador: dibuix en dues i tres dimensions.
- Utilització de les eines informàtiques per elaborar documents tècnics.
- Actitud crítica i responsable cap a la propietat i la distribució del programari: tipus de llicències d'ús i distribució.

Bloc 6. Tecnologies de la comunicació

- Descripció dels sistemes de comunicació amb fil i sense fil i els principis tècnics per transmetre so, imatge i dades.
- Telefonia mòbil: descripció i principis tècnics.
- Sistemes de comunicació via satèl·lit: telefonia i televisió. Fonaments del GPS.
- Grans xarxes de comunicació de dades. Perspectiva de desenvolupament. Control i protecció de dades.
- Utilització de tecnologies de la comunicació d'ús quotidià.

Bloc 7. Tecnologia i societat

- La tecnologia i el seu desenvolupament històric. Fites fonamentals: revolució neolítica, revolució industrial, acceleració tecnològica del segle XX. Interrelació entre tecnologia i canvis socials i laborals.
- Ciència, tecnologia i societat. Anàlisi de l'evolució dels objectes tècnics en funció dels factors següents: desenvolupament dels coneixements científics i tecnològics, estructures socioeconòmiques i disponibilitat de diferents energies.
- La normalització a la indústria.
- Aprofitament de matèries primeres i recursos naturals. Adquisició d'hàbits que potenciïn el desenvolupament sostenible.
- Perspectives de futur.

criteris d'avaluació

1. Dissenyar, analitzar, simular i muntar circuits bàsics de les instal·lacions d'un habitatge emprant la simbologia i normativa adequades. Identificar, valorar i fomentar les condicions que contribueixen a l'estalvi energètic, l'habitabilitat, la funcionalitat i l'estètica en un habitatge.

La finalitat d'aquest criteri és avaluar la capacitat d'interpretar i manejar la simbologia de les instal·lacions elèctriques de calefacció, aire condicionat, comunicacions, subministrament d'aigua i sanejament. S'ha d'avaluar també el coneixement de l'alumnat sobre els components de les factures dels diferents subministraments i conèixer i aplicar les tècniques actuals d'estalvi energètic.

2. Descriure el funcionament, l'aplicació i els components elementals d'un sistema electrònic real. Dissenyar, simular i muntar circuits electrònics senzills utilitzant la simbologia adequada. Realitzar operacions lògiques emprant l'àlgebra de Boole, relacionar plantejaments lògics amb processos tècnics i resoldre, mitjançant portes lògiques, problemes tecnològics senzills.

Amb aquest criteri es pretén avaluar la capacitat per comprendre el funcionament dels circuits electrònics senzills i intervenir-hi per modificar-los; per això se n'han de conèixer les característiques i funcions dels components bàsics a través de la simulació i el muntatge de circuits. També es busca avaluar la capacitat de dissenyar circuits amb portes lògiques per resoldre un problema lògic senzill utilitzant l'àlgebra de Boole. Es valorarà el coneixement i l'ús de la simbologia i el funcionament de les portes lògiques.

3. Analitzar sistemes automàtics, descriure'n els components i muntar automatismes senzills. Desenvolupar un programa per controlar un sistema automàtic o un robot i el seu funcionament de forma autònoma en funció de la realimentació que rebí de l'entorn. Utilitzar simuladors informàtics per verificar i comprovar el funcionament dels sistemes automàtics, robots i programes de control dissenyats.

Amb aquest criteri es pretén valorar la capacitat d'analitzar el funciona-

ment d'automatismes en diferents dispositius tècnics habituals i de diferenciar els sistemes de control d'enllaç obert i tancat. També es busca valorar si s'és capaç de desenvolupar mitjançant llenguatges de programació simples un programa que executi les instruccions en un dispositiu tècnic de fabricació pròpia o comercial.

4. Conèixer les principals aplicacions de les tecnologies hidràulica i pneumàtica i identificar i descriure les característiques i el funcionament d'aquests tipus de sistemes. Utilitzar amb facilitat la simbologia i nomenclatura necessàries per representar circuits i per dissenyar i construir un sistema capaç de resoldre un problema quotidià utilitzant energia hidràulica o pneumàtica.

La finalitat d'aquest criteri és valorar la capacitat per dissenyar i construir sistemes hidràulics o pneumàtics senzills. Per això l'alumnat ha de ser capaç de dissenyar aplicacions habituals hidràuliques i pneumàtiques; conèixer els elements que integren aquests sistemes, els seus símbols i la funció que desenvolupen; representar esquemes utilitzant la simbologia i la nomenclatura adequades i comprendre'n els principis físics del funcionament.

5. Emprar eines de disseny assistit per ordinador per elaborar dibuixos en almenys dues dimensions. Emprar l'ordinador com a eina per elaborar, desenvolupar i difondre documents tècnics.

La finalitat d'aquest criteri és avaluar la capacitat de l'alumnat de tractar, processar, elaborar, presentar i emmagatzemar la informació fent servir l'ordinador, així com l'habilitat d'utilitzar un programa de disseny.

6. Analitzar i descriure els elements i sistemes de comunicació, amb fil i sense fil, per a la transmissió d'imatge, so i dades, i els principis tècnics bàsics que regeixen el funcionament.

Amb aquest criteri es pretén avaluar la comprensió del funcionament dels sistemes de comunicació mitjançant diferents dispositius, com també el coneixement dels diferents mitjans de transmissió de la informació i les seves característiques, tipus de senyals, elements i processos de transmissió, transformació i protecció de la informació.

7. Conèixer les fites fonamentals del desenvolupament tecnològic i analitzar l'evolució d'alguns objectes tècnics, valorant-ne la implicació en els canvis socials i laborals.

Amb aquest criteri es pretén valorar l'elaboració de judicis de valor sobre el desenvolupament tecnològic a partir de l'anàlisi d'objectes tècnics. Es tracta, també, d'avaluar la capacitat de relacionar invents i descobriments en el context en què es desenvolupen interpretant les modificacions tecnològiques, econòmiques i socials en cada període històric.

— o —

Sección I - Comunidad Autónoma Illes Balears

1.- Disposiciones generales

CONSEJERÍA DE EDUCACIÓN Y CULTURA

Num. 12214

Decreto 71/2008, de 27 de junio, por el cual se establece el currículo de la educación infantil en las Islas Baleares

La Ley orgánica 1/2007, de 28 de febrero, de reforma del Estatuto de autonomía de las Islas Baleares (BOIB nº 32, de 1 de marzo), en el artículo 36.2, establece que corresponde a la Comunidad Autónoma de las Islas Baleares la competencia de desarrollo legislativo y de ejecución de la enseñanza en toda su extensión, niveles y grados, modalidades y especialidades. La Ley orgánica 2/2006, de 3 de mayo, de educación (BOE nº 106, de 4 de mayo), establece en el artículo 6.2 que el Gobierno tiene que fijar los aspectos básicos del currículo que constituyen las enseñanzas mínimas y, en la disposición final sexta, que corresponde a las administraciones educativas definir los contenidos educativos del primer ciclo de educación infantil. Las enseñanzas mínimas del segundo ciclo de la educación infantil se determinan en el Real decreto 1630/2006, de 29 de diciembre, en el artículo 5.2 (BOE nº 4, de 4 de enero de 2007).

El Real decreto 806/2006, de 30 de junio, establece el calendario de aplicación de la nueva ordenación del sistema educativo (BOE nº 167, de 14 de julio). El capítulo II, artículo 3, indica que el año académico 2008-09 tiene que implantarse el primer y segundo ciclo de la educación infantil, dejando de impartirse las enseñanzas correspondientes, reguladas por la Ley orgánica 1/1990, de 3 de octubre, de ordenación general del sistema educativo.